

รายงานการวิจัย

ประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านแม่สาวเมืองหนอง

อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่

พัชรินทร์ สมดุลยาวิทย์

ภาณุจนา แสงแก้ว

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

2546

คำนำ

ก่อนจะเล่าเรื่องเมืองหนอง – หมอกเปา

เมื่อประมาณกลางเดือนมกราคม 2544 อาจารย์เรณู อรรถาเมศร์และคณะได้เข้าไปแนะนำโครงการวิจัยชุมชนไทยใหญ่ 3 หมู่บ้านได้แก่ บ้านเวียงหาว บ้านแม่สาวและบ้านใหม่หมอกจ้าม ในระยะนั้น ความตื่นตัวในเรื่องของการวิจัยกำลังเป็นที่สนใจในกลุ่มนักการศึกษาและนักวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มครู อาจารย์ ที่ต้องการพัฒนาผู้เรียนด้วยการทำวิจัยในชั้นเรียน คณะครูโรงเรียนบ้านแม่สาวเห็นว่าเป็นโอกาสที่จะได้เรียนรู้วิธีดำเนินการวิจัยจากผู้มีประสบการณ์การทำวิจัยคืออาจารย์และคณะ คณะครูอยากสัมผัสกับชีวิตของชาวไทยใหญ่บ้านแม่สาวเมืองหนอง เนื่องจากเป็นชุมชนที่ใกล้ชิดกับโรงเรียนมานาน ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งโรงเรียนบ้านแม่สาวก็ใช้สถานที่ของวัดเมืองหนอง แต่ครูมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชนไทยใหญ่นี้น้อยกว่าที่ควรจะเป็น ดังนั้นการได้ได้ศึกษารับรู้เรื่องราวของชาวไทยใหญ่จะเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้านกับโรงเรียน ครูจะได้มีความใกล้ชิดกับชุมชนอย่างแท้จริง

การได้เก็บข้อมูลต่าง ๆ ในหมู่บ้าน คณะครูไม่ได้เพียงแค่ข้อมูลจากหมู่บ้านเท่านั้น การได้สัมผัสใกล้ชิดกับชุมชนโดยตรง ได้ทำให้ได้รับรู้และเข้าใจความรู้สึกนึกคิดและความต้องการของชุมชน ส่งผลให้โรงเรียนมีแนวทางในการจัดการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาได้เป็นอย่างดี

โครงการในครั้งนี้จึงเป็นเสมือนแสงทองส่องทางอีกสายหนึ่งที่จะนำทางครู โรงเรียนบ้านแม่สาวจะได้จัดระบบการศึกษาเพื่อชุมชน โดยมีประวัติศาสตร์ของชุมชนซึ่งคนในชุมชนผู้เป็นเจ้าของเป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษา

เล่าเรื่องเมืองหนอง – หมอกเปา ครั้งนี้เกิดขึ้นได้จากคำชักชวน ชี้แจง แนะนำและคอยช่วย

- เหลือจากอาจารย์เรณูและคณะ ผู้ร่วมเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งผู้ให้ข้อมูล ของหมู่บ้านที่ได้กรุณา
- เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยน้ำใสใจจริง อันเป็นคุณลักษณะที่มีอยู่อย่างเต็มเปี่ยมของคนในชุมชนนี้

ท้ายที่สุดนี้ ขอขอบคุณอาจารย์อรรถจักร สัตยานุรักษ์และสำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัยที่ส่งเสริมให้คณะครู โรงเรียนบ้านแม่สาวได้มีส่วนร่วมในงานวิจัยครั้งนี้ ส่งผลให้เกิด
ประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาในชุมชนเป็นอย่างมาก

คณะครูโรงเรียนบ้านแม่สาว

26 พฤศจิกายน 2545

สารบัญ

	หน้า
ข้อมูลทางกายภาพบ้านแม่สาวเมืองหนอง	1
ยุคประวัติศาสตร์ของบ้านแม่สาวเมืองหนอง	4
ยุค 12 หม้อข้าว พ.ศ. 2440 - 2490	4
ยุคกลาง	10
การทำมาหากินและวิถีชีวิต	17
การค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า	25
การรับจ้าง	28
ยุคพัฒนาเข้าสู่ความเจริญด้านสาธารณูปโภค (2510 – 2545)	31
การพัฒนาที่มีความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย	39
ชีวิตคนในบ้านแม่สาวเมืองหนอง	50
ชีวิตคนในบ้านแม่สาวหมอกเปา	97
การจัดเวทีคืนประวัติศาสตร์ชุมชน	107
นิทานสายสัมพันธ์ในบ้าน	121

บ้านแม่สาวเมืองหนอง

ที่ตั้ง

บ้านแม่สาวเมืองหนองตั้งอยู่หมู่ 10 ต.แม่สาว อ.แม่อาว จ.เชียงใหม่ ชุมชนนี้ตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่มชนที่อพยพมาจากพม่า บ้านแม่สาวเมืองหนองมีอาณาบริเวณเริ่มตั้งแต่ถนนใหญ่สายเชียงใหม่ ฝาง ท่าตอน หลักกิโลเมตรที่ 156-157 และมีซอยลึกเข้าไปด้านในหมู่บ้าน มีชุมชนคนเมือง อยู่ด้วยแต่จะแยกกันอยู่คนละซอย แต่ยังคงอยู่ในหมู่ที่ 10 ต.แม่สาว เหมือนกัน ส่วนถนนพาดตรงกันข้ามเป็นถนนเมืองทั้งหมด ชุมชนแม่สาวเมืองหนองและหมอกเปามีประชากรทั้งสิ้น 234 ครัวเรือน ประชากร 970 คน เป็นชาย 361 คน หญิง 351 คน เด็กชาย 126 คน เด็กหญิง 134 คน¹

ทำเลที่ตั้งของชุมชนไทยใหญ่บ้านเมืองหนองอยู่ติดลำน้ำแม่สาว ตามภาษาชาวบ้านเรียกว่า “น้ำสาว” อยู่ห่างจากอำเภอแม่อาว ประมาณ 3-4 กิโลเมตร อยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 170 กว่า กิโลเมตร

ภาษา

ชาวบ้านเมืองหนองภาษาที่ใช้คือ ไต ซึ่งมีทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน ปัจจุบันภาษาเขียนไม่ค่อยได้รับความสนใจจากเยาวชนรุ่นใหม่ จึงทำให้มีคนบางกลุ่มเท่านั้นที่สามารถเขียนได้ ภาษาพูดก็เช่นเดียวกัน ในกลุ่มไคด้วยกันก็ยังคงพูดอยู่ แต่ถ้าพูดกับคนต่างถิ่นก็สามารถใช้คำเมืองหรือภาษาไทยกลางได้ คนวัยชรายังคงใช้ภาษาไตเป็นส่วนใหญ่แต่ก็สามารถฟังคำเมืองและภาษาไทยกลางได้ดี

สภาพเศรษฐกิจและสังคม

ปัจจุบันเศรษฐกิจในชุมชนนี้ กลุ่มที่จัดว่า พอมีอันจะกินสามารถส่งลูกเข้าไปเรียนในตัวอำเภอฝาง และเข้าไปเรียนในเชียงใหม่ได้เป็นกลุ่มไคที่บรรพบุรุษมาตั้งรกรากก่อน พ.ศ. 2525 มีบัตรประชาชนแล้ว กลุ่มแรกที่อพยพมาอยู่ในหมู่บ้านมาถึง 80-90 ปี เหลืออยู่ในหมู่บ้านน้อยมากนับตัวคนได้ เช่นแม่ชื้อองก็ตามลูกหลานไปอยู่เชียงใหม่ พ่อเฒ่าปาน พ่อเฒ่าพรม

¹ สืบมาจากการแบ่งกลุ่ม นักเรียนไปสอบถามข้อมูลแต่ละกลุ่มที่ครอบคลุมหมายเหตุเดือน มิ.ย. 44

ข้อมูลกายภาพของแม่สาวเมืองหนอง หมู่ 10

ต.แม่สาว อ.แม่เฒ่า จ.เชียงใหม่

1. จำนวนครัวเรือน 246 ครัวเรือน
2. ขนาดครัวเรือน
 - 2.1 มีสมาชิก 1-2 คน จำนวน 45 ครัวเรือน
 - 2.2 มีสมาชิก 3-4 คน จำนวน 127 ครัวเรือน
 - 2.3 มีสมาชิก 5 คน ขึ้นไปจำนวน 74 ครัวเรือน
3. จำนวนประชากร 931 คนแบ่งตามอายุ
 - 3.1 แรกเกิดถึง 6 ปีมีจำนวน 73 คน
 - 3.2 อายุ 7-14 ปีมีจำนวน 133 คน
 - 3.3 อายุ 15-18 ปีมีจำนวน 67 คน
 - 3.4 อายุ 19-59 ปีมีจำนวน 559 คน
 - 3.5 อายุ 60 ปีขึ้นไป มีจำนวน 99 คน
4. ประชากรมีสัญชาติไทยร้อยละ 65.4471 ไม่มีสัญชาติไทยร้อยละ 34.5528
5. ประชากรเป็นกลุ่มชาติพันธุ์
 - 5.1 ชาวไทยพื้นราบร้อยละ 14.22764
 - 5.2 เชื้อสายไทยใหญ่อ้อยละ 85.77235
 - 5.3 ชนกลุ่มน้อยชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ร้อยละ 0
6. การศึกษา
 - 6.1 ไม่ได้เรียนหนังสือร้อยละ 48.01288
 - 6.2 เรียนจบสูงสุดชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 18.25993
 - 6.3 เรียนจบสูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 9.774436
7. อาชีพหลักของคนในหมู่บ้าน
 - 7.1 ทำการเกษตรของตนเองร้อยละ 19.72157
 - 7.2 รับจ้างทั่วไปร้อยละ 58.46867
 - 7.3 อื่นๆ ร้อยละ 21.80974
8. จำนวนคนที่ออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน 117 คน แบ่งเป็น
 - 8.1 เด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี จำนวน 14 คน
 - 8.2 ผู้มีอายุสูงกว่า 18 ปี จำนวน 103 คน
9. รายได้โดยเฉลี่ยของครอบครัวต่อปี 36,218 บาท

10. การถือครองที่ดินทำกินต่อครัวเรือน
 - 10.1 ไม่มีที่ดินทำกินร้อยละ 50
 - 10.2 มีที่ดินทำกินน้อย 1 ไร่ ร้อยละ 0
 - 10.3 มีที่ดินทำกิน 1-3 ไร่ ร้อยละ 10.97
 - 10.4 มีที่ดินทำกิน 4-10 ไร่ ร้อยละ 28.45
 - 10.5 มีที่ดินทำกินมากกว่า 10 ไร่ ร้อยละ 12.19
11. สมาชิกในหมู่บ้านมีหนี้สินร้อยละ 36.65
12. น้ำเพื่อการเกษตรเพียงพอสำหรับการเพาะปลูกตลอดปีหรือไม่
 - 12.1 เพียงพอ ร้อยละ 91.05
 - 12.2 ไม่เพียงพอ ร้อยละ 8.943
13. น้ำสำหรับการซักล้างในครัวเรือนเพียงพอตลอดปีหรือไม่
 - 13.1 เพียงพอ ร้อยละ 99.18
 - 13.2 ไม่เพียงพอ ร้อยละ 0.8130
14. น้ำสำหรับใช้บริโภคในครัวเรือนเพียงพอตลอดปีหรือไม่
 - 14.1 เพียงพอ ร้อยละ 96.34
 - 14.2 ไม่เพียงพอ ร้อยละ 3.658
15. การมีข้าวบริโภคในครัวเรือนตลอดปี
 - 15.1 เพียงพอ ร้อยละ 28.45
 - 15.2 ไม่เพียงพอ ร้อยละ 71.54
16. การเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน
 - 16.1 เป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน ร้อยละ 98.37
 - 16.2 ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน ร้อยละ 1.626

ยุคประวัติศาสตร์
ของบ้านแม่สาวเมืองหนอง

ยุคประวัติศาสตร์ ของบ้านแม่สาวเมืองหนอง

บ้านแม่สาวตั้งแต่การก่อตั้งชุมชนน่าจะนับเวลาได้ประมาณ 100 ร้อยกว่าปี ซึ่งพอประเมินยุคตามจุดเปลี่ยนของการอพยพที่ได้จากความทรงจำของลูกหลาน พอจะแบ่งได้เป็น 3 ยุคดังนี้

- ยุคแรก 3 หม้อข้าว 12 หม้อข้าว จนถึงยุค 15 หม้อข้าว
- ยุค กลาง สงครามโลกครั้งที่สองจนถึงยุคก่อนการพัฒนาด้านการสาธารณสุขโลก
- ยุคปัจจุบัน ยุคส่งเสริมด้านสาธารณสุขโลกและความเจริญทางเทคโนโลยี

สภาพการอพยพในระยะเริ่มแรกเดินทางด้วยเท้าพ่อแม่เอาใส่กระบุงหามมา บ้างที่โตพอก็ต้องช่วยแบกข้าวของเครื่องใช้ไม้สอย

ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าแม่สาวที่หมู่บ้านเมืองหนองคนส่วนใหญ่ทั้งอดีต และปัจจุบันเป็นชุมชนชาวบ้านที่ทำมาหากินเลี้ยงตัวและครอบครัวและมีโลกทัศน์แบบชาวบ้านมิได้มองบ้านเมืองเกินเลยไปกว่าความสะดวก และความอุดมสมบูรณ์ เนื้อในของชุมชนยังไม่รับทราบการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเจ้าใด กลุ่มเจ้าพม่า เขาต้องการอยู่เย็นเป็นสุข ดังนั้นภาพลักษณ์หรือ อัตลักษณ์จึงมีลักษณะเป็นประชาชนคนไทยเชื้อสายไต ที่อยู่เย็นเป็นสุขไม่สร้างปัญหาและไม่รับรู้ปัญหาใดๆ ประวัติศาสตร์ที่เขาอยากจะทำคือการเป็นประชาชนในประเทศไทย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระบรมราชินี และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ที่เสด็จไปเยี่ยมจึงเป็นประวัติศาสตร์ที่แจ่มชัด เป็นความทรงจำที่มีรู้ลืม ดังนั้นประวัติศาสตร์ของชาวแม่สาวเมืองหนองจึงเป็นประวัติศาสตร์ของชาวบ้าน ซึ่งมีเรื่องราวตั้งแต่ยุคบุกเบิกดังรายละเอียดที่จะกล่าวต่อไปนี้

ยุค 12 หม้อข้าว พ.ศ. 2440-2490

พ่อก้างมัน ผู้นำหมู่บ้านเมื่อครั้ง
ตั้งถิ่นฐาน

ผู้ที่พอจะสอบถามสืบเนื่องไปถึงบรรพบุรุษที่เป็นผู้เคยเดินทางมาจากเมืองหนอง ได้ 5 คน คือ พ่อก้างมัน พ่อก้างมู พ่อก้างจิ่ง พ่อก้างจันต๊ะ และพ่อลาภวิหัง² ถ้าจะลำดับรวมถึงผู้เฒ่าผู้แก่ที่อพยพจากที่อื่นก็จะมีเพิ่มเป็น 6 หม้อข้าวเรียงตามลำดับดังนี้

พ่อก้างมันและแม่เฒ่า

พ่อก้างมู

พ่อก้างจันต๊ะ แม่นางจ่าม แม่อุ้ยใส



² ก้างเป็นการเรียกผู้นำโดยการยอมรับของชุมชน ลากหมายถึงผู้มีความชำนาญ มีฝีมือทางด้านวิทยาการต่าง ๆ
อาจารย์กาญจนา แสงแก้ว ให้ข้อมูลเพิ่มเติม

พ่อข้างจิ้ง แม่นางอิง

พ่อลากกวีหลังและแม่เฒ่าหลู่

พ่อข้างจาย แต่เดิมไปตั้งรกรากอยู่ที่บ่อน้ำมันฝาง และอพยพมาอยู่ที่ห้วยป่าซาง และลูกคือ พ่อเฒ่ากุนะจึงมาอยู่ที่เมืองหนอง

ตามเรื่องเล่าสืบทอดกันมาว่ากลุ่มผู้อพยพกลุ่มแรกมาเพื่อเสาะแสวงหาที่ทำกิน ที่ดินบริเวณ แถบนี้เป็นที่ป่ากร้างว่างเปล่า เท่าที่จดจำกันได้คนใดจะเล่าว่า คนจากทางโน้นมาค้าขายแล้วกลับไปบอกว่า เห็นพื้นที่กร้างว่างเปล่าเหมาะที่จะสร้างหมู่บ้านเพราะเป็นที่ที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่ การทำไร่ ทำสวน เพราะเป็นพื้นที่ราบก็เลยชวนญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านมาอยู่บ้านแม่สาวปัจจุบัน ชื่อ บ้านแม่สาวเมืองหนองก็เพราะมาจากบ้านเมืองหนองที่พม่า เมื่อก่อนคนทางนี้ถามว่ามาจากไหนก็ ตอบเขาไปว่า มาจากเมืองหนอง คนทางนี้เลยก็ เรียกว่าคนเมืองหนองและตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านแม่ สาวเมืองหนอง (แม่สาวคือชื่อแม่น้ำ)

การเดินทางจากเมืองหนองนั้น ใช้วัวต่าง ค่างข้าวของเครื่องใช้มา บางคนก็หาบมา ใครมี ลูกมีหลานก็เอาจี้หลังมา ตอนมาที่นี่เขาบอกว่าต้องใช้เวลาเป็นเดือนเพราะว่าวัวเดินช้า ผ่านหมู่บ้าน เก่งคองเขาก็อยากมาด้วย มากันมากครอบครัวหนึ่งมี 4-7 คนเพราะคนเมื่อก่อนมีลูกมาก

การเดินทางไปมา ได้มีมิตินึกคิดเรื่องคน ประเทศ ในยุคนั้นมีการเดิน ไปมาหาสู่กันโดยเฉพาะ พ่อค้าเองก็ไม่ได้แยกตัวทำ แต่อย่างเดียว หากว่าก็ยังทำ การก่อสร้างตัวก็อาศัย ดังนั้นการที่โยกย้ายที่อยู่ เรื่องอิสระคล่องตัว ไม่ต้อง

พ่อเฒ่าชอนันต์เล่าเรื่องเมื่อครั้งก่อตั้งบ้านเรือน



ของคนยุคนั้น ไม่ ข้ามชาติ ข้าม ทางติดต่อข้ามเมือง พวกพ่อค้า และตัว แต่การค้าเป็นอิสระ การเกษตรเป็นหลัก แรงงานของตนเอง หรือญาติเป็น ผูกพันกับการเป็น

คนของรัฐใด ต่างก็เสาะแสวงหาที่ทำกิน หรือตั้งรกราก ชุมชนบ้านแม่สาวเมืองหนองได้คงเหลือ แต่รุ่นหลานคือพ่อเฒ่าชอนันต์ แม่เฒ่ามูล (ภรรยาพ่อชอนันต์ เป็นลูกของพ่อลากกวีหลัง ซึ่งก็ เป็นรุ่นหลานของกลุ่มผู้อพยพเช่นกัน) ที่จดจำเรื่องราวของพ่อของท่านเล่าให้ฟังว่าเข้ามาช่วง 15 หม้อข้าว พ่อเป็นคนบ้านเมืองหนองเดินทางเข้ามาทางฝางเมื่อก่อนมีทางเดียวเท่านั้น คือ จากเมืองหนอง ผ่าน เก่งคอง เมืองโด้น เมืองหนองบ้านสูง บ้านลาน แล้วเข้ามาในเขตไทย ผ่านเวียง หวาย หัวฝาย ม่อนปิ่น ถ้าขึ้นไปทางใต้ก็ไปที่โป่งน้ำร้อนห้วยป่าซาง ถ้ามาทางเหนือก็มาทางบ้านแม่ สาว แม่อาข การเดินทางใช้เวลาเป็นเดือน เพราะวัวเดินช้า การอพยพในยุคแรกนั้นเพราะได้ยินข่าว เล่าลือว่าเมืองฝางมีที่ทำกินอุดมสมบูรณ์ และส่วนมากได้รู้ข่าวเรื่องราวจากพ่อค้า ในสมัยนั้นพ่อค้า

เป็นทั้งเส้นทางขนถ่ายสินค้าและข้อมูลข่าวสาร เพราะคนธรรมดาจะเดินทางไปไหนไม่สะดวก ทั้งพาหนะ ถนน และความปลอดภัยจากสัตว์ร้าย และการจีปิ่นซึ่งถ้าดูตามเส้นทางการค้าของพ่อค้าไทยใหญ่จะมองเห็นว่าพ่อค้าเป็นผู้มีหูตากว้างขวาง ประสบการณ์มาก เมื่อมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่แม่สาวแล้วรุ่นแรกๆก็มีการชักชวนญาติพี่น้องมาอยู่ด้วยกัน ชาวเชียงตุงเมื่อได้ข่าวว่าชาวเมืองหนองมาอยู่ที่นี้มีที่ทำกินก็ตามมาอยู่ด้วยก็มี

หลายๆครอบครัวที่อพยพมาอยู่เมืองหนองเพราะได้ข่าวเล่าถึงถึงความอุดมสมบูรณ์ของเมืองฝาง ดังเช่นพ่อเผ่าชอหนันดี พ่อฮุย(ปู่) ของท่านอพยพมาเพราะคนบ้านเดียวกันคือบ้านเมืองหนองได้เดินทางมาค้าขายในเมืองไทยบอกว่าเมืองไทยมีที่กว้าง ทำนาได้ดียังไม่มีคนอยู่ ลุงปาน อ่อง กอนไฮ อายุ 84 ปี รุ่นพ่อของพ่อเผ่าอพยพมาเพราะได้ยืมพ่อค้าคนไทยที่ไปขายผ้าเล่าให้ฟังว่าที่เมืองฝางมีที่ดินทำกินอุดมสมบูรณ์ ปลุกข้าวครั้งหนึ่งเก็บเกี่ยวได้มาก เก็บไว้กินได้หลายปี พ่ออยู่ที่กุ่มฮิงข้าวไม่พอกิน เมื่อมาถึงที่นี่ก็เลือกที่สำหรับปลูกเรือนตามความพอใจ จะมีบ้านอยู่ห่าง ๆ กันไม่ได้อยู่ร่วมกันแบบหมู่บ้าน เลือกที่สำหรับทำนาได้ตามความต้องการและผลิตผลที่ได้ก็สามารถเก็บไว้กินได้หลายปี

นอกจากนั้นก็เป็นคนที่มาเที่ยวแล้วจิตใจจึงไม่กลับบ้านเช่น พ่อเผ่าฟันเข้ามาในเมืองไทยเข้ามาในกลุ่มพ่อค้าวัวต่างพ่อเผ่าก็มาค้าขายด้วย ตอนยุค 12 หม้อข้าว พ่อเผ่าฟันมาเยี่ยมญาติที่เชียงใหม่แล้วมาเจอแม่เผ่ากู่ที่ประตูท่าแพก็เลยไม่กลับบ้าน

ถัดจากนี้กลุ่มที่มาตามมาคือแม่ชื้อองมาเพราะท่าลงเมือง เดินทางมา 5 หม้อข้าวเมื่อเดินทางมาแม่ชื้ออายุได้ 8 ปี ขณะนี้ อายุ 99 ปี เพราะฉะนั้นเป็นเวลา 91 ปีผ่านมานี้ แต่แม่เผ่ามาถึงได้ 1 เดือนก็ไปช่วยพี่ชายค้าขายผ้าอยู่ที่น้ำบ่อหิน อำเภอดอยสะเก็ดซึ่งไปอาศัยมาจากร้าน คนจีนในเชียงใหม่สภาพเมืองเชียงใหม่ตอนนั้นบ้านมุงหลังคาตองตึงทั้งนั้น นอกจากบ้านคนจีนจะมุงด้วยสังกะสีจนกระทั่งอายุ 14-15 ปีแม่ชื้อองจึงกลับมาเมืองหนองอีกครั้ง

ข้าวของที่มีใช้ครั้งแรกที่ก่อตั้งบ้านเรือน

การเดินทาง

การเดินทางของกลุ่มคนยุคแรกๆจะเดินทางด้วยเท้า อู่มลูกงูหลาน ผ่านหมู่บ้านต่างๆ ผ่านป่ามา ถ้าเจอพม่าก็ไม่เป็นอันตราย เพราะเป็นเส้นทางติดต่อกันอยู่แล้วเรื่องเล่าตามที่คนรุ่นที่สามของผู้อพยพจำได้มีดังนี้

ลูกหลานแม่เผ่าหลอย คือแม่หลอยคำส่วยซึ่งเดินทางมาในยุคแรกเล่าถึงการ เดินทางของแม่เผ่าของตนว่า เดินเท้าจากเมืองหนองตั้งแต่ยังเล็ก ระหว่างเดินทางจำได้ว่าพื้นน้ำนมหลุด ของติดตัวที่ยังเหลืออยู่จนถึงบัดนี้คือ กาน้ำชาทองเหลือง



ครกกระเบื้องเคลือบ หม้อนึ่งทองแดง กระบุงจักสาน 4 ใบ หินกงที่ใช้ทดสอบเครื่องเงินเครื่องทอง

แม่เผ่ามน จักกำหนดความจำให้ฟังว่า แม่เผ่าเดินทางด้วยเท้าทางจ้อง ภูเขาของที่ใช้มีเพียงหม้อนึ่งไหข้าว(ข้าวนี้) เปื่อะหลัมา ส่วนผ้าห่มตัวนอนใส่หามมาไม่มีข้าง วัว ควาย (แต่ตามเส้นทางเดินมีคนเดินทางไปเชียงใหม่โดยใช้วัวต่าง) ข้าวสารเอามัครอบเอว หุงกินบ้าง นึ่งกินบ้าง ถ้าหมดซื้อเอา แล้วย่านคนใช้เงินแลกกับเงินเบี้ยก่สาน ที่เขาซื้อขายกัน 7-8 วัน จะมีครั้งหนึ่งเดินทางได้ผากเดือนปาย 5 วัน(ครึ่งเดือนกับ 5 วัน) จำได้ว่าลุงลากที่ม้ายกกันเอาแม่มูลใส่หามมาพร้อมกับผ้าห่มตัวนอนโดยเอาใส่คนละข้าง เส้นทางเดินเท้าที่จำได้คือ ข้ามน้ำปางนอนหลายคืนถึงข้ามน้ำกงผ่านคอยแม่มูก เมืองโตน บ้านลาน (ตอนนั้นไม่มีคน) หัวฝาย เวียงหวาย หัวฝั้ง แม่เผอะ นอนมาตามได้ร่มไม้ ที่ปางเต่งคุมไม่กล้านอนกลัวโจรแต่บคอ (ปล้น) มาตางดีตางงาม แม่เผ่ามน แยกไปอยู่น้ำบ่อหิน ดินคอยสะเกิดกับที่อ้ายจเรฟ้าหลัง อยู่ได้ไม่ถึงปี ประมาณ 8 เดือน ก็ขึ้นมาเมืองหนองแม่เผ่ามนเองก็ยังมีเจ้าของเครื่องใช้ที่นำมาตอนเดินทางเก็บไว้ได้แก่ กระบุงที่ใช้หามของเมื่อตอนเดินทาง



ทางเหลืออยู่ 1 ข้าง มุมล่างทั้ง 4 ด้านขาดแล้วใช้งานไม่ได้ตาชั่งสองแขน ใช้ชั่งถั่วเนาแค่บ ครั้งละ 1 กิโลกรัม มีก้อนหินสองก้อนใส่ถุงเป็นน้ำหนัก 1 กิโลกรัมไว้ถ่วงด้านหนึ่ง

กระบุงของแม่เผ่ามนที่หามมาเมื่อ 80 ปีก่อนกับเครื่องชั่งสองแขนที่ชาวบ้านทำ

แม่เผ่ามูล วรพันธ์ อายุ 73 ปี เล่าว่า

สมัยนั้นการเดินทางมาโดยการเดินด้วยเท้าแม่เผ่ามากับพ่อแม่เมื่ออายุได้ 1 ขวบ 5 เดือนโดยพ่อเอาแม่เผ่าใส่กระบุงหามมาข้างหนึ่ง ส่วนอีกข้างหนึ่งของกระบุงก็บรรจุข้าวของต่างๆ แม่เผ่าเป็นลูกของพ่อลากหิวหถึง แม่เผ่าจำความได้ว่ามีครอบครัวคนเมืองอาศัยอยู่ติดถนน 2-3 ครอบครัว

กลุ่มที่มาในยุคแรก ถ้าเราดูตามเส้นทางเดินทาง เมื่อผ่านเข้ามาทางตำบลม่อนปิ่น และผ่านบ้านหัวฝาย ซึ่งอยู่ติดบ้านเวียงหวาย กลุ่มนี้เดินทางต่อมาเพื่อหาที่ทำกินจนถึงบ้านแม่สาวเมืองหนอง

การตั้งบ้านเรือนในยุค 3 หม้อข้าวและยุค 12 หม้อข้าวนั้นสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติยังคงคล้ายกัน เมื่อกลุ่ม 12 หม้อข้าวเดินทางมาถึงบ้านแม่สาวเมืองหนอง ที่นี่ยังมีแต่ป่าเขาต้องหักล้างพงเขา มีบ้านคนพื้นเมืองอยู่ 2-3 หลัง เมื่อแม่ชื้อองมานั้น มีบ้านอยู่แล้วประมาณ สิบกว่าหลัง เล่าว่าทำมาหากินลำบากมาก ทำนาไม่ค่อยได้ข้าวเพราะมีหนูป่าและกระด่ามากิน สมัยที่ต้นตระกูลของพ่อเผ่าชอนนั้นดิมมาแรกๆยังไม่มีที่ทำกิน ต้องไปปรับข้างข้างขอเขากินบ้าง บางครั้งต้อง

ออกไปขอลึงแม่อาข จากนั้นแล้วก็มาถางไร่ใส่ข้าวอย่างมูเซอ เพราะว่าข้าวไร่ปลูกง่าย แต่ข้าวไร่นั้นได้ผลผลิตน้อย ในตอนหลังเมื่อทำนาข้าวได้ก็ไม่นิยมปลูกข้าวไร่ นอกจากคนที่ข้าวไม่พอกิน หรือมีลูกมากก็ต้องทำข้าวไร่เพิ่ม จากนั้นก็มาช่วยกันถางไร่ถางป่าทำเป็นหมู่บ้านแบ่งกัน เพื่อสร้างกระท่อมที่อยู่อาศัย พื้นที่อยู่อาศัยถือว่าเป็นสมบัติสาธารณะ คือ(ของหน้าหมู่บ้าน) ต้องมาช่วยกันสร้างชุมชนหมู่บ้านจากป่าให้เป็นที่อยู่อาศัย ส่วนที่ไร่นานั้นเป็นสิทธิ์ส่วนตัวถางกันเองใครขยันก็ได้มาก ใครมีลูกมากก็ทำมาก บางคนทำไร่ทำนาไม่ไหวก็กลับไป เพราะที่นี้เป็นป่ารกทึบมีเสือ และมีสัตว์ป่ามากินข้าวในไร่นาดังที่แม่ชื่องเล่มา งานล้มต้นไม้ซุครากถอนโคนก็เป็นงานหนัก

การสร้างวัดเมืองหนอง

พ่อกิ่งมัน ยอด
แสงเป็นผู้ริเริ่มสร้างวัด ในปี
2462 รวมเวลา 83 ปี (นับ
ถึงปี 2545) โดยตั้งชื่อตามวัด
เมืองหนองที่รัฐเชียงตุงใน
พม่า ได้รับวิสุงคามสีมาเมื่อ
วันที่ 2 พฤศจิกายน 2530³
โดยสร้างในยุคนั้น 12 หม้อข้าว
ที่มีชาวเชียงตุงอพยพมาคือ



วัดเมืองหนอง วัดแห่งแรกของชุมชนชาวไทยใหญ่บ้านแม่สาว

เมื่อมีมีคนเมืองหนองมาตั้งบ้านเรือนแล้ว คนที่เชียงตุงทราบข่าวว่ามีคนเมืองหนองมาอยู่ก็ตามกันมาอยู่ที่นี่ พระคือนั้นเป็นพระที่มาจากเชียงตุง ตอนนั้นก็มาช่วยกันสร้างวัดเล็กๆขึ้นมา(เป็นจองต่างคาม เฮ็ดไม้เฮ็ดคา) วัดสร้างมาแล้วหลังนี้เป็นหลังที่ 4 (เรือหลังเดิมแล้วสร้างใหม่) จากวัดเล็กๆกลายเป็นวัดใหญ่(จองหลวง)เพราะว่ามีคนมากขึ้น วัดหลังใหม่นี้เพิ่งสร้างเมื่อ พ.ศ. 2511 และปัจจุบัน(พ.ศ.2544)ได้ปรับปรุงตกแต่งประดับลวดลายฉลุด้วยสังกะสีอย่างงดงาม

การก่อตั้งโรงเรียนในบ้านแม่สาว

โรงเรียนบ้านห้วยป่าซางเป็นโรงเรียนแห่งแรกในตำบลแม่สาวก่อนจะมีโรงเรียนแม่สาว ใครที่จะเข้าโรงเรียนต้องไปเข้าที่บ้านห้วยป่าซาง แต่ไม่มีใครไปเพราะสมัยนั้นถือว่าไกลมากและถนนหนทางก็ไม่ดีการเดินทางลำบากมาก ไม่มีการบังคับให้ไปโรงเรียน

³ คัดลอกจากกระดาศบันทึกซึ่งผู้บันทึกจำไม่ได้ว่าได้ข้อมูลมาจากไหน

พ.ศ.2483 ได้ตั้งโรงเรียนขึ้นที่ศาลา
วัดแม่สาว แต่ต่อมาได้ย้ายไปอยู่ที่หน้าวัด
เมืองหนองเนื่องจากมีพื้นที่กว้างขวางกว่า
บริเวณวัดแม่สาว ครูเพ็ญจันทร์ เรืองศรี เป็น
ครูใหญ่และเป็นครูคนแรกของโรงเรียน ชื่อ
ว่าโรงเรียนบ้านแม่สาว ราษฎร์อำนวยการ
มีนักเรียน 10 กว่าคน ต่อมาย้ายโรงเรียนไป



บริเวณหน้าวัดเมืองหนอง ที่เคยเป็นที่ตั้งโรงเรียน

อยู่ใกล้วัดแม่สาวหลวง(วัดคนเมือง) จนถึงปัจจุบัน โรงเรียนบ้านแม่สาวก่อตั้งมา 92 ปีตั้งแต่ปี
พ.ศ. 2483 โรงเรียนก็เป็นช่องทางให้ชาวบ้านแม่สาวเมืองหนองปรับตัวเข้ากับกระแสการพัฒนา
ของประเทศไทย ซึ่งนักเรียนและพ่อแม่ต่างก็มองไปข้างหน้า คำตอบอยู่ที่ในเมือง อาชีพรับจ้าง หรือราช
การ คนที่ได้เล่าเรียนอ่านออกเขียนได้มีศักยภาพพอจะออกไปรับจ้างนอกชุมชน ส่วนในชุมชนนั้น
จะเหลือแต่คนแก่ หรือคนรุ่นใหม่ที่ไม่ได้เรียนหนังสือเพราะเป็นไคใหม่เพิ่งอพยพเข้ามา ปัญญาชน
หมู่บ้านไม่ได้สืบทอด และไม่ได้เชื่อมโยงเทคโนโลยีเข้ามาให้เกิดการเรียนรู้แก่ชุมชน การเล่าเรียน
นอกหมู่บ้านหรือในเมืองซึ่งเมื่อเรียนจบก็ต้องออกไปหางานนอกชุมชนเพราะอยู่ที่บ้านไม่มีงานหมู่บ้าน
จึงผลิตคนให้ไปอยู่ในตัวเมืองเพิ่มขึ้นๆเท่านั้น งานราชการก็มีน้อยมีตำแหน่งจำกัด ดังปรากฏ
การณ์ที่พ่อแม่ทั้งหลายยังชีพอยู่ในปัจจุบันนี้เพราะลูกหลานส่งเงินมาเลี้ยง ภูมิปัญญาพื้นบ้าน
ไม่มีผู้สืบทอดเพราะเลี้ยงชีพไม่ได้ อย่างภูมิปัญญาชาวบ้านและปัญญาชนพื้นบ้านจึงไม่อาจจะตอบ
สนองชีวิตของผู้คนในชุมชนให้เข้ากับความเป็นสมัยใหม่ได้

ความมั่นคงของการปักถิ่นฐาน

กลุ่มที่มาแรก เมื่อทำมาหากินได้มีฐานะรากฐานดีก็มีอพยพเข้าไปอยู่ในเมืองไปเรื่อยๆ
เช่น ผ่าง แม่อาฮ และในตัวเมืองเชียงใหม่

กลุ่มที่สอง ก็เดินทางไปๆ มาๆ ตามอาชีพ เพราะส่วนใหญ่มักจะเอาสินค้ามาจากพม่า และ
ของป่าที่ตนเองผลิตและหาได้ เช่น ถั่วเน่าเค็ม น้ำมันงา ผักเขียว มาแลกกับสินค้าที่ขาด

กลุ่มที่สาม ดันตระกูลอพยพเข้ามา และไปอยู่ที่อื่น

กลุ่มล่าสุดเข้ามาใหม่มาจากหลายหมู่บ้านตามชายแดนพม่า ทะลักเข้ามาเรื่อยๆ

คนที่อยู่ในหมู่บ้านแม่สาวเมืองหนองในปัจจุบันมาจากเมืองสาตเป็นจำนวนมาก กลุ่มคนที่
ใช้ชีวิตอยู่ที่บ้านแม่สาวเมืองหนองในขณะนี้ ไม่มีใครที่เดินทางมาจากบ้านเมืองหนองเลย แต่คงมี
ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าเท่านั้น ช่วงแรกได้แก่กลุ่ม 3หม้อข้าวและ12 หม้อข้าว ซึ่งปะปนกัน
มาจากหลายๆเมืองรวมทั้งมาจากเมืองหนองด้วย อย่างไรก็ตามบ้านแม่สาวเมืองหนองก็คงทิ้งร่อง
รอยไว้ด้วยชื่อ เพราะต้นตระกูลที่ย้ายมาจากเมืองหนองเสียชีวิตหมดแล้ว และบางคนไม่ได้อาศัยที่นี่

ยุคกลาง

เช่น แม่ชื้อองจะกลับมาเยี่ยมลูกหลานเป็นนานๆ ครั้งเท่านั้น พ่อเผ่าชื่อนั้นดิเองรุ่นอัย (ปู่) เป็นกลุ่มแรกที่มาจากเมืองหนอง

ยุคกลาง 2480 –2525

ในช่วงเวลานี้เป็นระยะที่มีการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านแม่สาวมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งจากเขตประเทศพม่าซึ่งเป็นชาวไทยใหญ่ และมีการอพยพย้ายถิ่นของคนเมืองจากอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ ชาวบ้านพากันอพยพโยกย้ายตามคำบอกเล่าของคนที่ไม่จากเมืองฝางว่าเป็นเมืองที่มีดินดำ ดินไม่แข็งเหมาะแก่การทำไร่ทำนา ที่ดินราคาถูก จึงมีการอพยพตามญาติพี่น้องกันขึ้นมาเรื่อย ๆ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการทำนา ทำสวน มีการค้าขาย และภาวะสงครามโลกก็อยู่ในช่วงนี้ด้วย

การตั้งหมู่บ้านใหม่หมอกเปา

หมู่บ้านใหม่หมอกเปาเป็นเสมือนบ้านบริวารของบ้านแม่สาวเมืองหนอง การตั้งหมู่บ้านใหม่หมอกเปา ถึงแม้ว่าจะอพยพมาในช่วงที่ได้รับความเดือดร้อนจากพม่าหลังสงครามโลกและ



เส้นทางจากบ้านเมืองหนองสู่บ้านหมอกเปาที่

ตั้งอยู่หลังดอยพระธาตุน้ำค้าง

การละเมิดสิทธิทางการเมืองของชาวไทยใหญ่ แต่ชาวบ้านที่มาตั้งถิ่นฐานที่นี่มีลักษณะเป็นชาวบ้าน ชาวไร่ ชาวนา ไม่มีจิตสำนึกของการต่อสู้ทางการเมือง ปรากฏ และสภาพชุมชนปัจจุบันก็ยังดำรงตนเป็นชุมชนชาวนาที่สืบทอดมาแต่ดั้งเดิม กลุ่มคนที่อพยพมาแต่แรก

เริ่มยังมีชีวิตอยู่สามารถเล่ามูลเหตุจูงใจที่มาอยู่ที่นี่ได้ดังกลุ่มคนต่อไปนี้



แม่เฒ่าจองค์หนึ่งในสี่ครอบครัวแรก
ที่ตั้งบ้านอยู่ในหมอกเปา

ก้อนหินใหญ่ที่เคยเป็น ปงถุน
สัญลักษณ์ก่อนเข้าหมู่บ้าน

หมู่บ้านหมอกเปาได้ก่อตั้งขึ้นมาในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ตามที่พ่อเฒ่าหลู่ จักก่า เล่าว่า กลุ่มที่เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ตอนแรกมี 4 หม้อข้าว มี หลู่ปั่นแต่ หลู่วง นายขุนนาง ป่าจอง (ยังมีชีวิตอยู่ นอกนั้นเสียชีวิตแล้ว) หลู่หลู่เป็นลูกหลู่วง(สามีแม่เฒ่ามน บ้านเมืองหนอง) เกิดเมื่อ ไทยสมัยสงครามโลก ทหารไทยมาอยู่เต็มไปหมด หลู่ก็ไม่ได้เข้าโรงเรียน แต่พอสงครามเลิกแล้ว ไปเข้าโรงเรียน อายุเกินเขาจะไม่รับ หลู่หลู่ต้องลดอายุลงอีก 2 ปี บัณฑิตประชาชนของหลู่หลู่จึงมีอายุ 64 ปี ความจริงหลู่อายุ 66 ปีแล้ว พ่อแม่มาตั้งบ้านเรือนในหมอกเปาเพราะที่นา ที่สวนอยู่ที่นี่ หลู่ ต้องไปๆมาๆ เพราะต้องเข้าโรงเรียน พอเรียนจบ ป.4 จึงย้ายมาอยู่กับพ่อแม่ หลู่วงพ่อของหลู่หลู่ได้ มาเบิกได้งเบิกนา ทำไร่ทำ หาบไปขายภาคแม่สาว มีคนมาซื้อครั้งละเป็นสิบๆถึง ทางเดินสมัยก่อน เป็นทางเดินไปตามสายน้ำแม่สาว ก่อนที่จะมีบ้านคน ที่หน้าหมู่บ้านมีก้อนหินใหญ่ๆ มากมาย มีคน เมืองมาตั้งเตาเผาหิน เอาไปทำปูนกินกับหมาก เรียกว่า ปงถุน เตาเผาจะอยู่ที่ถนนตรงก้อนหินใหญ่ ปากทางเข้าหมู่บ้านในปัจจุบัน

กลุ่มที่อพยพเข้ามาอยู่หลังจากกลุ่ม 4 หม้อข้าว พ่อหลู่วงเล่าว่าเป็นกลุ่มแม่เฒ่าอึ้ง มากัน 50 ครอบครัว ใช้เวลาเดินทางถึง 9 วัน 9 คืน เอาพริกทอง เกลือทอง (พริกผง เกลือผง) ใส่ขวดมา เก็บ ผักมาทำอาหาร ฟันหญาตามทาง ตอนนั้นเป็นสงครามจีนฮ่อกับพม่า ฮ่อหนีมาจากเมืองจีน อยู่

บนคอย พม่าเอาปืนมายิง ชาวบ้านก็หนีสงครามมา พวกจีนฮ่อหนีพม่าไปอยู่คอยตุง ม่านจะดีคอยตุงแต่ไม่ได้ ม่านเลยกลับไป ฮ่อมอบอาวุธให้ไทยแล้วไปอยู่ถ้ำหงอบ บ้านยาง และขอเป็นคนไทย



ลุงหลู่เล่าความเป็นมาครั้งก่อตั้งหมู่บ้าน

การทำไร่ทำนาในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา ชาวณายังมีสิทธิในการใช้พื้นดินโดยเฉพาะหมู่บ้านหมอกเปาอยู่ลึกเข้าไปจากบ้านแม่สาวเมืองหนองประมาณ 2.5 กิโลเมตร ต่อบ้านหมอกเขาขึ้นไปเป็นคอยโป่งไฮซึ่งเป็นหมู่บ้านของมูเซอร์บ้านโป่งไฮ

ในเวลานั้น ประเทศไทยไม่กีดกันความเป็นไทย เพราะผู้คนยังมีน้อย ดังที่แม่เผ่าอ้างแล้วว่า มาถึงก็เฮ็ดไค้งเฮ็ดนา เฮ็ดสวนถั่วเน่า เวลาต่อมาแก่ปิ่นแก้ว(อดีตกำนันพนม อุดดาจารย์) ได้มาจดซื้อแล้วพาไปถ้ำรูปที่บ้านพ่อปิ่นแก้วจะให้บัตรประชาชน ชาวบ้านมีลักษณะหนีร้อนมาพึ่งเย็น ไม่ได้ตั้งใจอพยพมาหาที่ทำกินทั้งหมด พอสงครามสงบลง ชาวบ้านพากันกลับไปเมืองพม่า ไม่เอาบัตรจนกระทั่งพ่อปิ่นแก้วโกรธ แต่มีบางคนก็พอใจที่จะปักหลักอยู่ที่นี้ก็ได้บัตรประชาชนเป็นคนไทย พวกที่ย้ายไปนั้นถ้ามีที่นาที่สวนก็ขายให้คนที่อยู่ มีคนถามขายให้แม่เผ่า 600 บาท แต่แม่เผ่าไม่ซื้อไม่มีเงิน แม่เผ่ามีควาย 3 ตัว ขายไป 2 ตัว เหลือไว้ใช้อีกตัวเดียว คนอื่นที่เขาซื้อที่ รวม ๆ กันแล้วเป็นเงิน 25 แถบ

ชุมชนในห้วยอยู่กันอย่างสงบ มีบ้านเรือนอยู่ไม่มากนัก 17-18 หลัง ตอนนั้นทำมาหากินได้สะดวก ป่าไม้ไม่ได้เข้ามาห้ามอะไร ต่อมาพ่อหลวงแก้ว บ้านคอยพาป่าไม้เข้ามาแล้วมีโครงการปลูกป่า ห้ามชาวบ้านจับจองที่ดินทำกิน แต่ชาวบ้านขอที่ไว้ส่วนหนึ่งเพื่อทำมาหากิน ถ้ามีการถางป่าทำไร่จะถูกจับ ชาวบ้านที่อพยพมาระยะหลังจึงได้สร้างที่อยู่พออาศัยได้ ไม่มีที่ทำกินจึงต้องรับจ้างใช้แรงงานเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง นายวิชาญเล่าเรื่องบ้านหมอกเปาเมื่อครั้งยังมีบ้านเรือนอยู่ไม่กี่ปีก่อน



เพียงแค่นี้ที่พออยู่ได้ และเลี้ยงตัวด้วยการเป็นแรงงานรับจ้าง

การสร้างวัดใหม่หมอกเปา

กลุ่มแม่เฒ่าอิงอพยพกันมา 50 ครอบครัว ในกลุ่มนั้นมีหุนเจ้า (พระภิกษุ) มาด้วย ชาวบ้านจึงร่วมกันสร้างวัดโดยได้ขออนุญาตจากพระส่วยหลู่เจ้าอาวาสวัดแม่สาว ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่าวัดด้วยแบน (ต่อมาในพ.ศ.2523 ได้มีผู้บริจาคเงิน 100,994 บาท เพื่อสร้างวัดหลังใหม่ พื้นที่ที่ต้องการสร้างเป็นป่าช้า จึงย้ายป่าช้าแล้วสร้างวัดขึ้นเรียกชื่อว่าวัดใหม่หมอกเปาเพราะมีต้นเปาอยู่หน้าวัด ต่อมาเมื่อมีไฟฟ้าเข้าไปในหมู่บ้านต้องตัดต้นเปาเพื่อเดินสายไฟฟ้า ตชด.มาปักป้ายชื่อหมู่บ้านไว้ว่า บ้านหมอกเปา(ในห้วย) คนทั่วไปเรียกว่าบ้านในห้วย วัดในห้วย แต่คนในหมู่บ้านนิยมให้เรียกบ้านหมอกเปา วัดหมอกเปามากกว่า

วัดหมอกเปาหลังนี้สร้างขึ้นในปี2523



สงครามโลกครั้งที่สอง

สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 พ่อเฒ่าชอหนันต์เล่าว่ามีทหารอังกฤษและญี่ปุ่นเข้ามาในหมู่บ้านเหมือนกันมาพักตามบ้านบ้าง มาพักอยู่ที่วัดบ้าง กองพันที่ 1 ไปเมืองสาด กองพลที่ 2 อยู่ตามป่าตามคอก คนที่บ้านนี้ก็ไปเป็นลูกหาบให้ทหารหลายคนประมาณ 4-5 คน มีพ่อเฒ่ามหา พ่อเฒ่าชอเยะ ส่างหลวง ลุงทุน และพ่อเฒ่าลายใส ตอนนั้นเหลือแค่พ่อเฒ่าลายใสอยู่ที่แม่สาวพ่อเฒ่าแก่มาแกแล้วอายุประมาณ 90 กว่าปีแล้วถามอะไรก็คงไม่รู้เรื่องแล้ว ตอนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่บ้านแม่สาวมีการขุดหลุมเพื่อหลบภัยเหมือนกันพอมีสัญญาณ(ลุงส่วยหลู่เล่าว่าคิซ็องอูให้สัญญาณ)ไม่ว่าจะทำอะไรอยู่ก็ต้องลงไปหลบอยู่ในหลุมที่ขุดไว้และถ้าเป็นตอนกลางคืนก็ต้องดับไฟหมดทุกบ้าน

ตอนที่พ่อเผ่ามหาไปเป็นทหารให้ญี่ปุ่นพ่อเผ่ามหาไปถึงย่างกุ้งโน้น คือไปที่เชียงใหม่แล้ว ขึ้นรถไฟไปกรุงเทพ จากกรุงเทพก็ไปย่างกุ้ง ตอนที่สงครามเริ่มมีทางรถไฟและมีรถเข้ามา มีการขุดทางเพื่อทำถนนทำทางมาถึงที่เมืองหนอง หนองทางเมืองหนองก็คือหนทางที่ทหารมาทำไว้เพื่อขนส่งทหาร

ตอนที่ทหารมาทำสงคราม ก็มาซื้อผัก ซื้อข้าวกินแถวนี้ไม่มีการมาแย่งชิง ชูครี๊ด อย่างพม่า ไม้ที่ทหารสร้างที่พักทหารก็มาขอกับชาวบ้าน เมื่อก่อนทหารมาขอไม้ 1 ลำพ่อเผ่าบอกว่า 1 ลำมาก อย่างนั้นไม่มีพ่อเผ่าเข้าใจว่า 1 ลำคือ 1 ลำรถไฟ (ไม้ไผ่ 1 ลำเรียกว่าไม้ไผ่ 1 เล่ม ถ้าใช้ ลำ หมายถึง บรรทุกจนเต็มคันรถ)) นี่ก็คือสื่อภาษาถิ่นไม่รู้เรื่อง เมื่อก่อนที่บ้านมีหมาตัวหนึ่งเฝ้าอยู่หน้าบ้าน ทหารที่ถามว่าหมาตัวนี้กัดไหม พ่อเผ่าตอบว่าไม่กัดหรือหมามันผิงแดดอยู่ กัดในภาษาไต คือ หนาว พ่อเผ่าคิดว่าทหารถามว่าหมามันหนาวไหม พ่อเผ่าถึงตอบว่ามันไม่หนาวมันผิงแดดอยู่ พ่อเผ่าไม่รู้ที่หลังว่ากัดภาษาไทยแปลว่าอะไร พ่อเผ่าบอกว่าตกลงมาก

ในช่วงสงครามโลก บริเวณบ้านแม่สาวไม่เคยถูกทิ้งระเบิดมีแต่เฉพาะในอำเภอฝางที่มี สนามบินเท่านั้น แต่ก็มีการขุดหลุมหลบภัยไว้ทุกบ้าน มีแต่การบอกกล่าวเล่าเรื่องราวทหารมาอยู่ และมีคนสมัครเป็นลูกหาบไม้ก็คน คนที่สามารถเล่าได้ก็ยังเด็กมากในขณะนั้น



บ้านไทยใหญ่ที่มีลักษณะเรียบง่ายเห็นได้ทั่วไปทั้งในเมืองหนองและหมอกเปา



คนไต่ดั้งเดิมที่อพยพมาแต่ก่อนยึดพื้นที่สองฝั่งลำน้ำสาวเพื่อทำไร่ทำนาแต่มีที่มาเป็นสองกลุ่ม คือกลุ่มที่อยู่เขตบ้านแม่สาวเป็นชาวบ้านเมืองหนอง ส่วนอีกกลุ่มอยู่ฝั่งทางบ้านคอยแก้วเป็นไต่ที่มาจากที่ต่าง ๆ อยู่บริเวณที่เรียกว่าบ้านกอง (กองแปลว่าคอย)เมื่อมีการแบ่งเขตการปกครองโดยใช้สายน้ำบ้านคนไต่สองฝั่งน้ำก็ถูกแยกอยู่คนละตำบลคือตำบลแม่สาวกับตำบลแม่อาข แต่ต่อมาคนไต่จากบ้านกองก็ย้ายมารวมกับคนบ้านเมืองหนองมากขึ้นเรื่อย ๆ คนไต่ปัจจุบันจึงอยู่บ้านเมืองหนอง แต่มีพื้นที่ที่สวนอยู่เขต ต.แม่อาข เพราะอยู่อีกฝั่งน้ำตรงกันข้าม

คนอพยพเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งดั้งเดิมแหล่งถาวร และย้ายไปอยู่ที่อื่น เช่นครอบครัวที่อพยพมาจากพม่าเมื่อครั้งสงครามฮ่อ และเมื่อสงครามสงบก็คิดถึงที่นาป่าดงในเมืองพม่าจึงอพยพกลับไป ส่วนคนไต่ที่มาอยู่หลัง พ.ศ. 2495 เช่นพ่อสำงามุมีวัวต่างแต่ไม่มีที่ ต้องมาขอซื้อที่ของคนเมืองอยู่

คนเมืองที่ขึ้นมาจากเชียงใหม่จะอพยพขึ้นมาหลังสงครามโลก เช่นครูอินสม อดีตครูบ้านแม่สาวเล่าว่าหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ราว พ.ศ. 2489 คนเมืองต่างอุ้มลูกงูหลานเดินเท้ามาอาศัยชั่วคราวบ้างก็มี ตัวครูเองขึ้นมาพ.ศ.2495 ตามหลังครอบครัวของพ่อแม่ที่ขึ้นมาก่อนเมื่อ พ.ศ.2493 เนื่องจากมีข่าวเล่าลือว่าเมืองฝางมีที่ดี ขายถูก และหลังจากนั้นหมู่บ้านแม่สาวก็ขยายมากขึ้นจนบ้านเมืองหนองกลายเป็นเพียงหมู่บ้านหนึ่งในเขตบ้านแม่สาว

ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ในระยะแรกของการตั้งโรงเรียนมีนักเรียนไม่มากนัก ไม่บังคับให้เรียนและนักเรียนก็เข้าเรียนเมื่ออายุมากแล้ว อย่างเช่น พ่อเผ่าหลู่ เมืองนันท์เล่าว่าเข้าโรงเรียนเมื่ออายุ 11 ปี จบอายุ 18 ปี มีการเรียนชั้นเตรียม ก เตรียม ข พ่อเผ่ากุนะบอกว่าเขาเรียนเกษมชั้น 2 ก็ออก(โรงเรียนบ้านห้วยป่าซาง) หลู่หลู่ จักก่า บ้านหมอกเปา เล่าว่าหลังสงครามจะไปเข้าโรงเรียนก็ไม่ได้เพราะอายุเกินจึงต้องลดอายุของตนเองลง 2 ปี นักเรียนก็มีไม่มากนัก ต่อมาเมื่อผู้คนอพยพมากขึ้นโรงเรียนต้องรับนักเรียนเพิ่มขึ้นจึงต้องย้ายจากศาลาวัดแม่สาวมาอยู่ที่หน้าวัดเมืองหนอง เมื่อประมาณปี พ.ศ.2495นักเรียนยังมีไม่มากแต่ต่อมาตื่นกัน(กระตือรือร้น)เอาลูกเข้าโรงเรียนเนื่องจากครูและกำนันแนะนำ ชักจูงให้นักเรียนเข้าโรงเรียน จากนั้นจำนวนนักเรียนจึงเพิ่มขึ้นมาก เดินไปโรงเรียนกลับมารับประทานอาหารที่บ้านแล้วก็กลับโรงเรียน นักเรียนก็ไม่หนีโรงเรียนถึงเวลาก็กลับไปเรียนต่อ

ในปีพ.ศ.2515 โรงเรียนได้ย้ายจากวัดเมืองหนองไปตั้งที่โรงเรียนบ้านแม่สาวในปัจจุบันซึ่งอยู่ระหว่างโบสถ์ของศาสนาคริสต์กับวัดของศาสนาพุทธ นักเรียนก็มีมากขึ้นเรื่อยๆ

เมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาแล้วคนไต่ไม่นิยมส่งลูกไปเรียนต่อที่อื่น ถ้าเป็นลูกชายจะให้บวชถ้าจะเรียนก็ให้เรียนทางธรรมมากกว่า เมื่อเรียนจบก็ออกมาช่วยพ่อแม่ทำมาหากิน



โรงเรียนบ้านแม่สาวที่ตั้งอยู่ในปัจจุบัน

การได้สัญชาติไทยและการตั้งนามสกุล

ชาวไตขณะนั้นยังไม่มียานสกุล เมื่อนักเรียนต้องเข้าโรงเรียนจึงมีการตั้งนามสกุลให้แก่คนไต โดยคนที่มีความรู้ในหมู่บ้านเช่น กำนัน ครู สารวัตรกำนัน บางคนก็เปลี่ยนทั้งชื่อและนามสกุล การตั้งนามสกุลมักเอามาจากพ่อแม่แม่ที่เป็นต้นตระกูลมาตั้งนามสกุลให้ เช่นแม่ชื่อองค์ว่า พ่อของแม่ชื่อเมืองพม่าได้กินเมือง ท่านชื่อหนั้นคำ ครูเพ็ญตั้งนามสกุลให้ว่าเมืองนันท์

แก่ ปั่นแก้ว (พนม) อัดดาจารย์ เรียกชาวบ้านถ่ายรูปที่บ้านเพื่อให้บัตรประชาชนแก่ชาวบ้านอาจเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่มีการตั้งนามสกุลให้แก่คนไตเพื่อให้ได้บัตรประชาชน แต่การตั้งนามสกุลบางครั้งก็ผิดพลาดเนื่องจากนายทะเบียนฟังสำเนียงไตไม่ชัดภาษาไทยที่ตั้งให้มีความหมายในทางไม่ดี เช่นพ่อเผ่าปานอ่อง เป็นต้นตระกูลปัญญาอ่อน (ตัวพ่อเผ่านามสกุลกอนใส เนื่องจากมีพ่อชื่อกอนใส)

โรคภัยไข้เจ็บและการรักษา

การรักษาโรคภัยไข้เจ็บของคนไตใช้ยาแผนโบราณมากกว่าการอาศัยยาแผนปัจจุบันเพราะการเดินทางจากแม่สาวไปยังเมืองฝางเป็นเรื่องลำบากยากเย็นดังนั้นในหมู่บ้านจึงมีหมอยามากมายที่ยังพอเหลือสืบทอดให้เห็นคือพ่อหลวงอ่องคิดเป็นหมอและลุงหลู่เคยเป็นหมอแหก คนเผ่าคนแก่ในหมู่บ้านหลายคนก็สามารถรักษาโรคได้ เช่นการลดไข้ด้วยการก๊อบซ่อม

นอกจากการรักษาโรค คนไตยังมีการรักษาสุขภาพด้วยการใช้สมุนไพรพื้นบ้าน เช่นเก็บสมุนไพรหลายชนิดมาต้มน้ำอาบทุกวัน ถ้าลูกหลานยังเล็กก็ต้มให้อาบด้วย

การทำมาหากินและวิถีชีวิต



นายสุมลกับยาต้มที่ตนเก็บมา
ให้ครอบครัวอาบ

ยาต้มพื้นบ้าน
การรักษาโรคด้วยสมุนไพร



การสักระยะของคนใดก็เป็นความนิยมนอกจากนิยมนำมาแกว่งยังเชื่อว่าทำให้อยู่สบาย เป็นหยูกเป็นยา กันหมาขบ สามารถป้องกันพิษแมลงป่องและตะขาบได้ด้วย

ฝิ่นก็เป็นส่วนหนึ่งของชาที่คนสมัยก่อนได้ใช้รักษาโรคบางอย่างที่ออกฤทธิ์รวดเร็วรักษาโรคบางอย่างได้อย่างชงัด เช่นเป็นเจ็บตาเพราะใบข้าวบาดตา เอาควันผู้ 2 ครั้งก็หาย จี๋เฝ้าเอาเท้าหัวไม้ขีดใส่ในหอมขาวเผาไฟแช่น้ำแก้ท้องเสียได้ ฝิ่นคืบแก้พิษงู จึกเจ็บแมงป่องได้ เจ็บท้องเอาทา สะคือก็หาย

การรักษาเปลี่ยนไปจากการรักษาด้วยวิธีดั้งเดิมเริ่มลดลงเมื่อหมอเหิงยม หมออนามัยของตำบลเวียง ขึ้นมาอยู่และตั้งโรงสืข้าว ทั้งยังมีความรู้ด้านการรักษาโรคใช้ยาแผนปัจจุบันรักษาเห็นผลเร็วกว่า นอกจากหมอเหิงยมแล้วยังมีเจ๊กสมพงษ์ ซึ่งไม่ใช่หมอแต่มีความรู้เรื่องการรักษาและพิจารณาได้ ความสำคัญของการรักษาแบบเดิมก็ลดน้อยลง

การทำมาหากินและวิถีชีวิต

การทำนา

การทำนาในยุคแรกเป็นการผลิตเพื่อเก็บไว้กินไม่มีการค้าขาย เช่นพ่อเฒ่าปานอ่อง กอนใส เล่าว่าเมื่อครั้งมาใหม่ ๆ สามารถเลือกที่สำหรับทำนาได้ตามความต้องการและผลิตผลที่ได้ก็สามารถเก็บไว้กินได้หลายปี บางปีข้าวมีมากจนต้องเผาทิ้งเพราะข้าวใหม่ออกมาอยากกินข้าวใหม่ ขายใครก็ไม่ได้ขายเพราะใคร ๆ ก็ทำนาทั้งนั้น คนไม่ค้าไม่ขายกัน

ยุคต่อมาเริ่มมีการค้าขายเพราะมีคนมาอยู่มากขึ้นความต้องการบริโภคก็มากขึ้น ประกอบกับเส้นทางไปมาค้าขายระหว่างเชียงใหม่กับเมืองฝางก็มีมากขึ้นด้วย คนเริ่มนำข้าวใส่วัวต่างไปขายในเวียงฝางทำให้มีแม่ค้าหาบของสามารถค้าขายด้วยการเดินตามล้อวัวได้ด้วย

การทำงานก็ทำตามกำลังความสามารถ คนที่มีที่นาาก็ทำนา คนที่มีที่นาลน้อยก็ทำแต่พอกิน แต่คนใดบางคนมีที่นามากจนทำนาไม่ไหว (นาเขาหน้า เฮ็ดก็อเหลียวบ่าไหล่) ก็แบ่งปันให้คนรู้จักกันไปบ้าง ขายในราคาถูกบ้าง การขายที่นาของคนใดสมัยก่อนไม่ได้หวังผลกำไรหรือความร่ำรวย (โหล่กูโหล่ก็มเอาหื้อเป็นเหยื่อพ่อง ขาย ชาว สามสิบบาท : ป้าแสงนาง)

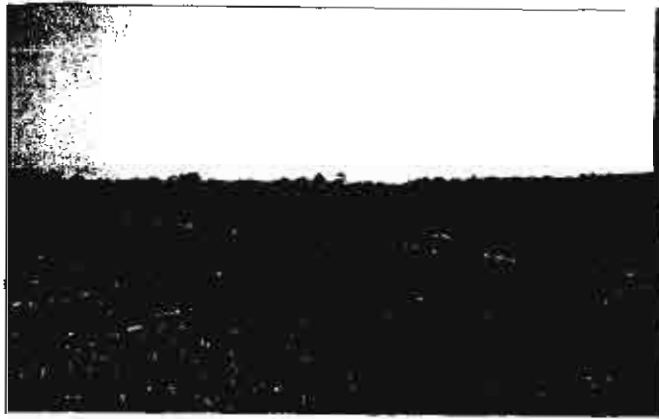
แม่เผ่าปิ่น แผลงคำทำนาอยู่หลังวัดแม่สาว เดียวนี้ให้อ้ายจาย (นายยอดชาย) ทำนาแทน แต่ก่อนใช้ควายทำนาได้ข้าวมาก 300 เดียวนี้ไม่ถึง ปุ๋ยไม่มีใช้ ถึงเวลาเอาควายใส่ คำนาน เดียวนี้เป็นรถ ถ้ามันอุกนักก็ชวนกันหมายหญ้า พวกกันแผ้วถาง เดียวนี้ไม่เอาหญ้าออก ใช้จ่ายหญ้าแทน แต่ก่อน 8 ไร่ได้ข้าว 300 ต่าง เดียวนี้ได้ 100 กว่าตาง กินบ้าง ขายบ้าง ขายข้าวเปลือกให้คนในหมู่บ้าน เพราะบางคนไม่มีนาคนไม่มีที่นาไปกินจ้างแปะข้าวสาร

พ่อแม่มีที่นาประมาณ 8 ไร่กว่าซึ่งจะอยู่ติดกับหมู่บ้านหมอกเปาที่เข้าไปข้างในอีกประมาณ 2 กิโลเมตร ที่นาที่มีนี้จะทำการปลูกข้าวใน 6 เดือนแรกหยุดทำนาเมื่อ พ.ศ. 2539 และได้ให้คนอื่นเช่า เอาค่าหัวแทนโดยจะได้ค่าหัวเป็นข้าว 60 ถึงต่อปี เหตุผลที่หยุดทำนาเพราะสามีได้ตายไปไม่มีคนช่วยทำนาและที่นาอยู่ไกลเมื่อมีลูกขึ้นมาก็ให้ลูกเช่าที่คนอื่นทำเพราะที่นาที่ให้ลูกเช่าทำนออยู่ใกล้บ้านไม่ต้องลำบากเดินไกลจะเสียค่าหัวที่เช่าเขาเป็นข้าว 60 ถึง ต่อปีเหมือนกันซึ่งลูก ๆ ก็ทำมาถึงปัจจุบันนี้ ข้าวที่นำมาทำเชื้อในการปลูกนั้นจะซื้อเขามาอีกทีหนึ่งและเมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวก็จะมี การเอามือกันในการตีข้าวและช่วงที่รอให้ข้าวแก่เต็มที่นี้ก็จะรับจ้างดำข้าวไปด้วย ข้าวที่ได้ในแต่ละปีจะเก็บไว้ในหลองข้าวเพื่อจะเอาไว้กินในเวลาต่อไป และถ้าคนบ้านเดียวกันมาซื้อก็จะขายให้

ลุงสง่าส่วยหล้า แสงศรีมีนาเป็นของตัวเองได้ข้าวขายปีละ 200-300 ต่าง มีคนมาซื้อข้าวต่าง 3-4 บาท สมัยป้าแสงนางเป็นเด็กพ่อแม่ทำนาของคนอื่นไม่มีนาเป็นของตัวเอง นาของอยู่ยู่สันกลางแม่อาชแต่เมื่อป้าเป็นสาวก็ขายไปเพราะอยู่ไกล บริเวณรอบๆ บ้านเมืองหนองที่นาจะเป็นของคนใด หมดฤดูทำนาแล้ว ก็ใส่ ผักกาด ผักชี ผักป้อม หอม คนอื่นๆ ก็ปลูกกัน แล้วเก็บเอามาขาย คนไม่ปลูกผักก็มีไปรับจ้าง วันละ 5 บาท ห่อข้าวคอนดวย เยาะนา จ้างกินข้าว เป็นปิ่นเขาเป็นต่างวันละปีบ จ้างอย่างอื่นก็ไม่ค่อยมีงาน

พ่อเผ่าป่านอ่อง ก่อนใสเมื่อครั้งมาใหม่ ๆ สามารถเลือกที่สำหรับทำนาได้ตามความต้องการและผลิตผลที่ได้ก็สามารถเก็บไว้กินได้หลายปี บางปีข้าวมีมากจนต้องเผาทิ้งเพราะข้าวใหม่ออกมาอยากกินข้าวใหม่ ขายใครก็ไม่ได้ขายเพราะใคร ๆ ก็ทำนาทั้งนั้น คนไม่กล้าไม่ขายกัน ผักไม้ของกินกันเอา ที่ของพ่อเผ่าอยู่ที่ในห้วยต้องข้ามน้ำสาวไปเพราะอยู่เขตบ้านคอยเดิมเป็นเดือนเป็นป่าแก่อยู่บ้านคอยบอกได้ไปจักเอาเดื่อะ ที่ทางแม่สาวต้องซื้อเอาเพราะมีเจ้าของหมดแล้ว ต่อ ๆ มารุ่นลูกก็ขายบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ เขามาซื้อถึงบ้าน

เจ้าของนาที่มีนาอยู่ติดถนนก่อนถึงพระธาตุน้ำค้าง ทางไปในบ้านหมอกเปามีรายได้จากการให้ชาวบ้านหัวฝายมาเช่าที่ปลูกหอมหัวใหญ่ หลังการเกี่ยวข้าวในนาแล้วชาวบ้านหัวฝายจะนำคณงานจากบ้านหัวฝายมาปลูกหอมหัวใหญ่โดยไม่ใช้แรงงานจากบ้านเมืองหนองเลย นายทุนที่มาทำสวนหอมกล่าวว่าที่นี้มีน้ำใช้อย่างพอเพียง มาเช่าที่ทำได้4-5ปีแล้ว เจ้าของนาที่มีพื้นที่ใกล้เคียงถ้าจะให้เช่าทำสวนหอมก็ต้องแบ่งเงินค่าเช่าส่วนหนึ่งแก่เจ้าของนาที่อยู่ติดถนนด้วย



การปลูกหอมหัวใหญ่ของชาวบ้านหัวฝายมาเช่าพื้นที่ปลูกตามฤดูกาล

การสร้างเหมืองฝายเพื่อแบ่งปันน้ำ

น้ำสาวมาจากลำน้ำ 3 สาย ได้แก่ น้ำกิน (ปัจจุบันเรียกน้ำกิม) น้ำแสง (น้ำแรง) และน้ำสาว เมื่อสายน้ำมารวมกันมีการสร้างเหมืองฝายเพื่อแบ่งลำน้ำไปหลายบ้าน เมื่อจะทำฝายชาวบ้านจะไปฟันไม้ในป่าไปดอกทำฝาย

เมื่อก่อนที่อื่นไม่สามารถทำการเกษตรได้ทั่วถึงเพราะสายน้ำไปไม่ได้ไม่ไกลนัก ก่อนมีชลประทาน ทางใต้ของแม่อาข บ้านสันป่าข่าไม่มีน้ำไปถึงต้องกินน้ำฟ้า แต่เมื่อถึงคราวน้ำนองก็มาท่วมที่กาะ เขตสันป่าข่าเพราะน้ำฝายเอ่อท้นขึ้นมาและไม่มีคนขุดลอก ถ้าน้ำท่วมจะท่วมมากจนวัว ควายไหลน้ำ

การปลูกข้าวสมัยก่อนได้ข้าวมากกว่าปัจจุบัน ไม่ต้องใส่ปุ๋ย เวลานั้นป่ามีจิ้งก่อดิน น้ำหนัเพราะมูเซอร์เดี่ยวสวน ดังพิน ดังไฟเข้ามาในไร่ ในนา ข้าวงาม หัวปี ฝนตกน่านอง น้ำขึ้นดัง”ฮ่มูเซอร์คำผิง ถ้าฝนตกไหลลงในห้วย น้ำคำดี ถ้าน้ำนักก็ไปบังเหีย แต่ก่อนปลามาก ตกจิบก็ได้มากมาย นาหัวด้าง ไร่ปากด้าง ข้าวดีเกินไป ข้าวดำวหมด ได้กำไรมาก เมื่อบ่าแดง ต้องซ่อม(ปลูก) 2 ครั้ง พอห้ามตัด เฝียวป่า ถางป่ามาได้ น้ำนองบ่าเดียวเป็นจี่ดินบ่าคาย มีก้าน้ำดินแดง หน่วก็หน่วน้ำดินแดง

เวลาน้ำนองหรือฝายปุด ทุกหมู่บ้านจะไปช่วยกันหมด ไม่ว่าจะกินน้ำเหมืองสายใด ช่วยกันบังน้ำจนหยัดแล้วส่งน้ำไปที่น้ำแห้ง คนมีน้ำใจฟังกำบ่าขัดกัน ไม่แย่งน้ำกัน เช่นเหมืองยังเปาหลายบ้านแพะโรงสี่ข้างปุด หนองเต็งท่วมคนก็มาช่วยกันหมดเพราะใช้น้ำแม่เดียวกัน

เหมืองเปาที่ถมไปแล้วทุกคนก็ช่วยกันถมแล้วแบ่งน้ำไปช่วยกันที่เป็นขาดน้ำ ไม่มีคนคัดค้านทุกคนยอมช่วยเหลือกัน มีน้ำจิตน้ำใจ หัวหน้าฝายใหญ่คือพ่อหลวงบุญ

การตีฝายแต่ก่อน แก่ฝายจะตั้งเอาหลักค้ำง เก็บไม้ไร่ ไม้บังจดหลัก ไร่ละ 10 เล่ม ถ้ามี 10 ไร่ ก็ต้องเอามา 100 เล่ม ทำลูกจึกเซ้(เอาไม้ไผ่ไม้บังมัดเป็นเค็ด ๆ) เอาลูกจึกเซ้ลงใต้พื้น ค่าวไร่ไม้ซาง ไม้ไผ่ 2 เล่ม สับๆ ทับข้างบนแล้วเอาหลักเข้าเสียบ ไม้ที่เอาไปใช้ หัวหน้าฝายจะตรวจโดยใช้ เหยื่อผูกห้าจับหัวมัน วันตีฝาย คนมาช่วยอย่างปอย บางปีก็ไม่ ต้องใช้มากอาจลดลงเหลือไร่



สายน้ำแม่สาวที่เคยกว้างใหญ่

ละ 5 เล่มก็พอ ฝายที่ทำทนทานแข็งแรง

ปัจจุบันเป็นสายน้ำเล็กๆที่ไหลเลียบหมู่บ้าน

การจัดการน้ำที่เปลี่ยนจากเก่าฝายเป็นการจัดการ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐคือการจัดการด้านชลประทาน โครงการสร้างฝายแม่สาวเริ่มตั้งแต่พ.ศ.2518 เพื่อส่งน้ำจากน้ำสาวไปใช้ให้ทั่วถึงทั้งตำบล

ปัญหาที่เกิดจากการจัดการด้านชลประทาน แม่น้ำสาวแต่ก่อนเป็นแม่น้ำสายใหญ่ น้ำสาวกว้างมาก ดลิ่งลึกจึงสามารถเอาพลังงานจากกระแสน้ำมาทำครกตำข้าว และครกอีกาได้ดังเช่น แม่เฒ่าปิ่นแล้วว่าน้ำบ้านเราใหญ่ที่สุด แต่ก่อนบ้านเราน้ำกว้าง ที่อื่นทำมองน้ำไม่ได้เขาไม่มีแม่น้ำใหญ่ แต่เดี๋ยวนี้ทำไม่ได้ไม่มีน้ำ เพราะเมื่อมีการสร้างฝายแม่สาวทำให้น้ำน้อยลง ทำมองน้ำไม่ได้ น้ำแห้ง น้ำอยู่ต่ำกว่ามองน้ำ เมื่อไม่สามารถใช้มองน้ำได้ก็มีการเปลี่ยนมาใช้ดำดิน การขาดการจัดการเรื่องเหมืองฝายของชาวบ้านอาจทำให้ขาดการช่วยเหลือกัน จากตัวอย่างปัญหาการไหลเซาะของสายน้ำที่ทำให้ฝั่งน้ำพังทลายลง เช่นความเดือดร้อนของพ่อเฒ่ากู่ณะ ส่วนที่เป็นสายน้ำแต่ก่อนนี้เป็นก่อนคือที่นาของแม่เฒ่าตีบ ครกตำข้าวที่ใช้พลังน้ำอยู่กลางแม่น้ำ ดลิ่งพังไปเรื่อย ๆ จนตอนนี้เกือบจะถึงบ้านแล้ว พ่อเฒ่าไปแจ้งเจ้าหน้าที่ที่อำเภอ เขาบอกเพียงว่า ไม่มีงบประมาณช่วยเหลือจึงต้องชวนชาวบ้านหาเงินมาจ้างรถดั๊กเพื่อป้องกันไม่ให้ดลิ่งพังจนถึงบ้าน ลูกสาวพ่อเฒ่ากล่าวว่า บ่าเดี๋ยวมันป่าบุติธรรม ชาวบ้านอย่างเราเวลาเดือดร้อนไม่มีใครสนใจมาช่วยเหลือ



เมื่อถึงฤดูน้ำหลาก สายน้ำก็เซาะตลิ่งพังไปเรื่อยๆ กอฝไ้ ก็ถูกถอนไปทั้งกอ
กระตอมหลังเล็ก ๆ ที่อยู่ติดๆ กันก็ต้องรื้อแล้วสร้างในที่ใหม่

การชลประทานส่งผลดีแก่ชาวบ้านคือการจัดการน้ำให้สามารถใช้ได้ทั่วถึงกันทั้งตำบลแม่
สาว แต่เมื่อไม่มีแก่ฝ่ายจัดการแบ่งปันสายน้ำทำให้เกิดปัญหาการแย่งน้ำกันของชาวบ้านที่มีที่นาอยู่
ปลายสายน้ำ เพราะจัดการน้ำเองตามต้องการไม่ได้ ขึ้นอยู่กับชลประทานจ่ายน้ำให้

ชาวบ้านเมืองหนองไม่มีปัญหาด้านการเกษตรจากการจัดการน้ำของชลประทานเนื่องจาก
เป็นหมู่บ้านที่อยู่ต้นน้ำ จึงไม่มีปัญหาด้านการใช้น้ำ

การตั้งโรงสีข้าว

โรงสีข้าวที่คนได้รู้จักกันเป็น โรงสีข้าวขนาดเล็กที่เรียกกันว่าหมอเหี้ยม จากนั้นก็มีการตั้ง
โรงสีข้าวอีกหลายแห่งซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การใช้ครกตำข้าวแบบพลังน้ำลดความสำคัญลงไป
แม้คนใดจะมีครกตำข้าวพลังน้ำหลายแห่งแต่ที่เป็นที่รู้จักกันมากกลับเป็นของคนเมืองที่อพยพขึ้น
มาทีหลัง คือมองน้ำของพ่อน้อยคำ อาจเนื่องจากพ่อน้อยคำเป็นแก่ฝ่ายเหมือง และเป็นพ่อค้า
หลังจากสร้างครกพลังน้ำแล้วก็ซื้อภาคลุงจองหมาย ตั้งเป็นภาคพ่อน้อยคำขึ้นในหมู่บ้านแม่สาว

ครกตำข้าวพลังน้ำหายไปเมื่อมีโรงสีข้าวไม่มีคนมาใช้ ดังคำบอกเล่าของป้าโนนว่าโรงสี
ข้าวเมื่อก่อนนี้อยู่บ้านป้าแอกับแควนด้อย เป็นมาจากทางใต้มาเช่าอยู่เอาโรงสีขึ้นมาด้วยใช้น้ำมัน
(โรงสีหมอเหี้ยม) มองน้ำจึงหยุดไปเพราะมีโรงสี โรงสีเข้ามาตั้งแต่แม่เฒ่าเป็นสาวแล้ว มองน้ำก็
ยังมีคนใช้อยู่บ้าง ตอนพินาง(ลูกสาวคนโตอายุ 44 ปี) เกิดไม่มีมองน้ำแล้ว แต่ยังมีที่อีดงา

ครกตำข้าวจึงหายไปด้วยสองสาเหตุ คือ การเข้ามาของโรงสีข้าวและการจัดสรรน้ำจากระบบชลประทาน ทำให้สายน้ำเล็กเกินกว่าจะใช้พลังงานจากน้ำได้อีก

การปลูกฝ้าย

ชาวบ้านปลูกฝ้ายเพื่อนำไปใช้ทอผ้า เนื่องจากสมัยก่อนยังไม่มีผ้าจากที่อื่นมาขายจากคำบอกเล่าของลุงต๋อยหล้าเล่าว่า คนแต่ก่อนทอผ้าเอง พ่อแม่ของลุงต๋อยทอผ้าเอง ฝ้ายที่นำมาใช้ทอก็ปลูกเองเอากั้วอี๊ดฝ้าย ลูกป้าเอากงปั่นฝ้าย กงอี๊ดไปทำฉาบหนังหลุหมด ลุงปลูกหลังแคมปี(ที่ทำการชลประทานแม่สาว)ที่ม่อนธาตุ ปลูกแล้วเก็บฝ้ายมาอี๊ด ตาก แล้วไซร์อันดำทิ้ง แล้วเอามาอิงกั้ว แล้วเอามา แผ่แล้วกั้วๆ เหมือนบุหรีแล้วเอามาปั่นก่งเป็นเส้นด้าย ลุงมีโรงทอ เคยช่วยเก็บดอกฝ้ายเก็บง่ายถ้าแก่แล้วมันแตกขาวๆ เฮาสะพายลุงเก็บสนุกดี เก็บมาตาก ไซ้(คัด) ยังไม่เป็นสายกั้วจะขาด

สมัยสงครามโลกแม่ชื้อเองเล่าว่า เมื่อก่อนแม่ทอผ้า ก่อนนั้นเป็นบ่าซื้อบ่าขายกัน ตางเขียม จันท่วงโยนคั้นกับราคาชาวบาทก็บ่ามีคนซื้อ ต่อมาสงครามโลกของขาด มีคนมาซื้อไปขายบนดอยกลาง ขายเป็นไม้ ไม้หนึ่งมี 4 วา เรียกเป็นก้อน ก้อนหนึ่งราคา 1 จัน คือ 10 แแถบ (เงินขาวเงินรูป) สมัยนั้นยังไม่มีจักรต้องเย็บมือ เช่นเดียวกับพ่อเผ่าซอหนันดีที่พูดถึงการปลูกฝ้ายและการทอผ้าว่า ปลูกฝ้ายมาทอเป็นเสื้อผ้าเพราะช่วงนั้นเป็นช่วงก่อนสงครามโลก (61ปีที่ผ่านมา) พ่อเผ่าอายุได้ 16-17 ปี และเสื้อผ้าก็ขาดตลาดก็เลยปลูกฝ้ายมาทอเป็นเสื้อผ้าใส่เอง

ฝ้ายที่ปลูกก็ไม่มีโรคแมลงอะไร ปลูกผักไม่ต้องใส่ปุ๋ยไม่ต้องใช้ยาฆ่าแมลง ศัตรูพืชมีแต่ไม่มาก ถั่วเน่าบ่าคายแมงก็ไม่มี(แมลงก็ไม่รบกวน) เขาปลูกไปเรื่อยๆ ปลูกชะปะะ แถวบ้านปลูกซ่อมเอาไว้อยู่ฝ้าย ฝ้ายมีสองสี สีขาวก็มีสีดอกก็มีสองอย่าง ดอกขาวได้ผ้าขาว ดอกสีชมพูได้สีน้ำตาลอ่อนๆ คนแต่ก่อนมีหมูทำหมูขาย คนเมืองทำหมู คนใดไม่ทำ สมัยก่อนหมู ไก่ เขียม ฝ้ายที่ทอไว้คนอื่นมาซื้อที่บ้านเอง ยังเป็นแผ่นเป็นแผ่นเอามาทำผ้าผืนก็ได้ ขายเป็นผอก เอาไม้ทำผอก วัดขายเป็นผืน คนรู้ว่าเรามีก็มาซื้อ ไม่รู้ว่าขายเท่าไร สมัยนั้นลูกหลานถ้าไม่ปลูกฝ้ายทอผ้าใช้เองก็จะไม่มีผ้าใส่ มีลูก10ปายอยู่ด้วยกันหมด ผ้าสมัยก่อน คนเอาขึ้นมาขาย เป็นผ้าเป็นผืนก็มี เป็นเสื้อก็มี คนตัดผ้าก็มี ป้าอู่ แม่ครูสว่างตัดเสื้อตัดผ้า แม่พี่คำลุงจูด้วย ตัดแบบคนใด ใช้จักรรุ่นเก่า ค่าตัดไม่แพง 9 บาท 10 บาท

เมื่อเป็นนักเรียนลุงต๋อยได้ซื้อผ้าเชิงไหมใส่ ชุดนักเรียนชุดละ 5 บาท ป้าแสงนางเล่าถึงความแตกต่างของผ้าซื้อจากที่เขาเอามาขาย กับผ้าที่ทอขายในหมู่บ้านว่าชิ้นตรานกแก้วผืนหนึ่งราคา 17-18 บาทนี้แพงก็ไม่ได้ใส่ ผ้าก่านกแก้วคิบำลวะสี ไม่ได้ซื้อ ไม่ได้ใส่ สมัยป้าเป็นเด็ก ใส่ผืน 7-8 บาท เป็นผ้าเส้นผ้าลายเป็นข้อมเอามาขายมันดกดี พอถูกใส่น้ำก็หล่นใส่แข็งใส่ขา เบื่อเบื่อเป็นเบอเหี้ย ถ้าปีใหม่แดงสะแดงฮ่ามหมด

เมื่อครั้งยังมีการทอผ้าใช้กันก็มีการแข่งขันฝ้ายที่ตลาดแม่สาว อย่างแม่ชื้อองและพ่อเผ่าหลู่ เล่าว่า ป้าคำแดงเมื่ออายุ 6 ปี แข่งปั่นฝ้ายที่กาดน้อยคำได้ที่ 1 ได้รางวัลเป็นเกลือ 1 ถ้วย

ยายนุ่นเล่าว่าการทอผ้าก็เป็นงานที่ทำตั้งแต่ไหนแต่ไรมาแล้ว แรก ๆ ทอไว้ใช้ก่อน เมื่อตอนมีลูกก็เริ่มทอขายยายนุ่นมักใช้เวลาว่างทอผ้าอยู่ตลอด เมื่อสมัยก่อนโน้นผ้าเสื้อ เครื่องนุ่งห่มต่าง ๆ ทอเองหมด ตั้งแต่ผ้าซิ่น(ผ้าถุง) ตุ่ง ผ้าห่ม ผ้าม้วน(ผ้านวม)คือจะใช้ผ้าไหมทอเป็นผ้าสองผืนประกบกัน แล้วเอาฝ้ายยัดไว้ตรงกลางแล้วแต่ความต้องการขนาดไหน แล้วเย็บ(เย็บมือ) ขึ้นเป็นตอนๆ พอหน้าหนาวมาผ้าม้วนผืนเดียวเป็นใช้ได้แล้ว ผ้าอีกอย่างหนึ่งเป็นผ้าทอผืน เรียกว่า “ผ้าอบ” หรือผ้าเมตรนั่นเอง คือผ้านี้แล้วแต่ว่าจะเอาไปใช้ทำอะไร ยายนุ่นเล่าว่ายายนุ่นยังเคยเอาผ้าอบนี้ถวายในหลวงเลย ครั้งเสด็จมาบ้านใหม่หมอกจำ

สำหรับลายผ้าแบบดั้งเดิมจะเป็นลาย “มีส้มปู้” (ดอกกระเจียว) พอช่วงหลังๆ มานี้มีลวดลายต่าง ๆ เข้ามามากลายผ้าจึงเปลี่ยนไป การออกแบบลายผ้าจึงไม่แน่นอน

หยุดทอผ้าไปเพราะฝ้ายมีมากขึ้น ผ้าเวสป้อยเป็นที่นิยมกันว่าดี อยากได้ผ้าอย่างไรสามารถเลือกซื้อได้เต็มที่ ประมาณพ.ศ.2492-2494 ผ้าทอยังมีอยู่แต่น้อยลง ผ้าทางเชียงใหม่มานแล้วมันหายไปเพราะล้าสมัย

การปลูกงา

สมัยก่อนปลูกงากันมาก แต่จะต้องปลูกบนคอกถึงจะงามยิ่งล้มไม้ใหญ่ๆ งายิ่งงาม ปลูกซ้ำที่เดิมก็ไม่ได้ งาตายจอย ต้องถางไร่ถางป่าไปเรื่อยๆ ต่อมาถูกห้ามเข้าไปปลูกงาบนคอกจึงหายไป เมื่อก่อนเห่อกันปลูกงาชาวเพิงหยุดไปสิบกว่าปี เครื่องอีดงาเรียกว่าครกอีดงา มีของสูงต่ำแห่งกับ แม่นางคืบ ของแม่ปุ่นก็มี ถ้ามีมองคำข้าวก็มีครกอีดงาไปพร้อมกัน ลุงเผ่ายอดเงินก็มีอยู่แต่ป่าไม่จำ สมัยก่อนเชือกทำแบ่งไว้เอาไว้อีดกิน ปีหนึ่งพอกินเป็นปีๆ ถ้าเขามาซื้อเม็ดก็ขาย ถ้าคนในบ้านมีมากปีหนึ่งไม่พอกินเหมือนกัน เมื่อมีน้ำมันมาขายก็ยังกินน้ำมันงาอยู่เพราะน้ำมันงามันอร่อยกว่า ถ้าไม่สุกเหม็นเขียวถ้าสุกแล้วหอม (ป้าแสงนาง ลุงส่วยหล้า)

เมื่อก่อนเคยปลูกงา มีพ่อค้าเข้ามาซื้อ อีดเป็นน้ำมันกิน เมื่อก่อนกินน้ำมันงา แล้วก็เปลี่ยนเป็นน้ำมันหมู เปลี่ยนมาทีละเล็กละน้อยจนตอนนี้กินน้ำมันพืช ผ่านมาได้หลายสิบปีแล้ว สมัยนั้นไม่มีการรับจ้างกันจะเป็นการเอามือเอารันกันมากกว่า น้ำมันงาที่ได้จะได้ 103 ลิตร งาเอาไปอีดถึงหนึ่งได้ น้ำมันงา 5 กก. เจ้าของอีดคิดค่าอีด 12 บาทต่อครั้ง (พ่อเผ่าชอหนันต์)

พ่อเผ่าเล็ก จอคำ ช้ายจากท่าดอนมาอยู่แม่สาว พ.ศ.2505ก็ปลูกงา ที่แถวนี้ปลูกงาจนแถวพระราชดุน้ำค้างก็ปลูกได้ ต้องตัดต้นไม้แล้วทิ้งไว้ให้แห้ง แต่ก่อนไม่มีการจ้างมีแต่เอามือกัน สนุกสนาน ประมาณเดือน 5 หว่านงาผสมกับดินแล้วกลบทิ้งไว้ 3 เดือน ก็มาเก็บ ขายงาได้ราคา

ดี แต่ต้องเลิกปลูกราวพ.ศ.2518 (จำได้เพราะเป็นปีเกิดของจันทร์สวยลูกสาว) คนอื่นก็ปลูกอยู่บ้าง แต่ต้องปลูกลึกเข้าไป

พ่อเฒ่าหลั่งเกล้าว่า สมัยนั้นเงาดวง 12 บาท คนเมืองซื้อไปขาย คนใดซื้อไปอีด พ่อเฒ่าหยุดปลูกงาสมัยงาราคา 3 ดวง 100 บาท เพราะไปเที่ยวที่ไหนก็เป็นที่ป็น เป็นห้ามเที่ยวป่า มีโครงการปลูกสัก ประมาณพ.ศ.2520กว่า ๆ ปีสุดท้ายเยยะ 3 ที่ได้งา 100 ดวง

การทำครกอีดงา

พ่อเฒ่ากุนะเป็นเจ้าของครกอีดงาที่เหลืออยู่เป็นหลังสุดท้ายก่อนที่จะหายไปเฒ่าว่าพ่ออู๊ยของดีเป็นผู้ทำอีดงาในหมู่บ้านแม่สาว คนอื่นทำไม่เป็น แต่ก่อนครกเป็นครกควาย มีที่บ้านปู่เลย เวียงหวาย บ้านโป่ง ต.โป่งน้ำร้อนที่ติดกับบ้านคอน พ่อน้อยคำเป็นผู้ชวนพ่ออู๊ยของดีมาทำและอยู่กับเขาที่ตลาดของเขานี้แหละ ค่อมาย้ายไปอยู่ห้วยป่าซาง แล้วทำครกให้ลุงยอดเงินเขาจ้างให้ทำครกตำข้าว 3 มอง ราคา 50 แถบ พ่อนางคืบ(แม่เฒ่าคืบภรรยาพ่อเฒ่ากุนะ)ก็จ้างเพราะเขาทำไม่เป็น (แบ่งกึ่งกอีดงา) ถ้าน้ำมันจะออกต้องเอาก่อนหินทับเพื่อให้ น้ำมันออกมา น้ำมันที่ได้เอาไปกิน ทำยาทาแก้เคล็ดขัดยอก เอาจุดไฟเวลาไม่สบาย เขามาจ้างบ้าง อีดน้ำมันขายเองบ้างดวงละ 20-30บาท ขายน้ำมันครั้งละ 300 บาท เขามาซื้อถึงบ้าน ถ้าเวียงสั่งก็เอาไปขายในเวียง ต้องตื่นตีสี่มาไม่ทุกวัน วันหนึ่งไม่ได้ 4 ครั้งกว่าจะเสร็จก็ 7 โมงเมื่อคืน (ทุ่ม) แต่ก่อนใช้น้ำมันงากันทุกบ้าน ถ้าไม่มีก็ใช้น้ำมันหมู คนที่มาอยู่รวมกันกับคนเมืองเขาก็กินน้ำมันหมูกับคนเมือง ถ้าอยู่เมืองนอกกินแต่น้ำมันงา ไม่กินน้ำมันหมู ผมกินกะปิไม่กินปลาร้า คนเมืองก็เคยมีเครื่องหนึบ ผมเคยเห็นแต่ไม่เคยทำ เขาตำงาแล้วนึ่งแล้วเอามาใส่อีดเป็นไม้ สองอันเรียกหนึบน้ำมัน นึ่งแล้วใส่แอ๊บเหมือนแอ๊บข้าวที่ไปกินไต้กินนา หนึบให้น้ำมันไหลลง เขาเอาไปใส่ประทีปจุดไฟบูชา ส่วนน้ำมันเอากินก็ได้ เอาทาก็ได้ ของพ่อเฒ่าเอาตากแดด 3 แดด ให้น้ำมันแห้ง ให้กลิ่นดิบมันหายก่อน จึงคั่วผักได้แต่ต้องตั้งให้สุกก่อน ผมขายให้คนเมืองบางคน เขาทำไม่เป็นกลิ่นมันแรง ผมต้องตั้งให้สุกก่อน

เมื่อครั้งยังมีการปลูกงาก็มีการรับจ้างอีดงาด้วยครกพลึงน้ำ งาถึงหนึ่งอีดได้น้ำมันงา 5 กก. เจ้าของอีดคิดค่าอีดครั้งละ 12 บาท (พ่อเฒ่าขอหน่นดี) คนจากฝางมาซื้อเอาถั่วต่างมาซื้อครกหนึ่งใส่ไปได้ ต่างกับ 5 ลิตร 3 ครกจะได้น้ำมันปีบปาย (ลุงส่วยหล้า) ค่อมามีเมื่อมีพระราชบัญญัติป่าสงวนและมีโครงการปลูกป่า ไม่มีที่สำหรับปลูกงา ครกอีดงาก็หายไป แม่เฒ่าคืบเล่าว่าครกอีดงาเลิกไปประมาณ พ.ศ.2516

การค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า

การค้าขายและการแลกเปลี่ยนสินค้า

ก่อนสงครามโลกการค้าขายในหมู่บ้านไม่ค่อยมีเนื่องจากคนยังมีผลผลิตเหมือน ๆ กัน การรับเอาสิ่งใหม่ ๆ จากภายนอกที่นอกเหนือไปจากปัจจัย 4 ไม่ค่อยมี การนำผลผลิตไปขายก็จะเป็นของที่ปลูกเอง ทำเอง ของที่อยู่ในหมู่บ้านก็ขอกันบ้าง แบ่งปันกันไปบ้าง อย่างเช่นพ่อเผ่าปานเล่าว่ารุ่นลูกก็มีขายบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อเขามาซื้อถึงบ้าน

แม่เผ่าแปเล่าถึงการค้าขายว่ากาคนบ้านเฮาถ้ามิน้อยๆ นิดๆ ก็ไปขาย ถ้าอยากไปแอ่ว ไปซื้อซากก็ไปซื้อคอยกลาง กาคนบ้านห้วยไม่มี กาคนบ้านเราเป็นกาคนป่องหมาย ปู่จ๋องจก สองพี่น้องชายค่อ ปู่ น้อยคำ เข้ากาคนเก็บตามคว้นักคว้น้อย นักก่อบาท น้อยก็ 25 ตาง 50 ตาง เดื๋อเนื้เข้าเป็นห้องใคร ห้องมัน ซื้อเอาตามราคาค่าสินสมัยก่อน ทำนา ทำไร่ถั่ว ไร่ข้าว หาบไปขายตลาดใกล้ ๆ เวียงก็เอาไปขาย แด่ไปหลาย ๆ คน 4-5 คน ขายผักขายไม้ แบ่งถั่วเน่าแคบ ไปขายหมดแล้วก็กลับไม่นอน ค้าง

การเดินทางค้าขายแต่ก่อนเป็นเรื่องลำบาก (แข็งนี้หักได้หักละแม่จ๋อง) แต่ก็เป็นเรื่องปกติของแม่ค้าที่ต้องหาของไปขาย ที่มักจะเอาไปขายคือคอยกลางเพราะคนคอยกลางเก็บเหมียงของที่เอาไปขายเช่น ข้าวหมุนหวาน ถั่วเน่า ดอกบู่หรี วันไหนขายได้ ชาวตาง ชาวหัวตางก็จ่อหน้า(ดีใจ) น้ำมันงาราคาปีบละ 30 บาทก็ยังไม่ได้ขายต้องเอาฝากเป็นขายกำอิดกำน้อย ค้างมาจนหลังแอ่นก็ไม่ค่อยได้ขาย น้ำมันงาแพงไม่ค่อยมีคนซื้อกิน ซื้อน้ำมันหมูเป็ยกหนึ่งได้หน้า

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง การใช้เงินเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนสินค้าเริ่มมีความสำคัญขึ้นเนื่องเพราะสินค้าใหม่ ๆ เริ่มทยอยเข้ามาโดยผ่านพ่อค้าจากเชียงใหม่ที่เริ่มขึ้นมาปักหลักปักฐานอยู่ที่ฝางและแม่อาขิ่นเรื่อยๆ เวียงฝางเป็นแหล่งรวมของสินค้าที่หายากและจำเป็น ดังเช่นแม่เผ่าปุ่นเล่าถึงการเดินทางเพื่อไปซื้อเกลือและน้ำมันจุกตะเกียงจากเวียงฝางดังนี้

ซื้อเกลือเพราะปลูกไม้ไผ่ที่เวียง(อ. ฝาง) จะไปขอกินเกลือนี้มันยากไม่มีให้กัน ห่อเล็ก นิดเดียว ไปซื้อเกลือต้องเอามาไปใส่ จูบไป ไม่มีล้อ ไม้ไผ่ขี้ม้า ถ้าขี่ก็ไม่ได้ตางของ เกลือแต่ก่อนมันแพง ห่อ 10 ตาง เอาไปตองห่อมาถ้าจะแกงบางคนเขาซื้อปลาทุเค็มใส่แทนเกลือ เพราะมันถูกกว่าปลา มันเน่าได้ มีหนอนก็เลยถูก เอาใส่แกงแทนเกลือแม่เผ่าได้ไปกับพ่อ 2 ครั้ง ตอนยังเป็นเด็กเล็กๆ น้ำที่กาละ(กาวิละ)มันมากขม น้ำนักบ่ได้ไป หนตางยาก ต้องลุยน้ำ น้ำมาก ๆ ต้องนั่งเรือไปซื้อของ

น้ำมันจะจุกไฟก็ไม่มี ไม้ขี้ไฟจะใช้ก็ไม่มี เอาปูนเก่าใส่ขี้เถ้าไว้กลางเรือนใช้ หมี้ปัดเหล็กใส่ ลำบากลำบาก หินเหล็กไปเอาที่ทำตอนใครจะไปทำตอนก็สั่งให้เอามาให้กัน ได้เหล็กมา ก็ขุดหมี้เอามาตากแดดปัดใส่ฝางประทีป ใช้นุ่น ให้ติดไฟง่าย แต่ก่อนดึกขนาด กับไฟจะปัดก็ไม่มี มีขายที่ในเวียงคนรวยๆ ก็ซื้อใช้ แม่เผ่าเนื้นานๆ จะซื้อบ้าง มันเข็ม น้ำมันคำมไฟนี้ขายเป็นปีบ ไม่มีซื้อย้อยต้องไปซื้อเวียง กาคนที่เวียงมีไม่มากเหมือนกาคนก้อม บ้านมุงสังกะสีก็ยังไม่มี มุงคาต้องเรือนเป็นฟากคำ ๆ บ้านสูงๆ ไม่มี ของที่ไปซื้อที่เจ๊กมี 2-3 ร้าน เขาไปเอาที่เชียงใหม่มา รถยังไม่ถึงเชียงใหม่ เวลากลางพรรษาไม่มีรถ เดินทางยากลำบากมาก

ภาคแต่ก่อนไม่มี มีภาคก้อมน้อยหน้าบ้านพ่อหลวงแดง ภาคลุงน้อยคำขามาที่หลัง แม่ของแม่แต่เคยไปขายต้องบุรี ถนนหมู่บ้านแต่ก่อนไม่มีเป็นแค่ทางเดินผ่านหน้าบ้านป่าแสงนาง



ป่าแสงนางกับชนมเอิบ
ชนมพื้นบ้าน

(นางแสงนาง แสงศรี) เป็นทางเก่าทางเดิม

ป่าแสงนางเล่าถึงการค้าขายของตนเองว่า เมื่อเป็นเด็กนั่งขายของตลาดลุงน้อยคำไม่ทันเห็นภาคลุงจูงหมาเอาผักป้อม ถั่วเน่ามาขาย ผักปลุกเอง คนในตลาดมาซื้อกินทุกคนได้ คนเมืองถนนสมัยก่อนไม่ดี เคยไปฝาง ถนนหล่มไ้ยะ บ๊ะๆ ไปขายของ เอาผักเหือด ถั่วเน่า ถั่วแปบไปขาย ขายภาคเก็บตางไม้แพง 10 ตาง ภาคนี้ก็เท่ากัน ขายของเล็กๆน้อยๆ ก็เลยไม่แพง ไปหลายคนอยู่ถ่นตวยกันลื้อ(เกรียน) ลื้อไปขายข้าวเวียง ต้องรอลื้อไปคนเดียวไม่ได้เพราะกลัว แฉวๆ กาสะ กลัวคนจะปล้น แฉวกาสะคนตึงกลัวกัน จะไปด้วยกัน 4-5 คนบ้าง 2-3 คนบ้าง ได้ยินเสียงลื้อไปเวียงก็ตามไป ต้องเตรียมของก่อนได้ยินเสียงวัวลื้อมากี่เอาของที่รอไว้เดินตามไป หาบตามกันไป ใครจะไปขายตลาดก็จะรู้กัน ตื่นประมาณ 2-3 โมง รอฟังเสียงลื้อวัว ถึงฝางยังไม่สว่าง ตลาดที่ฝางคนก็เยอะ เป็นที่พบกัน คนที่เคยไปด้วยกันตายหมดแล้วเช่น ป่าจ้าม ป่าคำมูล ป่าส่วย ป่าอาญน้อยที่สุดต้องรีบวิ่งตามเขาไปให้ทัน ไปภาคแม่อาญนี้ไปบ่อย แต่บ้านเราก็มีของมาขายแล้ว สมัยนั้นหนักก็หนัก แล้วยังต้องหาบไปขายถนนหนทางก็ยากด้วย ถ้าขายหมดได้เงิน 50-60 บาท ก็พอกินไปหลายวัน นานๆประมาณ 9-10 วันก็ไปขายทีหนึ่งไม่ได้ไปทุกวัน พอมีถนนมีรถผ่านหมู่บ้านก็ไม่ได้ไปขายเพราะขายบ้านเราก็พอกินพอใช้

ลื้อวัวต่าง เป็นการค้าขายอีกอย่างหนึ่งของชาวนาในระยะหลังเมื่อมีผลผลิตมากพอ จะขนใส่ลื้อวัวต่างไปขายเวียงฝาง พ่อแต่่าชอหนั้นคือว่า มีพื้นที่การเพาะปลูกจำนวน 7-8 ไร่และปลูกข้าวได้ 300 กว่าต่าง ไว้กินกับลูกอ่อน เหลือ 100กว่าต่างก็นำไปขายให้โรงสีในเวียงฝาง พ่อค้ารับซื้อข้าวถึงละ 11- 12 บาท เมื่อก่อนในหมู่บ้านไม่มีโรงสี โรงสีในหมู่บ้านแห่งแรก รับสีข้าวครั้งละ 20-30 บาท สมัยก่อนใช้ครกมอในการตำข้าว และอาจจะใช้หลูกในการตำข้าว ถ้าไป

ใช้หูกของคนอื่นต้องเสียเงิน หาบละ 5 สตางค์แดง(เมื่อก่อนเงินแดง) แกลบที่เหลือถ้ามีหมูก็จะซื้อไปเลี้ยงหมูบางคนข้าวในนาก็พอกิน ก็จะไม่ปลูกข้าวไร่ ถ้าไม่พอกินก็จะปลูกข้าวไร่ต่อ เมื่อก่อนถ้าทำนาผา เจ้าของที่จะแบ่งผลผลิตกับคนที่ปลูก กันคนละครึ่ง ค่าแรงควายต้องอยู่ที่เจ้าของนา แต่การนำล้อวัวต่างไปขายในเวียงฝางก็คงไม่ได้ไปบ่อยนัก เพราะตางยาก หล่ม บ่าฮ้าย บ่าดีไปบ่าได้ ต้องวัวแข็งแรงแต่ๆ ใส่ข้าวกำชาวต่าง โรงสีอยู่สามแยกป่าบง ลุงส่วยหล้าบอกว่าเขาเอาไปขายฟองแค่บ่าไล่ไป เอ็นดูวัว

แม่เผ่าหนุ่มเล่าถึงการค้าขายของคนในลักษณะเดียวกันคือ เมื่อหน้าแล้งมาขายหนุ่มและเพื่อนบ้านก็จะชวนกันเอาของไปขายที่ฝาง ขายหนุ่มจะหาบตองบูหรืไปขาย มีผักกูดบ้าง ส่วนคนอื่นจะมีถั่วเน่าเคียบ กระเทียม และอื่นๆ เวลาเดินทางต้องออกจากที่หมู่บ้านตั้งแต่เที่ยงคืนเพื่อให้ทันตลาดตอนเช้า จะไปกันหลายคนโดยมียอไฟ (ตะเกียง) ใส่น้ำมันก๊าด ส่องทางไป บางครั้งก็อาศัยกับคนรวที่มี ล้อวัวไป เงินที่ได้ส่วนใหญ่จะอยู่ที่ 20 บาท มักจะซื้อจิ้นส้ม(แหนม) ไว้กินในระหว่างเดินทางกลับห่อละ 3 สตางค์ นอกจากนั้นก็ซื้อขนมในเมืองดิดไม้ดิดมือมาบ้าง และด้วยข้ออ้างต่างๆ ส่วนใหญ่จะเดินทางไปกลับภายในวันเดียว

การค้าขายกับชาวเขามักเป็นการเอาของมาแลก เช่น แม่เผ่าปุ่นเล่าว่า ข้าวที่มีคนมาค้าแล้วแบ่งข้าวไว้ขายต่อมุเซอร์ เขามาอยู่ใหม่ เลี้ยงเป็ด ไก่เอาไว้กินไข่บ้าง เวลามุเซอร์ลงมาซื้อกินผักกินไม้ ก็เอามาทำอาหารให้กิน ป้าปุ่นเคยเอาไก่ ขนหม ปลาหู ขึ้นไปแลกพริกหนุ่ม พริกแห้ง เขาเคยเอาผืนขายให้ป้าปุ่นด้วยเนื่องจากพ่อของป้าปุ่นก็คิดผืน หลังจากพ่อของเขาตายแล้วก็เลิก ป้าแสงนางพูดถึงภาคบ้านเราขายข้าวให้มุเซอร์ มุเซอร์พามาต่างพริกแห้ง พริกหนุ่มมาขาย แล้วซื้อข้าวสารกลับขึ้นไป ต่อมาแม่ค้าขายข้าวให้มุเซอร์ก็หมดไปเพราะถนนหนทางไปมาสะดวก ประกอบกับบ้านแม่ฮ้างเป็นแหล่งค้าขายข้าวขนาดใหญ่เพราะมีโรงสีขนาดใหญ่หลายแห่ง พ่อค้าแม่ค้าที่ค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็หายๆ ไป

ป้าแสงนางเคยไปซื้อผักกาดบนดอยจะนะ หัวแม่แหล่ง มีมุเซอร์อยู่กันมาก เคี้ยวนี้ไม่เห็นเขาทำอะไรกัน มุเซอร์แต่ก่อนก็ปลูกฝิ่น ฝิ่นปลูกบนดอยงาม บนดอยปลูกพริก ผักกาดและฝิ่นปลูกกันดอยเป็นม่อนๆ ผักกาดเขางาม หวาน เขาชวนไปเอาที่ไร่ พริกปลูกแล้วต้องใส่ที่ใหม่ ใส่ที่เก่าบ้างงาม ใส่ฝิ่นแทน เขาเคยถามเอาฝิ่นให้เหมือนกันแต่ป้าบ่าเอา

การค้าขายของคนไตหายไปเนื่องจากการค้าขายของคนไตยังเป็นความผูกพันในเรื่องธรรมาศัยไมตรี ไม่ได้หวังผลตอบแทนแต่เรื่องของการค้าขายเพื่อให้ได้กำไรเพียงอย่างเดียว มีทั้งการค้าขายประกอบกับการอาศัยให้วัวและฟักพาอาศัยซึ่งกันและกันได้ ดังนั้นเมื่อการค้าขายที่ต้องอาศัยการแข่งขันกันมาก ๆ คนไตจึงหยุด และหาช่องทางทำมาหากินเล็ก ๆ น้อย ๆ เพียงเพื่อให้ชีวิตอยู่ได้อย่างสงบสุขมากกว่าจะดิ้นรนเพื่อให้วิถีชีวิตของคนก้าวไปตามกระแสเศรษฐกิจและสังคม

การรับจ้าง

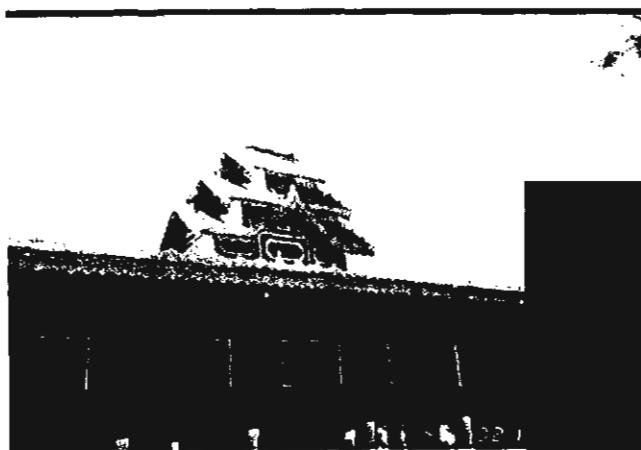
การรับจ้าง

การทำงานของชาวเมืองหนองในสมัยนั้นมีที่นาถันเกือบทุกคนเพราะเป็นคนที่อยู่มาก่อน จัปจองที่นาอยู่ก่อนแล้ว และยังมีการแบ่งปันหรือขายลูกให้แก่คนที่อพยพมาอยู่ใหม่อีกด้วย คนที่จะมีอาชีพรับจ้างจึงมักเป็นคนที่อพยพมาอยู่ใหม่ เช่น ป้าปิ่นเล่าว่า ขายข้าวเปลือกให้คนในหมู่บ้านที่ไม่มีนาไปกินจ้างแปะข้าวสาร ป้าแสงนางกล่าวถึงคนรับจ้างว่า รับจ้างวันละ 5 บาท ห่อข้าวตอนดวย เยอะนา จ้างกินข้าว เป็นปันเป็นค้าง วันละปีบ จ้างอย่างอื่นไม่ค่อยมี การทำไร้งา ทำนา ทำไร่อั่วเหลียง จะเป็นการเอามือถันมากกว่า ไม่มีการรับจ้าง

ชาวบ้านบางคนที่เคยมีที่ไร ที่นา อาจแบ่งปันให้กับญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงคนชอบพอหรือขายในราคาถูกลงด้วยเหตุผลที่ว่ามีที่มากทำคนเดียวไม่ไหว เขาซื้อก็ขายต่อ แต่เมื่อมีคนจากเชียงใหม่ขึ้นมาเริ่มกว้านซื้อที่นาโดยวิธีต่าง ๆ มีคำบอกเล่าต่อ ๆ กันมาว่าใช้มีดใหญ่ ๆ เพียงเล่มเดียวก็แลกที่นาได้แล้ว บางคนเอาเงินออกซื้อดอก หื้อเป็นกู้ถึงเวลาต้องส่งข้าว บามีข้าวเพราะขายข้าวเกินไปแล้ว คนส่งตันส่งดอกไม่ได้เลยต้องยกที่นาให้เจ้าของเงินกู้ไป คนตุ้มมี คนรวยมี

เมื่อยังแข็งแรงป้าแสงนางเคยรับจ้างทำนาที่อื่น คนที่ช่วยกันเอามือในหมู่บ้านเขาไปฮับจ้างปลูกนาเป็น เช่น โค้งแม่เหลง เจ้าของเขาไม่ทำ ส่วนใหญ่แล้วชาวใดที่มีนาของตนก็จะทำนาโดยการเอามือถันมากกว่าจะจ้าง หรือรับจ้างทำนาให้ใคร

งานช่างฝีมือ



งานช่างฝีมือของช่างพื้นบ้าน
ที่เป็นเอกลักษณ์และมีความประณีต

งดงาม



งานแกะสลักสังกะสี
บนฝาเพดานวัดเมืองหนอง

ในหมู่บ้านมีคนที่เป็นช่างฝีมือหลายคนเช่นพ่ออุ้งหมา ขุนมะท่าและพ่อเผ่ากู่ณะ ปัจจุบันเหลือแต่พ่อเผ่ากู่ณะ ที่ยังคงเป็นช่างฝีมือของหมู่บ้าน ในปี พ.ศ.2544 ได้เป็นผู้ควบคุมดูแลศิลปะการแกะสลักลายสังกะสีประดับหลังคาวัดเมืองหนองและประดิษฐ์ลวดลายตกแต่งวัดให้สวยงามโดยมีคนในหมู่บ้านเป็นผู้ช่วย

พ่อเผ่ากู่ณะบอกว่าไม่ได้เรียนที่ไหนมา เห็นแล้วก็มาทำเอง ไปสอบถามแล้วมาหัดทำเอง การที่เราได้ไปเห็น เขาบอกเราแล้วเราเอามาทำเองนี่เก่งที่สุด ม่อที่สุด คนเรามี 3 อย่าง เรียนเห็น ทำ แตกต่างกัน บางคนถ้าไม่ทำก็ไม่เป็น บางคนไปเห็นแล้วก็มาแตกทำเอง อีกอย่าง ฟังเขาพูดแล้วเอามาทำก็ไม่เป็น การฟัง ดูแล้วก็ทำ ตัวผมได้เข้าโรงเรียนแค่ 3 เดือน

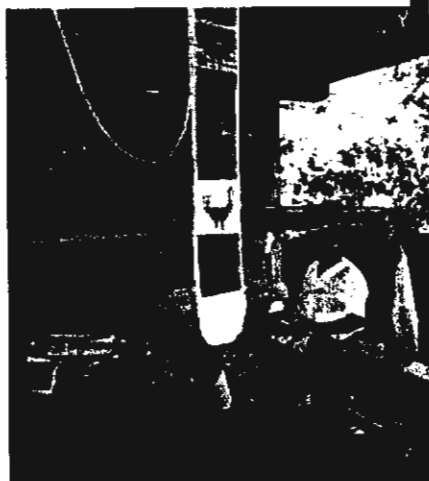
จากคำบอกเล่าของนางอัมพินแสดงให้เห็นถึงการสร้างงานฝีมือของคนใดที่เกิดจากในวัดวัดจึงเป็นแหล่งส่งเสริมความถนัดและความสนใจของคนใด

การทอดุง ในบ้านเมืองหนองแม่เผ่าพันธุ์ผลิตตุ้งขายชาวบ้านแถวนี้ไม่มีใครทำตุ้งกันแล้วพูดถึงรุ่นลูกรุ่นหลานไม่มีใครอยากจะทำตุ้ง เพราะว่าการทำตุ้งขายนี้ได้เงินช้า คนเดี๋ยวนี้ชอบทำแล้วให้ได้เงินเลย ใจร้อนอยากได้เงินเร็ว ๆ ส่วนลูกค้าที่มาซื้อจะรู้กันดีว่าขายตุ้งมีตุ้งขายเพราะมีขายตุ้งคนเดียวเท่านั้นที่ทำตุ้งอยู่คนที่มาซื้อจะมีมาตั้งแต่คนละแวกบ้าน จนถึงคนที่มาจากเชียงใหม่หรือกรุงเทพฯ ก็มี คนที่มาจากที่ไกล ๆ มักจะมาซื้อทีละมาก ๆ บางครั้งเป็นสิบ ยี่สิบตัว แต่ขายไม่ได้ทำขายหวังให้ร่ำรวยอะไร เพียงแค่พออยู่พอกินแค่นั้น เพราะเวลาทำตุ้งใช้เวลาโดยมากจะได้วันละตัวเท่านั้น

การทำตุ้งจะมีช่วงของมันโดยเฉพาะช่วงออกพรรษาจะเป็นช่วงที่เอาตุ้งที่ทำไว้ออกมาขายมากที่สุดเพราะเชื่อกันว่าจะได้บุญกันมาก ตุ้งนี้จะขายได้เรื่อยๆ จะเป็นงานบุญได้หมดแม้กระทั่งงานศพ การถวายตุ้งนี้นิยมถวายกับถวายธรรม “หลักสุตคำ” ถ้าเป็นคนเมืองจะเป็น “ธรรมหาวิปาก”

ตุ้งนี้เมื่อก่อนไม่ได้มีสีสันทันอย่างนี้ สมัยก่อนโน้นจะต้องทำเองทุกอย่างเริ่มตั้งแต่ปลูกฝ้าย (ดอกปุย)เอง จากนั้นก็มาอัดเมล็ดฝ้าย แล้วฝั้นฝ้ายให้เป็นเส้น จากนั้นก็ต้องเอามาข้อมเมื่อก่อนจะ

ตุ้งของแม่เผ่ากู่ณะ
ผลิตภัณฑ์หนึ่งเดียวในหมู่บ้าน



ใช้สีเหลืองเป็นหลักในการทำตุ้ง เป็นสีจากขมิ้น อย่างตุ้งตัวหนึ่งจะยาวประมาณ 3 เมตร ก็จะมีรูป 12 ราศี ส่วนหัวเรียกว่า “ตา” จะห้อยหามาไว้ด้วย ส่วนหางก็เรียกว่าหางตุ้งจะมีใส่พลุห้อยไว้ แต่ตอนนี้ไม่ค่อยใส่กันแล้ว ส่วนตรงซึ่งไม้จะใช้รูปทา สีสันทันไม่ค่อยคาดตากลับค้าไม่ค่อยชอบขายจึงหันมาใช้กระดาษสีสะท้อนแสงแทน หลัง ๆ มานี้ก็ฝ้ายไม่ได้ปลูกแล้วเพราะมีฝ้ายมาขายมีให้เลือกหลายสีและไม่ต้องเสียเวลามาก

ลักษณะตุ้งที่เห็นจึงเป็นรูปแบบประยุกต์

ราคาสูงที่ขายขายตอนนี้ตัวละ 200 บาท ซึ่งเป็นราคาที่พออยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน
นอกจากทอดแล้วขายยังทอดด้วย



แม่เต๋านุ่นกับแม่เต๋ามานในวิถี
ชีวิตชาวบ้าน



ไต่ในด้านสังคมความเป็นอยู่

คนไต่มีความผูกพันในขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตค่อนข้างมาก มีความใกล้ชิดกับวัดและเน้นเรื่องการทำบุญ การทำบุญทำทานมีที่มาและมีคำอธิบายให้คนมีความผูกพันอยู่กับการทำบุญทำทานและการเข้าวัดเป็นประจำ โดยเฉพาะเทศกาลสำคัญคือวันออกพรรษาและวันสงกรานต์ถือเป็นวันรวมญาติพี่น้องที่จะได้พบปะและทำบุญร่วมกันทุกปี

การจัดการศึกษามีผลให้คนไต่เข้าเรียนในระบบโรงเรียนแต่ไม่ได้มีข้อบังคับในการเรียนที่เข้มงวดนัก การศึกษาภาคบังคับถึงชั้น ป.4 ไม่ได้แบ่งแยกให้เด็กห่างจากบ้านมากนัก วิถีชีวิตโดยทั่วไปก็ยังขึ้นอยู่กับสังคมของหมู่บ้านและการทำมาหากินของพ่อแม่ ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมยังอยู่ ดังนั้นเด็กผู้ชายที่เรียนจบชั้นป.4 จึงต้องผ่านการบวชเพื่อให้วัดและศาสนาสั่งสอน เพราะเมื่อยังเป็นเด็กทำผิดเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ผู้ใหญ่ก็ให้อภัยเพราะถือว่าเป็นคนดิบ การบวชถือว่าเด็กได้ถือศีล นอนวัด เป็นคนสุกแล้ว คนไต่ถือว่าคนบ้านต้องถือศีลห้าเป็นศีลติดตัว นอนวัดต้องถือศีลแปด การจัดพิธีบวชที่เรียกว่าปอยสง่าลงจึงเป็นการจัดตามจารีตประเพณี คนไต่ที่เป็นผู้ใหญ่ในปัจจุบันจึงมีคำเรียกว่าสง่านำหน้าทุกคน เพราะเด็กทุกคนในยุคนั้นต้องผ่านการบวช เมื่อสึกจึงเรียกว่าสง่านำหน้าสชื่อเพราะเป็นไปตามความเชื่อว่าเป็นคนดิบกลายเป็นคนสุกแล้ว

**ยุคพัฒนาเข้าสู่ความเจริญ
ด้านสาธารณูปโภค (2510 – 2545)**

ยุคพัฒนาเข้าสู่ความเจริญด้านสาธารณูปโภค (2510-2545)



ทางแยกเข้าหมู่บ้านจากถนนสายหลัก ฝาง-ท่าตอน

อนน เริ่มมีการปรับปรุงและพัฒนาตั้งแต่ พ.ศ.2514 และ มีการปรับปรุงถนนหนทางมาเรื่อยๆจนปัจจุบันถนนกว้างขวางการเดินทางสะดวกมากขึ้น และเป็นเส้นทางสู่จังหวัดเชียงราย ทำให้การเดินทางขึ้นมาถึงอำเภอแม่ฮ่องสอนและสะดวกขึ้น การอพยพของผู้คนจากทางเชียงใหม่ก็มากขึ้นตามไปด้วย แม่สาวจึงมีคนจากอำเภอต่างๆในจังหวัดเชียงใหม่ และจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มบ้านที่ป้าน้องกัน รวมทั้งหมู่บ้านไทยใหญ่ก็เช่นเดียวกัน การทำมาหากินก็มีการประกอบอาชีพที่หลากหลายขึ้นมากกว่าการเกษตรเพียงอย่างเดียว

โครงการพัฒนาลุ่มน้ำฝาง เมื่อมีการปรับปรุงถนนไม่นาน พ.ศ.2518 ก็มีโครงการพัฒนาลุ่มน้ำฝาง จึงมีการทำฝายแม่สาวกั้นลำน้ำสาวที่อยู่เชิงพระธาตุน้ำค้าง เพื่อส่งน้ำจากน้ำสาวไปทั่วตำบลแม่สาว น้ำสาวเกิดจากน้ำสามสาย คือน้ำแสด น้ำกิน น้ำสาว คลองชลประทานส่ง



ฝายแม่สาว

โครงการพัฒนาลุ่มน้ำสาวที่อยู่เชิงพระธาตุน้ำค้างกั้นขวาง
ลำน้ำระหว่างหมู่บ้านหมอกเปากับบ้านเมืองหนอง

ไปถึงสันป่าข่า ทำให้บ้านสันป่าข่าที่เดิมอาศัยแต่น้ำฝามาทำการเกษตร ก็สามารถทำการเกษตรได้ตลอดปี ถ้าน้ำแม่สาวที่เคยเป็นแม่น้ำสายใหญ่กว้างก็กลายเป็นแม่น้ำสายเล็ก ๆ

การจัดการฝายของชาวบ้านก็หมดไป ความช่วยเหลือและความสัมพันธ์ในกลุ่มชาวบ้านก็ขาดหายจากกันไปในระดับหนึ่ง เพราะผู้ที่จัดการกับสายน้ำเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายชลประทานและการแก้ปัญหาเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐเมื่อชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนไม่สามารถใช้การรวมกลุ่มกันช่วยแก้ปัญหาได้เหมือนเมื่อครั้งที่ชาวบ้านระดมคนมาช่วยกันตอกฝายและช่วยกันซ่อมแซมเมื่อฝายขาด พ่อเฒ่าหลู่พูดถึงด้วยความสุขเมื่อกล่าวถึงผู้คนไปช่วยกันด้วยน้ำจิตน้ำใจ ไม่ว่าใครจะกินน้ำสายใดก็ไปช่วยกันหมด เมื่อความสัมพันธ์กันของชาวบ้านในด้านเหมืองฝายหายไปการแก้ปัญหาส่วนกันก็หายไปด้วยเป็นปัญหาส่วนตัวของใครของมันแก่กันเอาเอง อย่างเช่น บ้านคนไคหลายหลังที่อยู่ติดลำน้ำสาวถูกน้ำเซาะตลิ่งจนพังเข้าไปเรื่อยๆจนจะถึงเสาบ้านอยู่แล้วไม่ได้รับความช่วยเหลือจากใคร เมื่อไปร้องเรียนจากหน่วยงานราชการ เพื่อหวังความช่วยเหลือคำตอบที่ได้รับคือไม่มีงบประมาณมาช่วยเหลือได้ ชาวบ้านต้องค้นคว้าช่วยเหลือตนเอง เงินจึงเป็นปัจจัยสำคัญในชีวิตของชาวบ้านที่ต้องขวนขวายหาไว้เพื่อใช้ในยามจำเป็น หากชาวบ้านไม่มีเงินเพื่อช่วยเหลือตนเองก็ต้องนั่งรอคูฝืนดินที่ทำกินและบ้านเรือนถูกน้ำกัดเซาะจนหมด หรือรอให้โชคช่วยให้แม่น้ำเปลี่ยนทางเดิน ถ้าวรไม่ไหวอาจต้องถึงกับต้องกู้หนี้ยืมสินมาเพื่อช่วยเหลือตนเอง เป็นการก่อให้เกิดหนี้สินอย่างหนึ่งของชาวบ้านที่เป็นความจำเป็นบังคับ

คนที่มั่งคั่งอยู่ท้ายน้ำก็เกิดปัญหาขาดแคลนน้ำเพราะเจ้าหน้าที่ชลประทานเป็นผู้จ่ายน้ำไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึง การเข้าหาเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อการขอร้องให้แก้ปัญหาก็เป็นเรื่องลำบากยากเย็นอย่างพ่อเฒ่าหลู่พูดถึงการจ่ายน้ำว่า แต่ก่อนบ่าลู่่น้ำกัน แต่สำหรับชาวบ้านเมืองหนองไม่ว่าจะมีโครงการชลประทานหรือไม่ก็มีไม่มีปัญหาขาดแคลนน้ำ เพราะอยู่ต้นน้ำ

ไฟฟ้า

ไฟฟ้าเริ่มเข้าสู่บ้านแม่สาวเมื่อประมาณพ.ศ.2521 ไฟฟ้าเข้าสู่หมู่บ้านพร้อมกับความตื่นตัวของชาวบ้านที่จะได้พบกับแสงสว่าง พร้อมกับการเข้ามาของโทรทัศน์สีทันสมัยที่ให้ความสุขแก่ชาวบ้าน เมื่อไฟฟ้าเข้ามาเป็นครั้งแรก เด็กในยุคนั้น จำได้ว่ามีโทรทัศน์อยู่เพียงเครื่องเดียวในเขตหมู่บ้านของคนคือบ้านอ้ายทุย บ้านอยู่ข้างวัดเมืองหนองแคเป็นคนเมือง ดอนเย็นก็เข้าไปนั่งรอในบ้านไม่ว่าเจ้าของเขาจะเปิดให้ดูหรือไม่ ขณะนั้นบ้านชาวไคยังไม่มีไฟฟ้าเข้าในหมู่บ้านทั้ง ๆ ที่ถนนเข้าสู่หมู่บ้านก็มีระยะทางเท่า ๆ กันกับบ้านคนเมือง ต่อมาเมื่อมีไฟฟ้าเข้าไปในหมู่บ้าน บ้านแรกที่มีโทรทัศน์ก็คือบ้านนายอุทัย แสงศรี นางอาภรณ์ย้อนความหลังว่า ที่นั่งจนไม่มีให้อยู่ ถ้าเป็นเก็บเงินด้วยก็ได้เงินมากโขอยู่ แต่คนในสมัยนั้นไม่มีใครคิดเรื่องหารายได้ด้วยวิธีต่าง ๆ เหล่านี้ เมื่อมีไฟฟ้าก็ทำให้คนเริ่มมีเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น นางนို့ต พูดถึง

การใช้ไฟฟ้าเมื่อไม่ซื้อโทรทัศน์ ค่าไฟเดือนละ 30 บาท พอมีโทรทัศน์ขึ้นเป็น 80-90 บาท เดี่ยวนี้มีเครื่องไม้อ้วนนำ ไฟก็ขึ้นเป็นร้อย นางนี่มีความรู้ดีกว่าหน่วยค่าไฟขึ้นด้วย สาเหตุที่ค่าไฟขึ้นไม่ได้อยู่ที่การใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าเพียงอย่างเดียว

โรงไฟฟ้าพลังน้ำ

หลังจากการสร้างฝายทดน้ำสาวของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำฝางของกรมชลประทาน และมีไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้าน ก็มีการสร้างโรงไฟฟ้าพลังน้ำเพื่อใช้พลังงานผลิตกระแสไฟฟ้าทดแทน โดยการใช้พลังงานจากน้ำกั้นที่อยู่ลึกเข้าไปจากบ้านหมอกเปา ซึ่งชาวบ้านไม่เห็นโทษหรือประโยชน์ที่ได้จากโครงการผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำนี้เท่าใดนัก

ในระหว่างดำเนินการขุดเจาะท่อส่งน้ำจากน้ำกั้นเข้าสู่โรงงานผลิตไฟฟ้าก็มีทรายมากมายไหลทะลักมาตามลำน้ำสาว ทำให้ลำน้ำตื้นเขินและเอ่อขึ้นขึ้นมาท่วมบ้านเรือนเขตหมู่ 10 ต.แม่สาว ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนไม่มีที่อยู่และที่ทำกิน หน่วยงานราชการจึงให้เงินชดเชย 3,500 บาท และจัดสรรที่ดินทำกินให้ที่เขตบ้านคอยแก้ว ต่อมาก็มีการขุดลอกลำน้ำจึงไม่เกิดน้ำท่วมอีกต่อไป

ความเดือดร้อนของชาวบ้านหมู่ 10 เป็นชาวบ้านทำคัมที่เป็นคนเมือง คนใดมีบ้านอยู่คันทันและอยู่ในที่สูงกว่าจึงไม่ประสบปัญหา

พระราชบัญญัติป่าสงวนและโครงการปลูกป่า

กรมป่าไม้ได้ประกาศพื้นที่ป่าสงวนเพื่อป้องกันการบุกรุกและครอบครองที่ดินของชาวบ้าน ดังนั้นบริเวณป่าที่เคยปลูกงาก็หมดไปแม้จะมีคนทำอยู่บ้างก็ต้องเข้าไปทำในป่าอยู่ลึก ๆ เข้าไป คนปลูกงาลดน้อยลงเรื่อย ๆ และหยุดไปในที่สุด

ที่ดินทำกินของชาวบ้านที่จับจองไว้ก่อนเพื่อทำไร่ทำสวนก็มีสิทธิครอบครองในที่ทำกินที่ใดที่ประกาศเป็นป่าสงวนก็ห้ามเข้าไปทำประโยชน์ เมื่อมีโครงการปลูกป่าก็มีการจัดหาแรงงานปลูกป่าตามพื้นที่ป่าสงวนชาวบ้านหลายคนก็มีอาชีพรับงานปลูกป่าสงวนในระยะหนึ่ง

ป่าสงวนและโครงการปลูกป่าป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่า แต่ถ้าเข้าไปในหมู่บ้านมุเซอร์โป่งไฮไปจนคอยปุ่หมื่นจะเห็นว่าทั้งเทือกเขาเป็นสวนส้มของเจ้าของกิจการขนาดใหญ่ที่ไม่ได้เป็นชาวบ้านในพื้นที่ จนไม่สามารถบอกได้ว่าเขตป่าสงวนเริ่มที่ไหนและไปสิ้นสุดที่ใด

ความร่ำรวยใหญ่โตของเจ้าของกิจการสวนส้มและการลงทุนที่ได้ผลผลิตตอบแทนเร็วกว่าการปลูกลิ้นจี่หรือลำไย ทำให้ชาวบ้านที่มีพื้นที่เล็ก ๆ น้อยๆ อยากมีรายได้รวดเร็วเหมือนเจ้าของกิจการเหล่านั้นทำให้การปลูกสวนส้มขายขึ้นอย่างรวดเร็วรวมทั้งพื้นที่ราบก็พลอยปลูกสวนส้มด้วย

ผลกระทบที่เกิดจากสวนส้มคือการใช้จ่ายแม่แลง และสารเคมีต่าง ๆ เพื่อเพิ่มผลผลิตและรสชาติของส้มเกิดพิษกระจายไปทั่วตำบลแม่สาว ชาวบ้านได้แต่มองด้วยความกังวลถึงพิษภัยที่จะ

เกิดขึ้นต่อไป บางหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มเพื่อต่อต้านไม่ให้มีการปลูกส้มบริเวณที่ใกล้กับพื้นที่อยู่อาศัย แม้จะเป็นเสียงคัดค้านของคนเพียงบางกลุ่มก็แสดงให้เห็นว่าอย่างน้อยก็มียุทธศาสตร์ที่ตระหนักถึงพิษภัยของพืชเศรษฐกิจที่เป็นที่นิยมอยู่ในขณะนี้

การทะลักเข้ามาของชาวไทยใหญ่อพยพ

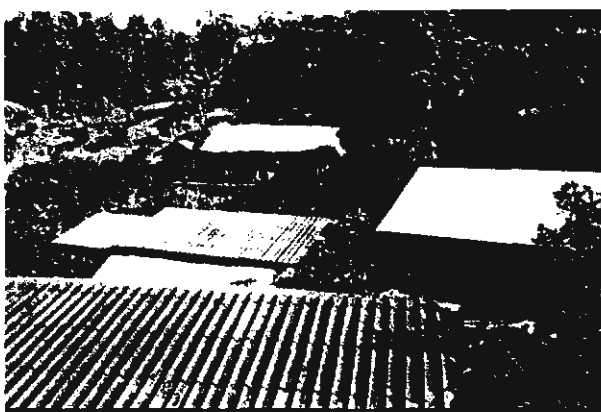
หมู่บ้านเมืองหนองและหมู่บ้านหมอกเปาเป็นเพียงหมู่บ้านหนึ่งในตำบลแม่สาวที่ได้รับสัญชาติเป็นคนไทยอย่างสมบูรณ์ ชุมชนในห้วยอยู่กันอย่างสงบ มีบ้านเรือนอยู่ไม่มากนัก 17-18 หลัง คอนันท์ทำมาหากินได้สะดวก ป่าไม้ไม่ได้เข้ามาห้ามอะไร ต่อ



กระท่อมหลังน้อยริมห้วยที่อาศัยอยู่ถึงสามคน

มาพ่อหลวงแก้วบ้านคอยพาป่าไม้เข้ามาแล้วมีการปลูกป่า ห้ามชาวบ้านจับจองที่ดินทำกิน แต่ชาวบ้านขอที่ไว้ส่วนหนึ่งไว้ทำมาหากิน ที่อื่น ๆ จึงห้ามถ้าถางป่าทำไร่จะถูกรื้อ ชาวบ้านที่อพยพมาระยะหลังจึงได้สร้างที่อยู่อาศัยได้ไม่มีที่ทำการจึงต้องรับจ้างใช้แรงงานเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ผู้ที่มาอยู่ก่อนในระยะแรกเท่านั้นที่จะมีสิทธิทำการ

นายวิชาญ คำชื่น คนเมืองหนองที่เคยอยู่ในหมอกเปาเคยบอกเล่าสภาพบ้านหมอกเปาไว้ว่า “เมื่อพ.ศ.2508ผมเข้าโรงเรียนแม่สาวมีนักเรียนเดินจากในห้วยมาเข้าโรงเรียน 6 คน ประมาณ



2512 มีบ้านอยู่ประมาณ 10 หลัง” ต่อมาชาวไทยใหญ่ที่อพยพจากเขตพม่าเข้ามาในหมู่บ้านมากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นร้อยหลัง

จึงต้องอยู่กันอย่างแออัด สร้างกระท่อมเล็ก ๆ แค่อาศัยได้ไม่มีที่ทำการ

บ้านที่ตั้งอยู่ตามไหล่เขาในบ้านหมอกเปา

ความลำบากทุกขยากของคนเชื้อชาติเดียวกันที่ต้องหนีร้อนมาพึ่งเย็นทำให้คนไต่ที่อยู่ก่อนยอมรับการอพยพเข้ามาอยู่ใหม่อย่างสงบ อยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ความอดอยากยากแค้นของคนอพยพก็ก่อความเดือดร้อนรำคาญให้แก่เจ้าของที่มีที่ดินที่สวนอยู่ในเขตบ้านหมอกเปาอยู่บ้าง เพราะข้าวของครวสวนของชาวบ้านที่เขาปลูกไว้ ถ้าเก็บได้กินได้จะถูกเก็บไปกินหมด พืชผลบางอย่างยังไม่ถึงเวลาเก็บถ้าทิ้งระยะอีก 2-3 วันก็หายหมด



คา
รายได้เสริมที่สำคัญของชาวหมอกเปา
ในปัจจุบัน

นายมนตรี วรกุลเป็นนักเรียนที่จบประมาณพ.ศ.2524 กล่าวถึงนักเรียนที่เป็นคนไต่ในรุ่นเดียวกับตนว่ายังมีไม่มากนักและเป็นไต่ที่มีสัญชาติไทยทั้งสิ้น ต่อมาเริ่มมีนักเรียนไต่ที่ไม่มีสัญชาติเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งงบประมาณต่างๆ ที่ได้รับจากหน่วยงานต้องเฉลี่ยเพื่อจัดการศึกษาให้แก่เด็กทุกคนอย่างทั่วถึง การที่มีเด็กอพยพต้องการเข้ามาเรียนในโรงเรียนแม้จะไม่ได้บังคับแต่การจัดการศึกษาให้แก่เด็กทุกคนเป็นเรื่องที่ต้องกระทำ ไม่ว่าเด็กเหล่านั้นจะเป็นคนชาติใดภาษาใด เมื่อเขาต้องการเรียนก็จัดการศึกษาแก่เขา นอกจากนั้นถ้ามองไปถึงอนาคตข้างหน้าว่าเด็กเหล่านี้มีโอกาสจะได้กลับไปบ้านเกิดเมืองนอนของตนคงเป็นไปได้ยาก เขาคงต้องใช้ชีวิตอยู่ในเมืองไทยไปตลอดชีวิต การจัดการศึกษาให้เด็กได้รับรู้รับทราบวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ร่วมกันในประเทศไทย การให้ความรู้และอบรมสั่งสอนในเรื่องศีลธรรมจรรยาเพื่อการอยู่ร่วมกับคนอื่นอย่างสงบสุขในสังคมไทยเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งเขาต้องเรียนรู้การอยู่ในเมืองไทยได้อย่างปกติสุขไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ซึ่งส่งผลให้สังคมไทยก็เป็นปกติสุขด้วย

การศึกษากับชุมชน

โรงเรียนเป็นหน่วยงานราชการอย่างหนึ่งที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชน การจัดการศึกษาภาคบังคับเมื่อครั้งที่ยังมีถึงแค่ชั้นป.4 การจัดการศึกษา

ความสงบเย็นของสายน้ำจากหมอกเปาก่อนไหลไปสู่ฝายแม่ลาว



ไม่ได้เน้นอะไรมากมายนักไม่ว่าในด้านจำนวนนักเรียน สถิติการเลื่อนชั้นเรียนและการเรียนต่อ คนในสมัยก่อนก็ไม่ได้สนใจว่าจะเรียนไปเพื่ออะไร เพียงแค่ส่งลูกหลานเข้าเรียนตามกฎหมายที่กำหนดไว้ วิธีชีวิตก็ไม่ถูกตัดสินจากครอบครัวเมื่อเรียนจบก็ทำมาหากินไปตามแนวทางประกอบอาชีพของพ่อแม่ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นการทำนา ทำสวนและทำไร่ เมื่อมีการขยายการศึกษาภาคบังคับจากป.4 มาเป็นป.6 นักเรียนก็เริ่มใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียนมากขึ้นและยังมีการรณรงค์ให้เรียนต่อในระดับสูงขึ้นตามนโยบายพัฒนาการศึกษา การเร่งให้นักเรียนได้เรียนมาก ๆ มีความรู้มาก ๆ การจัดการศึกษาต้องพยายามพัฒนาความสามารถเด็กมากขึ้น ดังนั้นการเก็บข้อมูลและสถิติทางการศึกษาจากหน่วยงานด้านต่างๆ ก็ทำให้โรงเรียนเร่งรัดด้านการเรียนการสอนให้มากขึ้นความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับครอบครัวเริ่มลดลง นักเรียนจะสนใจและเชื่อฟังครู ในขณะที่วัยพ่อแม่ผู้ปกครองก็ฝากความหวังไว้ที่ครูด้วย ต่างก็ส่งเสริมและเห็นด้วยกับการจัดการศึกษาเพราะต้องการให้ลูกได้เรียนหนังสือให้มากขึ้นเพื่อจะได้มีงานทำ

พ่อแม่ต่างก็เห็นว่าชีวิตการเป็นชาวไร่ชาวนา หาเช้ากินค่ำเป็นชีวิตที่ลำบาก ไม่มีรายได้ที่แน่นอน ชีวิตขึ้นอยู่กับฟ้ากับฝน มองการเรียนว่าเป็นสิ่งดีมีประโยชน์เช่นป้าแสงนางพุดถึงการเรียนว่า “สมัยก่อนเป็นป่าเขากัน เป็นป่าเขาเขียน ความรู้ป่าปอนัก คนความรู้นักก็เขียะก้านแควนน้อย คนเอาใจใส่ก้านเขียนก็ได้ก้านอยู่ เขียนดิ่งคินะดีแต่ๆ” ลูกของป้าแสงนางทั้งสามคนไม่ได้เรียนสูงแต่ก็มีความหวังอยู่ที่หลานชาย แต่ก็ผิดหวังเพราะพยายามส่งเสียให้เรียนจนจบแค่มัธยม 3 หลานชายก็ไม่อยากเรียนเสียแล้ว

คนใดไม่ค่อยนิยมส่งเสียให้ลูกเรียนต่อเท่าไรนัก เพียงแค่ต้องการให้ลูกเรียนจบชั้นการศึกษาภาคบังคับเท่านั้นลูกผู้ชายถ้าเรียนจบจะส่งเข้าไปบวชเรียนเพื่อให้เป็นคนสุก ส่วนลูกสาวก็อยู่บ้านช่วยพ่อแม่ประกอบอาชีพตามกำลัง จนลูกชายสึกแล้วก็มาช่วยพ่อแม่ทำงานเช่นกัน ซึ่งต่างจากคนเมืองโดยทั่วไปที่เห็นประโยชน์ของการเรียนเพื่อให้ลูกหลานได้ทำงาน จึงพยายามส่งเสียให้ลูกได้เรียนเพื่อจบแล้วก็ได้ทำงานตามที่ตั้งความหวังไว้ แต่ลูกหลานที่เรียนจบไม่ค่อยมีใครได้กลับมาอยู่กับพ่อแม่มากนักส่วนใหญ่เรียนจบแล้วก็หลุดออกไปจากหมู่บ้านเหลือเพียงการกล่าวขานถึงลูกหลานได้ทำงานที่นั่นที่นี้ถึงเทศกาลสงกรานต์จึงจะกลับบ้านเพื่อรวมญาติกันเสียครั้งหนึ่ง

การได้เรียนจบสูง ๆ และได้ทำงานมีเงินเดือนมีรายได้ที่มองเห็นชัดเจน เป็นความพอใจและเป็นความภาคภูมิใจของพ่อแม่ ดังนั้นค่านิยมในการให้ลูกได้เรียนเพื่อหวังทำงานได้เงินเดือนและการได้รับราชการจึงเป็นความหวังของพ่อแม่ รวมทั้งคนใดบ้านเมืองหนองเช่นกัน ลูกหลานในปัจจุบันส่วนใหญ่เรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษา และส่วนหนึ่งเข้าไปศึกษาต่อในต่างประเทศเชียงใหม่ การบวชเรียนก็มีการรณรงค์ด้านการเรียนกันเพราะจะมีพระจากวัดต่าง ๆ เข้ามาแนะแนวในโรงเรียนให้บวชและเรียนฟรี เด็กผู้ชายหลายคนจึงนิยมบวชและเรียนไปด้วย สนองความต้องการของพ่อแม่ใดที่ต้องการเห็นลูกได้บวช ขณะเดียวกันลูกได้เรียนไปด้วย ดังนั้นลูกหลานคนใดจึงนิยมบวชเรียนกันมากกว่าคนเมือง

ความนิยมส่งลูกเข้าโรงเรียนจึงมีเป้าหมายอยู่ที่ให้ลูกได้ทำงาน ทำให้มีหน้ามีตา อาชีพ การทำไร่อย่างพ่อแม่เป็นอาชีพที่เหน็ดเหนื่อย ลำบากและไร้อนาคต

การประกอบอาชีพ

การทำนาปลูกข้าวไว้กินเป็นอาชีพดั้งเดิมของคนใต้ การปลูกข้าวแต่ก่อนอาศัยธรรมชาติ ไม่ต้องใช้ปุ๋ยหรือยาฆ่าแมลง โรคพืชต่าง ๆ ก็ไม่ค่อยมี ถ้าดูแลเอาใจใส่ก็จะได้ข้าวมาก ถ้าข้าว เหลือกินจึงเอาออกมาขาย

“คนบ่เคี่ยวต้องซื้อข้าวตัวเก๋ากิน” เป็นคำกล่าวถึงการทำนาในปัจจุบัน เพราะทุกอย่าง ต้องลงทุน ตั้งแต่การซื้อเชื้อข้าว ชีปุ๋ย ซื้อยาฆ่าแมลงและจ้างคนพ่นยาฆ่าแมลงด้วย นอกจากนั้น ยังต้องมีค่าจ้างและค่าเช่าต่าง ๆ เช่น จ้างปลูกข้าว จ้างเกี่ยวข้าว วันละ 100 บาท จ้างตีข้าวต่างละ 5 บาท คนที่มีนาอยู่ไกลจากถนนก็ต้องจ้างมอเตอร์เบกข้าวขึ้นรถโดยคิดค่าจ้างตามระยะทาง ล้อ เกวียนก็ไม่มีจึงต้องจ้างรถขนข้าวเก็บขึ้นยุ้งฉาง ถ้าไม่มีควายหรือไม่มีรถไถก็ต้องเช่าโดยเจ้าของรถ ไถคิดค่าเช่าตั้งแต่ 250-400บาท/ไร่ การลงทุนในฤดูกาลทำนาแต่ละครั้งต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมากก่อให้เกิดการกู้หนี้ยืมสินมาลงทุนก่อนเมื่อได้ผลผลิตก็ต้องขายเพื่อให้ได้เงินมาใช้หนี้ หักแล้วชาวนา จะเหลือเงินไม่เท่าไร ส่วนใหญ่จะพูดถึงการทำนาว่าเป็นการทำนาเพียงให้มีข้าวกินพอเพียงตลอดปี ข้าวเหลือเล็กน้อยเอาออกมาขายในยามจำเป็นต้องใช้เงิน ปัจจุบันค่าใช้จ่ายในบ้านมีภาระค่อนข้าง มาก ดังนั้นจึงมีการเอาข้าวออกมาขายเรื่อย ๆ กว่าข้าวในฤดูกาลทำนาใหม่จะได้เก็บเกี่ยว ข้าวที่ เก็บไว้ก็หมด จึงต้องซื้อข้าวมากิน จากการเป็นผู้ผลิตข้าวเปลี่ยนก็ต้องกลายมาเป็นผู้บริโภค ข้าวสารและต้องซื้อในราคาแพงเพราะผ่านระบบการค้ามาแล้ว

“ถ้าบ่มีนา เยียะนาคนอื่นบ่คุ้มกิน” หลายคนพูดตรงกันเช่นนี้ ชาวนาที่ไม่มีนาเป็น ของตัวเองต้องเตรียมตัวเตรียมใจที่จะต้องเผชิญหน้ากับปัญหาทำนาแล้วได้ข้าวไม่พอกินเนื่องมา จากการลงทุนที่สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ เมื่อได้ข้าวมากก็ต้องหักค่าหัวนาให้แก่เจ้าของนา ชาวนาแห่งเดียว ทำให้ไม่พอกินจึงต้องหาพื้นที่ทำนาให้มากขึ้นลงทุนลงแรงมากขึ้น เพื่อให้คุ้มทุนและมีข้าวเหลือ พอกิน นางน้อตพูดไว้ว่า “ต้องเยียะนักดู้บนัก” แม้การทำนาเป็นเรื่องลำบาก ทุกข์ยากแต่ชาวนาก็ เลี่ยงไม่ได้ไม่รู้จะไปทำอะไรกิน การมองไปในอนาคตของชาวนาปัจจุบันจึงไม่ต้องการให้ลูกมี อาชีพทำนาเพราะเหนื่อยเป็นงานหนักแล้วยังไม่ค่อยจะพอกิน ปีใดถ้าฝนฟ้าไม่ดี ผลผลิตก็ไม่ดีตาม ไปด้วยก่อให้เกิดภาวะหนี้สินผูกพันไปตลอดชีวิต

คนใต้อพยพเคยมีความผูกพันอยู่กับการทำนาเมื่อมาอยู่เมืองไทยก็พยายามเช่าที่นาเพื่อทำ นาอย่างคำบอกเล่าของนักเรียนโรงเรียนบ้านแม่สาวเล่าว่า ปีที่แล้ว (พ.ศ.2543) พ่อเคยเช่าที่นามาทำ นาแต่ไม่พอกินเพราะเมื่อเก็บเกี่ยวแล้วต้องแบ่งให้เป็นค่าเช่าที่ ตนเองไม่มีควายก็ต้องเช่าควายมาทำ

นาก็ต้องจ่ายข้าวให้เป็นค่าเช่าควายอีก ข้าวที่เหลือมาถึงตนเองจึงไม่พอกินดูจะเป็นประสบการณ์ที่เจ็บปวดของคนที่เป็นชาวนาโดยสายเลือด

พ่อแม่แม่เรียนได้อพยพบางคนที่พยายามขออาศัยที่ในสวนล้นจีที่ล้นจีต้นยังเล็ก จากเจ้าของสวนทำไร่ข้าว โดยไม่ต้องลงทุนสูงเหมือนทำนาแต่ข้าวไรก็ให้ผลผลิตน้อยไม่พอกินทั้งปีอีกเหมือนกัน เมื่อได้ข้าวจะเก็บข้าวไว้ยังไม่กิน จะเอาเงินที่ได้จากการรับจ้างมาซื้อข้าวกินก่อน เมื่อไม่ได้รับจ้างทำงานแล้วจึงจะเอาข้าวที่เก็บไว้ออกมากิน

พ่อแม่แม่แม่หลายคนที่มีลูกหลานไปอยู่นอกหมู่บ้าน บางคนลูกหลานก็อยู่ในหมู่บ้านแต่ไม่อยากทำนาออกไปทำงานรับจ้างรายวันบ้าง เป็นลูกจ้างบ้าง ไม่มีลูกหลานทำนาให้ คนเองก็ทำนาไม่ไหว ก็ให้คนอื่นเช่าที่และเก็บค่าหัวนาเพื่อเอาข้าวไว้กินและนำออกขายในยามจำเป็นต้องใช้เงิน พ่อแม่แม่แม่เหล่านี้มักเป็นเจ้าของที่นาที่อยู่มาแต่ก่อนแต่เดิมมีที่นามากพอ สามารถอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน ลูกหลานก็ผลัดเปลี่ยนกันมาดูแลเย็บเยียนไม่ขาด

พ่อแม่แม่แม่แม่เล่าถึงที่นาของคนและลูกหลานของตนว่า “นาของพ่อให้เขาเช่าและเก็บค่าหัวนาที่นาของแม่อิงกรรยาก็เช่นกัน ลูกของพ่อแม่มี 4 คนเป็นหญิง ทั้งลูกสาวลูกเขยเขาไม่ทำนาแล้ว คนเดี๋ยวนี้อย่างไรก็ไม่อยากทำกันแล้วออกไปรับจ้างดีกว่าเพราะได้ค่าจ้างสูง การทำนาเอง ทำแล้วไม่คุ้มกับการลงทุน อย่างปีนี้ฝนตกตอนเกี่ยวข้าว ถ้าดีข้าวเก็บข้าวไม่ทัน ข้าวก็ออกหมดถ้าเป็นนาคิดตัวเองก็ไม่เดือดร้อนเท่ากับคนที่ทำนาคนอื่นอาจไม่พอกินต้องแบ่งค่าหัวนาให้แก่เจ้าของที่นาก่อนข้าวที่เหลือจึงจะเป็นของตนเอง”

ลูกหลานที่ออกจากบ้านไปตั้งแต่ยังอายุน้อยไม่ได้รับการสั่งสมประสบการณ์ในวิถีชีวิตชาวไร่ชาวนาอย่างรุ่นพ่อแม่บางคนเกิดความรู้สึกอยากกลับบ้านอยู่ร่วมกับครอบครัวพ่อแม่พี่น้อง โดยรวบรวมเงินที่ได้จากการไปทำงานนอกบ้านกลับมาได้เงินก้อนหนึ่งด้วยหวังว่าจะกลับมาใช้ชีวิตอย่างชาวไร่ชาวนาเพื่อให้ได้อยู่ร่วมกับครอบครัวอย่างมีความสุข ก็ไม่สามารถทำได้อย่างที่คิดตั้งใจไว้ เพราะการขาดประสบการณ์ เมื่อพยายามทำนาและปลูกข้าว ประสบความล้มเหลวทำนาแล้วขาดทุน ทำตัวเหลือเงินหักค่าใช้จ่ายแล้วก็ไม่คุ้มกัน เมื่อพยายามลองทำอีกครั้งด้วยการทำนาข้าวข้าวโดยนำเมล็ดพันธุ์จากที่อื่นมาเพราะเห็นว่าราคาข้าวข้าวดีกว่าแต่เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวปรากฏว่าได้ผลผลิตน้อยเมื่อเทียบกับการปลูกข้าวเหนียว เมื่อพยายามทำนาเป็นครั้งที่ 3 ก็ประสบปัญหาการจ้างแรงงานที่บอกกล่าวกันด้วยความเกรงใจ ทำให้มีแรงงานรับจ้างมากกว่าความต้องการ ไม่จ้างก็ไม่ได้ เพราะบอกกล่าวไว้แล้วการทำนาในปีนั้นก็ประสบการขาดทุนอีกครั้ง

3 ปีที่ผ่านมาเป็นประสบการณ์ที่เจ็บปวดอีกเช่นกันของลูกหลานเกษตรกรที่อยากกลับมาอยู่บ้านใช้ชีวิตที่เรียบง่ายโดยไม่ต้องดิ้นรนไปทำงานนอกหมู่บ้าน ประสบการณ์เหล่านี้จึงต้องผลักดันให้เขาต้องออกไปทำงานต่างจังหวัด เพราะนอกจากการรับจ้างตามฤดูกาลแล้วก็ไม่มีงานจ้างอะไรอีก ถ้าเลือกได้นายจ้างงานทั่ว ๆ ไปจะเลือกคนได้อพยพมากกว่าเพราะค่าแรงถูกกว่า

การพัฒนาที่มีความเปลี่ยนแปลง ไปตามยุคสมัย

การออกไปทำงานรับจ้างในต่างจังหวัดโดยเฉพาะในกรุงเทพฯ นายมนตรีพูดถึงการหางานว่า ไม่เกิน 3 วันก็หาได้ งานหาไม่ยากถ้าไม่เลือกงานโดยเฉพาะถ้าไม่ได้เรียนจบชั้นสูง ๆ ถ้าหนักเอาเบาสู้และรู้จักใช้จ่ายเงินอย่างประหยัดแล้วจะมีเงินเหลือเก็บ คนที่ไปหางานทำแล้วมีปัญหาการทำงานเพราะเรียนจบสูงและเลือกงาน บางคนมีงานทำแต่เงินไม่พอจ่ายเพราะไม่รู้จักใช้เงินให้พอแก่กำลังของตน นิยมความฟุ่มเฟือย

เด็กบ้านแม่สาวที่เป็นนักเรียนได้อพยพที่ผ่านโรงเรียนแล้วสามารถสื่อความกับนายจ้างได้ดี ขยันขันแข็งและมีความรู้อยู่บ้างเมื่อไปสมัครงานเป็นลูกจ้างก็ทำให้นายจ้างไว้นิยมนิชอบและไม่ได้เอาเปรียบจนเกินกำลัง ถึงแม้เด็กจะขอลาออกเพื่อกลับมาช่วยเกี่ยวข้าวที่บ้านก็สั่งให้กลับไปทำงานได้ถ้าต้องการ แต่ถ้าให้เด็กได้เด็กเหล่านี้ก็อยากหางานทำที่สามารถไป - กลับได้ดีกว่าไปทำงานต่างบ้าน

ชาวนาที่เป็นนายจ้างมองผู้รับจ้างว่าคนพวกนี้มีเงินกว่าเรา มีรายได้ที่แน่นอนกว่า ทำงานทุกวันก็ได้รับเงินทุกวันต่างจากตนเองที่ลงทุนไปแล้วตราบดีที่ยังไม่ได้เก็บเกี่ยวผลผลิตก็ยังไม่ได้เงิน ชำยังจะเป็นหนี้เป็นสินเสียด้วยซ้ำ

การทำนาที่มีความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

ในยุคก่อนหลังฤดูทำนาที่นาใกล้ปล่อยให้กร้าง จะปลูกผักสวนครัวบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ต้องล้อมรั้วกันวัว ควายเข้าสวน การปลูกงาก็ไปเลือกที่ปลูกบนคอกสลัดกับการปลูกถั่วเหลืองเพื่อใช้ทำถั่วเน่าไม่ได้ไปเป็นพืชเศรษฐกิจ การทำนายังพึ่งพาอาศัยควาย ป่าแสงนางเล่าว่าหมคน้าก็ไล่ควายลงโด้ง โด้งมีก้างวัว ควาย เลี้ยงควายไว้ใส่โด้งใส่นา หนองหล่มโป๊ะโป๊ะ ควายเกิดแม่แพร์ลูกดึก ๆ ดายฮ่าก๊นั๊ก ถ้ามีควายนัก ๆ ก็ฝากมูเซอร์บนคอกปูหมื่นเลี้ยง เอาข้างว้าง 5 ค้าง (สอดคล้องกับพ่อเผ่าชอนันต์) เข้ากัน 2-3 คนต้องเป็นป้าง ถึงเวลาเอะเขินาก็ไปเอามา เขาลักไปก่อนมีควายป่าเดี่ยวป่ามีละ รดไอณามันแป้ควาย ชีคร้านเลี้ยงตวยมันป่ามีที่เลี้ยง”

ล้อวัวเมื่อวัวควายไม่มีที่เลี้ยงล้อวัวก็หายไป พร้อมกับมีรถกระบะบรรทุกเข้ามาเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกสบาย คนในหมู่บ้านที่มีรถก็มีรายได้จากการช่วยบรรทุกข้าวจากทุ่งนาสู่ยุ้งฉาง คนที่ไม่มีรถก็ต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มอีกอย่างหนึ่ง แต่ชาวนามองเห็นความรวดเร็วและความสะดวกสบายในการขนย้ายมากกว่า แต่ก็มีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้นถ้าที่นาอยู่ไกลจากถนนเพราะต้องจ้างมูเซอร์แบกข้าวขึ้นรถเที่ยวละ 2-8 บาทตามแต่ละระยะทางใกล้ - ไกล (ถ้ามีล้อวัวอาจไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายส่วนนี้)

ครุ อุปกรณ์สำคัญที่ใช้ในการตีข้าวเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บเกี่ยวข้าวที่เป็นของคนเมืองนำเข้ามาใช้กันอย่างแพร่หลาย คนโตสมัยก่อนไม่ได้ตีข้าวด้วยครุ แต่ใช้ซี่ควายผสมดินแล้วราดกะความกว้างให้พอดีข้าวได้ทั้งกองเรียกว่า ตีตาราง การกองข้าวก็กองรวม ๆ กันใหญ่ ๆ ไม่แยกเป็นกองเล็ก ๆ เหมือนของคนเมือง การตีข้าวด้วยวิธีนี้เรียกว่าตีตาราง ประมาณพ.ศ.2495 คนโตก็

ยังใช้วิธีนี้ ต่อมาเมื่อคนเมืองเอาครุเข้ามาใช้ก็เป็นที่ยอมรับและชาวนาไต่ทุกคนก็เปลี่ยนการตีข้าวแบบดั้งเดิมมาเป็นการตีข้าวด้วยครุกันหมดด้วยเห็นว่า “ ใช้ครุง่ายกว่า หมดก็หมด กองข้าวกองหน้อยๆก็ดีกว่าฝนตกแล้วข้าวก็ไม่เสีย” บางคนก็จ้างมูเซอร์ตีข้าวโดยใช้พลาสติกปูแทน ในอนาคตถ้าการตีข้าวเป็นงานรับจ้างของมูเซอร์ครุก็อาจไม่จำเป็นอีกต่อไป

พืชเศรษฐกิจที่เข้ามาเสริมรายได้แทนการปลูกยาง

ในระหว่างการปลูกยางที่ลดลงไปเรื่อยๆ ก็มีพืชเศรษฐกิจเกิดขึ้นในหมู่บ้านคือการปลูกยาสูบ มีการตั้งโรงบ่มใบยาที่บ้านห้วยป่าซาง มีการชักชวนให้ชาวบ้านปลูกยาสูบ มีกล้ายาแจกให้ฟรี โรงงานรับซื้อผลผลิต เมื่อหักเงินค่าปุ๋ย ค่ายาแล้วเงินที่เหลือก็เป็นรายได้โดยผู้ปลูกไม่ต้องลงทุนอะไร ทุกคนต่างดีใจที่มีรายได้เพิ่ม เพราะที่นาแต่เดิมก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์อะไร หลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าวแล้วทุ่งนาจึงเป็นพื้นที่เต็มไปด้วยไร่ยาสูบ (ชาวบ้านเรียกยาริด, ยามอน)

ชาวบ้านนิยมปลูกยากันไม่นานก็เริ่มประสบปัญหาการทำไร่ยาสูบในเรื่องต่าง ๆ เช่นป่าสงวนงเล้าเรื่องการปลูกยาว่า “สมัยนั้นเห่สวนขา ปลูกถึงแม่เหลง แม่อาข เยียะขาเป็นปิ่นๆ เงินแปะ ถ้าขางามก็มีตางเหลือนัก ราคาอยู่ที่แปะ แล้วแต่เป็นจะหื้อ เยียะสวนขานี้ฮักค่า เหมือนผิตายมีในเฮือน เดียวก๋อผ่อบั้ง ผ่อแมง ไล่ปุ๋ย ไล่ยา เอาหญ้า ขุมเก้า เยียะบ่าดีก็บ่าดีหม ยาบ่างาม ขาน่าก็แป่อกขว้าง ยาคขางอ่อกแป่อกขว้างเหย ถ้าสิสร้อยบันจาราคาดี ยาเหลืองแต่ๆ ก็หมยราคา ยาเหลืองแก่ๆ เขียวๆ ราคาบ่าดี เยียะขานี้ฮักยา เยียะขามันหายไปกับราคามันบ่าดี”

พ่อเล็ก ก็เล่าประสบการณ์ในการทำไร่ยาสูบว่า “หยุดปลูกงาเมื่อจันทร์สวเกิด มาปลูกยาริดเพราะมีกล้ายาให้ ชื่อปุ๋ย ชื่อยาของเขา ตอนนั้นราคางามอยู่ ขึ้นอยู่กับลักษณะของใบยา แต่ปลูกได้แค่ 3 ปีก็เลิก เพราะเก็บยาเสียบยาเสร็จตอนบ่ายเอาไปขายแล้วเตาบ่มไม่รับ ให้นอนเฝ้าใบยาไว้ทั้งคืน ตอนเช้าโรงบ่มจึงยอมรับซื้อ ก็เลยเจ็ดไม่ยอมปลูกยาอีก

นางน็อคเล่าว่า “เยียะสวนขาเมื่อเป็นสาว หลังเกี่ยวข้าวเอายามาถนง เป็นแจกกกล้ายา ปุ๋ยยาของเขา ใหม่ ๆ ก็ดีก่าหักแล้วได้เงินก็ดีใจ ตอนหลังมาหักเงินคิดแล้วไม่คุ้ม ราคาขายอยู่ที่พ่อค้าแล้วยากก็เก็บไว้ไม่ได้ถึงเวลาก็ต้องเก็บ ประมาณพ.ศ.2520ก็เลิกไป มีถั่วเหลืองมาถนง ถั่วราคาคิดว่าอย่างต่ำถึง 7-8 บาท ถั่วราคาถึง 9 บาทก็ถือว่าคุ้มกับการลงทุน”

ถั่วพืชเศรษฐกิจตัวใหม่ที่นิยมปลูกกันมากจนถึงปัจจุบัน

ถั่วเหลืองเป็นพืชไร่ที่คนไต่ปลูกกันมานานแล้ว แต่เดิมมักปลูกกันตามไร่ราบเชิงเขา ในนาที่ปลูกบ้างแต่ปลูกมากไม่ได้ ทำยาก ขายาก ควายมักเข้ามากิน ถั่วแต่ก่อนเม็ดเล็กเหมือนไข่ปู เรียกกันว่าถั่วดาค้า ดาแดง เอาต้มกินอร่อยดี เอาทำถั่วเน่าก็อร่อยมาก ถั่วเป็นที่นิยมปลูกกันเพราะ

เริ่มมีพ่อค้าเข้ามารับซื้อและได้ราคาดี ดังนั้นพื้นที่ที่ปลูกขามาเมื่อประสบปัญหา ก็เปลี่ยนเป็นปลูกถั่วเหลืองและเป็นที่นิยมกันมากขึ้นเรื่อยๆ จนแม้กระทั่งคนเมืองที่เป็นเกษตรกรก็ปลูกถั่วเหลืองหลังฤดูการเก็บเกี่ยวข้าวกันทุกคน บางคนถึงกับแบ่งนาข้าวมาปลูกถั่วเหลืองปีละ 2 ครั้ง

การทำไร่ถั่วเหลืองก็ต้องลงทุนเช่นเดียวกันทั้งปุ๋ย ยาฆ่าแมลงและฮอร์โมนเร่งผลผลิต บางครั้งก็ต้องจ้างปลูกและจ้างเก็บเกี่ยวเช่นเดียวกับการทำนา แต่ถั่วไม่ใช่พืชจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ดังนั้นผลผลิตที่ได้เมื่อหักจากค่าใช้จ่ายแล้วที่เหลือก็เป็นรายได้ทั้งสิ้น ดังนั้นการทำนาชาวนาหวังเพียงให้มีข้าวพอกินตลอดปี แต่รายได้มาจากการปลูกถั่วเหลือง ไม่ต้องไปรับจ้างและมีเงินสำหรับใช้จ่ายในครอบครัว

เมื่อการทำไร่ถั่วเหลืองต้องมีการลงทุน เช่นเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองที่จะใช้ปลูกก็จะมีพ่อค้าเอาถั่วมาลงให้ แล้วก็หักค่าถั่วคืนเมื่อเก็บเกี่ยวแล้วก็ให้เมล็ดพันธุ์ไปปลูกต่ออย่างนี้เรื่อยไป ดังนั้นคนที่ต้องการทำไร่ถั่วเหลืองให้มีรายได้มากขึ้นหลังจากหักค่าใช้จ่ายต่างๆ แล้วก็ต้องมีเนื้อที่ในการปลูกให้มากขึ้น (เอานักศุภินัก)

พ่อเล็กเล่าถึงการปลูกถั่วว่าหลังจากปลูกขาก็หันมาปลูกถั่วเหลืองเมื่อเกี่ยวแล้วต้องสร้างร้านสำหรับวางถั่วเอาเสื่อปูข้างล่างแล้วตีให้เมล็ดถั่วตกลงมา แต่ต่อมามารับจ้างไม่ถั่วก็เข้ามารับจ้างพร้อมทั้งรับซื้อไปด้วยเขาเข้าไปซื้อจนถึงที่

นางน็อค พูดถึงการทำไร่นาและการปลูกถั่วว่า “ชาวไร่ชาวนาไม่ร่ำไม่รวย อยู่กับฟ้ากับฝน อย่างการปลูกถั่วตอนแรก ๆ ก็ฉีดฮอร์โมนเพียงอย่างเดียว ได้ถั่ว 40-50 ถัง ไปเห็นคนบ้านคอบเขาคุมหญ้าแล้วใส่ปุ๋ยก็เอามาลองทำดู ใส่ปุ๋ยก็ได้ผลผลิตดีขึ้นเป็นร้อยถัง ต่อมาใส่ปุ๋ยหมักที่เขาแจกให้คนละถุงกับขี้หมูก็ได้ร้อยกว่าถัง ค่าใช้จ่ายก็มีมากเหมือนกัน ยาฆ่าแมลงก็ต้องใช้ ฮอร์โมนก็มีราคาแพง ถ้าพูดถึงรายได้ 10,000 บาท จะเป็นคิดเป็นค่าใช้จ่ายเสีย 5,000 บาท เมื่อพูดถึงการลดต้นทุนลงเช่น ลดค่ายา ค่าปุ๋ย ก็เปรียบเทียบกับให้ฟังว่าเหมือนคนเคยกินแบ่งหวาน

ผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นชื่อของหมู่บ้าน

การทำถั่วเน่าแผ่น ผลิตภัณฑ์ขึ้นชื่อของหมู่บ้านเมืองหนอง



ผลิตภัณฑ์ขึ้นชื่อของคนไคเมืองหนองเป็นที่รู้จักและนิยมในกลุ่มลูกค้าก็คือถั่วเน่าแคบ แต่เดิมคนไคผลิตถั่วเน่าแคบไว้ใช้กินในครัวเรือน เมื่อมีมากก็นำไปขายเสียทีหนึ่งแม่ค้าที่นำสินค้าไปขายตามต่าง ๆ จะต้องมีถั่วเน่าแคบเป็นสินค้าอย่างหนึ่งเสมอ คนไคจึงปลูกถั่วเหลืองกันอยู่แล้วเพื่อนำมาทำถั่วเน่า เมื่อมีการส่งเสริมการรวมกลุ่มแม่บ้านและมีเงินทุนสนับสนุนสำหรับผลผลิตในหมู่บ้านก็ทำให้อาชีพการทำถั่วเน่าเป็นรายได้เสริมอย่างหนึ่งที่ทำรายได้ให้เป็นอย่างดี

เมื่อครั้งการผลิตยังเป็นไปเพื่อการบริโภค เขาบอกว่า เยียะยาก ต้องใช้ใบผาแปรง ใช้ได้ไม่นานก็เปียก ขาด และถั่วหมักด้วยครก วันหนึ่ง ๆ ทำได้ไม่ถึง 10 ลิตร เมื่อมีการส่งเสริมและมีลูกค้าประจำมารับซื้อถั่วเน่าก็ทำให้ต้องลงทุนซื้อเครื่องไม้ถั่ว แต่การทำถั่วง่ายขึ้น สะดวก รวดเร็ว มีถั่วที่ดวงก็ทำได้ เคี้ยวนี้สามารถทำได้ดังต่อไปนี้ ใบผาแปรงก็เลิกใช้หันมาใช้แผ่นพลาสติกครีกับกระจก่ายและสะดวกคิดว่าด้วย และจะมีลูกค้าประจำเมื่อต้องการจำนวนน้อยเท่าไรก็สั่งทำและนัดวันรับได้เลย การทำถั่วเน่าจะมีอุปสรรคเฉพาะตอนฝนตกเท่านั้นที่ทำไม่ได้เพราะต้องอาศัยแสงแดดเพื่อตากแผ่นถั่วเน่าให้แห้ง ยังไม่มีกรรมวิธีการนำเครื่องอบมาใช้ อาจเป็นเพราะเห็นว่าลงทุนไม่คุ้มกัน

เหล้าเสรีภูมิปัญญาชาวบ้าน

ในหมู่บ้านมีชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตเหล้าที่เคยเรียกกันว่าดืมเหล้าเถื่อนขาย เนื่องจากมีแผนนโยบายการดืมเหล้าเสรีได้ แต่ชาวบ้านก็รู้กันว่ากฎหมายไม่รับรอง แต่ดืมได้ไม่ถูกจับ เพราะมีกลุ่มแกนนำไปต่อรองกับรัฐบาล ขณะนี้ทั่วประเทศมีการรวมตัวเพื่อดืมเหล้าเสรีกันถึง 8,000 กลุ่ม ขณะนี้บางหมู่บ้านก็ผลิตสาโท 15 ดีกรี ออกมาขายแล้ว และรัฐบาลก็เริ่มเก็บภาษีสาโทแล้ว ชาวบ้านกล่าวว่า ถ้าเก็บภาษีเหล้ากลั่นดีกรีละ 1 บาทก็อยู่ไม่ได้

นางน้อมแสดงความเห็นว่าถ้ารัฐบาลอนุญาตให้ดืมเหล้าเถื่อนได้จริง ๆ ก็จะเป็นผลดีกับชาวนา เพราะถ้าข้าวเหลือก็ขายให้คนดืมเหล้าไม่ต้องจ้อพ่อค้า

การค้าขายและการขายแรงงาน

ร้านค้าขายในหมู่บ้านคนไคมีเพียงไม่กี่ร้านและมีลักษณะเป็นคูบคาดมากกว่าร้านค้า การค้าขายแบบพ่อค้าคนกลางก็จะเป็นคนเมืองมากกว่าคนไค วิถีชีวิตคนไคผูกพันกับการเกษตรและค้าขายเล็กน้อยๆจากผลผลิตของตนเองมากกว่า คนไคจะมีธุรกิจหรือมีกิจการที่เป็นของตัวเองน้อยมาก เนื่องจากเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก มีวิถีชีวิตที่สงบ นำสินค้าเล็กๆน้อยๆไปขายที่ตลาด สินค้าบางอย่างที่มีในบ้านผู้คนก็รู้จักคุ้นเคยกันก็จะเข้าไปซื้อจนถึงบ้าน



โรงคั่วชาในบ้านหมอกเปา ครูกิจชายส่งไปถึงจังหวัดแม่ฮ่องสอน

การรับจ้างทำงานในยุคก่อนๆ มีน้อยเพราะคนแต่ก่อนใช้วิธีการเอามือถือนั้น ไม่มีการจ้างแรงงาน ถึงจะมีก็น้อยมาก ค่าแรงก็ถูกเพราะคนไม่เห็นความสำคัญของการจ้าง ค่อมการทำไร่ทำนา ต้องอาศัยการรับแรง ใช้เนื้อที่การทำนามากขึ้น แรงงานจึงเป็นสิ่งจำเป็นประกอบกับการหลังไหล อพยพเข้ามาของคนใดที่หนีมาจากพม่า ไม่มีที่ทำกินดังนั้นคนในหมู่บ้านจะสามารถประกอบอาชีพได้ทางเดียวคือการรับจ้าง ทำงานทุกอย่างถ้ามีคนจ้าง ไม่เกี่ยงค่าแรง ค่าแรงประมาณ 80-100 บาท เพราะ ต้องการค่าจ้างเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ค่าแรงจึงถูกกว่าคนพื้นที่ คนเมืองและคนใดที่มีสัญชาติไทยไม่ยอมทำ งานจ้างจะมีมากในฤดูทำนา เกี่ยวข้าว ปลุกถั่วเหลือง เกี่ยวถั่วเหลือง ถ้าหมดฤดูก็จะว่างงาน ไม่มีงานจ้าง บางคนก็ออกมารับจ้างงานอื่น ๆ เท่าที่จะหาได้ การใช้จ้างจึงต้องประหยัด

คนใดรุ่นหนุ่ม รุ่นสาวปัจจุบันเมื่อจบ ป.6แล้วมักจะออกไปทำงานนอกพื้นที่ บางคนไปเป็นลูกจ้างในเขตอำเภอฝาง แม่อาข ไซขปรากกร บางคนไปทำงานในเมือง ต่างจังหวัดหรือเข้าทำงานทำในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่จะมีญาติพี่น้องหรือคนรู้จักอยู่ก่อนแล้วชวนไปทำงานด้วย แล้วส่งเงินกลับบ้าน คนใดอพยพที่มีพี่น้องอยู่ในพม่าก็ส่งเงินกลับบ้านด้วย งานรับจ้างเป็นงานที่ต้องอดทน ค่อมการทำงานหนักและการเอาใจใส่ของนายจ้างแต่ก็ต้องอดทน เพราะอยู่ในหมู่บ้านก็ไม่มีอะไรกิน ป้าแสงนางก็แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของคนรุ่นใหม่ว่า “บ้านเฮาว่า

มีกาน ละอ่อนบ้านเฮาว่าเคียวว่าเป็นละ งานตากแดดบ่าไค้เยยะกัน” และพูดถึงหลานชายตนเองว่า”เฮียนสูงแต่ๆก็ดี ข้าบ่าไค้เฮียน ตอนสอบตกป้าเคียดหื้อเขา เขาว่าแม่ได้กินบ้านกินเมืองหยังบ่าผู้จ้างเตอะ ป้าก็เลยไม่รู้จะว่าอย่างไร”

คนใดในหมู่บ้านมีการปรับตัวเพื่อการอยู่รอดร่วมกันได้ทั้งคนจ้างและแรงงานรับจ้างเพราะการรับจ้างแล้วแต่ละตกลงกันว่าจะเอาค่าจ้างเป็นข้าววันละต่างหรือจะเลือกรับเป็นเงินวันละ 100 บาท การตกลงของเจ้าของนา กับแรงงานส่งผลดีทั้งสองฝ่ายเพราะนายจ้างไม่ต้องหาเงินมาเป็นค่าจ้างทั้งหมด อาจให้ส่วนแบ่งเป็นข้าวในนาของคนได้ แรงงานก็จะได้มีข้าวเก็บไว้กินได้ตลอดปีโดยที่ตนเองไม่จำเป็นต้องมีที่นาเป็นของตนเองและไม่ต้องเสี่ยงเช่านาของคนอื่น โดยไม่แน่ว่าทำนาแล้วจะขาดทุนหรือไม่ หากอยากมีเงินใช้บ้างเล็กน้อยๆก็ขอเป็นค่าแรงบ้างก็สามารถจะเลือกได้

การแลกเปลี่ยนวิถีทำกิน

คนใดเคยดีข้าวด้วยการตีตาราง นำข้าวมากองรวมกันเป็นกองใหญ่ ๆ แล้วดีข้าวจนหมดทั้งไร่ ได้เปลี่ยนมาใช้ครุในการดีข้าวเหมือนกับคนเมือง การดีข้าวแบบตีตารางจะยังคงมีอยู่บ้างในกลุ่มคนใดอพยพและการทำข้าวไร่นานั้น คนใดในยุคนี้ดีข้าวด้วยครุทั้งสิ้น เพราะ ง่าย สะดวก ดีเมล็ดข้าวได้จนหมดรวง

คนเมืองนิยมปลูกถั่วเหลืองเมื่อถั่วเหลืองเป็นพืชเศรษฐกิจ แต่การขุดหลุมปลูกถั่วเหลืองใช้จอบหรือเสียมขุดแล้วจึงหยอดหลุม ต่อมาเมื่อเห็นคนใดปลูกถั่วโดยใช้เครื่องมือคล้ายช้อนปลูกขนาดเล็กมีด้ามยาวประมาณ 3 เมตร เรียกว่า จอ แล้วสามารถปลูกถั่วได้รวดเร็วขึ้นกว่าแบบเดิมมาก คนเมืองยุคนี้จึงปลูกถั่วโดยใช้ จอ กันทั้งสิ้น

วัฒนธรรมการช่วยเหลือกันที่เรียกว่า เอมื่อ ยังพอมิในกลุ่มคนใด แต่ในกลุ่มคนเมืองหายไปเกือบหมดแล้ว เพราะ คนเมืองเอาข้าวเลี้ยงกัน คนใดห่อข้าวคนเดียว ในอดีตไม่ว่าจะเป็นวิธีใดก็ไม่เป็นปัญหาสำหรับการช่วยเหลือกัน ค่อมาค่านิยมของการเลี้ยงดูกันมีความเปลี่ยนแปลงมากขึ้นการเลี้ยงข้าวต้องคอยดูแลให้อิ่มหน้าสำราญ ข้าวปลาอาหารไม่ใช่ว่าของที่เก็บหาเอาได้ตามบ้านอีกแล้ว ทุกอย่างต้องใช้เงินซื้อทั้งสิ้น เมื่อเทียบกับการจ้างแรงงานต่อวัน การเลี้ยงข้าวสำหรับคนเามือกลับสูงกว่า การจ้างคนสามารถการคิดรายรับรายจ่ายง่ายกว่า จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การเามือกันของคนเมืองหายไป แต่ใช่ว่าการเามือของคนใดจะไม่มีการเปลี่ยนแปลง แม้คนใดจะยังห่อข้าวไปกินแต่เจ้าของนายังต้องการของขบเคี้ยวเามาเสริมให้ระหว่างหยุดพัก นอกจากนั้นตอนเย็นหลังจากเลิกงานแล้วเจ้าของนายังต้องการสุราอาหารมาเลี้ยงดูคนกันอีกด้วย การเามือของคนใดอาจหายไปอีกในปีหรือสองปีนี้ก็ได้อีก

ความใกล้ชิดกันในกลุ่มคนที่ต่างเชื้อชาติก็มีการรับและเลือกเอาสิ่งที่สามารถให้ประโยชน์แก่ตนได้ ในขณะที่เดียวกันการรับและเลือกเอาบางสิ่งของกันและกันอาจเกิดผลเสียได้เช่นกัน

ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ

คนใดที่อยู่ร่วมกันมักมีความผูกพันสนิทสนมกันอย่างแน่นแฟ้น ทั้งความผูกพันทางสายเลือดและการแต่งงานเลือกคู่ครองก็เกี่ยวเนื่องวนเวียนอยู่ในกลุ่มเดียวกัน ถ้าจะเลือกนับญาติที่มีความผูกพันกันของคนใดสักกลุ่มหนึ่งจะพบว่ามีความสัมพันธ์ต่อกันไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง แม้จะเป็นคนใดที่มีที่มาจากหลาย ๆ แห่ง แต่เมื่อมาอยู่รวมกันก็สามารถเชื่อมโยงสายสัมพันธ์ถึงกันได้

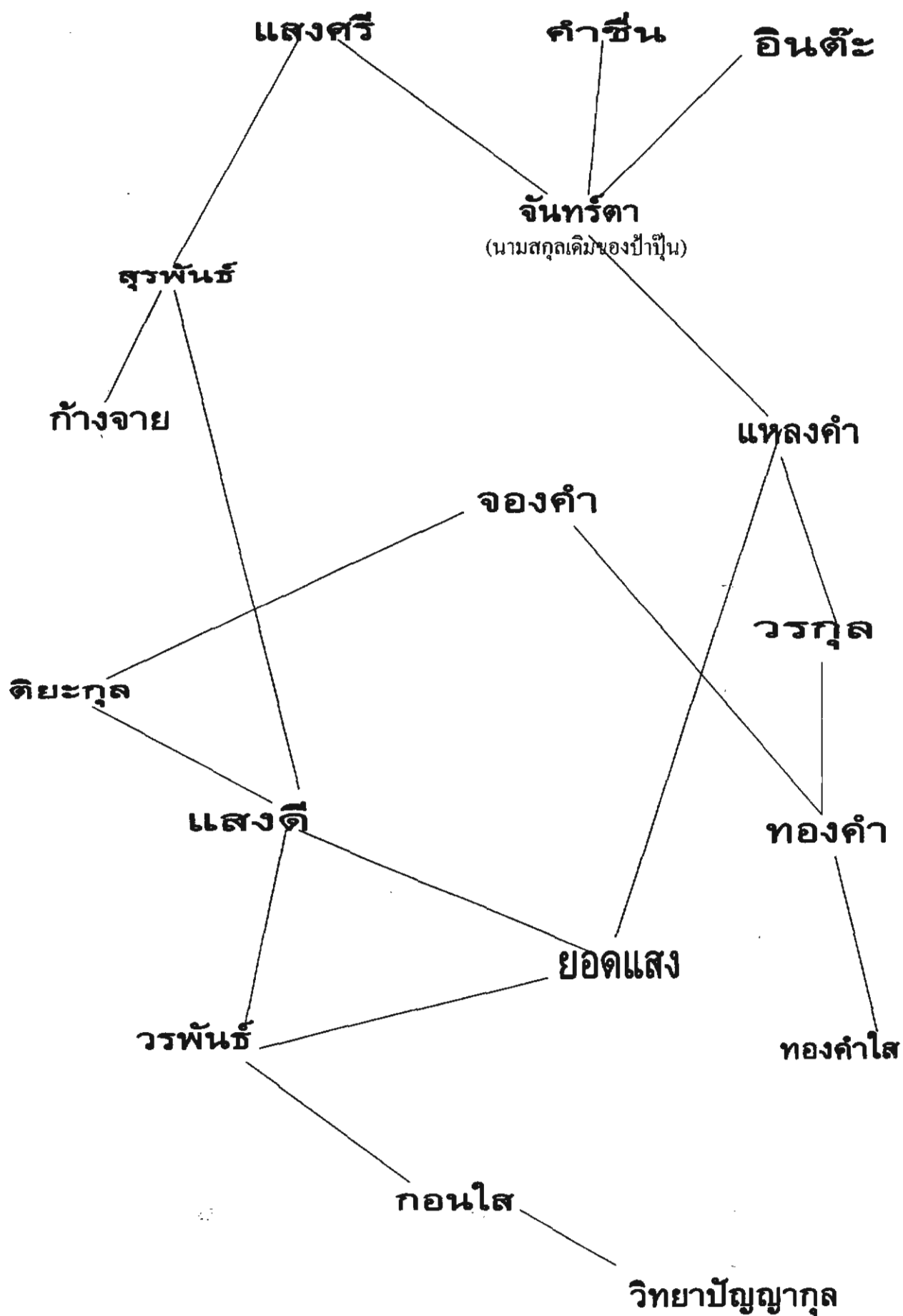
ความสัมพันธ์ของคนใดทั้งหมู่บ้านจะเห็นได้ชัดในวันที่มีการกันคอกคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะพากันตั้งเตี๊ยะเพื่อจะออกไปกันคอกคนเฒ่าคนแก่และผู้ที่เราพนับถือ ซึ่งการสืบวัฒนธรรมนี้มาจากการเป็นเครือญาติร่วมกันนั่นเอง เป็นการแสดงความกตัญญูรู้คุณของลูกหลานที่มีต่อผู้เฒ่าผู้แก่ คนใดจะนับถือเครือญาติทั้งฝ่ายแม่และพ่อไม่มีการยึดความสัมพันธ์จากนามสกุล เพราะการตั้งนามสกุลเพิ่งเกิดขึ้นเมื่อไม่กี่สิบปีมานี้เอง คนที่เป็นญาติกันทั้งฝ่ายพ่อและแม่จะมีความใกล้ชิดสนิทสนมเหมือนกัน

เมื่อลองซักถามและสืบสาวความสัมพันธ์กันระหว่างนามสกุลต่าง ๆ ที่มีในหมู่บ้านจากครอบครัวของแม่เฒ่าปุ่นเพียงคนเดียวจะพบว่ามีความผูกพันกันทั้งทางสายเลือดและการแต่งงานถึง 14 นามสกุลทีเดียว ดังนั้นจากนามสกุลต่าง ๆ เหล่านี้ถ้าสืบสาวโยงใยความสัมพันธ์แล้วอาจเป็นไปได้ว่าเป็นเครือญาติกันทั้งหมู่บ้านทีเดียว

คนรุ่นลูกหลานปัจจุบันมีความสัมพันธ์ทางการแต่งงานในกลุ่มใดด้วยกันน้อยลง สาเหตุหนึ่งเกิดจากการออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน และสังคมปัจจุบันเป็นสังคมเปิดสามารถไปมาที่ต่างๆ ได้สะดวก อีกอย่างหนึ่งอาจเป็นเพราะการมีสายสัมพันธ์ทางเครือญาติกันทั้งหมู่บ้านทำให้กลายเป็นญาติพี่น้องกันจึงไม่ยอมแต่งงานกันอีก

ข้อสังเกตประการหนึ่งคือแม้คนหนุ่มสาวจะแต่งงานกับคนนอกหมู่บ้านแต่คู่ครองที่เป็นคนหมู่บ้านใกล้เคียงมีน้อยมาก

ความสัมพันธ์ทางเครือญาติของป้าปิ่น แหล่งคำ



การแพทย์แผนใหม่กับการส่งเสริมป้องกันโรค

สถานีนามัยคำบลแม่สาวตั้งขึ้นที่บ้านห้วยป่าซางก่อนพ.ศ.2520 ขณะนั้นก็ยังไม่มียังมีโรงพยาบาลอำเภอแม่อาว คนใช้บริการที่สถานีนามัยกันเป็นปกติเพราะโรงพยาบาลอยู่ที่อำเภอฝางซึ่งอยู่ไกลไปมาไม่สะดวกนักถ้าไม่มีรถส่วนตัว การใช้บริการรถประจำทางเป็นเรื่องลำบากใช้เวลานานในการคอยรถแต่ละคันนานมาก

เมื่อมีบริการด้านการแพทย์คือการตั้งโรงพยาบาลแม่อาวก็ให้บริการมากขึ้น สะดวกขึ้นผู้คนที่นิยมไปใช้บริการ รวมทั้งคนใดทั้งที่มีบัตรประชาชนและไม่มีบัตรประชาชน สถานีนามัยก็ให้บริการแก่ชาวบ้านได้มากมาย คนใดที่มีบัตรประจำตัวรักษาโรคส่วนใหญ่จะใช้บริการจากสถานีนามัย แต่คนที่ไม่มีบัตรประจำตัวรักษาโรค 30 บาทก็ใช้บริการที่สถานีนามัยนี้ถ้าไม่มีอาการเจ็บป่วยมาก ๆ ก็จะไม่ไปโรงพยาบาลเพราะที่สถานีนามัยเก็บเงินตามราคาและยาที่มีราคาไม่แพงนัก

การให้บริการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันและรักษาโรคในช่วงประมาณพ.ศ.2540 มีการออกบัตรการรักษาโรคฟรีให้แก่นักเรียนในโรงเรียนโดยให้นักเรียนถ่ายสำเนาทะเบียนบ้านรวมทั้งเก็บเงินค่าบัตรคนละ 10 บาท ทางโรงเรียนได้ช่วยเหลือนักเรียนที่ไม่มีทะเบียนบ้านและเอกสารใด ๆ โดยออกใบรับรองให้ ทางอนามัยก็อนุโลมออกบัตรให้และให้บริการโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ ต่อมาจึงมีคำสั่งให้การบริการรักษาโรคฟรีแก่นักเรียนที่เป็นคนไทยมีทะเบียนบ้านเท่านั้น นักเรียนที่เป็นคนใดอพยพจึงไม่มีสิทธิในการรักษาขั้นพื้นฐาน เมื่อนักเรียนเกิดเจ็บป่วย พ่อแม่ผู้ปกครองต้องช่วยเหลือตัวเอง เมื่อเกิดเจ็บป่วยขึ้นในโรงเรียน ทางโรงเรียนจึงต้องชวนช่วยเหลือนักเรียนคนอื่นเช่นกัน

การรักษาโรคของคนใดแต่ก่อนเป็นยาสมุนไพรพื้นบ้านโดยอาศัยหมอแผนโบราณ การป้องกันความเจ็บป่วยต่างๆ ก็มีการเก็บพืชผักสมุนไพรมาต้มอาบ ดื่มน้ำ กิน ตามพ่อแม่ที่ถ่ายทอดกันมา พ่อแม่แม่ในวัย 60 ปีขึ้นไปก็ยังมีส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคด้วยวิธีดั้งเดิม เช่น การเก็บพืชมาต้มอาบทุกเย็น การกอบหอมเพื่อไล่ไข้ คนในวัยต่ำกว่านี้ลงมาไม่สนใจเรื่องเหล่านี้กันแล้วแต่เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วย พ่อแม่แม่เฒ่าก็ใช้วิธีพื้นบ้านช่วยในการรักษาอยู่บ้าง แต่แพทย์แผนโบราณในหมู่บ้านชาวใดที่ยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบันที่ยังคงเหลืออยู่คือ หมอฮ้องคิด ปานจึง

ความนิยมในการรักษาโรคแบบแผนโบราณยังคงมีเหลืออยู่เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยไม่มากนักและไม่ใช่ว่าโรคที่ต้องรักษาอย่างรีบด่วน แต่ปัญหาในการรักษาโรคแผนโบราณคือ การลดความสำคัญของการแพทย์แผนโบราณ อย่างที่หมอฮ้องคิดพูดถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างการแพทย์แผนปัจจุบันกับการแพทย์แผนโบราณดังนี้

“เรื่องหมอพื้นบ้าน เขาไม่ให้หมอเมืองเกิด เคี้ยวนี้ต้องทำเองก็ถูกจับ ขนาดคนนั้น(พลตำรวจเอกส้าง บุนนาค) ทำยาเอดส์ก็ยังมีคนหาเรื่องเขา เขามีความสามารถ เขาช่วยเหลือคนไม่เอาเงินยังไปจับเขา ไม่มีความบริสุทธิ์ ในความจริง กระทรวงสาธารณสุขมีคณะกรรมการ 18 คน เป็นฝ่ายโบราณ 3 หมอฝรั่ง 15 ยกมือเมื่อใดก็แพ้ทุกที หมุนั้นเอาเงินมาอัดเขา ยางริง ๆ มี 3 สาขา ผดุงครรภ์ เกี่ยวกับเด็ก เกสซ การทำยา เวช ยากัน รักษาคน แต่เขาแยกไปเป็น 15 สาขา ให้ผมสอน หมอเขาก็สอนได้ แต่ทำไมไม่ได้เพราะไม่ได้มีการแก้กฎหมาย ยาของเราได้มาตรฐานคนไทย เมืองจีนใช้มานาน ถ้าไม่ดี เขาไม่ใช้มาถึงเดี๋ยวนี้ คนจีนนิยมใช้ยาโบราณ โรงพยาบาลใหญ่ ๆ ของจีนมี 20 ช่อง ใช้ยาฝรั่ง 2 ช่อง ใช้ยาโบราณ 18 ช่อง ดูจีนมีเป็นพัน ๆ ล้าน เขาก็ใช้ยาโบราณ มันไม่มีผลข้างเคียง ไม่มีอันตราย อายุก็ยืนแล้วไม่ยอมรับ ไปฟังเขา เขากลับยาเมืองไปแป๊ะเขา เช่น ยา กลุ่มสเตอรอยด์ทำขายทั่วโลก เพราะเชื่อฝรั่ง ยามันออกฤทธิ์ใน 24 ชั่วโมง กินเข้าไปเป็นอะไรก็หายหมด ยาแคปซูลผมไม่อยากทำ ถ้าทำก็คล้ายยาฝรั่ง”

“เศรษฐกิจเสียหาย ยามีเป็นพัน ๆ ชนิด เราต้องสั่งซื้อจากเมืองนอก ถึงเราไปเรียนเขาก็ไม่บอกสูตรหมด เขามีสูตรลับ ทำอย่างไรก็ไม่เหมือน สารเคมีก็ต้องซื้อเขาทั้งนั้น

เวลาพิสูจน์ดีร้าย เขาว่ายาฝรั่งดี กินเข้า ๆ คือยา โรคมากขึ้น ภูมิคุ้มกันลด อายุไม่ยืนยาว เศรษฐกิจเสียหาย เวลาระยะยาวพิสูจน์ได้ คนรุ่นใหม่ก็เพิ่งคิดได้ โคนวัดหัวเจ็บแล้วก็รู้แล้ว ตอนนั้น แต่ก่อนใครทำยากก็จับ บ้านผมถ้าไม่มีใบป.4 ใบอนุญาตทำยากก็ถูกจับละ มาค้นนับครั้งได้ พอดีพ่อผมมีใบ หมอเมืองก็เอาไปขว้างหมด เหมือนธรรม อยู่วัดก็เผาขว้างหมด ถ้ามันบ่ดีรุ่นผมก็ขว้างหมดแล้ว ถ้าเจ็บหัว ขาโรงพยาบาลไม่หายหรอก ตำราโบราณมันดี ถ้าไม่ยา (รักษา)ผมก็หงอก ตาบอด หูหนวก” ถึงอย่างไรหมออ่องคิดก็ยังยึดวิถีทางการรักษาโรคแบบพื้นบ้านอยู่ต่อไปเพราะความนิยมและต้องการการรักษาในแบบยาพื้นบ้านก็ยังคงมีอยู่

นิทาน สายสัมพันธ์ในบ้าน

นิทานเป็นอุบายการสอนคุณธรรมและจริยธรรมแก่ลูกหลาน วัฒนธรรมการเล่านิทานมีอยู่ทั่วโลก คนไคร้รุ่นผู้เฒ่าผู้แก่ก็มีนิทานเล่าสืบต่อลูกหลาน เพราะสายสัมพันธ์ในบ้านก็ไม่ได้ขาดจากกัน การช่วยนวดแขนนวดขาให้ปู่ย่าตายายก็ทำให้ครอบครัวมีความผูกพันกันอย่างแนบแน่นการเล่านิทานให้ลูกหลานฟังในหมู่บ้านอาจไม่มีอีกต่อไปหลังจากสื่อต่าง ๆ เข้ามามีอิทธิพลต่อการสร้างความสนใจของเด็กๆ ที่อยู่ในหมู่บ้าน

การเล่านิทานที่พบในหมู่บ้านลูกหลานใดเป็นเด็กใดที่อพยพโยกย้ายมาจากพม่า แสดงให้เห็นถึงความผูกพันของคนในหมู่บ้านที่อยู่ร่วมกัน เป็นการสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในบ้าน อย่างเช่นเด็กหญิงจันทรวล นายซอน พูดถึงการเล่านิทานของพ่อที่เล่าให้ลูกฟังโดยใช้เวลาก่อนเข้านอน ทั้ง ๆ ที่บ้านมีโทรทัศน์อยู่แล้วแต่ก่อนถึงเวลาดูละครตอนดึก พ่อแม่ ลูกจะเข้านอนแล้วพ่อก็เล่านิทานให้ลูกฟัง เมื่อถึงเวลาละครออกก็ลูกมาดูพร้อมหน้ากัน บางครั้งน้องก็ฟังนิทานจนหลับไป

เนื้อหาของนิทานเป็นการสร้างกระบวนการคิดของเด็กๆ เมื่อได้ฟังเพียงแค่เด็กจะมีโอกาสแสดงความคิดได้มากน้อยเพียงใดเท่านั้น ตัวอย่างจากการเล่านิทานประกอบการแสดงความคิดเห็นของเด็กชายมุ เมื่อเล่านิทานจบแล้วก็เสนอความคิดเห็นของคนที่สะท้อนการมองสังคมที่ตนต้องการผ่านทางนิทาน

ความรู้สึกของผู้เล่านิทานเรื่องเด็กกำพร้า

รู้สึกไม่สบายใจเลยที่ชายทั้งสองใช้เล่ห์เหลี่ยมอุบายหลอกลวงผู้อื่นแต่ยังมีคนยกย่องความสามารถ “ผมอยากจะแต่งนิทานเรื่องนี้ต่อ โดยตอนจบของนิทานจะให้ชายทั้งสองคนตาย”

เด็กชายมุ ให้ข้อคิดว่าผู้ที่ทำความดีควรได้รับสิ่งที่ดีเป็นการตอบแทนแต่ผู้ที่กระทำความชั่วไม่น่าจะได้รับความสุขสบายเป็นการตอบแทน

ชีวิตคนในบ้านแม่สาวเมืองหนอง

ชีวิตคนในบ้านแม่สาวเมืองหนอง



บ้านแม่สาวเมืองหนองเป็นหมู่บ้านหมู่ที่ 10 อยู่ในตำบลแม่สาว อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านของชาวไทยเชื้อสายไทใหญ่ ชื่อของหมู่บ้านมีที่มาจากชื่อเมืองหนองในเขตประเทศพม่าอันเป็นถิ่นฐานเดิมของชาวบ้านกลุ่มแรกๆ ที่เดินทางมาอยู่ก่อนสมัยสงครามโลก

ชาวบ้านมีวิถีชีวิตอย่างสงบ เรียบง่าย แม้จะมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสังคมแวดล้อมและยุคสมัยในปัจจุบัน ก็ยังมีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมที่รักษาไว้ตามจารีตประเพณีของชาวไทยใหญ่

พ่อเผ่าชอหนันดี วรพันธ์ อายุ 76 ปี

พ่อเผ่าชอหนันดี วรพันธ์ อยู่บ้านเลขที่ 98 หมู่ 10 ต. แม่สาว อ. แม่าย จ. เชียงใหม่ เกิดวันศุกร์ ปีมะ (ปีเถาะ) ปัจจุบันอายุ 76 ปี มีพี่น้อง ทั้งหมด 3 คนทุกคนเกิดในเมืองไทย พี่สาวเกิดก่อนได้ 3 ปีต่อมาตาย คนน้องเกิดมาได้ 1-2 ปีก็ตายจึงเหลือแต่พ่อเผ่า พ่อ - แม่ เป็นครอบครัวแรกที่มาตั้งอยู่ที่เมืองหนอง บ้านเดิมอยู่ที่เมืองหนอง

พ่อเผ่ามีลูก จำนวน 6 คน ตาย 3 คน มีลูกที่อาศัยอยู่กับพ่อเผ่า 1 คน อีก 2 คน แยกเรือนออกไปแต่งงาน แต่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ลูกคนแรกของเผ่ามีอาชีพรับจ้างทำสวน ลูกคนที่ 2 ของพ่อเผ่าเปิดร้านขายของอยู่ในหมู่บ้าน



การตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านเมืองหนอง

พ่อเผ่าชอหนันดีมาเกิดที่เมืองไทย ส่วนพ่อแม่ของพ่อเผ่ามาจากเมืองหนองแล้วมาอยู่ที่บ้านแม่สาว เนื่องจากคนบ้านเดียวกันทางโน้นมาค้าขายในเมืองไทยแล้วกลับไปบอกว่า มาเห็นที่ทางที่จะทำหมู่บ้านเป็นที่ที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำนาทำสวนเพราะเป็นที่ราบต้องการมาหาที่ทำนา ทำสวน สร้างบ้าน ก็เลยชวนญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านมาอยู่บ้านแม่สาวที่เป็นหมู่บ้านเมืองหนองในปัจจุบัน เหตุที่ตั้งชื่อว่าบ้านแม่สาวเมืองหนองก็เพราะว่ากลุ่มแรกที่เดินทางมาจากบ้านเมืองหนองที่พม่าคือเขาซื้อบ้านเดิมมาตั้ง เมื่อก่อนคนทางนี้ถามว่ามาจากเมืองไหนก็ตอบเขาไปว่ามาจากเมืองหนอง คนทางนี้ก็เลยเรียกว่าคนเมืองหนองและก็ตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านแม่สาวเมือง

หนอง พ่อเฒ่ามาหา(ส่งมะท่า)ก็มาจากเมืองหนองแต่เข้ามาที่หลังคอนแรกที่มาตั้งบ้านเรือนที่บ้านแม่สาวเมืองหนองมาด้วยกัน 15 หม้อข้าว (15 ครอบครัว)

การเดินทาง

พ่อเฒ่าของพ่อเฒ่ามาจากเมืองหนองแล้วมาอยู่ที่บ้านแม่สาว จากเมืองหนองต้องผ่าน เมืองเก็งตอง เมืองโค่น เมืองหนอง บ้านสูง บ้านลาน แล้วเข้ามาในเขตไทยแล้วมาอยู่ที่บ้านแม่สาว เมื่อก่อนมีเส้นทางนี้เส้นทางเดียวที่มานี้ที่นี้ ตอนที่มาแรกๆเดินทางมาโดยใช้วัวต่าง ใช้ต่างข้าวของเครื่องใช้ในบ้านมา บางคนก็หาบมา ถ้าใครมีลูกมีหลานก็เอาขึ้นหลังมา ตอนที่นี้เขาบอกว่าใช้เวลาเป็นเดือนเพราะว่าวัวนั้นเดินช้า ผ่านหมู่บ้านเก็งตอง ชาวบ้านก็อยากมาด้วย มากันมากจริงๆครอบครัวหนึ่งๆก็มีประมาณ 4-7 คน เพราะคนเมื่อก่อนมีลูกมาก พ่อเฒ่าเกิดในเมืองไทยไม่ได้ชักถามเส้นทางเดินแต่รู้ว่าเดินทางมาตามเส้นทางเมืองหาง (อยู่ทางทิศตะวันออกของคอยผ้าห่มปก :พ่อเฒ่าหลู่ เมืองนันท(เพิ่มเติม) ทะลุถึงบ้านลานที่อยู่ตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝางในปัจจุบัน เดินทางใช้เวลา 13 วัน เดินทางด้วยเท้าข้าวของใช้วัวต่างเดินทางมาด้วยกัน 15 หม้อข้าว แต่จะแวะที่ไหนบ้างไม่ทราบ แต่พ่อเฒ่าเคยเดินทางกลับไปเมืองหนองโดยใช้เส้นทางดังนี้ เมืองหนอง บ้านเลาเจียงคำ เจียงตอง เมืองคั่น แม่แกน เมืองหาง ปางเต่งคุม บ้านลาน หัวฝาย เปียงกอก หัวขบอน แม่ฮ้าง เมืองหนอง (แม่สาวเมืองหนอง) ในอดีตผู้คนเดินทางมาอยู่แม่สาวเมืองหนองบางคนก็ย้ายกลับถิ่นเดิม บางคนย้ายไปแล้วก็ย้ายกลับมา ผู้คนเดินทางเข้า ๆ ออก ๆ คนที่จะย้ายกลับไปก็เอาที่นาขยให้พี่น้องบ้าง บ้างก็ขาย แต่ไม่ทราบราคาเท่าไร ตอนหนุ่มๆ เคยไปเชียงใหม่ ไปกินไปดำน หลายสิบปี ตอนนั้นพ่อเฒ่าอายุได้ 20 ปี ไปเมืองนอกบ้านหนองบัว (ผ่านมาแล้ว 55 ปี) ไปทางบ้านลานหนทางเป็นป่าไม่ค่อยดี ตอนนั้นแก่แล้วจำทางไม่ได้แล้ว

ตอนที่พ่อเฒ่ายังหนุ่มพ่อเฒ่าเคยไปค้าขายที่เมืองนอกตอนนั้นที่พ่ายังมีแขกมาอยู่ ตอนที่ไปค้าขายที่เมืองนอกไปทางบ้านลาน ผ่านเมืองหาง เมืองโค่น ไปไกลที่สุดถึงเมืองเลนเมืองเลน อยู่ใกล้กับเขตแดนของแขก ใช้เวลาเดินทางไป 2-3 เดือนในระหว่างการเดินทางบางครั้งก็ไปเจอคนที่มีความหมายเดียวกันก็เลยร่วมเดินทางไปด้วยกันก็มี มีครั้งหนึ่งที่บ้านนาเงี้ยว บางทีเราไปถึงหมู่บ้านวันนี้คนก็เล่าว่าเมื่อวานนี้มีเสือมากินม้าที่ในหมู่บ้าน เราก็ไปนอนที่ฝั่งน้ำพอตีมีคนมาจากไหนไม่รู้มานอนด้วยประมาณ 4-5 คนพวกเขามานอนด้วย พวกเขามีหนังเสือไฟ ก็เผาหนังเสือไฟ เหตุที่เผาหนังเสือไฟก็เพราะว่าเมื่อเสือป่าได้กลิ่นจะไม่มาใกล้ เสือป่าจะกลัวเสือไฟ เสือไฟตัวเล็กแต่ร้ายกว่าเสือป่าธรรมดา ตอนที่ไปค้าขายก็เอา รองเท้า กระเป๋า เข็มขัดไปขาย ขายบ้างเอาไปฝากญาติพี่น้องบ้าง เมื่อก่อนจะซื้ออะไรก็ต้องชั่ง เครื่องชั่งสมัยก่อนของคนไตเรียก หย่านจู้ เครื่องชั่งสมัยก่อนใช้เวลานานกว่าจะชั่งได้ แต่เครื่องชั่งเดี๋ยวนี้รวดเร็วทันใจ

ความเป็นอยู่และการทำมาหากิน

การตั้งครอบครัวเมืองหนองแต่เดิมยังเป็นป่าหักร้างทางพงทำที่นาและตั้งบ้านเรือนตอนแรกๆที่มาอยู่นั้นก็ขอเขากินบ้าง รับจ้างบ้าง มาถางไร่ใส่ข้าวไร่อย่างมุเซอ เพราะว่าข้าวไร่ปลูกง่าย แล้วก็มาทำกระท่อมที่อยู่อาศัย แล้วก็ช่วยกันถางไร่ถางป่าสร้างหมู่บ้านแบ่งที่กัน ส่วนที่ไร่นั้นก็ถางเอาของใครของมัน คนไหนที่ขยันก็ได้มาก ถ้าใครที่มีลูกมากก็ทำมาก บางคนมาแล้วกลับไปก็มี เพราะว่าทำไร่นานาไม่ไหว ตอนนั้นมีหมู่บ้านกินข้าวในไร่นามาก เพราะในตอนนั้นคนในหมู่บ้านนั้นมีน้อย หมู่ป่าก็เลยไม่กลัวชาวบ้าน ตอนนั้นที่นี้เป็นป่ารกทึบจริงๆ มีสัตว์ป่ามากมายเสียก็มี เมื่อตอนพ่อเผ่าเกิดก็มีวัดเมืองหนองแล้วบริเวณวัดยังเป็นป่าเพราะเคยเห็นคนยิงเสือได้ข้างวัด

พ่อเผ่าบอกว่าตอนที่พ่อแม่ของพ่อเผ่ามาเมืองไทยแรกๆลำบากมากต้องมาขอข้าวคนอื่นกินถึงที่แม่อาชโน้น คนแม่อาชก็ให้ เป็นข้าวเปลือกบ้าง ข้าวสารบ้าง เพราะว่ายังไม่มีที่ทำกิน ที่บ้านก็ไม่มี ต้องมาถางป่า สร้างตบ ทำที่นา ที่สวน เมื่อมีที่ทำกินไม่ต้องไปขอเขากินอีกแล้ว จากนั้นไทใหญ่จากเมืองพม่าก็พากันมาอยู่เรื่อยๆ มากขึ้นทุกวัน จากที่มา 15 หม้อข้าวก็เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตอนนั้นใครมาก็มาถางป่า สร้างบ้าน ทำที่นาที่สวน ใครที่ขยันก็มีที่ทำกินมาก ใครมีลูกมากก็ต้องหาที่ไว้มากๆ การสร้างตบจะใช้มุงคา ความสูงบ้านได้ 1 ปี พอถึง 2-3 ปีต้องมีการชอนคาเข้า ถ้าปีที่ 4 ต้องถากออกแล้วมุงใหม่ เวลาไปเกี่ยวเกี่ยวใครเกี่ยวมัน ใครเอาที่ไหนดึงเอาที่นั่นตลอดสาบใบที่ตีเอามาไว้ที่บ้าน หลังจากนั้นก็ไผคาเก็บไว้เวลาว่าง เวลาเปลี่ยนหลังคาก็จะมีเพื่อนบ้านมาช่วยเปลี่ยนและเจ้าของบ้านก็จะเลี้ยงข้าวเข้าเป็นการตอบแทน

ตอนที่มีการเก็บภาษี 4 บาท จะเก็บเอาแต่ละคนที่ป็นหัวหน้าครอบครัว เก็บ 4 บาทต่อปี ผู้หญิงกับเด็กไม่เก็บ เก็บแค่ผู้ชาย คนที่มาเก็บบอกว่ามาเก็บภาษี 4 บาทไปเสียให้กับผู้ใหญ่นบ้าน บางคนไม่มีเงินให้ก็หนีไป เพราะว่าเงินตอนนั้นหายากและคนที่ไม่เสียภาษียิ่งจะโดนจับ ก็เลยหนีกัน เมื่อก่อนจ่ายเงินเป็นสตางค์แดงที่มีรู 4 บาทในสมัยก่อนนับว่ามีค่ามาก 1 บาทสมัยก่อนมี 100 สตางค์แดง เมื่อก่อนทาง 1 บาทซื้อในราคา 400 บาท ตอนที่พ่อเผ่าเป็นหนุ่มไปรับจ้างถางไร่ได้ค่าจ้างวันละ 20 สตางค์

ตอนแรกพ่อเผ่าทำมาหากินโดยการทำไร่ ทำสวน ปลูกถั่วเหลือง ปลูกงา ขายน้าไปขายถึงเชียงราย ล่องแพไปตามแม่น้ำกก คือเดินจากบ้านไปถึงท่าดอน แล้วล่องแพไปถึงเชียงราย จากนั้นก็ขึ้นเรือมา มาถึงที่ท่าดอน แล้วก็เดินกลับหมู่บ้าน ตอนนั้นไปฝางก็ใช้วิธีการเดินเพราะว่าตอนนั้นไม่มีรถหนทางไปมาก็ลำบาก เมื่อก่อนไม่มีแม้แต่โรงสีต้องตำข้าวกิน เมื่อก่อนแพ่ถางหญ้า ใส่ปลูกงา ถั่วเหลือง ปัจจุบันไม่ได้ทำแล้วเมื่อก่อนเคยปลูกงา มีพ่อค้าเข้ามาซื้อ อัดเป็นน้ำมันกิน เมื่อก่อนกินน้ำมันงา แล้วก็เปลี่ยนเป็นน้ำมันหมู เปลี่ยนมาทีละเล็กละน้อยจนตอนนี้กินน้ำมันพืช ผ่านมาได้หลายสิบปีแล้ว สมัยนั้นไม่มีการรับจ้างกันจะเป็นการเอามือเอาริ้วกันมากกว่า

น้ำมันงาที่ได้จะได้ 103 ลิตร งามาไปอีกถังหนึ่งได้ น้ำมันงา 5 กก. เจ้าของอีคคาค่าอีค 12 บาทต่อครั้ง

หลังจากนั้นก็เปลี่ยนไปปลูกถั่วเหลืองเพราะงาจะปลูกซ้ำที่ไม่ได้แล้วผลผลิตที่ได้ก็จะนำไปขายแถวบ้านและทำเป็นถั่วเน่าแผ่นไปขายที่ภาคแม่ข่า ผ่าง ขายเป็นร้อย ร้อยละ 5-6 บาท

ฝ่ายปลูกมาทอเป็นเสื้อผ้าเพราะช่วงนั้นเป็นช่วงก่อนสงครามโลก (61 ปีที่ผ่านมา) พ่อเผ่าอายุได้ประมาณ 16-17 ปี และเสื้อผ้าขาดตลาดก็เลยปลูกฝ้ายมาทอเป็นเสื้อผ้าใส่เอง

สมัยก่อนชาวบ้านมักจะ เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย จะปล่อยเลี้ยงอยู่ตามป่าทิ้งไว้ให้หมูเซอเลี้ยงแล้วจะขึ้นไปดูวัว ควายของตนเองเป็นครั้งคราวเพราะถ้าเลี้ยงไว้ข้างล่าง วัว ควายจะกินพืชที่เรปลูก จะนำควายลงมาจากป่าหลังจากทำนาเสร็จแล้ว

ตอนสมัยพ่อเผ่าชอนันต์หนุ่มๆ มีพื้นที่การเพาะปลูกจำนวน 7-8 ไร่ และปลูกข้าวได้ 300 กว่าตำบ ไร่กินกับลูกอ่อน เหลือ 100กว่าตำบก็นำไปขายให้โรงสีในเวียงผาง พ่อค้ารับซื้อข้าวถึงละ 11- 12 บาท เมื่อก่อนในหมู่บ้านไม่มีโรงสี โรงสีในหมู่บ้านแห่งแรก รับซื้อข้าว ครั้งละ 20-30 บาท สมัยก่อนใช้กรรมองในการค้าข้าว และอาจจะใช้หูกในการค้าข้าว ถ้าไปใช้หูกของคนอื่นต้องเสียเงิน หาบละ 5 สตางค์แดง(เมื่อก่อนเงินแพง) แกลบที่เหลือถ้ามีหมูก็จะซื้อไปเลี้ยงหมู บางคนข้าวในนาก็พอกิน ก็จะไม่ปลูกข้าวไร่ ถ้าไม่พอกินก็จะปลูกข้าวไร่ต่อ เมื่อก่อนถ้าทำนาผ่า เจ้าของที่จะแบ่งผลผลิตกันกับคนที่ปลูก กันคนละครึ่ง ค่าแรงควายต้องอยู่ที่เจ้าของนา

เรื่องเหมืองฝายชาวบ้านจะไปฟันไม้ไปปลูกดอกไม้ฝาย ฝายฝายหนึ่งกันน้ำได้ไกลก็ได้หลายเจ้า แต่ละหมู่บ้านคนจะส่งคนที่มีหน้าที่ใช้น้ำในเหมืองฝายมาช่วยทำฝาย เมื่อก่อนเป็นฝายไม้ส่งน้ำไปถึงห้วยป่าซาง หนองเต็ง แก่ฝายก็มีหลายคน (แก่ฝาย คือ ตัวแทนของแต่ละหมู่บ้านที่มีหน้าที่ดูแลฝาย)

เมื่อก่อนปลูกยาสูบแต่ไม่ค่อยได้เงินและเหนื่อยจึงเปลี่ยนมาปลูกถั่วเหลือง หอมหัวใหญ่ไม่ค่อยปลูก เพราะที่ส่วนใหญ่ในหมู่บ้านปัจจุบันจะมีชาวบ้านเวียงหาว ม่อนปิ่น มาเช่าที่ปลูกถ้าที่ดินมีใบโฉนดก็จะปลูกถั่วลิสง

ในหมู่บ้านเริ่มปลูกถั่วลิสงประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา (2520) ปัจจุบันไม่มีที่ก็เลยไม่ได้ปลูกอีกเพราะเป็นป่าสงวนเลยปลูกไม่ได้

ตอนนี้อยู่กัน 3 คน มีพ่อเผ่า แม่เผ่า และ ลูกชายอีก 1 คน โดยออกไปรับจ้างใส่ถั่ววันละ 100 บาท ซึ่งเป็นนาของคนที่บ้าน

ก่อนหน้าปลูกงาก็จะปลูกยาสูบ จะมีโรงอบมารับผลผลิตที่ได้ไป เขาไม่ให้เราปลูกเองเพราะเราต้องไปรับซื้อที่เขาปลูก ผลผลิตที่ได้เขาก็จะมาซื้อไป เมื่อก่อนผลผลิตไม่ค่อยได้เยอะต้องใช้ควาย ใส่ปุ๋ย ปุ๋ยกิโกละ 3 บาท หลังจากนั้นเขาเพิ่งเข้ามากลบ แล้วจึงเอากลบมาปลูก พ่อเผ่าเคยปลูก 4,000-5,000 ต้น ได้เงิน 2,000 บาท ขายยาสูบกิโกละ 1 บาท ปัจจุบันยาสูบกิโกละ 2-3 บาท

ที่ปลูกมาถึงปัจจุบันคือ ถั่วเหลือง ปีแรกที่พ่อเฒ่าปลูกถึงละ 50 บาท บางปีก็ 40 บาท ปัจจุบันถึงละ 100 -100 กว่า บาท เมื่อก่อนเกี่ยวแล้วมัดคองแล้วตีให้หลุด ช่วงหลังๆ มา ใช้เครื่องไถแทน ไถนี้จะเร็วกว่า ไถไม่ถึงละ 10 บาท ปัจจุบันก็ถึงละ 10 บาท ปัจจุบันสามารถปลูกได้เป็น 1,000 กล้า เดิมนานี้ไม่ต้องล้อมเพราะไม่มีควาย สมัยนั้นพ่อเฒ่ามีควาย 7-8 ตัว ควายเป็นห่าน (โรคปากเปื่อยเท้าเปื่อย) คาย ปัจจุบันนี้มียาฉีดให้ควายควายเลยไม่ค่อยตายเป็นโรค เวลาไปดูควายที่ป่าจะไปดูกับเพื่อนบ้านประมาณ 2-3 คน ชาวภูเซอจะเลี้ยงควายให้โดยควายที่ทำงานได้จะต้องแลกกับข้าว 10 ตำลึง ควายฝึก (ควายที่มีอายุประมาณ 4-5 ปี กำลังอยู่ในช่วงฝึกหัดไถนา) จะต้องแลกกับข้าว 5 ตำลึง เพราะสมัยก่อนจะต้องใช้ควายไถนา

ตั้งแต่พ่อเฒ่าเป็นหนุ่มมามีพ่อหลวงมาแล้ว 7 คน คือ ก้างมัน ก้างมู ก้างจันตะ ก้างจิ้ง แก่คำ แก่ต่อนะ อ่องคิด (คนปัจจุบัน) (ก้าง หมายถึง พ่อหลวง หรือ ผู้ใหญ่บ้าน)

ถั่วเน่าแผ่นเมื่อก่อนค้าขาย เมื่อก่อนจะใช้มือแหะไปแหะมาโดยเอาตองข้าวแบ่งวางไว้ที่ฝ่ามือทั้งสองข้าง จนเป็นแผ่น แต่ปัจจุบันใช้ผ้าขาววางแล้วบิดหมุนจนแบนเป็นแผ่น ปัจจุบันพ่อเฒ่าไปซื้อตามหมู่บ้านเป็นกิโล กิโลละ 45 บาทแล้วเอามาแบ่งขายย่อย จะได้กำไรกิโลละ 13 บาท

เมื่อก่อนก็ปลูกถั่วเหลือง คนละ 2,000-3,000 กล้า ปลูกในป่า แล้วเอาไปขายที่ภาคปู้ของหมาย ต่อจากนั้นปู้ของหมายได้ขายภาคให้แก่พ่อหน้อยคำและแม่คำดี ปัจจุบันภาคแม่คำดีก็ยังตั้งอยู่ที่เดิม และจะขายของเฉพาะตอนเช้า เมื่อก่อนของที่ขายในตลาดก็เป็น ถั่วเน่า ผักกาด ข้าวสาทิ ผักชี หอมป้อม การซื้อขายจะแลกเปลี่ยนกันด้วยเงิน นานๆ จะมีสักครั้งที่เอาของที่นำมาขาย แลกกันถ้าของขายไม่หมด

ปลูกฝ้าย → ปลูกยาสูบ → ปลูกงา → ปลูกถั่วเหลือง → ปลูกข้าวโพด

ปัจจุบันคนในเมืองหนองส่วนใหญ่จะไปรับจ้างข้างนอก ไปทำงานกรุงเทพฯ เชียงใหม่ เพราะไม่มีที่ทำกิน โดยเฉพาะคนที่ไม่มีลูก เมีย จะออกไปทำงานข้างนอก ทำงานรับจ้าง ทำงานในโรงงาน อยู่บ้านก็มีบ้ำง แต่ไปเรียนไม่ค่อยมาก

การสร้างวัดและโรงเรียน

เมื่อมีคนเมืองหนองมาตั้งบ้านเรือนแล้ว คนที่เชียงคันทราบข่าวว่ามีคนเมืองหนองมาอยู่ก็ ตามกันมาอยู่ที่นี่ พระคอนันเป็นพระที่มาจากเชียงคาน แต่ก็มาอยู่ที่หลังพ่อเฒ่าจเรชอนันดี แต่คอนันก็มาช่วยกันสร้างวัดเล็กๆ ขึ้นมา ตั้งแต่พ่อเฒ่ามาอยู่ที่นี่วัดสร้างมาแล้วหลังนี้เป็นหลังที่ 4 (หรือหลังเดิมแล้วสร้างใหม่) จากวัดเล็กๆ กลายเป็นวัดใหญ่เพราะว่ามีคนมากขึ้น วัดหลังใหม่นี้เพิ่งสร้างเมื่อ พ.ศ 2511 เป็นปีเดียวที่พ่อเฒ่าสร้างบ้านหลังที่อยู่ปัจจุบัน

พ่อเผ่าไม่ได้เข้าโรงเรียน เพราะโรงเรียนอยู่ไกลคือโรงเรียนบ้านห้วยป่าซาง ยังไม่มีโรงเรียนบ้านแม่สาว จึงไปอยู่วัดเมื่ออายุได้ 9 ปี บวชได้ 2 ปีก็ลาสิกขาเป็นเจ้าส่าง เจ้าอาวาสในสมัยนั้นคือพระปิ่นหย่าได้เรียนหนังสือไต่ ต่อมาพระปิ่นหย่ามรณภาพ พระส่วยหลู่ (เป็นชาวคองผู้อยู่ที่เมืองคองกิ)จึงเป็นเจ้าอาวาสคนต่อมาพระส่วยหลู่มรณภาพแล้ว ปัจจุบันพระปิ่นหย่าได้เป็นเจ้าอาวาสแทน

ชีวิตสมัยสงครามโลก

สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 พ่อเผ่าเล่าว่ามีทหารอังกฤษและญี่ปุ่นเข้ามาในหมู่บ้านเหมือนกัน มาพักที่บ้านบ้าง มาพักอยู่ที่วัดบ้าง กองพันที่ 1 ไปเมืองสาค กองพลที่ 2 อยู่ตามป่าตามคอก คนที่บ้านนี้ก็ไปเป็นทหารญี่ปุ่นหลายคนประมาณ 4-5 คน มีพ่อเผ่ามหา พ่อเผ่าชอยะ ส่างหลวง ลุงทุน และพ่อเผ่าลายใส ตอนนั้นเหลือแค่พ่อเผ่าลายใสอยู่ที่แม่สายพ่อเผ่าแก่มาแล้วอายุประมาณ 90 กว่าปีแล้วถามอะไรก็คงไม่รู้เรื่องแล้ว ตอนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2ที่บ้านแม่สาวมีการขุดหลุมเพื่อหลบภัยเหมือนกันพอมีสัญญาณไม่ว่าจะทำอะไรอยู่ก็ต้องลงไปหลบอยู่ในหลุมที่ขุดไว้และถ้าเป็นตอนกลางคืนก็ต้องดับไฟหมดทุกบ้าน

ตอนที่พ่อเผ่ามหาไปเป็นทหารให้ญี่ปุ่นพ่อเผ่ามหาไปถึงย่างกุ้งนั้น คือไปที่เชียงใหม่แล้วขึ้นรถไฟไปกรุงเทพ จากกรุงเทพก็ไปยังกุ้ง ตอนที่มิสงครามเริ่มมีทางรถไฟและมีรถเข้ามา มีการขุดทางเพื่อทำถนนทำทางมาถึงที่เมืองหนอง หนองเมืองหนองก็คือหนองที่ทหารมาทำไว้เพื่อขนส่งทหาร

ตอนที่ทหารมาทำสงคราม ก็มาซื้อผัก ซื้อข้าวกินแถวนี้ไม่มีการมาแย่งชิง ขูดรีด อย่างพม่าไม้ที่ทหารสร้างที่พักทหารก็มาขอกับชาวบ้าน เมื่อก่อนทหารมาขอไม้ 1 ลำพ่อเผ่าบอกว่า 1 ลำมากอย่างนั้นไม่มีพ่อเผ่าเข้าใจว่า 1 ลำคือ 1 ลำรถ (ไม้ไผ่ 1 ลำเรียกว่าไม้ไผ่ 1 เล่ม ถ้าใช้ ลำ หมายถึงบรรทุกจนเต็มคันรถ)) นี่ก็คือสื่อภาษากันไม่รู้เรื่อง เมื่อก่อนที่บ้านมีหมาตัวหนึ่งเฝ้าอยู่หน้าบ้านทหารที่ถามว่าหมาตัวนี้กัดไหม พ่อเผ่าตอบว่าไม่กัดหรือหมามันผิงแดดอยู่ กัดในภาษาไต คือหนาว พ่อเผ่าคิดว่าทหารถามว่าหมามันหนาวไหม พ่อเผ่าถึงตอบว่ามันไม่หนาวมันผิงแดดอยู่ พ่อเผ่ามารู้ทีหลังว่ากัดภาษาไทยแปลว่าอะไร พ่อเผ่าบอกว่าตกลงมาก

ประวัติการสร้างวัดจากการบันทึกของลูกชายพ่อเผ่า (ผู้บันทึกจำไม่ได้ว่าได้มาจากไหน)

วัดเมืองหนองสร้างเมื่อพ.ศ.2462 ผู้ริเริ่มสร้างวัดคือนายหมั่น ยอดแสงโดยตั้งชื่อวัดเมืองหนองที่รัฐเชียงตุง ประเทศพม่า ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ 2 พฤศจิกายน 2530

แม่เต่ามูล วรพันธ์ อายุ 75 ปี



แม่เต่ามูลอายุ 70 ปีเป็นภรรยาของพ่อเต่าชอหนั่นดี แม่เต่าเล่าว่า บ้านแม่สาวตั้งมาหลายชั่วอายุคนแล้ว แม่เต่าจำไม่ค่อยได้ เกิดในแม่สาวเมืองหนองแต้ครอบครัวได้กลับไปเยี่ยมพี่น้องเมืองหนองในเขตพม่าแล้วเดินทางกลับมาอีกครั้ง ด้วยการเดินเท้าคอนั้นพ่อเต่าลากพ่อของแม่เต่ามุลได้หาบแม่มุลข้างหนึ่ง อีกข้างหนึ่งใส่ข้าวของ ตอนนั้นแม่มุลมีอายุได้ 1 ปี 5 เดือน วัดที่แม่สาวก็สร้างมาหลายหลังแล้ว เมื่อก่อนวัดอยู่ที่ร้านของลุงดาที่เปิดร้านขายของอยู่ เมื่อก่อนแถวนี้เป็นป่าเป็นเขาหมด ตอนมาที่แม่สาวนี้ใหม่ๆมีบ้านไม่กี่หลังแล้วค่อยทยอยมาอยู่กันเรื่อยๆ

ก่อนนั้นมีครอบครัวคนเมืองอยู่ติดถนน 2-3 หลัง จำได้ว่ามีปู่แก่เป้ง ปู่ก่องแก้ว
แม่เต่าปัจจุบันอายุ 73 ปี

พ่อเผ่าป่านอ่อง กอนไฮ อายุ 86 ปี

พ่อเผ่าป่านอ่องอายุ 86 ปี มีลูก 4 คน ชาย 1 คน หญิง 3 คน บ้านอยู่ในเมืองหนองหมุ่ 10 ค.แม่สาว อ.แม่อาข จ.เชียงใหม่ เดิมอยู่บ้านขุนฮิง(กุนฮิง) อยู่ทางตะวันตกน้ำคง (กุน แปลว่า เกาะ เป็นสายน้ำที่กลายเป็นผืนดิน: นางสิริมาศ บุญมณี) บิดาชื่อนายกอนไฮ มารดาชื่อนางหมั้น อยู่ที่ขุนฮิง ทำนา ทำไร่ ทำสวน



เหตุที่ย้ายมาเมืองไทย

มีคนไทยไปขายผ้าได้เล่าว่าเมืองฝางมีที่ดินทำกินอุดมสมบูรณ์ ปลุกข้าวครึ่งหนึ่งเก็บเกี่ยว ได้มาก เก็บไว้กินได้หลายปี ที่ขุนฮิงในแต่ละปีไม่พอกิน

การเดินทาง

เมื่ออายุได้ 6 ขวบ (ประมาณ พ.ศ. 2466) พ่อแม่พากันเดินทางมาเมืองไทยประมาณ 20 กว่าคน โดยการเดินเท้า ส่วนข้าวของสัมภาระใช้ม้าต่าง 4 ตัว จำเส้นทางไม่ได้ ใช้ระยะเวลา 20 กว่าวัน ถึงเมืองฝางปัจจุบันคือ บ้านแม่สาวเมืองหนอง หมุ่ 10 ค.แม่สาว อ.แม่อาข

ระหว่างเดินทาง

เดินทางด้วยเท้ามาเรื่อย ๆ เมื่อผ่านบ้านคนไทยได้รับความช่วยเหลือจากคนไทยมีน้ำใจช่วยเรื่องอาหารการกินเสมอ ๆ ไม่มีใครเจ็บไข้ได้ป่วย มีเงินติดตัวมาเล็กน้อย (เรียกกันว่า เงิน อังกฤษ) แต่ใช้ไม่ได้ในเมืองไทย เพราะคนไทยให้อาหารโดยไม่ต้องการสิ่งแลกเปลี่ยน

การตั้งบ้านเรือน

เลือกที่สำหรับปลูกเรือนตามความพอใจจะมีบ้านอยู่ห่าง ๆ กัน ไม่ได้อยู่รวมกันแบบหมู่บ้านเลือกที่สำหรับทำนาได้ตามความต้องการและผลิตผลที่ได้ก็สามารถเก็บไว้กินได้หลายปี

ความเป็นอยู่

เมื่ออายุได้ 20 ปีขึ้นไปก็จะมีการเก็บภาษีจากผู้อพยพทุกคนไม่ว่า หญิงหรือชายถ้าอายุครบ 20 ปี จะถูกเก็บเงินเป็นรายคนโดย เก็บเงิน 5 แลบ (4 บาท) ต่อปี ถ้ารัฐบาลพบว่าไม่ได้ต่อภาษีก็จะเก็บมากขึ้นเป็น 8 แลบ ปีต่อไปก็เก็บ 5 แลบ ผู้พิจารณาเก็บภาษิตั้งอยู่ที่เชียงใหม่ หน่วยงานรองลงมาตั้งที่เวียงหาว เมื่อจ่ายภาษีแล้วจะได้รับใบสืเหลือทองคำ ๆ กับภาษีนา สามารถเดินทางไปทั่วเมืองไทย

ต่อมาในสมัยสงครามโลกรัฐบาลได้ประกาศว่าคนอังกฤษ (ผู้อพยพ) ถ้าต้องการเป็นคนไทยให้ตัดผมหญิงไว้ผมสั้นจะได้บัตรประชาชนเป็นคนไทย พ่อเฒ่าก็ต้องตัด ถ้าไม่ตัดจะต้องกลับเมืองพม่า

วัดเมืองหนอง

เมื่อพ่อเฒ่ามาถึง มีบ้านแล้วหลายหลัง มีวัดอยู่ก่อนแล้วมรณภาพ (หล่อน) อายุประมาณ 70 กว่า พระส่วยหลูที่มาแทน อายุ 60 กว่าตอนแรกก่อนมาอยู่จองวัดเวียง

แม่เฒ่าแป กอนใต้ อายุ 80 ปี

แม่เฒ่ามาอยู่ก่อนพ่อเฒ่าปานเพราะเกิดที่เมืองหนอง พ่อ แม่ ก็เกิดเมืองไทยแต่เกิดที่บ้านห้วยบอน พ่อชื่อ ลำยี่ แม่ชื่อนางอู (อู) ย้ายจากฝางมาหาพี่หาน้องที่เมืองหนอง เมื่อแม่เฒ่ายังเล็กมีบ้าน 10-20 หลังคา มีวัดอยู่แล้วจึงเป็นคามีพระอยู่ 1 รูป พ่อเฒ่าไม่ได้บวช แต่มีรอยสักทั้งตัวเพราะเป็นเช็กกัน ไม่ใช่บวชเรียน ขาสองขอน 5 แถบ(4 บาท) สักครั้งหนึ่งๆ เว้น 7-8 วัน ลายสักไม่ใช่เพื่อคงกระพัน แต่นิยมกันว่างาม และเพื่อให้ยูติมีสุข เมื่อไปฟันไม้ ก็เว้นไม้เว้นมีด (ไม่ได้รับอันตราย) คนจากเมืองพม่าจะมาถามรับจ้างสักใคร่อยากงามก็สัก ผู้หญิงก็สักได้ ใครอยากสักก็ได้ไม่สักก็ได้แต่ผู้หญิงสักนิดหน่อย เช่นบริเวณหลัง แม่เฒ่าไม่ได้เรียนหนังสือ (เป็นบ่าเช็กกัน) เลี้ยง น้อง ๆ เพราะเป็นลูกพี่ ลูกน้องกัน รู้จักพ่อเฒ่า ซอหนั้นคือ อายุน้อยกว่าแม่เฒ่า แม่เฒ่าอายุมากกว่าแม่เฒ่าเพราะตอนแม่เฒ่ายังเล็ก แม่เฒ่าเป็นสาวแล้ว ส่วนแม่เฒ่ามันเมื่อแม่เฒ่าเป็นสาว แม่เฒ่ามันก็มีลูกโตแล้ว พ่อเฒ่าพรมก็รู้จักแก่มาแล้ว (100 ปียละกำ) แม่เฒ่าหลอยก็รู้จัก

แม่เฒ่าเอาถั่วนำไปขายคอยกลาง กาดบ้านเฮาถั่วมีน้อยๆ นิดๆ ก็ไปขาย ถ้าอยากไปแ่อว ไปซื้อชาก็ไปซื้อคอยกลาง กาดบ้านห้วยไม่มี กาดบ้านเราเป็นกาดปูจองหมาย ปูจองตก สองพี่น้องขายต่อ ปูน้อยคำ เจ้ากาดเก็บตางตามตัวนักถั่วน้อย นักกอบาถ น้อยก็ 25 ตาง 50 ตาง เคี้ยวนี้เข้าเป็นห้องใครห้องมัน สมัยเป็นตลาดแลกเปลี่ยนไม่มีซื้อเอาตามราคาค่าสิน

เมื่อก่อนมีคนเมืองอยู่ แต่ไม่รู้จักกัน สมัยก่อน ทำนา ทำไร่ถั่ว ไร่ข้าวหว หาบไปขายตลาดใกล้ ๆ เวียงก็เอาไปขาย แต่ไปหลาย ๆ คน 4-5 คน ขายผักขายไม้ แบ่งถั่วเน่าแคบ ไปขายหมดแล้วก็กลับไม่นอนค้าง ขายเป็นร้อยเป็นสิบ เมื่อก่อนเป็นตางฮู 10 ตาง ชาวตาง ข้าวขายลิตรละ 50 ตาง คำไปขายเพราะไม่มีโรงสี

แม่เฒ่าแปเป็นภรรยาพ่อเฒ่าปาน

อายุ 80 ปี เดินไม่ได้

พ่อเผ่าจเรแสงเอื้อง แสงอู่ อายุ 76 ปี



ชีวิตในพม่า

พ่อเผ่าพูดถึงสาเหตุที่มาตั้งถิ่นฐานในเมืองไทย เพราะในอดีตที่เมืองไทใหญ่ นั้นถูกพม่ามารบกวณ ตั้งแต่สมัยเจ้าเมืองนาย (เป็นจังหวัด) เกิดการสู้รบกันเจ้าฟ้าเมืองนายหนีเข้ามาอยู่ที่เมืองเชียงตุง ที่เมืองเชียงตุงนั้นคนเมืองหนองก็มาด้วย บ้างกลุ่มก็อยู่ที่เชียงตุง บ้างกลุ่มหนีมาอยู่ที่บ้านแม่สาว คนส่วนใหญ่ที่มาอยู่แม่สาวนั้นมาจากเมืองหนอง คนที่มาอยู่ที่นี่ก็มีหลายหมู่บ้าน เช่น บ้านน้ำอ้อย อำเภอขุนสิง จังหวัดเมืองหนอง น้ำดอด น้ำแวง เมืองสู้ เมืองสาง

พ่อเผ่าบอกว่าสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 การแบ่งเขตคกง ออกกง แบ่งตามฝ่าย คือออกกงก็ตั้งแต่เมืองกั้ง เมืองโด้น เมืองหางเป็นออกกง คือ สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 อังกฤษแบ่งเขตให้เจ้าฟ้าปกครองเป็นจังหวัด คือมีการแบ่งเขตและก็มีการวัดแบ่งเขตแดน เช่นเขตเมืองนายถึงที่นั่นเขตเมืองเชียงตุงถึงที่นี่ มีการเอาหลักมาปักแบ่งเขต พ่อเผ่ามีปืปลิกที่พูดถึงเกี่ยวกับการแบ่งเขตแดนแต่พ่อเผ่าไม่ได้เอามามีอยู่ที่ลาเซียวที่บ้านพ่อเผ่าที่เมืองนอก

ตอนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 พ่อเผ่ายังอยู่ที่เมืองลาเซียว ตอนนั้นเป็นพระ อายุประมาณ 12 ปี ตอนนั้นมืทหารญี่ปุ่นเข้ามาแล้ว ร่วมกับทหารไทยที่ว่ามืทหารไทยร่วมด้วยก็เพราะว่าทหารไทยบางคนไปรบแล้วไม่ได้กลับมาเพราะว่าไปมืลูกมีเมียอยู่ที่โน่นไม่กลับมาก็มี

สมัยสัญญาปางหลวง มีสัญญาไว้ร่วมกัน คือจะขอให้ป็นประชาธิปไตย นางองซานก็เลยขึ้นมาร่วม แล้วร่วมกันขอก็เลยทำสัญญาร่วมกันว่าจะมีสัญญาร่วมกัน 10 ปี ถ้าถึง 10 ปีแล้วให้แยกปกครองเมืองใครเมืองมันพอมาถึง 10 ปีก็ไม่ใช่ 20 ปีก็ไม่ใช่ จนได้ถึง 40 กว่าปี หลังจาก 10 ปีที่ทำสัญญากันไว้พม่าเริ่มเข้ามาบุงวุ่นวายคือพม่าเป็นฝ่ายธรรมมะคือเป็นโจรนั่นเองมาแย่งชิงเอาเปรียบต่างๆนา พ่อเผ่าบอกว่าไม่ว่าสมัยไหนนิสัยพม่าไม่เคยเปลี่ยนแปลงเลขจนถึงปัจจุบันนี้ยังมีหนังสือพิมพ์ได้พูดถึงว่าบางหมู่บ้านในพม่า ทหารพม่ายังมาชิงวัวควายของชาวบ้านกิน โดยไม่ได้รับ

อนุญาตอยากกินอะไรของใครก็เอากิน เป็นพืชผักผลไม้ในสวนในไร่ก็เอากินถ้าไม่ให้ก็จะฆ่าตาย ถ้าจะทำถนน ไม่ว่าจะผ่านไปในที่ใครก็ต้องให้ถ้าไม่ให้ก็จะถูกฆ่าเช่นกัน บางทีถ้าพม่าเอารัฐมา ถ้าว่าอยากได้ที่ดินของใครไม่ว่าจะเป็นที่ไหนต้องให้ไมอย่างนั้นจะถูกพม่าฆ่า ว่าเป็นไทใหญ่ เหมือนกันเขตของว่ามีอยู่ 9 จังหวัดเขตวากับเขตไทใหญ่อยู่ติดกันเมื่อก่อนก็ไปมาหาสู่กันเป็นบ้านพี่เมืองน้อง แต่พม่าเข้ามาปกครองพม่าก็เข้าไปยุแหย่ว่าให้มาฆ่าไทใหญ่คือพม่าบอกว่าจะให้ที่อยู่ อาหาร เสื้อผ้าถ้าว่ายังไทใหญ่ได้ ว่าเป็นคนปากคนคอยไม่รู้เรื่องอะไรพอรู้ว่าพม่าจะให้ที่อยู่ ให้อาหาร ให้เสื้อผ้าก็ชื่นชมยินดีที่จะฆ่าไทใหญ่ตั้งแต่นั้นมาไทใหญ่กับวาก็เป็นศัตรูกัน

พ่อเผ่าบอกว่า ถ้าพม่าไม่มารบกวนและมาขู่ข่มขู่มาอยู่ที่เมืองลาเซียวก็มีความสุขดี ที่โน่นปลูกอะไรก็ขึ้น ถังาม น้ำท่าดี ปลูกผลไม้ก็ได้ผลดี ที่ดินก็มีเป็นของตัวเอง ถ้าไม่มีพม่าไม่มีการสู้รบกันอยู่ทางโน้นก็มีความสุขดี ถ้าอยากมาเที่ยวที่เมืองไทยก็มาได้ การเดินทางไปมาเมืองไทยกับพม่า ต้องผ่านด่านพม่าหลายที่ ถ้าออกจากท่าจีเหล็กไป ผ่านจะมีที่เมืองซาก เชียงตุง ห่งคำ เมืองเชียง เวลาที่เราผ่านด่าน พม่าที่เฝ้าด่านอยากได้อะไรที่เราซื้อไปก็จะยึดไว้ บางที่ยึดไว้หมดทุกอย่าง บางทีก็ให้เอากลับไปบ้างแต่ก็เป็นสิ่งของที่พม่าไม่อยากจะผ่านแต่ละด่านต้องมีการยึดทุกด่าน กว่า จะผ่านด่านก็ไม่มีอะไรติดตัวกลับบ้านซักอย่าง จะหลบด่านไปทางอื่นก็ไม่ได้ ต้องผ่านด่านอย่างเดียวเพราะว่าไม่รู้จะหลีกเลี่ยงไปทางไหนเป็นป่าเป็นเขาทั้งนั้น คือเป็นเส้นทางเดียวที่จะไปได้ ตอนแรกที่มาเมืองไทยก็กลัวเหมือนกันไม่รู้ว่าจะมาทำมาหากินอะไร ไม่รู้ว่าจะมาอยู่ที่ไหน แต่ตอนนี้ไม่กลัวแล้ว มาอยู่เมืองไทยสบายใจไม่ต้องหวาดระแวงไม่ต้องกลัวว่าพม่าจะมาขู่ข่มขู่มา การทำมาหากิน ถ้าขั้นที่เมืองไทยไม่มีวันอดตาย

ประสบการณ์การอพยพและการเดินทาง

สมัยที่พ่อเผ่าเดินทางมานั้นประมาณ 20 ปีแล้ว เดินทางมาทางลานเซียว จังหวัดแสหนวี ผ่านสี่ป้อ จังหวัดเมืองกั๋ง จังหวัดลายคำ ผ่านเขตจังหวัดเมืองหนอง ผ่านเข้ามาเมืองนาย เข้ามาทางเชียงตุง แล้วก็มาอยู่ที่แม่สาว ตอนที่พ่อเผ่ามานั้นขี่รถมา ขึ้นต่อมาเมืองกั๋ง เมืองปางหลวง ลายคำทางเส้นนี้เกือบจะเป็นทางร้าง เพราะว่าเส้นทางนี้มีโจรมากก็เลยเดินทางมาทางมณฑลเต มาตองก็ แล้วมาที่เชียงตุงค่ารถประมาณ 200-400 บาทเงินพม่า แต่เดี๋ยวนี้นี้นประมาณ 2,000-3,000 บาทเงินพม่าแล้ว ตอนที่พ่อเผ่าเดินทางมานั้นก็ไม่มีปัญหาอะไร ถ้าพบพม่าก็ไม่ว่าอะไรเพราะว่ารู้จักกัน พ่อเผ่าก็นมาเป็นฝ่ายธรรมะมาขายบิณฑบาตที่เชียงตุง ถ้าเรามาจากทางโน้นมาขายถึงที่ท่าจีเหล็ก ตอนที่กลับไปนั้นก็ซื้อข้าวและของอื่นๆ เวลาที่เดินทางกลับถ้าก็เจอพม่าเอาไปบ้าง หรือไม่ก็เจอโจรปล้นเอาไปหมด บางครั้งโจรปล้นจนหมดตัวไม่เหลือเงินสักบาท โจรที่มาปล้นนั้นเป็นพม่าก็มีเป็นคนไตก็มี

เคยคิดจะมาอยู่ที่เมืองไทยแต่ตอนนั้นไม่ค่อยกล้า แต่ก็ไม่รู้ที่จะหนีไปไหนจึงเดินทางมายังท่าจีเหล็ก ตอนนั้นที่พ่อเฒ่ามาอยู่ที่ท่าจีเหล็กพ่อเฒ่ามาค้าขาย ปืปลิก ยาสมุนไพร ไพร่โต มาเปิดร้านอยู่ที่เชียงคอง ปืปลิกที่พ่อเฒ่าเอามาขายก็เป็นปืปลิกที่พ่อเฒ่าทำเองกับที่คนอื่นทำบ้าง ก็เหมือนกับร้านหนังสือบ้านเราแหละ ตอนนั้นพ่อเฒ่าไม่ได้เรียนหนังสือ ที่จะได้เรียนก็ต้องเป็นลูกเจ้า ลูกขุน ที่พ่อเฒ่ารู้หนังสือก็เพราะว่าพ่อเฒ่าอยู่กับพระที่วัด

การเข้ามาเมืองไทย

คิดจะมาอยู่ที่เมืองไทยแต่ก็ไม่รู้ที่จะหนีไปไหนจึงเดินทางมายังท่าจีเหล็ก แล้วไปอยู่เมืองพานไม่รู้ว่าจะทำมาหากินอะไรก็เลยกลับไปกลับมา ที่วันหนึ่งก็มีโจรมาปล้นในบ้านมดมีมดเท้าเอาไปในป่า แต่ไม่ยอมฆ่าก็เลยปล่อยไว้ในป่า แล้วพ่อกับมาพบเข้าก็เลยช่วยปล่อย หมูโจรที่มาปล้นขู่ว่าถ้ากลับไปบ้านก็จะตามไปฆ่าอีก ไปอยู่ที่บ้านได้สักระยะหนึ่งเกิดความกลัวว่าโจรจะมาฆ่าก็เลยมาเชียงคอง มาแต่หมูเหล็กไว้ที่เชียงคอง มาอยู่ที่เชียงคอง 3 ปี ตอนนั้นลูกหลานก็ถูกพ่อกับนั้นเอาไปเป็นลูกหาบ หาบลูกปิ่น ก็เลยตัดสินใจมาที่เมืองไทย มาด้วยกัน 2-3 คนมาที่เชียงคอง แล้วมีคนบอกว่าการขุดแสงที่เมืองเป่ จึงพากันไปขุดแสงเดือนละ 700 บาทเงินไทย

การทำมาหากิน

ที่ไปขุดแสงนั้นมีทั้งคนเมือง คนไต คนคี่มี คนที่ไม่คี่มี พอได้แสงมาก็มีการยิงปืน ขุดประทัดกัน ลูกพ่อกับนั้นก็ถูกส่งไปเจียรไน แสงที่กรุงเทพฯ ก็เลยมาคิดว่าบ้านก็ไม่มี อยู่ไม่เป็นหลักแหล่ง ครั้งหนึ่งได้มาเที่ยวงานครูหมอบที่บ้านใหม่หมอบจามเมื่อนั้นกำนันแสงยังมีชีวิตอยู่กำนันแสงบอกว่ามาอยู่ที่นี่ก็ได้ แล้วก็มาเจอ เจ้าสุเมทะ จงคกเป็นคนที่นี่รู้จักกัน ก็บอกให้ไปอยู่ที่บ้านเวียงหวายเพราะที่บ้านเวียงหวายเขาปลูกหอม เจ้าสุเมทะบอกว่ามีเงินเข้าออกนับแสนไปรับจ้างปลูกหอมเขาสิ ก็เลยไปหาพ่อเมืองหย่นนะ พ่อเมืองหย่นนะก็บอกว่ามาอยู่ที่นี่ก็ได้ที่สวนเรามีบ้าน 1 หลังจะมาอยู่ก็ได้ ระหว่างนั้นพ่อกับนั้นก็เห็นบ้านหลังหนึ่งใกล้ๆกับวัดเวียงหวาย เห็นไม่มีคนอยู่ก็ไปถามคนแถวนั้น เขาบอกว่าถ้าอยากอยู่ก็ได้เจ้าของเขาอยู่ในเมืองก็ลองไปถามดู ก็เลยชวนลูกแก่ลุงที่เป็นผู้ใหญ่บ้านบ้านหัวฝายไปหาเจ้าของบ้าน เจ้าของบ้านให้อยู่ก็เลยไปขนข้าวของมาอยู่ขนกันมาอยู่ทั้งครอบครัว

มาอยู่เวียงหวายได้ 6 ปี ทำสวนหอมได้ 4 ปี แต่ไม่มีที่นอนเป็นของตัวเองก็เลยย้ายมาอยู่ที่บ้านแม่สาว มาอยู่ที่บ้านแม่สาวได้ 12 ปีแล้ว พ่อเฒ่ามีลูก 6 คน เสียชีวิตไปแล้ว 1 คน ตอนนั้นไม่ได้ทำงานอะไรเพราะว่าลูกไปทำงานที่กรุงเทพฯ ส่งเงินมาให้

ชีวิตในเมืองไทย

พ่อเล่าบอกว่ามาอยู่เมืองไทยสบายกว่าอยู่เมืองนอกไม่ต้องหนีใคร ไม่ต้องหวาดกลัวอะไร กินอิ่ม นอนหลับ แต่ที่พม่าคนไหนอยู่ได้ก็อยู่ แต่จะให้เหมือนเมืองไทยไม่เหมือน หมู่บ้านทางพม่า ถ้าหมู่บ้านไหนที่อยู่ในเมืองพม่าไม่ค่อยมาข่งวุ่นวาย แต่ถ้าเป็นหมู่บ้านตามแนวชายแดนไม่ได้ พม่าชอบมาปล้นมาเกณฑ์คนไปเป็นลูกหาบบ้างทหารบ้าง

พ่อเล่าบอกว่ามีหนังสือไทใหญ่ส่งมาจากเชียงใหม่ และในบางโรงเรียนจะมีการนำหนังสือไทใหญ่เข้ามาสอนในโรงเรียน พ่อเล่าตั้งใจที่มีการสอนภาษาไทใหญ่ในโรงเรียน พ่อเล่าอยากให้ทุกโรงเรียนที่มีคนไตได้เรียนภาษาไทใหญ่ พ่อเล่าไปประชุมที่เชียงใหม่มีการแบ่งงานกันทำเป็นฝ่ายๆ มีอยู่ 11 ฝ่าย แต่ละฝ่ายหัวหน้า 1 คน แต่ละฝ่ายมีหน้าที่คนละอย่าง มีฝ่ายการเงิน ฝ่ายครูสอน ฝ่ายโรงเรียน ฝ่ายทำป้ายลึง (ทำหนังสือ) และฝ่ายอื่นๆอีก มีคนมาร่วมประชุมประมาณ 60 คน มาจากแม่ฮ่องสอนบ้างเชียงรายบ้าง ทุกคนที่เข้าประชุมเป็นคนไตหมด

ตั้งแต่พ่อเล่ามาอยู่เคยกลับไปบ้าน 2 ครั้ง ครั้งแรกไปไม่ถึงไปถึงแค่ปางหลวงคือไปงานเผาศพพระที่เมืองหนองแล้วก็กลับมา พอไปครั้งที่ 2 ครั้งนี้กลับถึงบ้านจากที่มาอยู่ที่นี่แล้วกลับไปไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงยังเหมือนเดิม ถ้าจะให้มีความสุขเหมือนอยู่เมืองไทยไม่เหมือนคราบไตที่พม่ายังปกครองอยู่

แม่เฒ่ามน จักก่า

แม่เฒ่ามน บอกว่าตนอายุ 80 ปี มีลูก 4 คน ชาย 2 หญิง 2 เคยอยู่บ้านเมืองนาย เมื่ออายุได้ 17 ปีได้เดินทางมากับแม่ ชื่อนางโหนด(พ่อทิ้งไปตั้งแต่เล็ก) พี่ขวย (เขย) ชื่อสง่าก้อ พี่นาง ชื่อนางหม่าเอ๋อ กับนางตอง แม่เฒ่ามนหูตึง ต้องอาศัยลูกเป็นผู้ตามให้ พุดช้า ๆ ดัง ๆ ลากเสียงยาว ๆ พุดภาษาไทยใหญ่เป็นส่วนมากเมื่อเทียบอายุของแม่เฒ่ามนตอนอายุ 17 ปีที่เดินทางมาพร้อมแม่เฒ่ามนขณะนั้น อายุ 1 ปี 5 เดือน



สาเหตุที่เดินทางมาเมืองไทย

พี่ยายชื่อจเรผ้าหลัง(ฟ้าดัง)เคยอยู่เมืองสุโขทัยได้เดินทางมาก่อนอยู่ที่เชียงใหม่ได้เขียนจดหมายบอกไป(แด่แม่เหล็ก) ว่าที่เมืองไทยหิวคึกกินยากหากง่ายจึงเดินทางมากับแม่ พี่นางและพี่ขวย ตอนอยู่ที่เมืองสองมีขุนหอคำ เมื่อต้องการข้าวของก็มาเก็บ คา, ไม้ เอาไปไว้ในเวียงไม่วุ่นคนจน คนเฒ่าชายข้าวมาหลัง 4 มู ก็เอาไปส่วนคนไทยถือเป็นอุบ (พวกเดียวกันไม่ทำอย่างนั้น)

การเดินทาง

เดินทางด้วยเท้าทางจ้อง สิบกูปของที่ใช้มีเพียงหมอนึ่งไหข้าว เปื่อะหลังมา (ข้าวหนึ่ง) ส่วนผ้าห่มค้วนอนใส่หาบมาไม่มีช้าง วัว ควาย (แต่ตามเส้นทางเดินมีคนเดินทางไปเชียงใหม่โดยใช้วัวต่าง) ข้าวสาร เอามัครอบเอา หุงกินบ้าง นึ่งกินบ้าง ถ้าหมดซื้อเอาแถวบ้านคนใช้เงินแลกเปลี่ยนเงินเบี้ยก่สาน ที่เขาซื้อขายกัน 7-8วันจะมีครั้งหนึ่งเดินทางได้ผากเดือนปาย 5 วัน จำได้ว่าลูงลากที่มาด้วยกันเอาแม่มนใส่หาบมาพร้อมกับผ้าห่มค้วนอนโดยเอาใส่คนละข้าง เส้นทางเดินเท่าที่จำได้คือข้ามน้ำป้างนอนหลายคืนถึงข้ามน้ำคง ผ่านคอยแม่มุก เมืองค่น บ้านลาน(ตอนนั้นไม่มีคน) หัวฝายเวียงหาว ห้วยผึ้ง แม่เผอะ นอนมาตามได้ร่มไม้ ที่ปางเต่งคุมไม่กล้านอนกลัวโจรแต่บคอ มาตางดี ตางงาม แม่เผ่ามน แยกไปอยู่น้ำบ่อหิน ดินคอยสะเก็ดกับพี่อ้ายซือจเล อยู่ได้ไม่ถึงปี ประมาณ 8 เดือน ก็ขึ้นมาเมืองหนอง

เมื่อขึ้นมาจากเชียงใหม่มีคนอยู่เมืองหนองหลายหลังแล้ว วัดเมืองหนองมีแล้วเป็นจองไม้ของคา ศาลาไม้กา มีพระอยู่ที่วัดแก่แล้วมาจากเชียงคอง เมื่อหล่อน(ตาย) พระส่วยหลุ่มาอยู่แทน

ของดั้งเดิมแม่เผ่า

- ❖ กระบุงที่ใช้หาบของเมื่อตอนเดินทางเหลืออยู่ 1 ข้าง มุมล่างทั้ง 4 ด้านขาดแล้วใช้งานไม่ได้
- ❖ ดาซัง สองแขน ใช้ซังถั่วเน่าแคบ ครั้งละ 1 กิโลกรัม มีก้อนหินสองก้อนใส่ถุงเป็นน้ำหนัก 1 กิโลกรัมไว้ถ่วงด้านหนึ่ง ไม่ใช่ของที่นำมาด้วยแต่เป็นของที่คนในห้วยทำ



แม่ชื้อง เมืองนันท อายุ 99 ปี

แม่ชื้อง ปัจจุบันอายุ 99 ปี (พ.ศ.2545) แข็งแรง สายตาดี หูดี เล่าเรื่องในอดีตได้สนุกสนาน แม่ชื้องมีพ่อชื่อพ่อเผ่าหนั่นตะ เคยกินเมืองอยู่เมืองพม่า(คล้าย ๆ กับนายอำเภอบ้านเรา) พ่อเผ่าเป็นพี่ชายของปู่กำนันครอบครัวอพยพแรกที่ย้ายมาก่อตั้งเมืองหนอง

สาเหตุของการอพยพ

คนแต่ก่อนเดินทางไปมาหากันอยู่แล้วมีพี่ชายอยู่ที่เชียงใหม่จึงเดินทางมาหา

การเดินทาง

ตอนเดินทางมีกันประมาณ 4-5 หม้อข้าว ใช้เวลาครึ่งเดือนถึงเมืองหาง ผ่านบ้านแม่แกนข้ามน้ำแม่แกน ปางเต่งคุม บ้านใหม่หัวฝาย ห้วยบอนแล้วจึงถึงเมืองหนอง ใช้เวลาอีก 10 กว่าวัน ตัวแม่เผ่าขณะนั้นอายุได้ 8 ปี พี่ชายเป็นหนุ่มแล้วแม่กับพี่ชายหาบข้าวของของตัวแม่เผ่าไปด้วยต้องเดินทางด้วยเท้า แม่เผ่ารู้สึกลำบากมาก ร้องไห้บ่อย ๆ ตัวพี่ชายเอาข้าวสารใส่ได้มีครอบเอวมาคล้องหน้าเคบใส่พริกใส่เกลือไว้กินกับข้าวกลางทาง

การตั้งครอบครัวและการทำมาหากิน

แม่เผ่ามาถึงเมื่อเดือน 6 แต่อยู่ได้ 1 เดือน พี่ชายมาเอาไปอยู่ที่น้ำบ่อหิน(แม่กับพี่ชายไม่ได้ไป)ช่วยค้าขาย (ขายผ้า) เามาจากเจ๊ก (เชียงใหม่ตอนนั้นบ้านมุงคา มุงตองตั้งทั้งนั้น ถ้าบ้านไหนมุงสังกะสีเป็นบ้านเจ๊ก) เมื่อมาถึงเมืองหนองแล้วลงไปอยู่เชียงใหม่ สมัยก่อนการค้าคนลำไยยังบำมีวัดมีวัดหนองคำ วัดทรายมูลกับวัดป่าเป้า วัดอื่น ๆ ยังบำมี อยู่จนอายุ 14-15 ปี จึงขึ้นมาเมืองหนองอีกครั้งตอนมาอยู่ใหม่ ๆ ลำบาก ทำนาไม่ค่อยได้ข้าวเพราะกระด่ายกิน หมูป่ากิน เพราะที่เป็นเถื่อนทั้งนั้น ที่เมืองหนองตอนนั้นมีบ้านคนเมืองอยู่ประมาณ 5 หลังคา มีป้อแก่เป้ง อยู่บริเวณใต้วัดเมืองหนอง เมื่อแม่ของแม่ชื้อมาอยู่ใหม่ ๆ ลำบาก เมื่อเมียพ่อแก่เป้งตายจึงเป็นเมียป้อแก่เป้งเพราะมีที่ มีนา มี วัว ควาย 2-3 ตัว ไม่ได้ร่ำรวยนักแต่พอพึ่งพิงไม่ให้ลำบากได้

การค้าขายไม่ค่อยมี ดางเข็ม ของไม่ค่อยมีขาย สัตว์เถื่อนเปือเลอะ เงิน 100 ก็ไม่เห็นเป็นบ้าซื้อบ้าขายกัน ชนด่ง โชนด่งกับผืนชาวบาทก็ไม่มีคนซื้อ ถั่ว 1 ถึงขายได้ดาง 70 ดาง (เปี้ยก)

ถั่วไม่มีคนซื้อ พี่สาวมะห่าเลยเอาใส่แพไปขายเจียงฮายปีบ 100 ก็ไม่ได้ได้ 80 ดวง ผัวนางหลอย
ส่วย(คนแรก) เอาสารถั่วไปขายเจียงฮายเหมือนกัน ไม่ได้ขายก็เลยไม่ยอมกลับมา

ถ้าจะเอาของไปขายต้องหาบของไปขายคอยกลาง คนคอยกลางเก็บเหมียง เอาข้าวหมุนหวาน
ถั่วเน่า ดอกพุทรี วันได้ ชาวตาง ชาวห้าตาง จ่อหน้า (ดีใจ) น้ำมันงาปีบ 30 บาทไม่มีตางซื้อกิน
ต่างมาจนหลังแอ่นก็ไม่ได้ขาย ต้องเอาฝากคนคอยกลางขายกำอืดกำหน้อย ผู้เฒ่าเอามาละ น้ำมัน
หมูเป็ยกหนึ่งได้หน้า

สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ลูกสาวแม่ชี ป้าคำแดงตอนนั้นอายุแปดปีฝ่ายที่ภาคน้อยคำได้ที่
1 ได้เกลือ 1 ถ้วย ของขาดแคลนเอาผ้าที่ทอเป็นไม้ มี 4 วา เรียกเป็นก้อน ก้อนไหน 10 ชิ้น
(เงินขาว รูป) ทอขึ้นเอาขึ้นไปขายคอย ปีนั้นหนาว คนเผ่าตายหนาว ผ้าสมัยนั้นไม่มีจักรต้องเย็บ
มือ แม่ชีทอผ้าขายตอนนั้นมีเงินซื้อที่นาได้ 1,400 บาท

ก่อนมีภาคน้อยคำเป็นภาคปูของหมาขามาจากแพร่ น่าน เพ็ญป่าไม่มีคน ขายถั่วเน่า 3 เป็ยก
ได้ตาง 2-3 ตางก็ดีละ

การสร้างวัดและป่าช้า

วัดสร้างก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 1 พระที่อยู่วัดครั้งแรกมาจากเชียงตุง มาพร้อมกับปู่ติ
ยะ ป้าจิ่ง ลูกทอง อยู่กำโด้ง จอ่งส่างคาม เฮ็ดไม้เฮ็ดคา จอ่งหลวง ปู่กำมั้นพ่อของนายส่วย
เป็นผู้นำสร้าง เมื่อหวนเจ้าคายนมีป่าช้าอยู่ที่สวนลูกผัด เรียกว่าซางแกง

คนแต่ก่อนเมื่อตายเอาไปฝัง แต่ก่อนใช้ไม้คานหามศพไป ลุยขำมน้ำเอาไปฝังเอาจอมแมง
(ปราสาทแบบไต)วางครอบหลุมศพไว้ เพิ่งเลิกฝังใช้วิธีเผาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2519 นี้เอง

การอพยพมาอยู่ร่วมกันของคนไตที่อยู่ใกล้เคียง

คนหมู่แรกที่มาเป็นคนเมืองหนอง ต่อมามีคนเชียงตุงมาอยู่แล้วจึงสร้างวัด คนเมืองหนอง
แต่ก่อนอยู่กันไม่มากนัก แต่คนไตเขตบ้านคอยแก้วก็อยู่กันมาก อยู่กันที่บ้านกอง พ่อกำมู พ่อ
กำด๊ะนี้มาจากบ้านกองกันทั้งนั้น คนเมืองหนองตอนนี้ ส่วนหนึ่งรุ่นพ่อแม่เขาเป็นคนบ้านกอง
ต่อมาเมืองหนองก็เจริญขึ้น ๆ เพราะคนบ้านกองก็มาอยู่รวมกันมากขึ้น และยังมีคนที่มาจากบ้าน
อื่นอีกเช่นมาจากห้วยบอนบ้าง อพยพจากพม่ามาอยู่สมทบบ้าง เช่นรุ่นพ่อเผ่าพรม นายโฮ่ง นาย
แหลง จเรซัด

แม่ชื้ออง ปัจจุบันอายุ 98 ปี แต่จำไม่ได้ว่าเกิดปีใด จำได้ว่าเกิดปี ระเจ้า (ฮ้างเมือง)
เป็นกันไปทั่วทุกแห่งมี ลูก 6 คน ตายไป 3 เหลือ 3 คน บ้านเดิมคือบ้านเมืองหนองอยู่กับแม่
ชื้อนางปิ่น พ่อตาย มีพี่ชายชื่อต่างมะห่า

แม่ชื้อองเดินทางไป มาช่วงสงครามจะกลับมาบ้านเมืองหนอง แม่เล่าบอกว่าอยู่
วัดฝายหิน 2 พรรษา มีเด็กม.ช.มาชักถามแม่เล่าบอกว่าอยู่ ปัจจุบันอยู่สำนักวิปัสณาถ้ำดับเตา อ.
ไชยปราการ จ.เชียงใหม่



แม่เฒ่าปิ่น แผลงคำอายุ 65 ปี

แม่เฒ่าปิ่น แผลงคำ อายุ 64 ปี ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 170 หมู่ 10 ต.แม่สาว อ.แม่สาย จ.เชียงราย เคยเข้าโรงเรียนที่บ้านดอนชัยแต่ไม่จบชั้นป.4 มีลูกทั้งหมด 5 คน เป็นชาย 1 คน เป็นหญิง 4 คน ปัจจุบันทำอาชีพเกษตรและทำตัวนำขายเสริมรายได้ในบางครั้งถ้ามีคนส่ง ส่วนลูกคนสุดท้องเป็นครูพี่เลี้ยงโรงเรียนแม่สาว



แม่เฒ่าเล่าถึงการทำมาหากินแต่ก่อนว่าคนเก่า ๆ ที่มาอยู่แต่ก่อนป่าเหลือเยอะ มีแม่อยู่ใส พ่อถึงจันตะเป็นพ่ออยู่ใส อายุ 80 ปีแล้ว ไม่มีลูก พี่อ้ายแม่อยู่ใสอยู่บ้านสุดหัวขัว ชื่อลุงหลู่ เป็นหมอแหก

ชีวิตครอบครัว

แม่เฒ่าเคยมานามสกุลจันทรตาเมื่อยังเล็กมี 3 พี่น้อง มีแม่ใหม่ไม่มีที่นา แต่มีมองน้ำดำข้าวสารขายหมูเชอ แต่ก่อนไม่มีโรงสีข้าว คนแต่ก่อนมาอยู่ใหม่ๆ ทุกข์ยาก ชื่อข้าวมาต้องใส่ฟักคัมกิน แม่ของแม่เฒ่าตายเมื่อยังเล็ก ไม่มีเงิน มีแต่ที่นาไว้ทำนา มีลูกหลายคนได้เลี้ยงพี่เลี้ยงน้องจิมก็จิมก็ มาอยู่กับแม่น้า แม่น้าไม่มีที่นา มีแต่มองน้ำอยู่ด้วยกัน แม่เป็นลูกเก๊า มี น้อง 2 คน แม่น้ามีลูกแหม 4 คน ที่ตายไปแล้ว 2 คน เป็น 10 คน แม่ทำตัวนำยังไม่พอใช้กินเพราะอยู่กันหลายคน

บ้านนี้แต่ก่อนไม่มีคนอยู่เป็นไม้เป็นดอก เคยมีคนมาสร้างบ้านอยู่ ไม่รู้จะทำมาหากินอะไรก็ย้ายไปก็มี บ้านที่สายบัวอยู่ก็เป็นไม้เป็นดอก(มีแต่ต้นไม้) มีต้นบ้ำขามหลวง

ที่ดินทำกิน

แม่ทำนาอยู่หลังวัดแม่สาว เดิมนี่ให้อ้ายจาย (นายยอดชาย)ทำนาแทน แต่ก่อนใช้ควายทำนาได้ข้าวมาก 300 เดิมนี่ไม่ถึง ปลูกไม่มีใช้ ถึงเวลาเอาควายใส่ คำนาคี๋ยนี้เป็นรถ ถ้ามั่นอุกนักรก็ชวนกันมาหย้า พากันแคว่ถาง เดิมนี่ไม่เอาหญ้าออก ใช้ขาม่าหญ้าแทน แต่ก่อน 8ไร่ได้ข้าว 300 ต่าง เดิมนี่ได้100 กว่าตาง กินบ้าง ขายบ้าง ขายข้าวเปลือกให้คนในหมู่บ้าน เพราะบางคนไม่มีนา คนไม่มีที่นาไปกินจ้างแปะข้าวสาร

พ่อแม่มีที่นาประมาณ 8 ไร่กว่าซึ่งจะอยู่ติดกับหมู่บ้านหมอกเปาที่เข้าไปข้างในอีกประมาณ 2 ไร่ ที่นาที่มีนี้จะทำการปลูกข้าวใน 6 เดือนแรกหยุดทำนาเมื่อ พ.ศ. 2539 และได้ให้คนอื่นเช่าเอาค่าหัวแทนโดยจะได้ค่าหัวเป็นข้าว 60 ถึงต่อปี เหตุผลที่หยุดทำนาเพราะสามีได้ตายไปไม่มีคนช่วยทำนาและที่นาอยู่ไกลเมื่อมีลูกขึ้นมาก็ให้ลูกเช่าที่คนอื่นทำเพราะที่นาที่ให้ลูกเช่าทำนาอยู่ใกล้บ้านไม่ต้องลำบากเดินไกลจะเสียค่าหัวที่เช่าเขาเป็นข้าว 60 ถึง ต่อปีเหมือนกันซึ่งลูกๆก็ทำมาจนถึงปัจจุบันนี้ ข้าวที่นำมาทำเชื้อในการปลูกนั้นจะซื้อเขามาอีกทีหนึ่งและเมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวก็จะมีภาระเอามือกันในการตีข้าว และช่วงที่รอให้ข้าวแก่เต็มที่นั้นก็จะมีจ้างดำข้าวไปด้วย ข้าวที่ได้ในแต่ละปีจะเก็บไว้ในหลองข้าวเพื่อจะเอาไว้กินในเวลาต่อไป

ครกตำข้าวพลังงาน และผลิตน้ำมันงา

มองน้ำแม่เผ่าเห็นมาแต่เล็ก ไปซื้อที่บ้านห้วยนา ไม่มีรถต้องใช้ช้างมาลากเสาคุมหลวงจิได้คาน พ่อขุนะเป็นเจ้าของมองน้ำอยู่ริมน้ำสาว มีของลุงน้อยคำอีกหลัง ของแม่มี 6 แก่น ตำข้าวได้วันละ 10 หาบ ใช้น้ำสาวปัด แม่เผ่าตั้งครกอีกงาขาว มีของพ่อป่าใสอีกหลังมีทั้งมองน้ำ และที่อัดงา ลุงยอดเงินตั้งครกก่อนอยู่เหนือขึ้นไปข้างบน ของพ่อเผ่าฝั่งมีที่หลัง พ่อของป่าแสงทอง (ลุงหว้าหลังตะ)มีที่หลัง มี 4 ครก เขาไม่ไผ่มาก เขาอัดงา คนหนึ่งมี 3-4 มอง ครกขนาดใหญ่ครกที่ตำด้วยเท้าก็มีใช้ ถ้ามีข้าวไม่มาก มอกป๊อบ มอกหาก็ไปตำดิน แต่ตำดินเสียเวลา ก่อนมีมองน้ำแม่เผ่าก็ตำดิน อยู่ เอาจ้างปู่มีบ้านสันห้วยมาลากไม้ มีมันคนเดียว แกลบขายดวง 2 บาท เขาซื้อไปหื้อหมูเขา คนบ้านเรามาซื้อก็มี คนหนองเต็ง คนแม่เหล็กก็มาซื้อ ที่อื่นทำไมเป็น ไม่มีแม่น้ำใหญ่ทำไมได้ น้ำเราใหญ่ที่สุด แต่ก่อนบ้านเราน้ำกว้าง เดิมนี่ทำไมได้ไม่มีน้ำ ขามแล้งก็แบ่งฝายเหมือนเขาเอาน้ำเข้ามา เมื่อยังเป็นสาว อยู่กับพ่อแม่จะรับจ้างตำข้าวซึ่งคนบ้านเดียวกันหรือคนบ้านหนองเต็งจะมาให้ตำ โดยจะจ้างหาบละ 1 บาท หาบหนึ่งจะมีน้ำหนักประมาณ 40-50 กิโลกรัม

เมื่อค้าเสร็จเขาจะมารับเอาไป บางทีเขาไม่มีเงินมารับก็จะนำข้าวที่ค้าได้นั้นขายให้กับมุเซอที่ลงมา จากคอยมาซื้อข้าวไปกินโดยจะขายในราคา ลิตรละ 2 บาทและเมื่อเจ้าของเขาเอาเงินมาให้แทนข้าวที่ได้ขายไป ตอนพี่นาง (ลูกสาวคนโตอายุ 44 ปี) เกิดไม่มีมือน้ำแล้ว แต่ยังมีที่อีตงา คนหัวฟาย เวียงหาวมาอีตงาที่นี่ คนแม่อาข คอยกลางก็ลงมา คนที่มิงาก็เอามาจ้าง ปีบเล็ก 40 บาท ได้น้ำมันงา เอาไปขาย สมัยก่อนไม่มีน้ำมันถั่วเหมือนเดี๋ยวนี้ น้ำมันหมูก็มี แต่คนไม่สู้กิน (ไม่ชอบกิน)

ครกตำข้าวและครกอีตงาพลังนำหยาไป

อยู่บ้านก็ได้ทำไรเงา แบ่งกันอยู่บ้านเพราะพี่น้องมาก ครกอีตงาเมื่อไม่มีงาก็เลิกไป พ่อไม่ค่อยมีมือน้ำแต่ไม่มีอีตงา ทำไม่ได้ เขาทำไม่เป็น เขาเป็นพี่ชาย(พี่เขย)แม่เฒ่า มีลูกผู้หญิงคนหนึ่งมีเมียสองคน แต่แยกกันอยู่ มือน้ำตำข้าวก็เลิกไปเมื่อมีโรงสีข้าว ไม่มีคนมาใช้ โรงสีข้าวเมื่อก่อนนี้อยู่ที่บ้านป่าเอ้ย แคว้นคู้ย เป็นมาเช่าอยู่ มาจากทางใต้มาเช่าอยู่เอาโรงสีขึ้นมาด้วย ใช้ น้ำมัน มือน้ำจึงหยุดไปเพราะมีโรงสี โรงสีเข้ามาตั้งแต่แม่เฒ่าเป็นสาวแล้ว มือน้ำก็ยังมิคนมาใช้ อยู่ โรงสีงาเดี๋ยวนี้อยู่ที่เวียงหาวแต่ใช้ไฟฟ้า แม่เคยเห็น เขาไม่มีน้ำ น้ำมันไม่พอถ้าหว่านแล้ว น้ำน้อย บ้านเขาแต่ก่อนไม่มี แม่อาขไม่มี ไม่มีซักแห่ง ครกอีตงาที่เขาใช้ไฟฟ้าราคาแพง ปีบ 80 บาท เมื่อสมัย 10 ปีก่อน ของแม่เฒ่า มง 10 บาท เพราะไม่ใช้ไฟฟ้าราคาถูกกว่า เมื่อมีงาก็มีอีตงาแล้ว เมื่อไม่มีงาก็เริ่มหยาไป

วิถีทำกิน

เลี้ยงหมูด้วยประมาณ 2 – 3 ตัวเลี้ยงหมูค้ำหมูโก่งไว้ริมมือน้ำ ก็ให้กินผักกินไม้ตามบ้าน เช่น ใบบอน ตอนนั้นยังไม่มียาอาหารอะไรเลยพอเลี้ยงหมูได้ตัวใหญ่พอสมควรก็มีคนบ้านเดียวกันมาซื้อเพื่อนำไปฆ่าขาย โดยจะขายกิโลละ 15 บาท บางครั้งก็ซื้อเนื้อหมูกิน บางครั้งก็มีคนเอาเนื้อหมูมาแลกข้าว บ้างก็หาปลาปลาแลกข้าว คนหนองเต็งแม่เฒ่ารู้จักหมดเขาเอาปลาเอาปลาแลกข้าว ที่อื่นไม่มีแลก เพราะไม่มีที่ครกตำข้าวมือน้ำ กาดก็มีแต่แม่เฒ่าไม่ได้ไปนั่ง ถ้ามีคนมาอีตงาก็แบ่งน้ำมันให้ แบ่งข้าวให้ คนที่เอาข้าวมาค้าถ้าไม่มีเงินก็ปันลิตรเป็นแคง ข้าวที่ได้เอาไปขาย ค่อมุเซอ เขามาอยู่ใหม่ ไม่มีข้าวกิน มุเซอเก่าๆ ไม่อยู่แล้ว มีแต่พวกมาอยู่ใหม่ ค้าขายกับมุเซอด้วยการเอาของขึ้นไปแลกเช่น ขนม ปลาทุ แลกเอาพริกหนุ่ม พริกแห้งมาแล้วให้ลูก ๆ เอาไปขาย บางทีมุเซอาก็เอาผืนมาแลกกับไก่ ซึ่งเป็นขัน มู จ้อย แม่เฒ่าต้องการเพราะพ่อของแม่เฒ่าตอนนั้นคิดผืนด้วย บางครั้งก็มีคนมาขอซื้อ 2-3 บาท เมื่อค้ารวมห้ามจริงจังก็เลิก ประมาณพ.ศ.2507 คนสมัยก่อนยังมีการค้าขายผืนบางคนก็รับจ้างหาบผืนและสับผืนด้วย

หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้วจะปลูกหอมสลับกับปลูกถั่วเหลือง ในการปลูกหอมนั้นจะปลูก ผักกาดแซมไปด้วยเพื่อให้ผลผลิตหลายอย่าง จะได้นำไปขายหลาย ๆ ชนิด หอมและผักกาดก็จะ นำมามัดแล้วหาบไปขายที่บ้านหนองเต็ง มัดเล็ก ๆ จะขายในราคา 20 สตางค์ แต่ถ้าเป็นมัดใหญ่ จะขายในราคา 50 สตางค์เดินทางประมาณ 40 นาที ไปถึงบ้านหนองเต็งก็จะหาบเร่ขายตามบ้าน บางวันก็หมดบางวันก็ไม่หมด ก็จะนำมาประกอบอาหารในคอนค้าแทนเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายไป วัน ๆ

ผักไม้ก็ปลูกไว้กิน ผักกาดเก็บเมื่อพันธุ์ไว้เอง ผักมีผักกาด ผักขี้นาค สมัยนั้นยังไม่มีผัก คะน้า อาหารการกินก็เก็บผักเก็บไม้กินไปเรื่อย ๆ ปลูกผักกินไป เมื่อยังรุ่นหนุ่มปลาเป็นๆ ก็กินอยู่ แต่มาเข้าสู่ตลาดการค้าแล้ว ไม้ก็มี เป็ดก็มี เลี้ยงเอาไว้ เวลาไม่มีอะไรบางที่พี่ชายก็เอามากิน เวลา มีแขกมีญาติมาซื้อกินผักกินไม้ไม่มีอะไรกิน ก็เอาสุบคาย เขาไม่มีอะไรกินก็ทำให้กิน อาหารการ กินมีอะไรก็เก็บกินไป พรึกหนุ่มปลูกคนเดียวถั่วเน่าแม่ก็ปลูก เมื่อปลูกถั่วเน่า เอาไว้ทำถั่วเน่า แผ่น (ถั่วเน่าแค้น) ปลูกไผปลูกมัน มอกปลูกกิน เก็บข้าวแล้วปลูกถั่ว ถั่วมีนาปลูกในแพะในป่า แบ่งให้พี่ให้น้อง บางคนก็ซื้อถั่วไปทำถั่วเน่าเอง บางคนก็เอาถั่วเน่าไปขาย แม่ไม่ได้ขาย ทำยังไม่พอ ใช้กินเพราะอยู่กันหลาย

แต่ก่อนเลี้ยงวัวเลี้ยงควายด้วยแต่ไม่ได้เลี้ยงไว้กิน จะขายต่อเพื่อให้อื่นนำไปเลี้ยงต่อ จนมันตายแล้ว ตัวไหนงามก็จะได้ราคาดี จะได้ในราคา 1,500 - 2,000 บาทแต่ตัวไหนที่ไม่สวย ก็จะได้ราคาต่ำหน่อยคือ ตัวละ 1,000 - 1,500 คน มีควายเอาให้เขาเลี้ยงเป็นลูกไปเหยย เหลือตัว เดียวเอามาเลี้ยงคนเดียว เขาลักกันเพราะมันบ่มักิน

มีม้า 1 ตัว เมื่อถึงหน้าเก็บเกี่ยวข้าวก็จะรับจ้างต่างข้าวโดยจะใช้ม้าต่างเกวียนไปขนข้าวที่ อยู่ในทุ่งนา มาไว้ที่บ้านของคนที่ยังเราขนข้าวโดยคนที่จ้างจะจ้างขนข้าวถั่วละ 50 บาท

เลี้ยงเป็ดเลี้ยงไก่ไว้ด้วยเพราะเมื่อถึงหน้าเก็บเกี่ยวข้าวจะกลับบ้านมามัดค้ำก็จะฆ่าไก่กิน และได้ประหยัดค่าใช้จ่ายไปในตัวด้วยและมีการปลูกถั่วดินเล็กน้อยเพื่อนำมากินในครอบครัวไม่ได้ ปลูกไว้ขาย ส่วนมากที่ปลูกไว้จะทำกินในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่

เดี๋ยวนี้ลูกๆ ปลูกถั่วเหลืองแล้วนำมาทำเป็นถั่วเน่าแผ่นในการทำถั่วเน่าแผ่นนั้น 1 วันจะทำ ได้ 300 แผ่น จะมีคนมารับไปขายต่ออีกทีหนึ่งโดยเขาจะซื้อในราคา 100 แผ่น 20 บาท

การเดินทางเพื่อซื้อขาย

ซื้อเกลือไม่มีเพราะปลูกไม่ได้มีที่เวียง(อ.ฝาง) จะไปขอกินเกลือนี้มันยากไม่มีให้กิน ห่อ เล็กนิดเดียว ไปซื้อเกลือต้องเอามาใส่ 2 ขวดไป ไม่มีล้อ ไม่ได้ขี่ม้า ถ้าขี่ก็ไม่ได้ต่างของ เกลือแต่ ก่อนมันแพง ห่อ 10 ตอง เอาใบตองห่อมา ถ้าจะแกลงบางคนเขาซื้อปลาทุเค็มใส่แทนเกลือ เพราะ มันถูกกว่า ปลามันเน่าได้ มีหนอนก็เลยถูก เอาใส่แกลงแทนเกลือ แม่เฒ่าได้ไปกับพ่อ 2 ครั้ง ตอนยัง

เป็นเด็กเล็กๆ น้ำที่กาะ(กาวิละ)มันมาก ขามน้ำนักบ่ได้ไป หนทางยาก ต้องลุยน้ำ น้ำมาก ๆ ต้องนั่งเรือไปซื้อของ

น้ำมันจะจุดไฟก็ไม่มี ไม่จืดไฟจะใช้ก็ไม่มี เอาปูนเก่าใส่เข้าไว้กลางเรือนใช้หมี่ปัดเหล็กใส่ ลำบากลำบาก หนักหนักไปเอาที่ทำตอนใครจะไปทำตอนก็สั่งให้เอามาให้กัน ได้เหล็กมา ก็จุดหมีเอามาตากแดดปัดใส่ผางประทีป ใช้นุ่น ให้ติดไฟง่าย แต่ก่อนตุ๊กขนาด กีบไฟจะปัดก็ไม่มี มีขายที่ในเวียงคนรวยๆ ก็ซื้อใช้ แม่เผ่านั้นนานๆ จะซื้อบ้าง มันเข็ม น้ำมันตำไฟนี้ขายเป็นปึก ไม่มีซื้อย้อยต้องไปซื้อเวียง กาคที่เวียงมีไม่มากเหมือนกาคก้อม บ้านมุงสังกะสีก็ยังไม่ มีมุงคากองเรือนเป็นฟากดำ ๆ บ้านสูงๆ ไม่มี ของที่ไปซื้อที่เจ๊กมี 2-3 ร้าน เขาไปเอาที่เชียงใหม่มารอ ยังไม่ถึงเชียงใหม่วะเวลากลางพรรษาไม่มีรถ เดินทางยากลำบากมาก

รูปถ่ายของพ่อของลุงส่วยคำที่ถ่ายไว้นี้ คนแต่ก่อนบ่ได้ถ่าย ผางยังไม่ มี เดินไปถ่าย เชียงใหม่ ใช้เวลา 3 เดือน

กาคแต่ก่อนไม่มี มีกาคก้อมน้อยหน้าบ้านพ่อหลวงแดง กาคลุงน้อยคำเขามาที่หลัง แม่ของแม่เผ่าเคยไปขายต้องบุหรี ถนนหมู่บ้านแต่ก่อนไม่มีเป็นแค่ทางเดินผ่านหน้าบ้านป่าแสงนาง (นางแสงนาง แสงศรี) เป็นทางเก่าทางเดิม

โรงเรียน

โรงเรียนแม่สาวมาที่หลังแม่ไม่ทันได้เข้าโรงเรียนแม่สาว ไปเข้าโรงเรียนแม่เหลง ไกล ไปเรียนไม่จบ ครูใหญ่ที่ตายไปนี่เอาไปเข้าโรงเรียน (ครูเพ็ญ จันทรเรืองศรี) ช่วงเข้าพรรษา ผนดกรบอกรไม่ต้องไปแล้ว มีพี่ชาย(จาย)คนหนึ่งไปเรียนด้วยกัน ตอนนั้นผ้าขาง (ผ้าพลาสติก) ยังไม่มีใช้ใบตองแป้งเสื่อ จ้องผ้าก็ไม่มี มีแต่จ้องกระดาษเป็นเอามาขาย แป้งเหมือนด้าย (แพงมาก) เกือกและนี้ก็ไม่ มี แป้งเอาคนเดียว พ่ออุ๊ยเอาหนังกวายแป้ง ปู่เหลงแป้ง คัมเหีย ขูด ล้าง แม่ได้สบู่หนึ่ง ไว้เหีย (ทิ้งไว้) ไม่ได้ หมามันจึก ออกแต่บ่ดีถูกน้ำ มันป็น

หมู่บ้านใกล้เคียง

แต่ก่อนมีคนเมืองมาอยู่ 3-4 หลัง ทำคุ่ม มี 2 หลัง อุ๊ยมอย พ่อเมียฮ้ายสิทธิ แม่ป้ามูล เมียอุ๊ยมอยแม่เผ่าก็รู้จัก คนเมืองเข้ามาซื้อน้ำมันงาก็มี ขวดขาวแบนๆ ขวดแบนน้ำยา ขวด 5

บาท คนหนองเต็ง คนแม่เหล็กก็มาซื้อแลกเปลี่ยนดวง 2 บาท เขาซื้อไปหื้อหมา เขาเอาเนื้อหมูมาแลกข้าว บ้างก็หาปูหาปลาแลกเปลี่ยน คนหนองเต็งแม่เพารู้จักหมดเขาเอาปูเอาปลาแลกเปลี่ยน

เงินตราที่ใช้แลกเปลี่ยนสินค้า

เมื่อก่อนเห็นเงินที่ใช้กันอยู่ 3 อย่าง ดวงบาง ๆ เป็นเงิน 10 ดวง 20 ดวง กอนนั้นเป็นดวงแดง ดวงแดง 5 ดวงได้เงินหมู 3 โขบกันตั้งเรือนบ่เลี้ยง แม่ได้ใช้ไม่นานนัก ดวงแดงมีรู ใช้ 2 ดวงก็ 2 ตัว กับไฟปัก (ไม้ขีดไฟ) ใช้ดวงแดง 10 ดวง ได้หนึ่งกลัก ทางท่าคอนมีหินขาวๆ ไปขอกัน เขาเอามาให้ ถ้าใครไปท่าคอนก็สั่งเอามาให้กันได้ เมื่อก่อนไม่มีถนนเป็นทางเดินเท้า นากลัว มีคน 2-3 คนยังไม่กล้าไปต้องไปกันมาก ๆ เอาหินมาปักใส่หมี่ เราจ้างเขาทำงานวันละ 15 ดวง ได้ดวง 15 ตัว ทำงานทั้งวัน ใช้ดวง 10 ตัวแลกกับไฟ ได้กลักหนึ่ง แพงมาก ดวงขาวแม่ได้ใช้ชื้อยูนาน เงินเป็นใบ (ธนบัตร) ไม่มี ดวงจีนก็มี มีตัว 5 ตัว 10 เมื่อเลิกใช้ดวงแดงก็มาใช้ดวงจีน ใช้กับดวงขาวได้ เงินจีนมาทางเวียง ดวงหนัก ใช้ไม่นานก็ยุบไป มาใช้เหรียญ 5 เหรียญ 10 ดวงเงินนี้เป็นเงินแต่ๆ ใช้แบ่งสายฮ้างขาก็ได้ เป็นที่มีดวงเอาใส่บิ๊บฝังกี่มี

นายสมชาย สุริยา

เป็นหลานพ่อเผ่าสำอางมะห้า เล่าว่าพ่อเผ่าสำอางมะห้าเป็นพี่อ้ายแม่ชื้ออง อพยพจากบ้านเมืองหนองมาคอนรุ่นแรก ๆ แต่พ่อเผ่าเสียชีวิตแล้ว เคยได้ยินพ่อเผ่าเล่าว่าย้ายมาเมื่อปีฮาลงเมือง เดินทางมาด้วยเท้า เมื่อมาถึงเมืองหนองมีบ้านอยู่แล้ว 4-5 หลัง พ่อเผ่าเคยได้เป็นลูกหาบญี่ปุ่นไปตีเมืองพม่าเมื่อสมัยสงครามโลก เมื่อครั้งมาตั้งหมู่บ้านได้ทำนา เลี้ยงควาย

แม่เผ่าชื้อจ่านคำมาอยู่กับพ่อ – แม่ ที่คอยหลักลอน ชื้อบ้านกอง (แปลว่าเนินเขา) ตั้งอยู่ริมคอยเป็นเนินเขา มีน้ำสาวไหลผ่าน ต่อมาแต่งงานกับพ่อเผ่าสำอางมะห้าแล้วจึงย้ายมาอยู่ที่เมืองหนอง

นางนิตน้อย วรกุล อายุ 54 ปี

นางนิตน้อยเล่าว่าแม่ฮุยหลอยเป็นมารดานายสงส่วยคำซึ่งเป็นสามี แม่ฮุยหลอยเป็นลูกพ่อ ก้างมันกลุ่มเมืองหนองที่เดินทางมารุ่นแรกได้เดินทางด้วยเท้ามาจากบ้านเมืองหนองตั้งแต่ยังเล็กพื้น น้ำนมหลุดในระหว่างเดินทางข้าวของใช้หาบมา ของมีค่าที่ติดตัวมาคือ เงินแถบ

ของดั้งเดิมที่แม่เผ่าหลอยนำติดตัวมายังอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ได้แก่ กาน้ำชาดินเผา ที่จับ เป็นทองเหลือง, ครกกระเบื้องเคลือบ, หม้อนั่งทองแดง, กระบุงเครื่องจักสาน 4 ใบ, หินคง (ก้อนหินสีดำเกลี้ยง ใช้ทดสอบเงิน ทอง)

นางนิตน้อย อายุ 54 ปี นายสงส่วยคำอายุ 61 ปีเกิดในเมืองไทย ได้เรียนหนังสือที่โรงเรียนบ้านแม่สาว เดิมตั้งอยู่ใกล้วัดเมืองหนอง อาชีพขายขนมจีนนางนิตน้อยได้แนะนำให้ไปถามพ่อเผ่าพรม แม่เผ่ามน เพราะเป็นพ่อเผ่าแม่เผ่าอายุมากแล้วและเคยเดินทางมาด้วยตนเอง



พ่อหลวงอ่องคิด ปานจิ้ง อายุ 54 ปี



พ่อหลวงอ่องคิดเล่าว่า บิดาเป็นคนของรัฐบาลอังกฤษได้รับคำสั่งจากรัฐบาลให้ขุดพลอยที่เมืองกูด จึงทำงานกับพ่อเลี้ยงชาวล่าปางแล้วเอาส่งไปอังกฤษทางท่าเรือย่างกุ้ง ได้เงินแถบประมาณ 1 ลำเรือ เอาเงินไปขึ้นที่ธนาคารเมืองไทยและได้นำขึ้นทูลเกล้าถวายพระเจ้าอยู่หัวไทยรัชกาลที่ 5 พระองค์จึงพระราชทานที่ดิน เรียกว่า “6กิโลสี่แ่ง” ให้ที่แม่จัน จังหวัดเชียงรายพ่อเลี้ยงล่าปางให้ช่างร้อยเชือกแต่งงานมีลูก 2 คน ค่อมารัฐบาลอังกฤษสั่งให้ไปขุดทองที่แม่คำอีก ไม่อยากทำจึงไปเชียงตุงได้ภรรยาที่นั่นแล้วย้ายมาตั้งหลักแหล่งที่แม่สาวเมืองหนอง (บิดาชื่อ ลุงต่างยา :นาง สิริมาต บุญมณี)

ผมเป็นลูกพ่อสาขากับแม่ดี แม่ดีเป็นคนเชียงคำเมืองพม่า มีลูก 7 คน เหลือ 3 คน อยู่เมืองไทยหมด พ่อแม่ทำยาและเป็นหมอเมืองรักษาคนป่วย ผมเกิดที่นี้ตอนนี้อายุ 53 เกิด 2492 อยู่หมู่ 1 แม่สาว

เงินแต่ก่อนคนเค้าเล่าว่าใช้เงินแถบของอังกฤษที่ทำในอินเดีย เงินที่ใช้ในเมืองไทยเป็นเงินไทยอยู่ชายแดนใช้ได้ทั้ง 2 อย่าง

ผมเป็นคนรุ่นหลังเรียนอยู่วัดเมืองหนอง มีครูแปง ครูสมศักดิ์ ครูพยอม ครูเสถียร ครูสมเพชร เรียนชั้น ป.1-4 หลักสูตรเปิดเสรีให้คนอ่านออกเขียนได้มีเรียนประวัติศาสตร์ว่าคนไทยใหญ่ ไทยน้อยหนีมาจากจีน คนสมัยนี้ไม่ได้เรียน

แต่ก่อนผมทำโรงสีเกลือเพราะตอนนั้นเกลือเปือยเยอะ ผมจะเลี้ยงหมูเลยทำโรงสีเกลือใช้เครื่องยนต์ (2518) ทำแล้วเป็นมาซื้อก็ขายควย แต่เกลือคมหัวไม่ทนก็เลยเลิกทำ ขนาดเอาเกลือไปทำก็ไม่ได้อะไรเลย(แหลวหมด)

เมื่อหน้อยช่วยยาย พ่อ ทำยาขายเป็นอาชีพเลี้ยงครอบครัว เมื่อเป็นบ่ามีแล้วเราก็ทำยาไว้ใช้ในครอบครัว คนแต่ก่อนใช้ยาโบราณ ลูกหลานใช้ต่อ ๆ มา พ่อแม่ทำยาขายอย่างเดียว ทุกหมู่บ้านมารักษาที่นี่แต่ก่อนไม่มีโรงพยาบาล ที่รักษาแบบโบราณที่อื่นก็มีเช่นที่ฝางมีลุงจอม จอจาย แต่ก่อนกับบ่าเคียวขายได้อย่างเดียวกันแต่โฆษณาบ่าได้ กฎหมายห้ามไว้ผมทำยาได้เมื่ออายุสิบปี 15-16 ปี ก่อนนี้อยู่วัดเรียนจบไปบวชเรียนธรรมในวัด ลิกออกมาขายยา ต้องทำยาด้วย ศึกษาไปด้วยใช้เวลาหลายปี หนังสือใดผมพยายามศึกษาคนเดียวมันมีในตำรายาเราต้องรู้ อยู่วัดเรียนหนังสือพม่าแต่ตัวหนังสือคล้ายกัน แต่เวลาอ่านตัวใดต้องพยายามอ่านเป็นภาษาไทย เหตุการณ์มันบังคับให้ต้องรู้ต้องทำถ้าไม่ทำก็ไม่ได้เพราะเป็นอาชีพของครอบครัว คนสนใจทำยาถ้ามีพรสวรรค์ก็เหมือนช่างขอ ถ้าไม่สนใจก็ไม่สำเร็จ งานแต่ละอย่างสลับซับซ้อน เยียะไรเยียะนา ถ้าบ่าหมก็บ่าไคเยียะ ถ้าหมถึงบ่าไคเงินก็เยียะ อย่างผมบ่าหมก็บ่าไค เราต้องใช้ยาเป็นปัจจัยสำคัญ

หมอโบราณต้องรู้ 4 อย่าง

1. สมุฏฐานของโรค คือรู้ที่มาของโรค
2. รู้จักเชื้อโรค โรคนี้เรียกลมผัดเคื่อน อันนี้โรคกระเพาะ ต้องดูในตำรามันมีเป็นเล่ม
3. รู้จักยา โรคนี้ต้องใช้ยาอย่างนี้ๆ
4. รู้จักตรวจโรค ถ้ารู้ 4 อย่างก็จบหลักสูตร นี่คือนิยามโบราณ

โรคเรื้อรังบางชนิดที่ต้องใช้ยาโบราณ ความดันสูง ความดันต่ำ บ่าโหก สาร นิ้ว ลมผัดเคื่อน ลื่นหัวใจร่ว กระเพาะเรื้อรัง ขบปวด การรักษาแล้วแต่โรคว่าเป็นมานานหรือเพิ่งเป็น โรคเกิดจากอะไร ถ้าเกิดจากธาตุลมรักษาหายสนิทใน 24 ชั่วโมง ธาตุไฟต้อง 6 วัน ถ้าไม่ถึง 6 วันก็ไม่หาย ธาตุน้ำใช้เวลา 12 วัน ถ้าไม่ถึง 12 วันใช้ยาอะไรก็ไม่หาย ใช้เลือดคอก เป็นเลือดดำไม่เกิน 12 วันไปแล้วยาฝรั่งก็ฆ่ายาอะไรก็ฆ่าไม่หายโรคควนๆ ใช้ยาฝรั่ง ด้วยาเอามาจากเมืองไทยก็มี ต่างประเทศก็มี หลายประเทศ การหาตัวยาพิศคงจักร หมายความว่าซึมซาบเร็วถึงงจักร กินแล้วหาย ให้ฤทธิ์มันแรง ให้ได้มาตรฐานสากล เขาใช้กันทั่วโลก ถ้าใช้ตัวยาที่ไม่ใช่ทั่วโลกก็ไม่ทันกับตลาดที่เขาแข่งกัน เขาใช้กันมาหลายพันปี

ยาคนเอเชียจะมีรสเผ็ดร้อน อาหารญานานมีเผ็ดเปรี้ยว เค็ม อาหารฝรั่งเป็นของหวานคั่ง มีหวาน มัน จืด โครงสร้างมนุษย์มันไม่เหมือนกัน การรักษาต้องดูตามตำรายา ธาตุทั้ง 4 สมัยใหม่เรียกว่าอวัยวะ

ธาตุดิน มี 20 อย่าง ผม ขน เถิบ เนื้อ หน้ง ดับ ม้าม ใต้ เนื้อกระดูก เส้น เอ็น หัวใจ มั่น
สมอง อ่องออบ ปอด จี้เก่า จี้ใหม่ เล็บ ตีน เล็บมือ ขา(รักษา)ได้ 19 ขาไม่ได้ 1 อย่างที่ขา
ไม่ได้ต้องตายคือ หัวใจเน่า

ธาตุน้ำ มี 12 ชนิด น้ำมูก น้ำหู น้ำตา น้ำลาย น้ำเยี่ยว น้ำมันไขข้อ น้ำมันชั้น น้ำมัน
เหลว น้ำเหงื่อ น้ำเลือด น้ำยางเหลือง ขาได้ 11 ขาไม่ได้คือ น้ำลาย ถ้าน้ำลายแห้ง ตาย ไม่มีขา

ธาตุลม มี 6 ชนิด มีลมนอกไส้ ลมในไส้ ลมหายใจเข้าออก ลมลูกตางบนลงตากลุ่ม ลม
ลูกตากลุ่มขึ้นตางบน ลมควบกาย ขาได้ 5 ขาไม่ได้ คือลมหายใจเข้าออก ถ้าไม่หายใจขาไม่ได้

ธาตุไฟ มี 4 ขาได้ 3 ธาตุไฟอุ่นร่างกายขาไม่ได้ ถ้าตัวเย็นไปหมดคล้ายที่ไหนก็เย็น นั่งคุย
กันไม่นานก็ตาย

เลือดมีหลาย กรุ๊ปแบบฝรั่ง แต่ของโบราณเป็นรส แบบรสนามี 9 รส มีรสหวาน รสเปรี้ยว
รสมัน รสฝาด รสเค็ม รสขม รสเบื่อเมา รสจืด รสเย็น

ถ้าธาตุดินพิการ ใช้รสฝาด หวาน มัน เค็ม ใช้ 4 อย่าง ตามอาการ เช่นผิวเสียใช้รสมัน น้ำ
มัน

ถ้าธาตุน้ำ เช่นเลือด ใช้รสสุขุม ไม่เผ็ด ไม่ร้อน เปรี้ยว เมาเบื่อ 3 รส รสเมาเบื่อใช้ฟอก
เลือดในร่างกาย รสเปรี้ยวฟอกเลือด รสสุขุมร่างกายสมบูรณ์

ธาตุลมใช้รสร้อน รสเผ็ด

ธาตุไฟ ใช้รสเย็น รสจืด ธาตุไฟร้อนต้องใช้เย็นแก้ อย่างยานำรุงเลือดมีสูตรเดียว เอา
เหล็กคั่วไฟ เอาน้ำมาบำรุงเลือด มันเย็น มีรสฝาด หลัจากอินเดียใช้ร้อน – เย็น ถ้าร้อนใช้ยาเย็น
ถ้าเย็นใช้ยาร้อน ของจีนใช้สว่าง – มืด เปลี่ยนจากอินเดีย เพราะอินเดียเจริญด้านวิชาชั้นสูงกว่าทุก
แห่งในโลก มหาวิทยาลัยดักศิลาให้อูในธรรม

โรคทางใจ มนุษย์ไม่ได้เกิดมาจากที่เดียวกัน อยากรู้ว่ามนุษย์คนนี้มาจากไหนให้ดูเมื่อ
แม่มันมาน

ถ้ากินดินขาว ดินหอม ลูกพรหมมาเกิดเป็นลูก จิตใจเป็นพรหม เป็นอัจฉริยะ ไม่ต้องสอน
ก็รู้หมด

ถ้าอยากน้ำผึ้ง น้ำอ้อย ของหวาน พระยาอินทร์มาเกิด จิตใจเป็นพระยาอินทร์ ถ้าเป็นว่าดี
มันเอาด้วย ถ้าเป็นว่าฮ้ายไม่เอา ขัดขวางไม่ให้ทำ

ถ้ามักพริกเผ็ด เกลือเค็ม มนุษย์มาเกิด จิตใจเป็นมนุษย์ ถ้าอยู่กับคนดีก็เป็นคนดี ถ้าอยู่กับ
คนฮ้ายก็เป็นคนฮ้าย

ถ้ามักหน่วยไม้ มักสุมเขียวหวาน มักหน่วยบะโอ บะนาว สัตว์เดรัจฉานมาเกิด จิตใจเป็น
สัตว์ ถ้าอยู่กับคนบังคับได้ก็เป็นคนดี ถ้าคนบังคับไม่ได้ก็เป็นสัตว์ปล่อยไม่ได้

ถ้ามีจีน มักป่า หันไปเที่ยวอยู่ที่น้ำลายไหลไปอยากกินจีน อันนี้ถูกหมอนรกมาเกิด จิตใจ เป็นหมอนรก เรื่องดีบ่าอยู่ด้วย ชอบฮ้างลูกเดียว ถ้าเป็นหญิงเป็นกะหรี่ ถ้าเป็นป้อจายไปอยู่คอก บ่าอันก็ตาย ไม่สามารถทำให้เป็นคนดีได้

ต้องเริ่มตั้งแต่เกิด มนุษย์ถึงไม่เหมือนกัน ตั้งแต่จิตใจไม่เหมือนกัน ร่างกายก็ไม่เหมือนกัน

เรื่องหมอพื้นบ้าน เขาไม่ให้หมอเมืองเกิด เดี่ยวนี้ลองทำเองก็ถูกจับ ขนาดคนนั้น ทำยา เอดส์ก็ยังมีคนหาเรื่องเขา เขามีความสามารถ เขาช่วยเหลือคนไม่เอาเงินยังไปจับเขา ไม่มีความ บริสุทธิ์ ในความจริง กระทรวงสาธารณสุขมีคณะกรรมการ 18 คน เป็นฝ่ายโบราณ 3 หมอฝรั่ง 15 ยกมือเมื่อใดก็แพ้ทุกที หมอนั้นเอาเงินมาอัดเขา ยางจริง ๆ มี 3 สาขา ผดุงครรภ์ เกี่ยวกับเด็ก เกษตร การทำยา เวช ขาคอน รักษาคน แต่เขาแยกไปเป็น 15 สาขาให้ผมสอนหมอเขาก็สอนได้ แต่ทำไม่ได้ เพราะไม่ได้มีการแก้กฎหมาย ละอ่อน(ลูก)ผมยังไม่ได้สอน ยานี้สอนปั๊บบีบไม่ได้ เพราะต้องทำ มาหากิน อ่านภาษาขังไม่ได้ ต้องสอนก่อนหรือต้องแปลเป็นภาษาไทยก่อน ยาของเราได้มาตรฐาน คนไทย เมืองจีนใช้มานาน ถ้าไม่ดี เขาไม่ใช้มาตั้งแต่ขังนี้ คนจีนนิยมใช้ยาโบราณ โรงพยาบาล ใหญ่ ๆ ของจีนมี 20 ช่อง ใช้ยาฝรั่ง 2 ช่อง ใช้ยาโบราณ 18 ช่อง จีนมีเป็นพัน ๆ ด้าน เขาก็ใช้ ยาโบราณ มันไม่มีผลข้างเคียง ไม่มีอันตราย อายุก็ยืนแล้วไม่ยอมรับ ไปฟังเขา เขากลับมาเมืองไป เป้าเขาเช่นยากลุ่มสเตอร์รอยด์ทำยาทั่วโลก เพราะเชื่อฝรั่ง ยามันออกฤทธิ์ใน 24 ชั่วโมง กินเข้าไป เป็นอะไรก็หายหมด ยาแคลเซียมผมไม่อยากจะทำ ถ้าทำก็คล้ายยาฝรั่ง

ยาทุกชนิดมีพิษ ยาเมืองมียาคุมฤทธิ์ไม่ให้แพ้ ยาบำรุง ยารักษาโรค เขาต้องทำมา 3 อย่างนี้ คนโบราณเขาทำไม่ให้มีอันตรายแต่ยาฝรั่งมันทำยาจุลพิษกัด ตัวเดียวถ้าแพ้ก็แพ้ไปเลย คน ไม่มีความรู้ถ้าใช้ไปก็เกิดอันตราย คนใช้รู้จักพิษยาแค่ 1 % คนไม่รู้พิษยาใช้ยา 99 %

เศรษฐกิจเสียหาย ยามิเป็นพัน ๆ ชนิด เราต้องสั่งซื้อจากเมืองนอก ถึงเราไปเรียนเขาก็ไม่ บอกสูตรหมด เขามีสูตรลับ ทำอย่างไรก็ไม่เหมือน สารเคมีก็ต้องซื้อเขาทั้งนั้น

เวลาพิสูจน์ดีร้าย เขาว่ายาฝรั่งดี กินเข้า ๆ คือยา โรคมากขึ้น ภูมิคุ้มกันลด อายุไม่ยืน ยาว เศรษฐกิจเสียหาย เวลากระยะยาวพิสูจน์ได้ คนรุ่นใหม่ก็เพิ่งคิดได้ โคนวัดหัวเจ็บแล้วก็รู้แล้ว ตอนนั้น แต่ก่อนใครทำยากก็จับ บ้านผมถ้าไม่มีใบป.4 ใบอนุญาตทำยากก็ถูกจับละ มาค้นนับครั้ง ได้ พอดีพ่อผมมีใบ หมอเมืองก็เอาไปขว้างหมด เหมือนธรรม อยู่วัดก็เผาขว้างหมด ถ้ามันป่าดีรุ่น ผมก็ขว้างหมดแล้ว ถ้าเจ็บหัว ยาโรงพยาบาลไม่หายหรอก ตำราโบราณมันดี ถ้าไม่ยา (รักษา)ผม ก็หงอก ดาบอด หูหนวก มีแต่ยาฝรั่งพารา แก้วปวด บางทีก็กินสเตอร์รอยด์ที่เข้าฝืน เมากันหลับจน นอน มันเป็นเชื้อชนิดหนึ่งเรียกว่ามะเร็ง หมายความว่าบาดแผล มีแผลมีเชื้อมะเร็ง กุดทะราดบาด แผลเป็นภาษาอินเดีย

พ่อเฒ่าพรหม

พ่อเฒ่าพรหมอายุ 95 ปี มาจากเมืองสาครเดินทางมากับน้องมีพี่น้อง 3 คน (ตายหมดแล้ว) เมื่ออยู่ที่เมืองสาครก็สบายดี แต่พอเมียตายก็เดินทางมาหาพี่น้องที่อยู่ในเมืองหนองพร้อมกับลูกอีก 1 คน ชื่อชูยะ เดินทางด้วยเท้าแต่ข้าวของใช้มีต่างมา เดินทางมากันไม่กี่คน เวลาเดินทาง นอน 2 คืน ก็ถึง ไม่ต้องข้ามน้ำคงเพราะไม่ได้อยู่ไกลมาทางห้วยยอด โดยใช้เส้นทางดังนี้ เมืองสาคร ห้วยยอด คอยกลาง เมืองหนองเมื่อตอนมาถึงมีบ้านคนมากแล้ว วัดก็มีแล้ว พระที่อยู่คือพระส่วยหลู่ เมื่อมาอยู่แต่งงานมีลูกอีก 3 คน

พ่อเฒ่าพรหมยังแข็งแรงดีไปวัดได้ หูฟังชัดแต่ตามัว ฟันไม่มีแล้ว เมื่อถามเรื่องต่าง ๆ ตอบเขามากและจำอะไรไม่ค่อยได้

นางยอด จันทิมา

สาเหตุที่ย้ายมาเมืองไทย

เมื่อประมาณ 10 ปีก่อนตอนอยู่ที่เมืองสาครมีบ้าน ที่ดินเป็นของตนเอง ทำมาหากินได้สุขสบาย ไม่เดือดร้อน แต่เนื่องจากถูก “ม่าน” มักใช้อาวุธเข้ามาบังคับให้ไปเป็นแรงงานทั้งครอบครัว โดยให้ หาบ แบก หามขนเสียบอาหาร ลูกกระสุนปืนใหญ่ อาวุธยุทธภัณฑ์ต่าง ๆ ให้เมื่อต้องการแรงงาน จะบังคับใช้งานหนักจนหลังและเท้าบวม ขามเจ็บป่วยก็ไม่ละเว้น และจะปล่อยกลับบ้านเมื่อหมดความจำเป็น ถ้าใครขัดขืนก็ถูกลงโทษ มากบ้าง น้อยบ้าง บางรายก็ถึงตาย ตัวผู้เล่าก็ถูกเกณฑ์ไปทำงานหลายครั้ง บางครั้งก็หลบหนีได้โดยบอกว่าอยากไปปลดทุกข์ เขาก็ปล่อยให้ไปไกล ๆ พอได้ระยะห่างมากก็วิ่งหนีไม่คิดชีวิต พม่าก็ยังป้อนตามหลังแต่ไม่ได้ออกติดตาม หาทางกลับบ้านเอง เมื่อเหนื่อย เพลียที่ไหนก็หลับที่นั่น บางทีหลับไปตอนกลางคืน ตื่นตอนเช้าพบว่านอนอยู่ท่ามกลาง “ขุมจ้าง” (หลุมฝังศพ) เมื่อถามว่าทำไมถึงยอมให้บังคับไม่ยอมต่อสู้ ได้รับคำตอบว่า ไม่เคยมีใครคิดต่อสู้ เป็นอย่างนี้ตั้งแต่รุ่นก่อน ๆ อีกอย่างพวกคนก็ไม่มีปืนไว้สำหรับต่อสู้กับใคร ไม่คิดจะสู้กับใครชอบอยู่อย่างสงบมากกว่า

อีกสาเหตุคือมักถูก วัวแดง และมุเซอร์เข้ามาปล้น จี้ เอาทรัพย์สินเงินทอง เสียบอาหาร บ่อย ๆ เมื่อญาติพี่น้องที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยก่อนแล้วชักชวนให้มาอยู่ด้วยจึงตัดสินใจอพยพมา

การเดินทางเข้ามาเมืองไทย

เดินทางเข้ามาในเมืองไทยด้วยการเดินเท้า มีเงินที่ได้จากการขายบ้านและที่นา 3 ปื่น (1 ปื่น ใช้ข้าวปลูก 8 ค้าง) ได้เงินคิดเป็นเงินไทยประมาณ 2,000 บาท เดินทางนานหลายวัน รอนแรมตามป่าคำไหนดอนนั้นขึ้นเขาลงห้วยไปตามเส้นทางไม่ได้สัมผัสอะไรอย่างอื่นติดตัวมานอกจาก เงิน เสื้อผ้าและอาหารเพราะเป็นการหลบหนี ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บหรือเหตุร้ายใด ๆ เดินทางมาถึงบ้านคงป่าตัน (อยู่ในเขตอำเภอไชยปราการ) อยู่กับญาติพี่น้องที่มาอยู่ก่อนแล้ว ต่อมาย้ายไปอยู่ที่บ้านมะกอกหวาน (อยู่ในตำบลแม่ข้า อ.ฝาง) และสุดท้ายได้ย้ายมาอยู่ในบ้านแม่สาวเมืองหนอง

นางยอดอายุ 38 ปีอพยพมาจากเมืองสาคร ซึ่งตั้งอยู่ในเขตเมืองตุง ประเทศพม่า ในเมืองสาครมีคนหลายเผ่าพันธุ์ เช่น พม่า ไทยใหญ่ มุเซอร์ วัว

ลุงส่วยหล้า แสงศรี อายุ 63 ปี ป้าแสงนาง อายุ 61 ปี



ชีวิตในวัยเยาว์

ลุงส่วยหล้าเรียกชื่อว่าลุงสว่างขณะ เคยเข้าโรงเรียนแม่สาวมีนักเรียนชั้นละ 10 กว่าคน นักเรียนคนใดกับคนเมืองมีจำนวนเท่าๆ กัน ลุงสว่างจบโรงเรียนเมื่อ 2497 เมื่อลุงอายุสัก 3 ขวบ สมัยก่อนสมัครเข้าเรียน ครูจะมามอบปีนี่ให้มาเรียน คนก็ไปเรียนกัน กลางวันกลับมากินข้าวที่บ้านแล้วกลับไปเรียนใหม่ อู๊สมแม่น้อยเป้งขายข้าวต้มถ้วย 5 ตาง สมัยสงครามโลกก็มีพวกทหารมาตั้งค่ายที่แถวๆ หน้าบ้าน

การทำมาหากินในสมัยก่อน

ลุงสว่างมีนาเป็นของตัวเองได้ข้าวขายปีละ 200-300 ตาง มีคนมาซื้อข้าวตาง 3-4 บาทสมัยป้าแสงนางเป็นเด็กพ่อแม่ทำนาของคนอื่นไม่มีนาเป็นของตัวเอง น้าของอู๊ยอยู่สันกลางแม่อายแต่เมื่อป้าเป็นสาวก็ขายไปเพราะอยู่ไกล บริเวณรอบๆ บ้านเมืองหนองที่นาจะเป็นของคนใด หมดดูดูทำนาแล้ว ก็ใส่ ผักกาด ผักชี ผักป้อม หอม คนอื่นๆ ก็ปลูกกัน แล้วเก็บเอามาขาย คนไม่ปลูกผักก็มีไปรับจ้าง วันละ 5 บาท ห่อข้าวตอนดวย เยอะนา จ้างกินข้าว เป็นปิ่นเฮาเป็นตาง วันละปิ่น จ้างอย่างอื่นก็ไม่ค่อยมีงาน ดีข้าวแต่ก่อนดีตาราง ทำเมื่อคืนไ้หนักว้างๆ เหาเมื่อคืน ดีตารางหายไปกับฝน ถ้าฝนตกมาก ๆ ข้างล่างเปียกหมด เริ่มใช้ครุประมาณ 2500 ใช้ครุดี ดีหมดด้วยกองน้อยๆ ดีครุถ้าฝนตกข้าวไม่เปียกมาก

เยะนาเสร็จไล่ควายลงไ้ดั่ง เลี้ยงควายไว้ไ้ไ้ดั่งไ้สนา เป็นมาซื้อควายก็ขายไป มีควายอยู่ 20-30ตัว เกิดแม่แพร่ลูกไปเรื่อย ๆ ห่านัก ต่ายไปฟ่อง ควายหายไปเพราะรถไถนามาเป้งัวควาย

ไม่มีที่เลี้ยง ลูกลักไปก็มี แต่ก่อนจ้างมูเซอร์เลี้ยง เขาร่วมกันเป็นบ้าง 2-3 คน จ้างข้าว 5 ต่าง ประมาณ 10 บาท ที่ไร่ที่นาของลุงสร้างนักโหล่กุโหล่กิมเอาหื้อเป็นพ่อง เขาซื้อก็ขายต่อ 20-30 บาท ขายเป็นเงินแถบอังกฤษ ลุงหนานก่องที่นาค หื้อเป็นกุ ป้อก้านันแต่ก่อนแบ่งหัวคหวสวนขาย แบ่งกมขาย ขายผ้ามือซ่อม เอาเงินหื้อกุ ถึงควลาเอาข้าวหื้อเป็นบามีข้าว ขายกินแล้วเลขกนาหื้อ

คนแต่ก่อนทอผ้าเอง พ่อแม่ของลุงสร้างทอผ้าเอง ผ้าที่นำมาใช้ทอก็ปลูกเองเอาข้าวฮิดผ้าปลูกป่าเอากงปั่นผ้า กงฮิดไปทำฉาหยั่งหลุมรด ปลูกปลูกหลังแคมปี(ที่ทำการชลประทานแม่สาว)ที่ม่อนธาตุ ปลูกแล้วเก็บผ้ามาฮิด คาก แล้วไซร์อันคำทัง แล้วเอามาขึงก้ง แล้วเอามาแผ่แล้วกักๆ เหมือนบุหรีแล้วเอามาปั่นกงเป็นเส้นด้าย ลุงมีโรงทอ เคยช่วยเก็บดอกผ้า เก็บง่ายถ้าแก่แล้วมันแตกขาวๆ เฮาสะพายถุงเก็บสนุกดี เก็บมาคาก ไซ้(คัด) ยังไม่เป็นสายก้งจะขาด หยุคทอผ้าไปเพราะผ้ามีมากขึ้น อยากรู้ได้อย่างไรเลือกซื้อได้เต็มที่ ประมาณ พ.ศ. 2492-2494 ผ้าทอยังมีอยู่แต่ห่างไปละ(น้อยลง) ผ้าทางเชียงใหม่มามาแล้ว เมื่อเป็นนักเรียนลุงสร้างได้ซื้อผ้าเชียงใหมใส่ ชุดนักเรียนชุดละ 5 บาท

ผ้าที่ปลูกก็ไม่มีโรคแมลงอะไร ปลูกผักไม่ต้องใส่ปุ๋ยไม่ต้องใช้ยาฆ่าแมลง ศัตรูพืชมี แต่ไม่มาก ถั่วเน่าบาคายแมงก็ไม่มี(แมลงก็ไม่รบกวน) เขาปลูกไปเรื่อยๆ ปลูกชะปะะ แถวบ้านปลูกซ่อมเอาไว้อย้อมผ้า ผ้ามีสองสี สีขาวก็มีสีดอกก็มีสองอย่าง ดอกขาวได้ผ้าขาว ดอกสีชมพูได้สีน้ำตาลอ่อนๆ คนแต่ก่อนมีหมูทำหมูขาย คนเมืองทำหมู คนใดไม่ทำ สมัยก่อนหมู ไก่ เขียม ผ้าที่ทอไว้คนอื่นมาขอซื้อที่บ้านเอง ยังเป็นแผ่นเป็นแผ่นเอามาทำผ้านวมก็ได้ ขายเป็นสกอก เอาไม้ทำสกอก วัดขายเป็นผืน คนรู้ว่าเรามาซื้อ ไม่รู้ว่าขายเท่าไร สมัยนั้นลูกหลายถ้าไม่ปลูกฝ้ายทอผ้าใช้เองก็จะไม่มีผ้าใส่ มีลูก 10 ปีอายุอยู่ด้วยกันหมด ผ้าสมัยก่อน คนเอาขึ้นมาขาย เป็นผ้าเป็นผืนก็มี เป็นเสื้อก็มี คนตัดผ้าก็มี ป้ากู่ แม่ครูสว่างตัดเสื้อตัดผ้า แม่พี่คำลุงจูด้วย ตัดแบบคนใด ใช้จักรรุ่นเก่า ค่าตัดไม่แพง 9 บาท 10 บาท

ขนมบ้านเราแต่ก่อนไม่ค่อยมีอะไร เห็นมีขนมเอิบ ขนมวงบ้างเท่านั้น น้ำอ้อยบ้านเราก็ทำ ปลูกอ้อยที่ขัวแซในห้วยสุค เอาควายฮิดใช้ควายปั่นเอาน้ำอ้อย แบ่งเป็นแผ่นๆ เอาไว้กินไว้ขาย เคี้ยวให้ได้แล้วเทใส่ถาดสี่แฉ่ง เอามิดແກเป็นแผ่นๆ อยากรู้ใส่ถั่วดิน งา ก็ใส่เอาไว้กิน ถ้าเขามาซื้อก็ขาย คนทำซื้อฮื้อฮ่วย คายหมดแล้ว ถ้ามีมากมาย หาบไปขายก็ได้ขายเพราะไม่ได้ทำกันทุกบ้าน ส่วนใหญ่ใครรู้ว่าเรามีอะไรเขาก็จะไปซื้อที่บ้าน ของแลกเปลี่ยนสมัยพ่อแม่ลุงสร้างมี แต่สมัยป้าเขาไม่มีแล้ว กาลลุงจองหมายก็เอามาขาย สมัยนั้นคางแพงอยู่ขายของได้ราคาดี

ลูกฮิดกาของคนใดมีของลุงสร้างแข่งกับของลุงกุนะ คนแต่ก่อนปลูกงาขาย คนจากฝางมาซื้อเอาถั่วคางมาซื้อ ครกหนึ่งใส่กันได้ ค้างกับ 5 ลิตร 3 ครกจะได้น้ำมันปื๊ปปาย คนแม่อาข เวียงหวายมาฮิดคางที่บ้านเราหมด เพราะน้ำที่อื่นไม่มาก เวียงหวาย หัวฝายมีที่หลัง คนใดปลูกถั่วเน่าทุกบ้าน ทำไว้กิน ไม่ได้ทำไว้ขาย เมล็ดถั่วก็ไม่ขายไม่มีใครมาซื้อเหมือนเดี๋ยวนี สมัยก่อนปลูกงา

กันมาก แต่จะต้องปลุกบนคอกถึงจะงาม ยิ่งล้มไม้ใหญ่ๆ งามยิ่งงาม ปลุกซ้ำที่เดิมก็ไม่ได้ งามตายจอย ต้องถางไร่ถางป่าไปเรื่อยๆ ต่อมาถูกห้ามเข้าไปปลุกงานคอกจึงหายไป เมื่อก่อนเห่กันปลุกงาน ขาวเพ็งหยุดไปสิบกว่าปี เครื่องอีคองเรียกว่าครกอีคอง มีของสูงส่งแห่ง กับ แม่นางต๊ีบ ของแม่ ปูนก็มี ถ้ามีมองคำข้าวก็มีครกอีคองไปพร้อมกัน ลุงเผ่ายอดเงินก็มีอยู่แต่ป่าไม่จำ ครกมองของลุงก็ มร อยู่บน ไกล สมัยก่อนเชือกทำแบ่งไว้เอาไว้อีคอง ปีนหนึ่งพอกินเป็นปีๆ ถ้าเขามาซื้อเม็ดก็ขาย ถ้าคนในบ้านมีมากปีหนึ่งไม่พอกินเหมือนกัน เมื่อมีน้ำมันมาขายก็ยังกินน้ำมันงาอยู่เพราะน้ำมัน งามนอร์ออยกว่า ถ้าไม่สุก همینเขียวถ้าสุกแล้วหอม

สวนยา แต่ก่อนเขาเห่สวนยา เงินแปะถ้างานเงินเหลือนัก เพราะเขาป่าจ้างเย็บเย็บหยัง ถึงเวลาเก็บไปส่ง ราคาแล้วแต่เป็นจะหื้อ เย็บเย็บนี้อีค เหมือนผิตายในเฮือน เดียวก็ผ่อบั้ง ผ่อแมง เดียวก็ใส่ปุ๋ย ใส่ยา เอาหญ้า ขุมเก้า ยาหุด ขางอ๊กเป่อกอก เหลืองสีสร้อยบันงาราคาคือหน้อย เหลืองๆ แก่ๆราคาปาดิ อู้ยาก แต่ก่อนแม่เหลงแม่อาขปลุกนัก ราคาปาดิถึงขุบไป

สมัยก่อนจะว่าสบายก็ไม่สบาย จะว่าทุกขก็ไม่ทุกข สดางค์ก็ป่าเหล้งเหมือนเดีวนี้ จะว่า สดางค์ป่าเขิมก็เขิมอยู่ ชันตรานกแก้วผินหนึ่งราคา 17-18 บาทนี้แพงก็ไม่ได้ใส่ ผ้าก่านกแก้วดี ป่าหั่วสี ไม่ได้ซื้อ ไม่ได้ใส่ สมัยป่าเป็นเด็ก ใส่ผิน 7-8 บาท เป็นผ้าเส้นผ้าลายเป็นข้อมเอามาขาย มันดกดี พอกถูกใส่น้ำก็หล่นใส่แข็งใส่ซา เบื่อเบือเบินเบอเหียบ ถ้าปีใหม่แดงอะแดงอำมหด ทองราคาบาทละ350 ก็ไม่ได้ใส่ สมัยนั้นไม่มีเงิน หมูนี้ปีค่อปีได้ขาย 500-600 บาทก็ถือว่าดีละแต่ เลี้ยงแก่ตัวเดียว ของอะไรก็จำเป็นต้องซื้อ ก็ไม่ได้ใส่ทอง ไม่ได้นุ่งผ้าดี ๆ

เส้นทางค้าขายของป่าแสงนาง

ป่าแสงนางเมื่อเป็นเด็กนั่งขายของตลาดลูงน้อยคำไม่ทันเห็นกาคลุงจองหมายเอา ผักป้อม ถั่วเน่ามาขาย ผักปลุกเอง คนในตลาดมาซื้อกินทั้งคนโต คนเมือง

ถนนสมัยก่อนไม่ดี เคยไปฝาง ถนนหล่มบ๊ะ บ๊ะๆ ไปขายของ เอาผักเหือด ถั่วเน่า ถั่วแปบ ไปขาย ขายกาเด็บบางไม้แพง 10 บาท กาคนี้ก็เท่ากัน ขายของเล็กๆน้อยๆ ก็เลขไม่แพง ไปหลาย คนอยู่ ล่นดวยกันลื้อ(เกรียน) ลื้อของคนแม่อาขไปขายข้าวเวียง ต้องรอลื้อไปคนเดียวไม่ได้เพราะ กลัว แถวๆ กาคะ กลัวคนจะปล้น แถวกาคะคนคิงกลัวกัน จะไปด้วยกัน 4-5 คนบ้าง 2-3 คนบ้าง ได้ยินเสียงลื้อไปเวียงก็ตามไป ต้องเตรียมของก่อนได้ยินเสียงว่วลื้อมาก็เอาของที่รอไว้เดินตามไป หาบตามกันไป ใครจะไปขายตลาดก็จะรู้กัน ตื่นประมาณ 2-3 โมง รอฟังเสียงลื้อว่ว ถึงฝางยังไม่ สว่าง ตลาดที่ฝางคนก็เยอะ เป็นที่พบกัน คนที่เคยไปด้วยกันตายหมดแล้วเช่น ป่าจ๋าม ป่าคำมูล ป่า ส่วย ป่าอาขุน้อยที่สุดต้องรีบวิ่งตามเขาไปให้ทัน ไปกาคแม่อาขนี้ไปบ่อย แต่บ้านเราก็มีของมาขาย แล้ว สมัยนั้นหนักก็หนัก แล้วยังต้องหาไปขายถนนหนทางก็ยากด้วย ถ้าขายหมดได้เงิน 50-60 บาท ก็พอกินไปหลายวัน นานๆประมาณ 9-10 วันก็ไปขายทีหนึ่งไม่ได้ไปทุกวัน พอมีถนนมีรถ ผ่านหมู่บ้านก็ไม่ได้ไปขายเพราะขายบ้านเราก็พอกินพอใช้

วัวลื้อของลุงสว่างก็มีแต่ไปไม่บ่อย เอ็นดูวัว หนวดขาก กาละน้ำท่วม แอวนองคัมขี้เปอะ หล่ม ต้องวัวแข็งแรง ใส่ช้าง 20 ตัว ขายโรงสีสามแยกป่าบางเมืองฝาง

วิธีการดำรงชีวิตคนเมืองหนองโดยทั่วไป

ถ้าคนไม่ขายของ ไม่รับจ้าง ก็กินข้าว กินผักกินไม้ตามในสวนเขานั้นแหละ ของบางอย่างก็ จำเป็นต้องซื้ออยู่บ้าง แต่ก่อนป่าก็บ่เหลืง มีตามน้ำสาวเขาก็เซาะกินใครกินมัน ไม่ต้องซื้อต้องขายก็ อยู่ได้ ขนาดลูกโงงเสียนมาเอาขึ้นไปเขิงเขาก็ยังได้ ของที่ต้องซื้อก็มี ซื้อเกลือซื้อพริก ทุเรียนเอาพริก มาขาย เกลือเอามาจากเชียงใหม่ ของเมื่อก่อนไม่แพง เงิน 1 บาท จ่ายไม่หมดคงดูขาวป้างไม่ได้ จ่าย คันไ้ดาง 5 ตาง 10

มุเซอร์มาซื้อข้าว ขายมัน พาม้าลงมา ค้างพริกแห้ง พริกหนุ่ม มาซื้อข้าวสารเมื่อ ป้าไป คอยมุเซอร์จะนะ เขาชวนไปเอาผักกาด ผักกาดเขางาม หวาน ปลุก พริก ผักกาดกับฝืน คอยเป็น ม่อน ๆ ฝืนปลุกคิบนคอย ฝืนออกง่ายปลุกง่ายปลุกที่ลุ่มได้แต่ยางหยดหมด เป็นหวานในา ใบ เหมือนผักตั้งโอ้ ป้าบ่าฮู้เอามาแกง ถ้าอยู่

คนสมัยก่อนที่คิดฝืนก็มี มักจะเป็นคนอู้อาย คือๆ ถึงจะคิด บางคนพ่อแม่คิด ลูกไม่คิดก็มี คนที่คิดฝืนเพราะ ถ้าไม่ได้กินจะปวด บางคนคิดเพราะโรคภัยไข้เจ็บ แต่ก่อนไม่มียารักษาโรค บางคนคิดฝืนแต่ฮ้วน แข็งแรงไม่ขี้เกียจก็มี ฝืนคิบนแก้พิษงู จักเจ็บแมงป่อง ถ้าเจ็บท้องเอาทา สะคือ เอาขี้เถ้าแก้ท้องเสียได้

อาหารการกิน

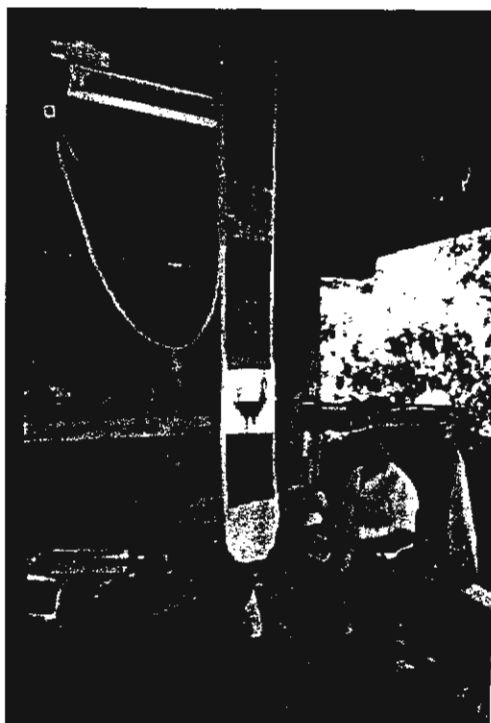
คนเมืองเงินป้อ เงินแม่เขาปู้บคายเขาบู้ฮักกินถั่วเน่า เงินป้าเขานี้คนเมืองเขากินถั่ว เน่าแคบเป็นแล้ว คนใดเคี้ยวนี้ก็กินฮ้า กินกะปิได้แล้ว แต่ถ้าเป็นแกงป้าจะใช้เกลือ น้ำปลาไม่ชอบ ใช้ มันเหม็นคาว แต่ก็มีไว้ติดบ้านเผื่อใครมาจะได้ใช้ใส่อาหารให้เขา

คนใดต้องกินถั่วเน่าเพราะเคยกินเป็นประจำแล้ว พ่อหลวงอ่องคิดเคยไปเมืองพม่าแล้วไป อยู่บ้านเขาหลายวันไม่ได้กินถั่วเน่าไม่ค่อยมีแรงเลยขอให้เขาพาไปกินอาหารที่มีถั่วเน่าบ้าง

ลูกหลานโตในหมู่บ้าน

พี่สาวของลุงสว่างมีลูก 2 คน ลูกสาวเขาเป็นทหารอยู่ แม่จัน แล้วไปเรียนอาศอีกที่ กรุงเทพ ถ้าไม่ได้เรียนก็มาทูกเสาร์ – อาทิตย์ ลูกลุงสว่างเป็นผู้หญิงอยู่ที่เคียวกันแต่เป็นลูกจ้าง คน อายุรุ่นนี้ไม่ได้อยู่บ้านเราเพราะไม่มีงาน เขาจะออกไปหางานทำที่อื่น ไปเป็นลูกจ้างมากกว่าอย่าง อื่น บ้านเราไม่มีอะไรขาย ทำงานข้าราชการไม่ค่อยมี ส่งเขาไปเรียนก็ไม่อยากไปอย่างเช่นหลาน ของลุงก็ไปทำงานกับลูกของลุงมะหล่า พวกเขาจะกลับมาบ้านเราก็คอนปีใหม่ ออกพรรษา มาคำ หัวพ่อแม่ 2-3 วันก็กลับ ถ้าเป็นวันออกพรรษา และวันปีใหม่ ให้ไปที่วัดคุณเมืองหนองทั้งหมดจะ มารวมกัน ถ้าเป็นวันสำคัญอื่นก็จะมิกลับมาบ้างไม่กลับมาบ้าง แต่ถ้าเป็นวันออกพรรษาและวันปี ใหม่ (สงกรานต์) จะมากันหมด

แม่เต่าหนุ่ม คำชื่น อายุ 75 ปี



แม่เต่าหนุ่ม คำชื่น
อายุ 70 ปีชีวิตประจำวันของ
ชายหนุ่มคือการทำตุ้ง ซึ่งร่ำ
เรียนมาจากบรรพบุรุษแล้ว
ลูกสาวตอนนี้ทำไร่-ทำนา
และทำข้าวแตนขายไปเป็น
วันๆ ซึ่งได้รับการถ่ายทอด
จากผู้เป็นแม่นั่นเอง ชายหนุ่ม
มีลูกทั้งหมด 5 คน ดายไป
ตั้งแต่เด็ก 2 คน ตอนนี้
เหลือ 3 คน

การเดินทางอพยพและการทำมาหากินในอดีต

พูดถึงสมัยก่อนแต่งงาน ตอนอายุได้ 13 ปีได้อพยพมาจากเมืองสาต มากับชาวเมืองเชียงคำ เมืองจาง เมืองตู้ โดยมีทหารจีนฮ่อคุ้มกันมา แล้วมาอยู่ที่แถวบ้านมุเซอปัจจุบันนี้ก่อนหน้านั้นมี 4-5 หลังคาเรือนปลูกฝิ่นกันอยู่ ตอนที่หนีมามีทั้งพวกมุเซอและแขกมาด้วย บ้านเมืองที่โน้นร้อนระอุ ด้วยสงครามโลกมีทั้งจีน (จีนมีอีก 3 พวก) ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และพวกพม่า มาอยู่ที่นี่ได้หลายปีจนอายุ ได้ 20 ต้นๆถึงจะแต่งงาน แรกนั้นมาเผ่ถางป่าสร้างบ้าน ชายหนุ่มกับสามีช่วยกันทำไร่ ทำนา เป็น ช่วงชีวิตที่ลำบากที่สุดแม้กระทั่งผ้าผืน 2 บาท ยังซื้อไม่ได้ แต่ถึงแม้จะยากจนข้นแค้นเพียงไหนชาย นุ่มกับสามีก็ไม่ย่อท้อไม่ให้ลูกได้อดอยากคิดว่าจะอยู่โดยไม่ขอใครกินหรือลักขโมยเขา ตอน นั้นทำทุกอย่างเพื่อให้ได้เงินมาเลี้ยงลูกถนัดในทางการทำข้าวมูน(ขนม)ขาย ไม่ว่าจะเป็นข้าวแตน ข้าวคอก ข้าวมูนวง ยกเว้นการหาปลา ปู หอย ทำไม่เป็น ชายหนุ่มต้องร้องไห้บ่อยมากเมื่อลูกไม่สบาย บางครั้งก็เข้าวัดไปคุยกับพี่ชายที่บวชเป็นพระ ก็มักจะ ช่วยใจคำลงใจเสมอ ชายหนุ่มบอกว่าถ้าไม่มีทุกข์ก็ไม่มีสุข คนที่มีสุขสักวันก็ต้องมีความทุกข์มัน เป็นธรรมชาติ จนลูกโตจึงได้สบายขึ้น

เมื่อก่อนจะเลี้ยงควายด้วยประมาณ 10 ตัว ตอนนั้นบ้านใครก็เลี้ยงแต่หลังๆมาคนเยอะขึ้น ขโมยก็เยอะจึงเลิก ตอนเลี้ยงควายนี้นึกที่ว่าทำไมไม่ต้องใส่ปุ๋ยเหมือนตอนนี้เพราะตอนนี้ต้องใช้ปุ๋ย เหมี่ช่วย ตอนมาแรก ๆ วัดในหมู่บ้านยังไม่มีเลข ชาวไทยใหญ่ที่มาทีหลังถึงจะมาช่วยกันสร้างวัด

ขึ้นมา ตัวอำเภอแม่อาจยังเป็นป่าอยู่เลยจำได้ว่าสมัยกำนันด้อย แก่เย็น แก่คำ การปลูกพืชของชาวบ้านจะคล้ายๆกัน เมื่อหน้าแล้งมาขายนุ่นและเพื่อนบ้านก็จะชวนกันเอาของไปขายที่ฝาง ขายนุ่นจะหาบคองบุหรี่ป้ายขาย มีผักกูดบ้าง ส่วนคนอื่นจะมีถั่วเน่าแคบ กระเทียม และอื่นๆ เวลาเดินทางต้องออกจากที่หมู่บ้านตั้งแต่เที่ยงคืนเพื่อให้ทันตลาดตอนเช้า จะไปกันหลายคนโดยมียอไฟ (ตะเกียง) ใส่น้ำมันก๊าด ส่องทางไป บางครั้งก็อาศัยกับคนรวยที่มี ล้อวัวไป เงินที่ได้ส่วนใหญ่จะอยู่ที่ 20 บาท มักจะซื้อจิ้นส้ม(แหนม) ไว้กินในระหว่างเดินทางกลับห่อละ 3 สตางค์ นอกจากนั้นก็ซื้อขนมในเมืองติดไม้ติดมือมาบ้าง และด้วยชื่อนี้ต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเดินทางไปกลับภายในวันเดียว

เมื่อก่อนนั้นที่นาของชาวนุ่นติดกับป่าจะปลูกงาไปด้วย เพื่อนำมาทำน้ำมันงา ชาวไทยใหญ่จะกินน้ำมันงากัน เพราะมีกลิ่นหอมมาก ชาวบ้านจะมีเครื่องรีดน้ำมันงา เวลารีดจะรีดกันสองรอบ รอบแรกจะได้น้ำมันสีเหลืองอ่อนซึ่งเป็นหัวของน้ำมันงาเลขที่เดียว รอบที่สองจะเป็นสีขาว เครื่องรีดนี้จะมีลักษณะเครื่องหนีบ โดยใช้หมอนใหญ่ ๆ ทุบน้ำมันจะไหลออกมา ต่อมาน้ำมันหมุ และน้ำมันพืชเข้ามาแทนเพราะงามีน้อย และการปลูกงาต้องเว้นระยะปีด้วยทำให้การปลูกงากันน้อย จึงมีพ่อค้าจากพม่ามาขายอยู่เหมือนกันแต่ก็จะเอาผสมกับน้ำมันพืชมาหลอกลาย หลังจากมาจึงเปลี่ยนมากินน้ำมันอื่นแทนกันหมด

ส่วนน้ำปลาเมื่อก่อนไม่ได้ใช้กัน จะมีแต่พวกคนเมือง ชาวไทยใหญ่จะกินเกลือกันแต่เมื่อมารับจ้างคนเมืองเวลากินข้าวกับเขา แกงจืดๆ ก็ต้องกินกับเขาหลังๆ มาจึงกลายมากินน้ำปลากันแทน

ความเป็นอยู่ปัจจุบัน

นอกจากทอดถุงแล้วก็ปลูกผักสวนครัวกินเช่นมะนอย มะฟักแก้ว(ฟักทอง) กล้วย พริก มะเขือ แตงกวา(ไปซื้อที่มูเซอ) แต่ตอนนี้ปลูกมะพร้าวเพราะทำเป็นเขตแดน นอกจากนั้นยังมีลิ้นจี่และส้มโอด้วย ส่วนที่นาต้องเก็บเงินซื้อประมาณ 300-400 บาท นามี 4-5 ไร่ จะปลูกพืชเพียง 2 อย่างหมุนเวียนกันไปคือข้าวและถั่วเหลืองสลับกันไปมาจวบจนปัจจุบัน เคยทดลองปลูกหอมอยู่เหมือนกันทำได้ไม่นานก็เลิกเพราะหอมที่ออกมาหัวลีบเล็ก

สามีขายคอนนี้อยู่กับลูกชายคนรองที่บ้านหมอกเปาอยู่ ไม่ได้ทำอะไรเพราะแก่แล้วได้แต่จักดอกสานแข่งไปเรื่อยเปื่อย อย่างน้อยๆ ไม่ให้อยู่เฉยๆ อย่างบอกว่าสบายแล้วอยู่เฉยๆมันไม่ดี เพราะคนเราไม่มีทางที่จะสบาย แม้จะร่ำรวยแล้วก็ตามมีอะไรก็ทำไปอย่าอยู่เฉยๆ ยายบอกว่าคนเดิวนี้อะไรไม่ค่อยจะเป็นกัน ไม่ต้องเรื่องไกลตัวแค่เรื่องง่ายๆ เช่นก่อไฟ หนึ่งข้าว ปลูกข้าว ทำอาหารง่าย ๆ ลูกหลานเราควรจะต้องสอนให้เรียนรู้ไว้บ้าง

การทอถุง

ยายนุ่นบอกว่าคงมีแต่ยายคนเดียวเท่านั้นที่ยังทอถุงขาย ชาวบ้านแถวนี้ไม่มีใครทำถุงกันแล้ว พุดถึงรุ่นลูกรุ่นหลานไม่มีใครอยากจะทำถุง เพราะการทำถุงขายนี้ได้เงินช้า คนเดี๋ยวนี้ชอบทำแล้วให้ได้เงินเลย ใจร้อนอยากได้เงินเร็ว ๆ ส่วนลูกหลานที่มาสืบทอดก็รู้ว่ายายนุ่นมีถุงขายเพราะมียายนุ่นคนเดียวเท่านั้นที่ทำถุงอยู่คนที่มาสืบทอดจะมีมาตั้งแต่คนละแวกบ้าน จนถึงคนที่มาจากเชียงใหม่หรือกรุงเทพฯ เลยก็มี คนที่มาจากที่ไกล ๆ มักจะมาซื้อทีละมาก ๆ บางครั้งเป็นสิบยี่สิบตัว แต่ยายไม่ได้ทำขายหวังให้ร่ำรวยอะไร เพียงแค่พออยู่พอกินแค่นั้น เพราะเวลาทำถุงใช้เวลาโดยมากแล้วจะได้วันละตัวเท่านั้น

การทำถุงจะมีช่วงของมัน โดยเฉพาะช่วงออกพรรษาจะเป็นช่วงที่เอาถุงที่ทำไว้ออกมาขายมากที่สุดเพราะเชื่อกันว่าจะได้บุญกันมาก ถุงนี้จะขายได้เรื่อยๆ จะเป็นงานบุญได้หมดแม้กระทั่งงานศพ การถวายถุงนี้นิยมถวายกับถวายธรรม “หลักสุตคำ” ถ้าเป็นคนเมืองจะเป็น “ธรรมหาวิปาก”

ถุงนี้เมื่อก่อนไม่ได้มีสีสวยอย่างนี้ สมัยก่อนโน้นจะต้องทำเองทุกอย่างเริ่มตั้งแต่ปลูกฝ้าย (ดอกปุย) เอง จากนั้นก็มาอีดเมล็ดฝ้าย แล้วฝั้นฝ้ายให้เป็นเส้น จากนั้นก็ต้องเอามาข้อมเมื่อก่อนจะใช้สีเหลืองเป็นหลักในการทำถุง เป็นสีจากขมิ้น อย่างถุงตัวหนึ่งจะยาวประมาณ 3 เมตร คือจะมีรูป 12 ราศี ส่วนหัวเรียกว่า “ตา” จะห้อยหมากไว้ด้วย ส่วนหางก็เรียกว่าหางถุงจะมีไม้พู่ห้อยไว้แต่ตอนนี้ไม่ค่อยใส่กันแล้ว ส่วนตรงขี้นี้จะไม่ใช้รูปทาสี สีสันไม่สะดุดตาลูกหลานไม่ค่อยชอบขายจึงหันมาใช้กระดาษสีสะท้อนแสงแทน หลัง ๆ มานี้ก็ฝ้ายไม่ได้ปลูกแล้วเพราะมีฝ้ายมาขายมีให้เลือกหลายสีและไม่ต้องเสียเวลามาก ลักษณะถุงที่เห็นจึงเป็นรูปแบบประยุกต์

ราคาถุงที่ยายขายตอนนี้ตัวละ 200 บาท ซึ่งเป็นราคาที่พออยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน นอกจากทอถุงแล้วยายยังทอข้อมด้วย

การทอผ้า

ก่อนที่จะมาทำถุงขายนี้ ยายนุ่นเล่าว่าการทอผ้าก็เป็นงานที่ทำตั้งแต่ไหนแต่ไรมาแล้ว แรก ๆ ทอไว้ใช้ก่อน เมื่อตอนมีลูกก็เริ่มทอขาย

ยายนุ่นมักใช้เวลาว่างทอผ้าอยู่ตลอด เมื่อสมัยก่อนโน้นผ้าเสื้อ เครื่องนุ่งห่มต่าง ๆ ทอเองหมด ตั้งแต่ผ้าจัน (ผ้าถุง) ถุง ผ้าห่ม ผ้านวม (ผ้านวม) ก็จะใช้ผ้าไหมทอเป็นผ้าสองผืนประกบกันแล้วเอาฝ้ายขัดไว้ตรงกลางแล้วแต่ความต้องการขนาดไหน แล้วเย็บ (เย็บมือ) ขึ้นเป็นคอน ๆ พอหน้าหนาวมาผ้านวมผืนเดียวเป็นใช้ได้แล้ว ผ้าอีกอย่างหนึ่งเป็นผ้าทอผืน เรียกว่า “ผ้าอบ” หรือผ้าเมตรนั่นเอง คือผ้านี้แล้วแต่จะเอาไปใช้ทำอะไร ยายนุ่นเล่าว่ายายนุ่นยังเคยเอาผ้าอบนี้ถวายในหลวงเลย ครั้งเสด็จมาบ้านใหม่หมอกจ้าม

สำหรับลายผ้าแบบดั้งเดิมจะเป็นลาย “มีสัมป” (ดอกกระเจียว) พอช่วงหลังๆ มานี้มีลวดลายต่าง ๆ เข้ามามากลายผ้าจึงเปลี่ยนไป การออกแบบลายผ้าจึงไม่แน่นอน

นางนุง แสนพงษ์ อายุ 61 ปี

นางนุง อพยพมาจากพม่า 8-9 ปีมาแล้ว เริ่มจากการมาเยี่ยมนางหล้าแม่ ลูกสาวที่แต่งงาน และอยู่ในบ้านหมอกเปา ประกอบกับสถานการณ์ในขณะนั้นไม่มีความปกติจากการถูกพม่ากดขี่ ข่มเหง เรียกได้ว่าทุกข์กายทุกข์ใจมาก ลูกสาวเลขชวนให้มาอยู่ด้วยกันที่นี้เสีย ครอบครัวของนาง จึงย้ายจากเมืองสาครรัฐไทยใหญ่ประเทศพม่าตามกันมาบางส่วน

บ้านของนางอยู่ในเมือง ส่วนใหญ่จะปลูกข้าวและเลี้ยงควายกัน ส่วนพืชผักต่าง ๆ มักจะ ทำไว้กินเล็กน้อยเท่านั้น เวลาปลูกข้าวได้ 3 ส่วนก็ต้องแบ่งให้พม่า 1 ส่วน หรือจะเสียแบบภาษีก็ได้ คือ เมื่อขายผลผลิตได้เงินมาแล้วก็แบ่งให้รัฐหรือพม่า 1 ใน 3 เช่นกัน บ้านเมืองที่โน้นมีความ ยุติธรรมน้อยมาก คนที่รวยๆก็มีกันอยู่ เพราะสินบนต่าง ๆ ทั้งนี้ ยิ่งออกไปทางรอบนอกหรือ ชนบทชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนกันตลอดโดยเฉพาะพืชผลต่าง ๆ ที่ปลูกไว้ ถ้าพวกทหารพม่า เดินผ่านมายุ่งได้ก็เก็บได้สบายๆ หรือบางทีก็มีการขอบ้าง พอไม่ให้หรือปฏิเสธก็จะมารื้อเอาไป เท่าที่ต้องการตามใจชอบ หญิงสาวที่อยู่แถวบ้านนอกไปมักจะถูกเป็นเหยื่อคามของทหารเหล่านี้ เหมือนกัน ชาวบ้านคนไหนไม่ลงรอยกับพวกทหารแล้วถูกฆ่าทิ้งไปเฉยๆ โดยไม่มีการหาคนผิดมา ลงโทษซึ่งผิดกับชาวไทยใหญ่ทำผิด จะถูกกระทำเยี่ยงไม้อื่นคนประเทศเดียวกันที่พึงกระทำต่อกัน ชาวบ้านที่โน่นจะไม่ค่อยทำมาหากินกันหลังจากการปลูกข้าวเสร็จ จะมาเล่นการพนันกันส่วนใหญ่ เพราะถ้าทำงานมากขึ้นก็ไม่มีชีวิตที่ดีขึ้นแต่อย่างใด ได้มากได้น้อยพวกพม่าก็มาเอาไปอยู่ดี ถ้า เปรียบเทียบกับสมัยพวกจีนมาปกครองในสมัยที่นางยังเด็กๆ โน้นยังดีกว่าเยอะ

พูดถึงที่อยู่ที่ทำกินไม่แออัดแบบเมืองไทย บ้านของแต่ละคนจะอยู่ห่างกัน แต่ละบ้านยังเป็นไม้ฟากมุงคาเกือบทุกหลัง ให้นึกถึงบ้านไทยใหญ่สมัยก่อนอย่างไรอย่างนั้น ส่วนประเพณี ของชาวไทยใหญ่ยังมีกันอยู่เช่นลีเกไทยใหญ่ ฟ็อนนกกิงกะหล่า ฟ็อนโด ผีดู นิยมกันทำดอนมี เทศกาลเท่านั้น หลังจากนั้นหายไ้ไปมากเนื่องจากรัฐบาลทหารพม่าไม่ส่งเสริม เกรงว่าชาวไทยใหญ่ จะเกินหน้าเกินตาพวกตน ในเมื่อจะทำอะไรก็ถูกกีดกันเช่นนี้นางและครอบครัวจึงเลือกที่จะไป ตายคาบหน้าที่บ้านเมืองไทย เพราะเมืองไทยอยู่แล้วสบายใจกว่า อิสระเสรี ที่จะทำอะไรก็ทำเพื่อตัว เองทั้งหมด ใครขยันก็มีกิน ใครเกียจคร้านก็อด ๆ อยาก ๆ ว่ากันไป

ตอนนี้ลูกชายที่อยู่กับนางกำลังเรียน กศน. เสาร์-อาทิตย์ ระดับ ม.ต้น และทำงานรับจ้างไป ด้วย ไม่ว่าจะเป็นปลูกหอม เกี่ยวข้าว เกี่ยวถั่วเหลือง ปลูกลิ้นจี่ ได้วันละ 70 – 100 บาท ลูกชาย ของนางบอกว่าพอเรียนจบแล้ว อาจจะไปหางานทำที่เชียงใหม่เพราะอยากจะมีเงินก้อนเงินเก็บบ้าง ส่วนนางเองก็รับจ้างเช่นกัน อนาคตข้างหน้ายังไม่แน่นอนคงทำงานรับจ้างอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ จน กว่าจะดีขึ้น

นางนุง แสนพงษ์ อายุ 58 ปี มีบัตรประจำตัวสีเขียว ที่อาศัย บ้านหลังนี้อยู่กันสองคนแม่ลูกเท่านั้น นางบอกว่าความจริงนางมีลูกทั้งหมด 11 คน ลูกสาวแต่งงานแล้วอยู่บ้านหมอกเปา บางคนก็ตายไปแล้ว

พ่อเผ่ากษณะ ก้างจาย อายุ 74 ปี

เรื่องการทำลูกอีคาง

พ่อฮุยจองดีเป็นผู้ทำอีคางในหมู่บ้านแม่สาว คนอื่นทำไม่เป็น แต่ก่อนครกเป็นครกควาย มีที่บ้านปู่เลย เวียงหาว บ้านโป่งค.โป่งน้ำร้อนที่ติดกับบ้านคอน พ่อฮุยจองดีมาทำและอยู่กับเขาที่ตลาดของเขานี้แหละ ต่อมาย้ายไปอยู่ห้วยป่าซาง แล้วทำครกให้ลุงขอลเงิน เขาจ้างให้ทำครกตำข้าว 3 มอญ ราคา 50 แลก พ่อฮุยจองดี(แม่เผ่าคืบภรรยาพ่อเผ่ากษณะ)ก็จ้างเพราะเขาทำไม่เป็น (แป้งก็งกอีคาง) ถ้าน้ำมันจะออกต้องเอาก้อนหินทับเพื่อให้ น้ำมันออกมา น้ำมันที่ได้เอาไปกิน ทำยาทาแก้เคล็ดขจัดออก เอาจุดไฟเวลาไม่สบาย เขามาจ้างบ้าง อีคาน้ำมันขายเองบ้างดวงละ 20-30 บาท ขายน้ำมันครั้งละ 300 บาท เขามาซื้อถึงบ้าน ถ้าเวียงสั่งก็เอาไปขายในเวียง ต้องตื่นตีสามไม่ทุกวัน วันหนึ่งไม่ได้ 4 ครั้งกว่าจะเสร็จก็ 7 โมงเมื่อคืน (ทุ่ม) แต่ก่อนใช้น้ำมันงากันทุกบ้าน ถ้าไม่มีก็ใช้น้ำมันหมู คนที่มาอยู่รวมกันกับคนเมืองเขาก็กินน้ำมันหมูกับคนเมือง ถ้าอยู่เมืองนอกกินแต่น้ำมันงา ไม่กินน้ำมันหมู ผมกินกะปิไม่กินปลาร้า คนเมืองก็เคยมีเครื่องหนึบ ผมเคยเห็นแต่ไม่เคยทำ เขาตำงาแล้วหนึ่งแล้วเอามาใส่อีคเป็นไม้ สองอันเรียกหนึบน้ำมัน หนึ่งแล้วใส่แอ็บ เหมือนแอ็บข้าวที่ไปกินโด่งกินนา หนึบให้น้ำมันไหลลง เขาเอาไปใส่ประทีปจุดไฟบูชา ส่วนน้ำมันเอากินก็ได้ เอาทาก็ได้ ของพ่อเผ่าเอาตากแดด 3 แดด ให้น้ำมันแห้งให้กลืนคืบมันหายก่อนจึงควักได้แต่ต้องตั้งให้สุกก่อน ผมขายให้คนเมืองบางคน เขาทำไม่เป็น กลืนมันแรง ผมต้องตั้งให้สุกก่อน

การย้ายถิ่นฐานบ้านเรือน

อังกฤษมาครอบครองตั้งแต่เมืองแพร่ น่าน ลำพูน ลำปาง ขึ้นมาถึงคอกกลาง อังกฤษเป็นกะลาเผือก กะลาดำขายของ คนไทยเรียกอังกฤษว่าฝรั่ง อังกฤษมาตั้งแต่พ่อเผ่ายังไม่เกิด พ่อฮุย (พ่อเผ่าก้างจาย)อายุ 50 ปี เมื่อนั้นเจ้าสเล็ดเมืองฝาง ขลอมคนเมือง ไปตีเมืองคันทะอังกฤษกลับมา อังกฤษก็มาควบคุมไทยยังไม่ขึ้นมา อังกฤษก็มาตั้งกองซุนอยู่ พ่อก้างจายอยู่เมืองปิ่น มาอยู่โป่งน้ำร้อน กินจ้าง กินไร่ไถสวนคนเมืองเกี่ยวข้าว ทำนา ลูกเมียก็เป็นไคมาจากเมืองปิ่นเหมือนกัน ชื่อเมื่อนางกู่ พ่อก้างมีลูก 2 คนคือจองดีะ จองดี จองดีมีลูก 2 คน นายแข็งอยู่บ้านห้วย กับนายกษณะ ก้างจาย

งานช่างฝีมือ

พ่อเผ่าบอกว่าไม่ได้เรียนที่ไหนมาเห็นแล้วก็มาทำเอง ไปสอบถามแล้วมาหัดทำเอง การที่เราได้ไปเห็น เขาบอกเราแล้วเราเอามาทำเองนี่เก่งที่สุด มอที่สุด คนเรามี 3 อย่าง เรียน เห็น ทำ แยกต่างกัน บางคนถ้าไม่ทำก็ไม่เป็น บางคนไปเห็นแล้วก็มาแตกทำเอง อีกอย่าง ฟังเขาพูดแล้วเอามาทำก็ไม่เป็น การฟัง คุณแล้วก็ทำ ตัวผมได้เข้าโรงเรียนแค่ 3 เดือนเรียนเตรียมชั้น 2 แต่ก่อนมีโรงเรียนบ้านห้วยป่าซาง บ้านแม่สาว บ้านแม่ฮ่างก็ไปเข้าที่นี่ บ้านห้วยป่าซางมีครู 2 คน ครูจำลอง ครูพลอย (มณีผ่อง) ครูแปง เป็นน้อย หนานอยู่วัดบ้านห้วย มาเป็นครูเงินเดือน 6 บาท

แม่เผ่าคืบ อายุ 69 ปีเป็นลูกพ่อเผ่าพันธ์ เจ้าของครกอีดงาหลังสุดท้าย พ่อเผ่าฝันถึงแก่กรรมเมื่อพ.ศ.2529 อายุ 84 ปี แม่เผ่าคู่ ถึงแก่กรรมเมื่อ 2540 อายุ 104 ปี ปัจจุบันทำถั่วเน่าเก็บขายส่งลูกค้าประจำ ลูกสาวมาช่วยทำทุกวัน ทุกวันแม่เผ่าจะเอาของที่ปลูกในบ้านไปขายที่ตลาด แม่สาวทุกเช้า เช่น มะเขือเทศ ถั่วเน่าเก็บ ผักชี ต้นหอม กระเทียม

ปัญหาของแม่เผ่าที่หนักใจคือ สายน้ำที่เขาคดถึงหลังบ้านจนทรุดไปเรื่อย ๆ ไม่มีหน่วยงานใดจะมาช่วยเหลือได้ต้องชวนชายช่วยเหลือตัวเอง มีคนที่ต้องประสบปัญหานี้หลายคนเช่นบ้านพ่อเผ่าพรม บ้านแม่ชื้อออง



พ่อเผ่ากุนะ ช่างฝีมือศิลปะไทยใหญ่ผู้ถ่ายทอดเรื่องราวของครกตำข้าวและครกอีดงาพลงน้ำกับอาจารย์กาญจนาผู้สนใจเรื่องราวในชุมชน

พ่อเฒ่าเล็ก จอการค้า อายุ 76 ปี



พ่อเฒ่าเล็ก ขณะมาเยี่ยมเยียนที่บ้านแม่เฒ่าโอ สุระพันธ์

พ่อเฒ่าเล็กเดิมอยู่บ้านท่าตอน มาอยู่บ้านแม่สาวเมืองหนองเมื่อประมาณปีพ.ศ.2505 มีลูกสาว 4 คน ชื่อเครือฟ้า โนมพรรณ เครือวัลย์ จันทรสวัย พ่อเฒ่าจำเรื่องราวการตั้งชื่อของลูก ๆ ได้ว่าชื่อเครือฟ้า โนมพรรณ เครือวัลย์ ได้ไปแจ้งที่กำนันสายบ้านคง ส่วนจันทรสวัยได้ไปแจ้งเกิดที่กำนันพนม แม่สาว เมื่อไปแจ้งเกิดน้อยจันบ้านแม่สาวทำคุ้มไปบ้านกำนันก็จึงร่วมตั้งชื่อให้ลูกสาวคนสุดท้องด้วย และจำได้ว่าเป็นพ.ศ.2518 เป็นปีที่เลิกปลูกงาขาวพอดี

พ่อเฒ่ามาอยู่แม่สาวก็ทำนาและปลูกงาขาว เลิกปลูกงาเมื่อพ.ศ.2518 เพราะเขาห้ามปลูกงาป่า เมื่อก่อนที่เป็นป่าใครก็ปลูกได้ แถวพระราชดำริว่าก็ปลูกได้ งามม ต้องตัดต้นไม้แล้วทิ้งให้แห้ง ประมาณเดือน 5 เองาผสมดินหว่านแล้วกลับทิ้งไว้ ประมาณ3เดือนก็มาเก็บ สมัยนั้นเอามือกันสนุกดี เมื่อหยุดปลูกงาก็ปลูกยา ได้ราคาดี เขามีกล้ายาให้ ซื้อปุ๋ยซื้อยาจากโรงงาน ไม่ต้องจ่ายเงิน ข้าราชการ ขึ้นอยู่กับลักษณะของใบยา ปลูกได้ 3 ปีก็เลิก เพราะเอาไปขายเตาบ่มตอนบ้ายแล้วเขาไม่รับ ต้องนอนเฝ้ายาของคนตลอดคืน เขาซื้อข้าววันต่อมา ก็เลยเจ็บไม่ยอมปลูกยาอีก

เปลี่ยนจากยาสูบมาปลูกถั่วเหลือง ตอนเก็บเกี่ยวแรกๆ ต้องทำร้านยกพื้นเอาเสื้อปูข้างล่าง แล้วตีถั่วให้เมล็ดตกลงไป ตอนหลังมีรถไม่ถั่วเขามารับจ้างไม่ถั่วและรับซื้อด้วย พ่อค้าที่รับซื้อถั่วแต่ก่อนมีเจ๊กโมอี

ตอนนี้พ่อเฒ่าให้เขาเช่านาและเก็บค่าหัวนา ของภรรยาที่เช่นกัน ลูก ๆ ของพ่อเฒ่าก็ไม่ทำนา คนเดี๋ยวนี้อย่างนี้ไม่อยากทำนากันแล้ว ออกไปรับจ้างดีกว่าเพราะได้ค่าจ้างสูง การทำนาเองไม่คุ้มกับการลงทุน อย่างปีนี้ ฝนตกตอนเกี่ยวข้าว ถ้าเก็บข้าวไม่ทันข้าวก็งอกหมด ถ้าเป็นนาของตัวเองก็ยังไม่ลำบากเท่าไร ถ้าทำนาของคนอื่นอาจไม่พอกินเพราะต้องให้ค่าหัวนาแก่เจ้าของนาอีก คนเดี๋ยวนี้อย่างนี้เลือกรับจ้างทำงานมากกว่า แต่คนรับจ้างต้องออกทำงานทุกวัน วันไหนไม่ไปทำก็ไม่กิน คนที่ทำนามีข้าวกินเองถึงไม่ได้ทำงานวันหรือสองวันก็ยังมีข้าวกิน เก็บผักเก็บไม้กินได้

พ่อเผ่าหลู เมืองนันท อายุ 68 ปี



พ่อเผ่าหลู คนทั่วไปเรียกว่าลุงมะหล่ำ เป็นลูกแม่ชื้ออง ลูก ๆ ไปทำงานนอกหมู่บ้านและมีเด็ก ๆ ในหมู่บ้านไปทำงานอยู่ด้วยกันหลายคน

ลุงมะหล่ำเคยเข้าโรงเรียนแม่สาวที่ศาลาใต้ของวัดแม่สาว แล้วมาจบที่วัดเมืองหนองเมื่อมีการย้ายโรงเรียนเพราะบริเวณวัดเมืองหนองกว้างขวางกว่าวัดแม่สาว ครุสมัยนั้นมี ครูเพ็ญ จันทร เรืองศรี ครูบุญชม อุดเจริญ ค่อยมาโรงเรียนจะเอาเป็นที่ของโรงเรียนแต่พระครูบอกว่าเป็นที่ธรณีสงฆ์จึงต้องย้ายมาอยู่ที่นาทุ่งหมวก คือโรงเรียนแม่สาวในปัจจุบัน

ก่อนนั้นคนเย็บไต้เย็บนา ฟันหลัว เกี่ยวคาขายถูก ร้อยละ 20-30 ,40-50 บาท ปลูกลงขายให้ลุงหนั้นคำ นาสาด พี่เขยลุงสงฆะชนะ แจกสมพงษ์มาขายของแต่ไม่รับซื้อผลิตผลทางการเกษตร กำนันพนมก็ไม่รับซื้อ กำนันคำพริกกับดอย คำกับบุญเชอ เย็บงาเมื่อ 50 กว่าปีก่อน ตอนมีสงครามโลก ลุงยังต้องเลี้ยงลุงฆะชนะกับป้าคำแดงแม่พี่มาศ คนสมัยสงครามเย็บฝ้าย ถั่ว งา อีค งาใส่มอง ฝ้ายหายไปเพราะลำสมัย แม่ชื้อองก็ทอผ้า เมื่อภาคแม่สาวมีแข่งทอผ้า แม่พี่มาศยังแข่งได้ที่ 1 งาแต่ก่อนดวง 12 บาท คนเมืองซื้อไปขาย คนใต้ซื้อไปอีค พ่อเผ่าหลูเคยเมืองาราคา 3 ดวงร้อย หยุคเพราะที่ไหนดๆก็เป็นที่เป็น ห้ามเคี้ยวป่า หยุคไปประมาณ 22-23 ปี ตั้งแต่มีโครงการปลูกสัก แต่ก่อนเลือกเย็บไผ่เย็บมัน เขามือช่วยกัน ปีสุดท้ายเย็บงา 3 ที่ ได้งา 100 ดวง

ปลูกนา นาคอ ขามอน 10กว่าปี แต่ไม่ร่ำไม่รวย ได้ยา 2 รดหกล้ออ้ายสี่ เก็บขาย ๆ 2 วันส่งก็ไม่รวย ได้ตางไม่ถึงหมื่น ตำรถไหนอย่างเก่งได้ 2พันป้าย คนรวย นายทุนมันขายปุ๋ย ขายยาฆ่าแมลง แจกกล้าฟรี ชั่งยาครั้งแรกได้ 7 กิโล มันตีราคา 7 กิโลรวด

นามสกุลเมืองนนท์ ครูเพ็ญเป็นคนตั้งให้ เหมือนนามสกุลแหล่งคำ พ่อชื่อปู่แหล่งแม่ชื่อนางคำก็ได้นามสกุลแหล่งคำ

เรื่องเหมืองแต่ก่อนไม่มีชลประทาน ขุดเหมืองไปหลายสาย

เหมืองพ่อน้อยคำ พ่อน้อยคำเป็นหัวเรี่ยวหัวแรง เพราะเป็นใช้วันคำ ๆ นำชาวนาไปขุดเหมืองสายนี้มีพ่อเฒ่าเงิน ปู่เฮือง ส่างพรม นาปู่แหล่ง(พ่อลุงเล็ก น้องลุงกุ่มหมา) ลากวีหิ่ง กิ่งไก่อถึงปากกว้าง ผ่านถนนใหญ่ที่หน้าบ้านครูเพ็ญ เหมืองเหนือน้ำสาวมีสายเดียว

เหมืองปง ลุงค้อย สายน้ำไหลผ่านข้างบ้านป่าแสงนาง

เหมืองน้ำโละ ลุงมะหล่า น้ำเหมืองสายข้างโรงสูด(ผ่านโรงเรียนแม่สาว)

เหมืองหลวง พ่อหลวงบุญ หนองเต็ง สายน้ำไหลผ่านไปทางหัวขัวหัวยป่าซาง

เหมืองเก๊าเปา ผ่านบ้านสันคันเปา ข้างโรงสีจ้าง แยกจากเหมืองหลวง แต่ก่อนน้ำปุด หนองเต็งท่วมคนมาช่วยกันหมดเพราะใช้น้ำแม่เดียวกัน เดียวนี้ถมไปแล้วเหลือแต่น้ำขึ้นน้ำย้อยลง หัวหน้าฝายใหญ่คือพ่อหลวงบุญ ตอนถมทุกคนก็ช่วยกัน แล้วแบ่งน้ำไปช่วยที่เป็นขาดน้ำ ไม่มีคนคัดค้าน ขอมช่วยส่วนรวมมีน้ำจิตน้ำใจ

สมัยก่อนไม่มีการเก็บภาษีใช้น้ำ แต่ละปีจะมีการตั้งเอาหลักต้าง คิดตามไร่ภาษี ให้เจ้าของนาเอาไม้ขนาดเหรียญ 5 บาท แต่ก่อนไม่มีชลประทานน้ำมาก ถ้าฝายปุด น้ำท่วม ทุกหมู่บ้านไปช่วยกันหมดบึงน้ำจนหยดแล้วส่งน้ำไปที่น้ำแห้ง คนฟังกำ บำขัดกัน มีน้ำใจ คนไม่แย่งน้ำกัน น้ำมากจนต้องบังน้ำไว้ เดียวนี้ได้น้ำไม่สม่ำเสมอ แล้วแต่ชลประทานจะจ่าย มักมีปัญหาแย่งน้ำกัน น้ำมีน้อยลงเพราะเขาแบ่งน้ำไปหลายสาย เช่นน้ำแสง แบ่งน้ำไปแม่ฮ่าง บวกเต่า น้ำไปช่วยสวนส้ม น้ำกินกับน้ำสาวสบกันที่สบป่อง ส่งตามคลองชลประทานถึงสันป่าข่า โป่งไฮ่กันจากหัวนาลาว้าง สมัยไม่มีชลประทาน ทางสันป่าข่ากินน้ำฟ้า เวลาน้ำฝางขึ้นขึ้นมาหญ้าออก คนไม่ขุดไม่ลอก ทำให้น้ำท่วม น้ำท่วมแต่ก่อนมาก จนวัว ควาย ลื้อไหลตามน้ำ

การสร้างฝายกันน้ำ ใช้ไม้ค่าว ไม้ซาง ไม้ไผ่ 2 เล่ม สับๆ เอาหลักเข้าเสียบ ค่าว 2 เล่ม ต่อมาสุดปั่น เอาลูกจิ๊กเข้(ไม้ไผ่มัดเป็นเค็ดๆ)ลงข้างกลางคึดพัน ค่าวทับข้างบน เอาหลักเข้าเสียบ วันดีฝายคนมาช่วยอย่างปอย หัวหน้าฝายจะเป็นคนตรวจใช้เหรียญห้าจับหัวมัน หลักใหญ่คนละ 5 เล่ม บางปีไม่ต้องตีมากอาจเอาแค่ 5 เล่ม ถ้าต้องใช้มาก อาจคนละ 10 เล่ม ถ้าน้ำนองทรายมาขัดยิ่งมากยิ่งขึ้น คือนทำชลประทานถ้าไม่ใช้เบ็กโฮมาคังไม่มีหลุด มันแน่นมาก

หัวปีถ้าฝนตกน้ำนองน้ำคำดี น้ำขึ้นจากไร่มูเซอร์คำผิง น้ำปามีขึ้นมูก มูเซอร์เคี้ยวถางป่า ค้างพินตั้งไฟเข้ามาในนา ข้าวงาม น้ำหน่ว ปลามาก แต่ก่อนไม่ต้องใช้ปุ๋ย จนนาหัวต่าง ไร่ปากต่าง ข้าวงามเกินไป ข้าวคำวได้แต่ใบเมื่อบำเค้ง ต้องซ่อม 2 ครั้ง พอมูเซอร์ถางป่าไม่ได้ น้ำนองมีแต่ดินแดง มูเซอร์เยียนักแต่ข้าวไม่พอกิน แต่ก่อนมีพริกแห้ง พริกหนุ่มมาขาย บำเคี้ยวไม่ได้ถางป่าไม่ได้ปลูก ต้องมาซื้อพริกกิน ต้องไปรับจ้าง

ทำนาบำเคี้ยวบำกุ่มกิน อะหยังก่อแปง ของเขาถูกทุนนัก คนเยียนสวนแต่ก่อนล้อมรั้ว กลัวเขาปล่อยควาย แต่ก่อนเขาเอาควายไปแฮมในป่า บ้านปู่หมื่น นามะอื่น พอมิบ้านเล็กเลยไม่ได้แฮมควาย ข้างล่างก็เป็นป่าสัก เมื่อก่อนไม่มีถนนวัวล้อเอาไว้ลากข้าว เคี้ยวนี้มีถนน ม่วนคือบำได้เคี้ยว ใช้รถเครื่อง

ชีวิตคนในบ้านแม่สาวหมอกเปา

ชีวิตคนในบ้านหมอกเปา



บ้านแม่สาวหมอกเปาเป็นบ้านหมู่ที่ 10 อยู่ในตำบลแม่สาว อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ เดิมเป็นพื้นที่ทำไร่ ทำนาของชาวบ้านแม่สาวเมืองหนอง ต่อมาเมื่อมีคนอพยพโยกย้ายเข้ามาอยู่มากขึ้นจึงเป็นกลายเป็นหมู่บ้าน มีทั้งชาวไทยใหญ่ดั้งเดิมที่อยู่มานานและชาวไทยใหญ่ที่หนีภัยสงครามและการถูกบังคับจากประเทศพม่า และต้องการใช้ชีวิตอย่างสงบสุขตามวิถีการดำเนินชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยใหญ่

พ่อเผ่าหลู่ จักก่า อายุ 66 ปี



พ่อเผ่าหลู่ จักก่า อายุ 66 ปี หลู่เป็นลูกหลวง (เป็นลูกแม่เผ่ามน บ้านเมืองหนอง)เกิดในเมืองไทยสมัยสงครามโลกมีทหารไทยมาอยู่เต็ม หลู่ไม่ได้เข้าโรงเรียน แต่พอสงครามเลิกแล้วไปเข้าโรงเรียนอายุเกิน จึงต้องลดอายุลงอีก 2 ปี บัตรประชาชนปัจจุบันจึงมีอายุ 64 ปี ได้เรียนหนังสือจนถึงป.3จบป.4 แล้วจึงย้ายเข้าไปอยู่ในห้วยกับพ่อแม่) พ่อแม่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในบ้านใหม่ก็เลย ต้องไป ๆ มา ๆ หลวงพ่อหลู่ได้ไปเบิกโด่งเบิกนา ทำไร่ทำนาไปขายกาดแม่สาวมีคนมาซื้อครั้งละเป็นสิบ ๆ ถึง ทางเดินสมัยก่อนเป็นทางเดินไปตามสายน้ำแม่สาว

ก่อตั้งหมู่บ้าน

หมู่บ้านในห้วยได้ก่อตั้งขึ้นมาในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง กลุ่มที่เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ตอนแรกมี 4 หม้อข้าว มีลุงปิ่นแต่ หลวง นายซุ นางนุ ป้าจอง (ยังมีชีวิตอยู่นอกนั้นเสียชีวิตแล้ว

กลุ่มที่อพยพเข้ามาอยู่หลังจากกลุ่ม 4 หม้อข้าว พ่อหลวงเล่าว่าเป็นกลุ่มแม่เผ่าอิง มากันหลายครอบครัว ตอนนั้นเป็นสงครามจีนฮ่อกับพม่า ฮ่อหนีมาจากเมืองจีน อยู่บนดอย พม่าเอาปืนมาชิง ชาวบ้านก็หนีสงครามมา พวกจีนฮ่อหนีพม่าไปอยู่ดอยสูง ม่านจะตีดอยสูงแต่ไม่ได้ ม่านเลยกลับไป ฮ่อมอบอาวุธให้ไทยไปอยู่ถ้ำรอบ บ้านยาง ขอเป็นคนไทย

ก่อนจะมีบ้านคน ที่หน้าหมู่บ้านมีก้อนหินใหญ่ ๆ อยู่มากมาย มีคนเมืองมาตั้งเตาเผาหินเอาไปทำปูนกินกับหมาก เรียกว่าปงถุน เตาเผาจะอยู่ที่ถนนตรงก้อนหินใหญ่ปากทางเข้าบ้านในปัจจุบันคนทั่วไปเรียกหมู่บ้านนี้ว่าบ้านในห้วย ต่อมาดชด. มาปักป้ายชื่อหมู่บ้านไว้ที่ปากทางว่าบ้านหมอกเปา (ในห้วย) โดยเรียกชื่อหมู่บ้านตามชื่อวัด



ป้ายชื่อหมู่บ้าน เมื่อผ่านพื้นที่ถนนหินใหญ่อันเป็นสัญลักษณ์หน้าหมู่บ้าน

วัดหมอกเปา

วัดใหม่หมอกเปาเรียกชื่อตามต้นหมอกเปาที่อยู่ใกล้ ๆ วัด (หมอก แปลว่าดอก) แต่ต่อมาเมื่อไฟฟ้าเข้าไปในหมู่บ้านก็ต้องตัดต้นไม้เพื่อเดินสายไฟฟ้า คนทั่วไปเรียกว่าวัดโนห้วย

แม่เฒ่าอิง ส่างแซก อายุ 70 ปี



แม่เฒ่าอิงกับการปั่นฝ้ายที่เก็บมาจากต้นฝ้ายข้างบ้าน

แม่เฒ่าอิงมาจากบ้านห้วยยอด มากัน 50 หม้อข้าว หนีสงครามจีนส่อกับพม่า จึงเดินทางมาทางคอยส่อม ส่อม (คอยผ้าห่มปก) ใช้เวลาเดินทางถึง 9 วัน 9 คืน เอาพริกผองเกลือผองใส่ขวดมาเก็บผักมาทำอาหาร ฟินหญ้ามาตามทาง มาถึงก็เฮ็ดโด้ง เฮ็ดนา เฮ็ดสวนถั่วเน่า เวลาต่อมาเก็บเกี่ยว (อดีตกำนันพนม อัคราจารย์) ได้มาจดซื้อแล้วพาไปถ่ายรูปที่บ้านพ่อปิ่นแก้ว จะให้บัตรประชาชน แต่ตอนนั้นสงครามสงบลงชาวบ้านพากันกลับไปเมืองพม่า ไม่เอาบัตรจนกระทั่งพ่อปิ่นแก้ว โกรธ ส่วนที่ไม่กลับไปก็ได้บัตรประชาชนเป็นคนไทยเลย พวกที่ย้ายไปมีที่นาที่สวน ก็ขายให้คนที่อยู่ มีคนมาถามขายแม่เฒ่า 600 บาทแม่เฒ่าไม่ซื้อไม่มีเงิน ที่ที่มีอยู่นั้นแม่เฒ่ามีควาย 3 ตัว ขายไป 2 ตัว 600 บาท เหลือไว้ใช้อีกตัวเดียว คนอื่นที่เขาพากันซื้อที่รวม ๆ กันแล้วเป็นเงิน 25 แถบ หรือ แม่เฒ่าว่าเมืองไทยสุขสบาย เป็นเมืองกักเมืองเย็น อยู่เมืองพม่าทำมาหากินลำบาก ไม่อยากกลับไปกลัวสงคราม ลูกหลานก็อยู่ไม่เป็นสุข

การสร้างวัดใหม่หมอกเปา

กลุ่มแม่เฒ่าอิงอพยพกันมา 50 ครอบครัว ในกลุ่มนั้นมีหุนเจ้ามาด้วย ชาวบ้านจึงร่วมกันสร้างวัด โดยได้ขออนุญาตจากพระส่วยหลวงวัดแม่สาว แม่เฒ่าเล่าว่า แป้งจองไม้ว่า คาเต็บ เอาจานแบนคอกแป็กกลางกาแล เดิมเรียกวัดด้วยแบน (คือที่ที่เป็นศาลาในปัจจุบัน) พระอาจารย์เอื้อเพื่อเรียกว่า วัดจานแบน (นางอัมพิน แผลงคำ เล่าว่า คนบ้านคงเล่าว่าเคยไปเซะหอย เซะเตา ที่วัดด้วยแบนที่แม่สาว)

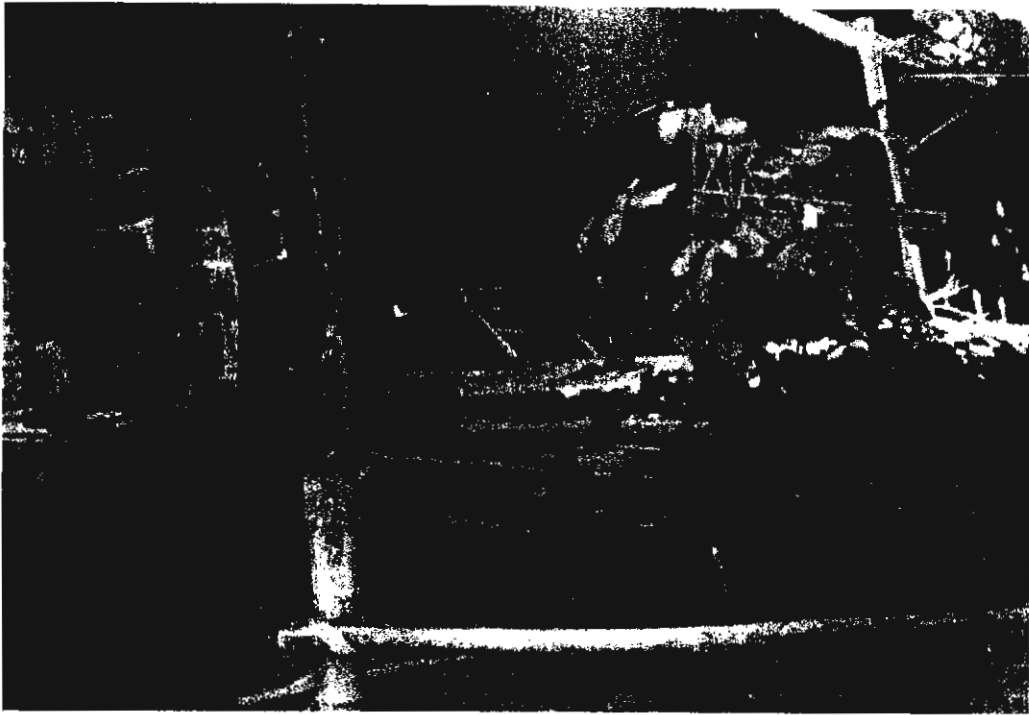
นายตี ลุงพงศ์ อายุ 56 ปี

ได้เล่าให้ฟังว่า ได้เป็นลูกหาบให้ทหารพม่าตั้งแต่อายุ 17 ปี เป็นได้ 22 ปี อายุมากขึ้น ร่างกายเริ่มไม่ค่อยแข็งแรงเหมือนก่อน ทั้งนี้ช่วงที่เป็นลูกหาบต้องอดๆอยากๆ ได้กินบ้างไม่ได้กินบ้าง แล้วของที่หาบนั้นก็เป็พวกข้าวสารอาหารแห้ง น้ำมันพืช หอมขาว ลูกปิ่น ระเบิด เส้นทางที่เป็นลูกหาบจากเมืองสาไปเมืองกก ใช้เวลา 1 วัน หนึ่งคืน หาบไปตามที่เขารบกัน จนของหมดเขาก็ให้กลับ ซึ่งลูกหาบกลุ่มใหม่ก็มาถึง ทหารจะเอาลูกหาบไปที่ละ 15 คน โดยแบ่งคุมทีละ 5 คน เวลานอน ลูกหาบจะนอน ข้างในวง ทหารจะนอนล้อมรอบกลัวลูกหาบหนี ช่วงลำบากที่สุดคือเวลาหิวข้าวหิวน้ำจะหยุดพักดื่มน้ำก็ไม่ได้ เดินข้ามห้วยข้ามคลอง ก็ต้องใช้มือขวักน้ำดื่มให้เร็วที่สุดจะหยุดก้มลงดื่มน้ำก็ไม่ได้ เดินหาบของหนักลุ่มบ่าเห็นต้นไม้ใบหญ้าอย่างไหนกินได้ก็คว้าใส่ปากเพื่อประทังความหิว กินเหมือนวัวเหมือนควาย แล้วที่เอวของลูกหาบก็มีกระดิกน้ำแขวนห้อยทหารก็มาเอาไปดื่มน้ำ ดื่มน้ำเสร็จก็เก็บไว้ลูกหาบหิวจะเอามาดื่มก็ไม่ได้ ยิ่งเวลาปวดท้องถ่ายอุจจาระทหารก็ขึ้นเผ้า กลัวลูกหาบหนี แต่บางคนก็ยังคิดหนี และหนีพ้น บางคนหนีเขาตามจับได้ก็ลงมือลงเท้าจนสะบักสะบอม

อีกประการหนึ่งคือทนเห็นสภาพที่ทนดูไม่ได้คือเพื่อนบ้านที่มีลูกชายหลายคน คนหนึ่งถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารกองทัพบก อีกคนเป็นลูกหาบทหารพม่า อีกคนถูกฉ้อโกงไปเป็นเป็นทหารว่าทหารพม่าซึ่งเปิดศึกรบทั้งวันแดง ขุนล่าและกองทัพบก บางทีพอกับลูกก็ไปเป็นลูกหาบด้วยกัน เห็นภาพที่ทหารพม่าทำทารุณกับลูกของตัวเองแต่ก็ช่วยไม่ได้ หรือบางทีพี่กับน้องต้องอยู่กันคนละฝ่ายต้องรบราฆ่าชิงกันตายในการรบ ทำให้ต้องคิดหนัก เป็นภาพที่ทำให้ร้ายจิตใจ ตัวนายตีเองก็มีลูกชายหลายคนกำลังจะเป็นหนุ่ม กลัวว่าจะเกิดเช่นกรณีตัวอย่างนี้ จึงตัดสินใจทิ้งบ้านช่องซึ่งเป็นบ้านไม้หลังใหญ่มุงด้วยหญ้าคา พื้นบ้านปูพื้นด้วยไม้เป็นแผ่น (คนที่มีฐานะดีมุงหลังคาด้วยสังกะสี) ที่ดินบริเวณปลูกบ้านประมาณ 2 ไร่ และมีที่ปลูกพืชผักอีกไร่กว่า มีที่นาอีก สำหรับทำนา ถ้าได้ผลก็สามารถเก็บไว้กินเป็นปีๆ ซึ่งก็มีหลายไร่ ทรัพย์สินทั้งหมดไม่มีการซื้อขาย ต้องทิ้งที่ดินที่บ้านหนีเอาชีวิตรอด เกรงว่าลูกจะลำบากเหมือนตัวเอง ทั้งนี้เวลาทหารพม่าจะมาเอาผู้ชายไปเป็นลูกหาบ ถ้าวันนี้หลบพม่าวันนี้เขาก็มาเอาใหม่ คือหนีไม่พ้นเนื่องจากพม่าจะต้องมาบอกหัวหน้าหมู่บ้านว่าจะเอากี่คน ก็ต้องได้ตามจำนวนที่ต้องการ ช่วงที่ผู้นำหมู่บ้านเอาลูกหาบไปส่งนั้นหนีไม่ได้ ถ้าจะหนีก็ต้องหนีตอนที่อยู่ในความปกครองของทหารพม่า

ทั้งนี้เวลาพม่ารบกับเรา เราแพ้ทหารพม่าก็เกณฑ์ว่าเป็นพวกพาไปรบกับขุนล่า ถ้าทำสงครามกับขุนล่า พวกขุนล่าแพ้ก็เกณฑ์เอาเป็นพวกไปรบกับเรา คือทำอย่างนี้สลับไปสลับมาเพื่อมาแย่งชิงเอาผลประโยชน์และกวาดต้อนเอาเสบียงต่างๆ

นายดี ลุงพงศ์ อายุ 56 ปี บิดาของเด็กนักเรียนคือ ชัย ลุงพงษ์ อพยพจากเมืองสาต มาอยู่ที่หมอกเปาเมื่อ 17 ปีที่แล้ว



บ้านหลังเล็กของลุงดีที่ปลูกบริเวณเชิงเขาหลังวัดหมอกเปา

นายกันนะ นายดี อายุ 52 ปี บ้านหมอกเปา หมู่ที่ 10 ต.แม่สาว อ.แม่เมาะ

นายกันนะ นายดี บิดาของเด็กชายหมู นายดี ก็หนีมาด้วยสาเหตุเดียวกัน นายกันนะเป็นลูก
หาบได้ 11 ปี มีอยู่ครั้งหนึ่งที่คิดหนีทหารพม่าตามมาจนพบ เลขถูกคบตีและเตะเกือบเอาชีวิต
ไม่รอดและยังใช้เท้าถีบตกคอย กลับมาบ้านพอรักษาตัวหายก็มาอีกเอาตัวไปเป็นลูกหาบอีก ถ้าไม่
ไปต้องจ่ายเงิน 2-3 พัน(เงินพม่า) การจ่ายเงินไม่ได้หมายความว่าไม่ต้องเป็นลูกหาบอีก เพราะ
ทหารพม่ามีหลายหมู่ ซึ่งจะต้องหมุนเวียนกันมาเอาลูกหาบ จึงหาเงินมาจ่ายไม่ไหว นายกันนะก็มี
บ้านและที่สวน ที่ดิน ทำกินปกติทำนา 1 ปี ก็เก็บข้าวไว้กินได้ 2 ปี ซึ่งหมายความว่า ฐานะค่อนข้าง
มีกินมีใช้ เหตุผลที่ย้ายมาก็คือกลัวลูกต้องไปเป็นลูกหาบ และทหาร ที่กลัวที่สุดคือกลัวพี่น้องต้อง
มาสู้รบและฆ่ากันเอง

นางก้อ ลุงลื่น อายุ 34 ปี

เดิมอยู่บ้านตากแดด เมืองสาครบุรี เมืองพม่า เดินทางมาครั้งแรกกับลูกสาว นั่งรถสับล้อของม่าน ต่างปูน ต่างคน มาถึงเมืองโด้นจ่ายค่ารถเป็นเงินพม่า 20 ใบ (1ใบ = 2ปาก) ค้างคืนที่บ้านคนใดเขาให้นอนในที่สำหรับสร้างไว้ให้คนพักโดยเฉพาะไม่มีมุ้ง หมอน ผ้าห่มอะไรให้ เพราะกลัวพม่าจะมาค้นเจอ จ่ายค่านอน คนละ 5 ชิ้น (50 บาท) เดินทางต่อจากเมืองคันทันถึงนากองมูมีที่แลกเงินเป็นเงินไทยเดินทางต่อมาถึงปางม้า เป็นเวลากลางคืน จ่ายค่ารถ 200 บาท มีรถเครื่องมารอถามพาเข้าไปเมืองไทย จึงทางให้เดินหลบค่ายทหารไทยแล้วรถจะไปรอแต่เดินหลงอยู่ในไร้วัวของชาวบ้านกว่าจะหาทางไปถึงรถก็เป็นตอนเที่ยงคืน รถเครื่องพาไปบ้านลาน นอนที่บ้านหวนาพักกับคนใดที่เฝ้าโกดังหอมอยู่ เขาให้ห่อฝ้ายนอนไม่เก็บเงิน ตอนเช้าชวนกินอาหารแล้วพาไปขึ้นรถคิว (รถสี่ล้อเล็กประจำทางฝาง - ท่าตอน) ลงทางเข้าบ้านเมืองหนอง คนที่บ้านปากทางเข้าใจดีพาไปส่งบ้านญาติในบ้านหมอกเปา

อยู่แม่สาวได้ 3 เดือน ก็กลับมารับลูกชาย แม่ และน้อง ไปนอนบ้านพี่ป็นดี เวียงทวาย 1 คืน นั่งรถผ่านค่ายทหาร ถึงนากองมูจ่ายค่ารถ 200 บาท นอนบ้านญาติของคนพี่ไปด้วยกัน 1 คืน รอขึ้นรถที่มาจากหนองอุก ผ่านโป่งป่าเขมมาถึงบ้านหนองป่าเหยียนเมืองโด้น จ่ายค่ารถ 3 ปาก (1 ปาก = 100 บาท) ไม่มีรถเดินทางต่อเพราะเขายิงกัน ต้องนอน 1 คืน คนพี่ไปด้วยกัน 20 คนต้องนอนบ้านมูเซอร์ จึงเดินทางต่ออีกวัน จากกลับรับแม่ น้อง ลูกชายกลับโดยขึ้นรถขนเสบียงไปให้ทหารพม่าที่เมืองโด้น จ่ายเงินคนละ 2 ปาก ขึ้นรถเมื่อไทยที่ไปซื้อหอม จ่ายเงิน 150 (พม่า) ถึงเมืองหางนอน 1 คืน นั่งรถเครื่อง จากเมืองหางเข้าบ้านลาน จากบ้านลานถึงบ้านหมอกเปา 90 บาทต่อ คน

สาเหตุที่ต้องเดินทางมาเมืองไทย

อยู่พม่าลำบาก ไม่มีเวลาทำงาน พม่ามาเอาไปลูกอาปีบ้อย ๆ ที่ค่ายทหาร ไม่มีเวลาทำมาหากิน เมื่อแก่บ้านมาประกาศให้ไปลูกอาปีบก็ต้องเดินเท้า ห่อข้าวไปเอง หิวน้ำก็ต้องหากินเองใครพูดภาษาพม่าได้ก็ขอน้ำกินได้ เวลาทำมาหากินมีน้อย ทำนาก็ไม่ค่อยได้ผล ถึงเวลาพม่าก็เอารถสับล้อมาถึงเขี้ยว (ยุงข้าว) แล้วชวนข้าวขึ้นเองใครมีข้าวน้อยกว่ากำหนดต้องขอซื้อหรือขอยืมมาให้ก่อน ขัดขึ้นไม่ได้ เพราะไปบังคับแก่บ้านถ้าถูกบ้านขัดขึ้นแก่บ้านก็จะถูกตบ ๆ ตี ๆ เอา พม่าไม่สนใจว่าข้าวในไร่จะเสียหายแค่ไหน ต้องบังคับเอาให้ได้ หากทำไร่ก็ไม่พอกินจึงต้องหาทางย้ายมาเมืองไทย บ้านและที่นาเมื่อพากันย้ายมาหมดแล้วใครอยากได้ก็เอาไปไม่ขาย ถึงขายก็ไม่มีคนซื้อ ได้แต่ขายควายไป 2 ตัวได้เงิน 20,000 พม่า มาถึงเมืองไทยเหลือเงิน 2,000 บาท ตอนนี้อยู่ที่พี่น้องอยู่เมืองไทยหมดแล้ว ไม่อยากกลับไปอีก ทั้งลูกชาย ลูกสาวก็ไม่ยอมกลับไป แม้แต่ชวนกลับไปเยี่ยมบ้านเก่าก็ไม่ยอมไป

เรื่องเล่าจากการจัดเวทีชาวบ้านของชาวบ้านหมอกเปา



ชาวบ้านหมอกเปาเดินทางมาร่วมการจัดเวทีชาวบ้านที่โรงเรียนบ้านแม่สาว



ชาวบ้านหมอกแปดตั้งบ้านเรือนโดยโยกย้ายมาจากที่อื่นหลายสาเหตุ ชาวบ้านที่อพยพมาในระยะหลัง เนื่องจากได้รับความเดือดร้อนจากสงครามภายในของประเทศพม่า เหตุผลที่อพยพมาในระยะหลังจึงมีมากมาย เช่น

- ถูกพม่าเกณฑ์ไปเป็นลูกหาบ หาบข้าวสาร เสบียงอาหาร อาวุธ ลูกปืน ด้วยความลำบาก ทุกข์ยากต้องหาข้าวหาน้ำกินเอง สบายหรือป่วยไข้ก็ต้องทำ ถ้าไม่ทำก็ถูกทำร้าย ทบตี หรือถูกฆ่า บางครั้งทนไม่ไหวก็หนีหนีรอดก็ได้กลับบ้าน ถ้าหนีไม่รอดก็ถูกทำโทษ เช่นดอกตะปูติดมือ ติดไม้คาน มัดมือติดไม้คานแล้วหอบไป ใครไม่มีแรงล้มป่วยก็ถึงคอกคอก ชาวบ้านบอกว่าถ้ามีโอกาสจะหนีทุกครั้ง พวกพม่าก็ยังตามหลังแต่ไม่ไล่ตาม ถ้าหนีรอดกลับไปบ้านเวลาไม่นานก็จะมีคนมาเกณฑ์ไปเป็นลูกหาบอีกเรื่อย ๆ ไม่ใช่ทหารกลุ่มเดิม จะเป็นทหารกลุ่มใหม่ ถ้าใครไม่อยากเป็นก็ต้องให้เงิน ถ้าพมามารเกณฑ์ใหม่ก็ต้องหาเงินให้อีกไม่รู้จบสิ้น เมื่อทนไม่ไหวมาก ๆ เข้าก็จำเป็นต้องอพยพมาเมืองไทย บางคนถูกเกณฑ์เป็นสับ ๆ ครั้ง บางคนถูกเกณฑ์บ่อยจนพูดออกมาว่าเป็นร้อยครั้งละก็ คนที่มีลูกเป็นผู้ชายก็เป็นห่วงกลัวจะต้องเป็นลูกหาบเหมือนตนเอง ชาวบ้านที่มีลูกชายจะให้ลูกบวชแต่เล็กเพราะการแก้ปัญหามาให้ลูกได้เป็นลูกหาบคือ

1. บวชเป็นพระ
2. ดิษยาเสพจิต เพราะพวกนี้ไม่มีแรงทำงานไม่ได้

- การถูกพม่าเกณฑ์ไปเป็นทหาร บางครั้งก็มีกองกำลังไทยใหญ่มาเกณฑ์ให้ไปเป็นทหาร บางบ้านมีลูกชายหลายคน คนหนึ่งถูกพม่าเกณฑ์ไปเป็นทหาร อีกคนหนึ่งถูกไทยใหญ่เกณฑ์ไปเป็นทหารแล้วต้องมาสู้กันเองก็มี พ่อแม่ที่มีลูกชายจึงพากันครอบครัวหนีเข้ามาในเมืองไทยกันมาก
- พมามาจับเอาสัตว์เลี้ยง พืชผักที่ปลูกไว้ไปกิน ไปใช้ ตามอำเภอใจ อยากได้เมื่อไรก็มาเอาไปเสมอ ๆ บางครั้งจะบังคับให้ชาวบ้านทำอาหารให้กินโดยซื้อเอาตามใจชอบ
- ถูกเก็บภาษีข้าว ใครมีที่ทำนาพม่าจะกำหนดภาษีเองเช่น ไร่ละ 7 ตัง
- ถูกบังคับให้ย้ายบ้าน บางคนถูกบังคับให้ทิ้งบ้าน ทิ้งไร่ ทิ้งนา เข้าไปอยู่ในเมือง บางคนถูกบังคับให้ออกจากบ้านมาเมืองไทย บางคนถูกไล่ออกไปทั้งเมือง คนมีเงินมากจะให้เข้าไปอยู่ในเมือง คนจนจะถูกบังคับให้มาอยู่เมืองไทย
- หนีการบังคับของจีนคือไม่มีสิทธิที่ทำกิน ทำงานทุกอย่างแต่ผลผลิตที่ได้เป็นของส่วนรวมหมด

เส้นทางการอพยพ

ชาวไตในบ้านหมอกเปาส่วนใหญ่เป็นคนเมืองสาคร เพราะอยู่ใกล้กับเขตไทยมาก การอพยพมาอยู่ในหมู่บ้านแม่สาวเกิดจากคนที่อพยพมาก่อนมีภูมิลำเนาทำมาหากินได้ระยะหนึ่งก็กลับไปบ้านเดิมของตนแล้วชักชวนญาติพี่น้องมาอยู่ด้วยกัน ประกอบกับการเดินทางอพยพโยกย้ายในปัจจุบันก็สะดวก มีรถโดยสารทั้งในเขตไทยและเขตพม่า ไม่ต้องเดินทางด้วยเท้าแล้วนอนค้างหลาย ๆ คืนเช่นแต่ก่อน คนไตที่เคยมาเมืองไทยแล้ว จะสามารถกลับไปพม่าได้อย่างสะดวกเพราะรู้เส้นทางดี สามารถหลบหลีกไม่ให้ถูกเจ้าหน้าที่ของไทยและของฝ่ายพม่าจับได้

การเดินทางส่วนใหญ่จะขึ้นรถจากพม่า ผ่านเมือง โด้น เพื่อแลกเงินพม่าเป็นเงิน ไทย เดินทางต่อมาถึง นา กองมู นาป่าแก้ว และโป่งป่าแหม ชายแดนไทย พม่า จากเขตพม่าผู้คนสามารถเดินทางในเวลากลางวันได้ตามปกติไม่ถูกจับหรือถูกขัดขวางการอพยพ แต่เมื่อจะผ่านเขตชายแดนไทยต้องรอให้เป็นเวลากลางคืน จะมีรถจักรยานยนต์รับจ้างมาติดต่อดันนะให้เดินข้ามเขตแดนเพื่อหลบหลีกค่ายทหารของไทยจะนั่งรถข้ามมาไม่ได้ รถจักรยานจะรู้ปลายทางของผู้โดยสารเป็นอย่างดีว่าจะลงที่ไหนก็สามารถไปส่งได้จนถึงที่หมาย

การจัดเวทีคืนประวัติศาสตร์ชุมชน

การจัดเวทีคืนประวัติศาสตร์บ้านแม่สาวเมืองหนอง

วันที่ 10 พฤศจิกายน 2545 ณ วัดแม่สาวเมืองหนอง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างจิตสำนึกให้แก่ชุมชน
2. เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ในชุมชน

กิจกรรม

1. วางแผนการดำเนินการ

✧ วางกลุ่มเป้าหมาย

✧ เตรียมการเรื่องเวลาและสถานที่

✧ เตรียมเนื้อหา

✧ เตรียมผู้นำกิจกรรมในการจัดเวที

2. นำเนื้อหามาเป็นจุดสนทนาโดยผู้นำกิจกรรมเป็นผู้กระตุ้นจิตสำนึกร่วมกันในแต่ละเนื้อหา

✧ การตั้งถิ่นฐานและที่มาของหมู่บ้านเมืองหนอง เกิดการแสดงความคิดเห็นเรื่อง ไทย - ไค

✧ สัญลักษณ์ของคนไค เช่นภาษา มีการแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเรื่องภาษาเขียน การแต่ง

กาย ประเพณีและการแสดงแบบไค

✧ ประเพณีของบ้านเมืองหนองที่หายไปเช่น ส่างลอง มีการแสดงความคิดเห็น อธิบายและ

ให้เหตุผลของการเปลี่ยนแปลงของประเพณีของคน และเสนอปัญหาส่วนหนึ่งมีปัจจัยจากภายนอกเช่น

เด็กไปเป็นนักเรียนหมด ไม่มีอะโหม ครูพยายามหาที่เรียนต่อให้แก่เด็กเพื่อให้เรียน

สูง ๆ และทำให้ออกไปนอกหมู่บ้าน

✧ ประเพณีของบ้านเมืองหนองที่ยังมีอยู่และมีการจัดร่วมกันกับชาวไคในสามอำเภอ คือวัน

ออกพรรษา มีการแสดงความคิดเห็นถึงการปรับเปลี่ยนประเพณีไปตามยุคสมัย และเน้นถึงวิถี

ชีวิตของชาวไควว่าไม่หนีไปจากวัด และเน้นถึงหัวใจสำคัญของประเพณีคือการได้ร่วมญาติ

การเคารพนับถือผู้ใหญ่

- ๒๕ การกระตุ้นด้วยการซักถามเพิ่มเติม เช่นการต้องการสืบทอดสิ่งใดต่อไปแก่เยาวชน ใครจะสามารถเป็นผู้ช่วยถ่ายทอดได้ การเข้ามาช่วยสอนเด็กๆ ได้อะไรตอบแทน ถ้าไม่ได้ทำไม่จึงยอมเหนื่อยมาทำ มีการเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติม

การจัดเวทีโดยละเอียด

- ๒๖ ที่มาของชื่อหมู่บ้านและการตั้งถิ่นฐานครั้งแรก
- เป็นการทบทวนเหตุการณ์ครั้งแรกที่เริ่มเก็บข้อมูลของหมู่บ้าน ผู้ร่วมกิจกรรมมีการรับรู้
 - ที่มาของชาวเมืองหนองคายไป เกิดเมืองไทย
 - มีคนทักท้วงถึงคำว่า ไค ไทย ทำไมเขียนคำว่าไทย ไม่เขียนคำว่าไค
 - เกิดการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับที่มาของชนชาติไทยและไคขึ้น โดยการรวมสัญชาติไทย – ไค ว่ามีที่มาเดียวกัน การแบ่งแยกทำให้เกิดปัญหาบัตรประชาชนขึ้น
- ๒๗ สัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นไค ภาษา
- ภาษาเขียนใช้เมื่อบวชเรียนจึงมีแต่คนเฒ่าคนแก่ที่ได้บวชเรียนจึงอ่านและเขียนได้
 - เด็กปัจจุบันเข้าโรงเรียนหมดแล้วไม่ได้บวช จึงไม่มีการสืบทอดภาษาเขียน
 - มีคนรู้ภาษาแต่ไม่มีคนมาถาม ไม่มีใครมาขอเรียนจึงขาดการถ่ายทอด
 - การรู้หลักไคแล้วจะต่างกับคนไม่รู้คือคนอ่านออกจะรู้ข้อห้ามต่าง ๆ รู้วิธีต่าง ๆ

- ที่ไม่มีการสืบทอดเพราะคนที่รู้หลักไต่อยากสอนแต่ไม่มีคนอยากเรียน เมื่อไม่มีใครมาถาม ไม่มีใครมาขอเรียนก็ทำให้การอ่านและเขียนได้มีเฉพาะคนเฒ่าคนแก่
- อยากให้โรงเรียนจัดสอนไต่
- ถ้าโรงเรียนจัดสอนกลัวพม่าจะกล่าวหาไทยส่งเสริมเจ้าชู้ดศึก

๙ สิ่งที่แสดงความเป็นไต่จากความคิดเห็นเพิ่มเติม

- การแต่งกายแต่งไต่ มิดชิด
- ไม่ได้แต่งไต่บ่อยๆ เพราะต้องซื้อ ราคาแพง แต่ก่อนแต่งได้เพราะคนทอผ้าเอง ตัดผ้าเอง จึงจะใช้แต่งในโอกาสสำคัญๆ เท่านั้น
- ประเพณีไต่
- การแสดงไต่ นก, ไต่, กลองมอชิง, จ้าไต่ (ลิเก), ฟ้อนไต่ใหม่, ฟ้อนดาบ

๙ ประเพณีไต่เมืองหนองที่เคยมีแต่หายไป เช่น ส่างลอง

- นักเรียน เด็กไปเรียนหนังสือหมด ไม่มีจะโหม
- เวลาบวชน้อย บวชเฉพาะปิดภาคเรียนฤดูร้อน เสียเงินเปล่าๆ
- ค่าใช้จ่ายสูง แต่ก่อนค่าใช้จ่ายไม่ถึงสองหมื่น แต่เดี๋ยวนี้ต้องใช้เงิน สองหมื่นเป็นอย่างน้อย
- ครูหาที่เรียนต่อให้นักเรียน จนไม่มีเด็กที่จะข้ามส่างได้
- การจัดส่างลองเป็นสิ่งที่ดี เพราะได้สืบศาสนา
- การจัดส่างลองได้บุญ ทั้งคนที่บวช และคนที่เอบวช
- การบวชทำให้ได้เรียนต่อไปข้างหน้า คนที่บวชแล้วก็ไปเรียนต่อในวัดต่าง ๆ

- ถ้ามีเด็กบวชก็จัดส่งลงได้ แม้ว่าค่าใช้จ่ายจะสูงถ้ามีคนอยากบวชก็จะมีพ่อ
ออกแม่ออกจัดการให้ เพราะอยากทำบุญ

☞ ประเพณีไต่ที่ยังคงมีอยู่ เช่นวันออกพรรษา

- การหลั่ทานวัด ทุกคนจะไปวัดหมดเว้นแต่คนเสียงักะ ทำให้คนไม่หนีวัด
- งานประเพณีเกี่ยวกับวัด ทำให้คนได้เข้าวัดอย่างน้อย ทุกสามเดือน
- การกัณฑ์ เป็นหัวใจของประเพณี
 - ◆ คนอายุน้อยนับถือคนอายุมากกว่า
 - ◆ ญาติต่างหมู่บ้านได้มาหากันเพื่อกัณฑ์
- การจัดปอยเทียน ทั้งปอยกลุ่มและจัดเอง
 - ◆ ปอยกลุ่มเป็นการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัย สมัยก่อนการเดินทางไปมาหากัน
ยาก การจัดปอยเทียนจึงจัดของใครของมัน ต่อมาถนนหนทางดี อยากร่วมทำบุญ
ด้วยกันจึงต้องมารวมกันแล้วผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกันจัดให้ใหญ่โตทุกปี

☞ การกระตุ้นจิตสำนึกของการสืบทอดการสอนมองเชิง และเพื่อนไต่

- สอนโดยไม่ได้อะไร อยากสืบทอดวัฒนธรรมไม่ต้องมีเงินทองหรืออำนาจบ้าน
เมือง เป็นธรรมชาติ
- เมื่อสอนแล้วได้เกียรติบัตร สอนเพื่อนไต่เก่าเพราะมีครูอาจารย์สอนมาตั้งแต่พ่อ
แม่แม่หม่อน
- เพื่อนไต่ เมื่อมีคนขอให้มาสอนก็เต็มใจที่จะถ่ายทอด

☞ การกระตุ้นจิตสำนึก อยากทำอะไร อยากให้โรงเรียนมีส่วนร่วมด้านใด

- ประวัติหมู่บ้าน เริ่มตั้งแต่ต้นและให้คนที่รู้เรื่องจริง ๆ เป็นผู้ถ่ายทอด
- ประเพณี สืบทอดประเพณีต่าง ๆ ไม่ให้หายไป
- ภูมิปัญญาพื้นบ้าน
 - ยาพื้นบ้าน พ่อหลวงอ่องคิด
 - ฟ้อนนก ข้าวไค พ่อคำ
 - ฟ้อนไคใหม่ พี่มัน
 - ฟ้อนมองเซิง พี่นวล

การจัดเวทีที่วัดเมืองหนองในวันที่ 10 พฤศจิกายน 2545 ในครั้งนี้ ผู้เข้าร่วมเวทีได้สะท้อนความคิดเห็นของคนออกมาอย่างกว้างขวาง เนื่องจากสิ่งที่กล่าวถึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและคนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านั้นด้วย การนำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นสามารถอธิบายและให้เหตุผลประกอบได้ สามารถอธิบายถึงสิ่งที่มีอยู่ และสิ่งที่หายไปของประเพณี วัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในหมู่บ้านได้

- ข้อสังเกตของการจัดเวทีครั้งนี้ กลุ่มเป้าหมายมีคนคือคนทุกเพศ ทุกวัย คนในวัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุจะมีบทบาทในการแสดงออกมาก เสริมความคิดซึ่งกันและกัน





อาจารย์บุเรศ อาจารย์รัชนีและอาจารย์นงนุช
ผู้เข้าร่วมการจัดกระบวนการจัดเวทีที่โรงเรียนบ้านแม่สาว



เวทีเสวนาที่วัดเมืองหนอง

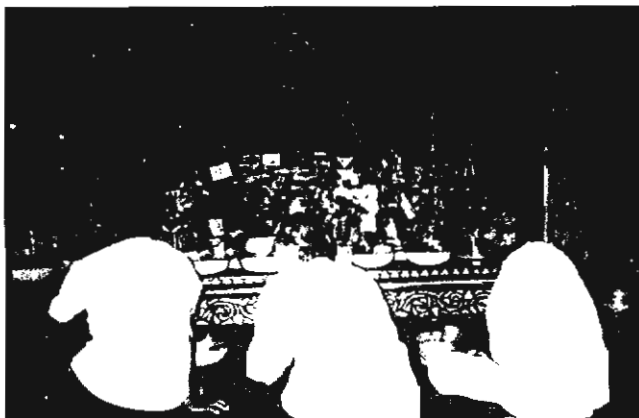
วันที่ 6 ตุลาคม 2545

วันนี้เป็นวันพระ จรอินคำ (นายมาด ใจดี) กำลังสอหลักอยู่ในวัด พ่อเฒ่าจึงตะเล่าว่าใคร ๆ ก็อ่านได้เป็นการศึกษาความรู้ อ่านให้ตนเองฟัง คนที่จะเป็นจรได้ต้องมีเสียงดี เสียงนวล ยาว คนจึงจะศรัทธา อย่างพ่อเฒ่าจะเป็นจรไม่ได้เพราะเสียงไม่ดีเสียงสั้น คนไม่ศรัทธา บ้านแม่สาวปัจจุบันมีคนสอหลักได้น้อย มีजरแสดงเสียงสอ หลักได้ แต่มักเอา जरคอนะ जरณุสุข ที่อยู่ท่าคอนมาสอหลักในงานต่าง ๆ การขอजरมาสอก็ต้องใช้ฮุ้นหมอก เคน เรียกว่าปางजर जरที่ทำหน้าที่ทุกวันนี้ไม่ใช่อาชีพ แต่เมื่อไปงานใดก็จะมีกรมอบเงินให้ตามแต่เจ้าภาพจะให้

จากการสัมภาษณ์ พ่อเฒ่าจึงตะบอกว่าคนอายุ 70 เริ่มนอนวันเมื่ออายุ 50 ทุกวันสิดเข้าพรรษา แต่ก่อนไม่นอน วันนี้มีผู้เฒ่าผู้แก่มาวัดน้อยลง ตัวพ่อเฒ่าวันนี้ก็ไม่นอนเพราะ ภรรยาต้องไปตลาดตอนเช้า ปกติคนไต่แม่สาว จะนอนวัดเมื่ออายุประมาณ 40 กว่า ถ้าอายุน้อยกว่านี้ไม่ค่อยมีเมื่อกามเหตุผลตอบว่ายังอดข้าวไม่ได้

คนใดโดยทั่วไปจะมาวัดในวันสำคัญที่ขาดไม่ได้คือ เข้าพรรษา ออกพรรษา และปีใหม่ (สงกรานต์) คนที่มาวัดมากคือช่วงอายุ 40 กว่าแต่ไม่มาทั้งครอบครัวจะเปลี่ยนกันอยู่บ้านและไปวัด อายุ 30 ลงมามาวัดน้อย คนที่มาวัดมีผู้หญิงเป็นส่วนมาก เด็กก็มักมาวัดกัน มากับพ่อ แม่พ่อแม่จะสอนให้ไหว้พระ บูชาเทียน (ไต่เคน) บูชาดอกไม้ (ลองหมอก) บางครั้งพ่อแม่ไม่ได้มาวัด อัยจะเตรียมดอก เทียนและข้าวดอก (ข้าวแดง) ให้ เด็กจะรู้ขั้นตอนของการทำพิธีในวัด เช่นกราบพระ

จุดเทียน ใส่ดอกไม้บนขันดอก



ทุกบ้านจะนำข้าวของเครื่องใช้ (เครื่องสังฆ) มาวางเตรียมไว้บนกะละมังพร้อมที่จะถวายพระพร้อมกัน

ในวันพระช่วงเข้าพรรษาเริ่มตอนเช้าประมาณ 05.30 น. จะนำข้าว อาหาร และขนมมาใส่ไว้ในตู้กับข้าวของวัด แล้วกลับบ้าน

คอนสายหลังจากรับประทานอาหารแล้วที่ที่เตรียมไว้ นำข้าวของเครื่องใช้ (เครื่องสังฆ) มาวางเตรียมไว้พร้อมกัน

จุดเทียน ใส่ดอกไม้บูชาพระ รอให้ชาวบ้านมากันมาก ครบแล้ว ปู่จารย์ก็นิมนต์พระ ถ้าเป็นศีล 15 คำจะนิมนต์พระทุกรูป ถ้า 8 คำ นิมนต์พระรูปเดียว ตามแต่เจ้าอาวาสจะกำหนด ปู่จารย์จุดเทียนบูชาพระนำขันดอกไม้มาถวายพระ แล้วเริ่มพิธีไหว้พระ รับศีล พระสงฆ์เทศน์ (ไม่มี คัมภีร์ใบลาน ใช้การท่องคำเทศน์ไว้ล่วงหน้า) กรวดน้ำ กล่าวคำลาพระ รับพรจากพระ แล้วก็แยกย้ายกันกลับบ้าน ส่วนผู้ที่จะนอนวัดก็อยู่ในวัด รอจนถึง 6 โมงเย็น ขอศีลจากพระ เป็น ศีล 8 แล้วก็เริ่มภาวนา

เช้าวันต่อมา ตื่น ประมาณ ตีสี่ ทำธุระส่วนตัวแล้วก็เริ่มไหว้พระ และภาวนา การภาวนา เพื่อให้จิตอยู่กับตัว ถ้าออกจากภาวนาจิตก็จะไป การมานอนวัดและภาวนาถือว่าได้บุญ แต่การจะได้บุญมากหรือน้อยไม่ได้อยู่ที่การถือศีลแปดและนอนวัดอย่างเดียวเพราะการนอนวัดได้ถือศีลแปดเพียง หนึ่งในกับหนึ่งวัน วันทั่ว ๆ ไป ต้องถือศีลห้า คนที่ถือศีลห้าตลอดจะได้บุญมาก

ตอนสายเด็กที่เป็นลูกหลานจะเอาก๋อกหอมต่อ(ทำด้วยใบตองภายในใส่ข้าว ขนม กล้วย ฯลฯแต่ไม่ใช่เนื้อหรือปลา)มาทำบุญกับปู่ศิณนายศีล ถือว่าได้บุญ แล้วปู่ศิณนายศีลจะนำไปถวายพระอีกที ถือว่าได้บุญอีกต่อหนึ่ง แล้วก็เก็บข้าวของกลับบ้าน

ก๋อกหอมต่อคือข้าวถวายพระ พุทธเจ้า (दानข้าวพระเจ้า)ใครจะทำวันใดก็ได้ถ้าวันศีลบางคนก็ทำตามจำนวนคนแก่ที่นอนวัด นำมาทำบุญกับปู่ศิณนายศีล

ปู่จารย์มาจากชาวบ้านที่เคยบวชเรียนแล้วมีความรู้ด้านศาสนา มีความสามารถนำถวายทานได้ชาวบ้านจะช่วยกันเลือกเพื่อทำพิธีทางศาสนา

วันออกพรรษาปีนี้ตรงกับปอย

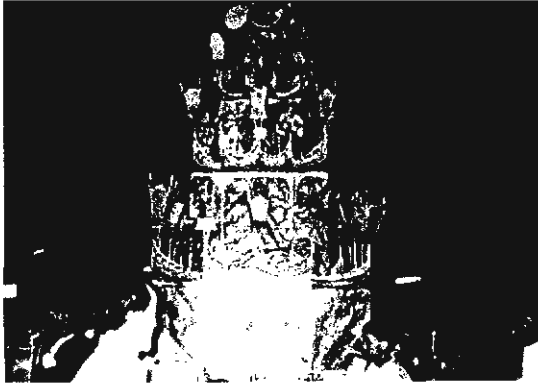
เดือน เดือนปอยเดือนและออกพรรษาเป็นช่วงเดียวกันเพราะแต่ละหมู่บ้านไปมาหาสู่กันยาก การร่วมทำบุญไปบอกกล่าวกันได้ยาก ปัจจุบันการไปมาหาสู่สะดวกขึ้น การไปร่วมทำบุญได้ง่ายจึงมีการประชุมโดยแยกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มอำเภอฝางและอำเภอแม่อาว จะมีการประชุมปีละครั้ง เพื่อปรึกษาหารือกันจัดปอยเดือน ปีใหม่ใด (พ่อเฒ่าบอกว่าประเพณีใหม่ ไม่ค่อยรู้เรื่อง)และวันครุหม่อใด ปีนี้ปอยกลุ่มจะจัดที่วัดหม่อเปา แคว้นแม่สาวเมืองหนองจะจัดปอยเดือนของคนทุกปี ปีนี้เริ่ม 21 - 23 ตุลาคม

อาจารย์กาญจนาถามถึงต่างขอมต่อ ได้รับคำอธิบายว่าจะมีคอนเดือน 3 มน เข้าพรรษาและสงกรานต์



ขอมต่อ ข้าวถวายพระพุทธรูปในวันออกพรรษา

ประเพณีต่าง ๆ ของชาวบ้านหายไปหลายอย่างเนื่องจากเมื่อก่อนมีเวลามากการทำมาหากินไม่ลำบาก พ่อเฒ่าคนหนึ่งกล่าวว่าแก่แก้ว (พ่อกำนันพนม) มาประชุมที่วัดเคยกล่าวไว้ว่าอีกหน่อยเด็ก ๆ ก็จะเข้าไปทำงานในเมืองหมดไม่มีคนทำนา ตอนนี้เป็นอย่างนั้นจริง ๆ เดียวนี้เด็กทำนาไม่เป็น ไม่มีใครอยากทำนา การเข้าไปทำงานในเมืองได้เงิน 200-300 บาท บ้านเราได้เงินวันละ 70-80 บาท มันไม่พอกิน และบ้านเราไม่มีงานให้ทำทุกวันด้วย



ต้นเทียนในคืนปอยเทียนของวัดเมืองหนอง

การทำบุญและพิธีต่าง ๆ ที่หายไปบ้างอย่างเช่นแต่ก่อนมีการชอนพารา (สรงน้ำพระ) ต่อมา คนมาสรงน้ำพระน้อยลง ก็เหลือแต่วันสุดท้ายของการทำความสะอาดวัดกำหนดร่วมกันโดยมีการสรงน้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์ในวัด การทำแข่งสงฆ์ปักแต่ก่อนมีทุกบ้านเพราะคนเฒ่าคนแก่ทำ



เขาวงกตในงานปอยเทียนและแข่งสงฆ์ปักใจกลางเขาวงกตที่ผู้ผ่านเข้าไปถึงได้บูชา
ด้วยดอกไม้มันและเทียน

ปัจจุบันคนทำแข่งสงฆ์ปักที่บ้านมีน้อยเขาไม่ทำ เราก็ไม่ทำ ที่ก็ลับแคบ จึงเหลือแต่การนำมารวมกันที่วัดแล้วถวายร่วมกัน การนำมารวมกันที่วัดผู้กล่าวถวายพระก็เป็นเจ้าอาวาสรูปก่อนแต่หลัง



จากมรณภาพไปแล้วก็เลยต่างคนต่างกล่าวคำถวายเอง ผู้เฒ่าคนเดิมก็พูดถึงคำกล่าวของแก่แก้ว
ว่าคนใด ชอบทำบุญทำทานไม่ว่าจะเป็นการเสนหวัศิล ต่างขอมต่อ ทำบุญทำทานหมดไปกับการ
กินเลี้ยง เน้นแต่การได้บุญแต่ไม่มีผลประโยชน์ถ้านาน ๆ ทำบุญครั้งหนึ่งแล้วนำเงินมารวมกันซื้อ
ของที่มีประโยชน์ให้วัดจะได้ของอย่างไร เท่าไรที่เคยพูดไว้ก็จริงของท่าน



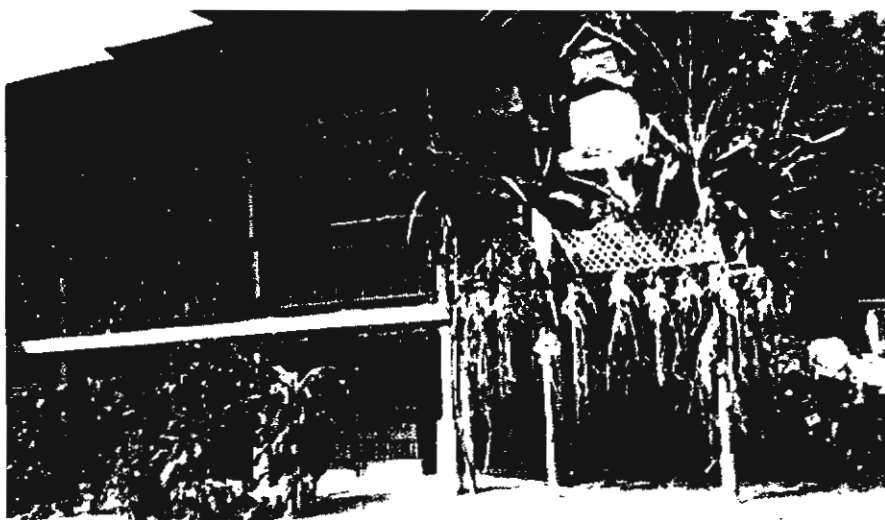
กึ่งกะหล่ำ โต และผีลูที่คนดูขึ้นชอบ
ต้อนรับศรัทธาจากวัดอื่นที่มาร่วมงานปอยเทียน

วันออกพรรษากิจกรรมทางวัดก็จะคล้ายกับวันพระธรรมดาแต่มีแข่งส่างปืดที่เตรียมไว้ถวายพระพุทธเจ้าที่จะลงมาจากดาวดึงส์ ในแข่งส่างปืดมีหน่อกล้วย หน่ออ้อย หน่อไม้ห้วมัน สร้อยแพงดาน (ร้อยด้วยฟัก พริก มะขาม บวบ ฯลฯ) เพื่อจะถวายแม่พระพุทธเจ้า 5 องค์เป็นไครกิน



ความสามัคคีอันแน่นแฟ้นของชาวบ้านกับวัดในวันออกพรรษา
ที่คนทวียะไให้เขาเอที่วัดหมอกเปา

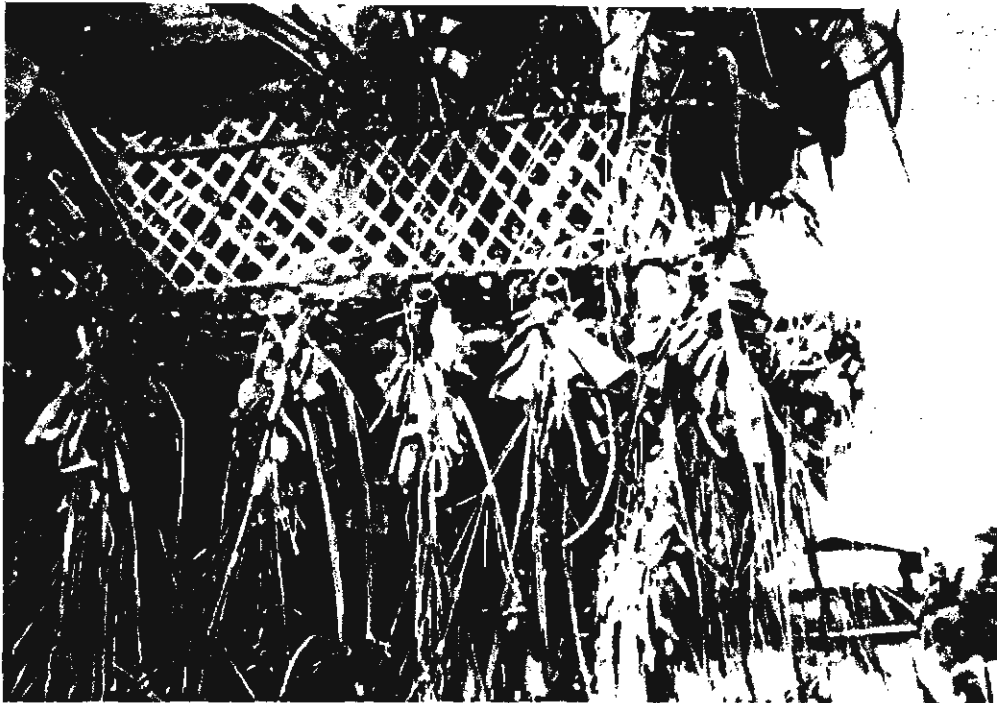
แข่งส่างปืดของวัดหมอกเปาในวันออกพรรษา



สร้อยแพงดาน หน่อไม้ห้วมัน ของถวายพระพุทธเจ้าในวันออกพรรษาของวัดหมอกเปา

อะไร อานิสงส์การถวายข้าวพระ (ทำแข่งส่งปู่) ชุ่มเย็น ถ้าไม่ทำก็ไม่เป็นไร

ประเพณีที่หายไปแล้วกลับคืนมาคือหูกองหัว หายไปเพราะรอบ ๆ วัดเป็นบ้านมุงคา
กลัวไฟไหม้ เดิมนี่กลับมาทำได้แล้วเพราะหลังคาเปลี่ยนไปหมดแล้ว



สร้อยแขวน หมากรไ้หัวมัน ของถวายพระพุทธรเจ้าในวันออกพรรษาของวัดหมอกเปา

คนเฒ่าคนแก่แต่ก่อนเข้าวัดกันมาก เดิวนี้น้อยลง เพราะบางคนก็ไม่ค่อยสบาย(เป็น
พยาธิ) หรืออาจจะศรัทธาลดลง

ปัญหาที่ประสบปัจจุบันคือศิษย์วัดไม่มี พระสงฆ์ที่เป็นคนในหมู่บ้านไม่มี ถ้ามีก็ต้องไป
เรียนต่อที่อื่น พระที่มีในวัดจึงเป็นพระจากเมืองนอกจึงจะสามารถประกอบพิธีกรรมแบบใดได้
แต่ถึงเป็นพระใดจากเมืองนอกก็ยังคงต้องไปเรียนตามวัดอื่น ๆ เช่นกัน

ภาษาใดก็ไม่มีใครสนใจอ่านเขียน เมื่อถามว่าโอกาสที่ภาษาใดและตัวหนังสือใดในหมู่บ้าน
จะหายไปเป็นไปได้หรือไม่ คำตอบคืออาจหายไป ในอีก50-100 ปี เพราะไม่มีคนเรียน ไม่มี
ใครสนใจ ถามเหตุผลได้รับคำตอบว่า มันไม่มีประโยชน์ เมื่อถามว่าพระใดโดยคนใดในหมู่บ้าน
ไม่มี ไม่มีคนเรียนหนังสือใด ประเพณีของคนใดจะหายไปหรือไม่ คำตอบคือ ภาษาใดอาจจะหายไป
แต่ประเพณีไม่หาย เมื่อถามว่าพระใดบ้านเราก็น่าจะมี ภาษาใดก็จะไม่มีคนเรียน ประเพณีใดก็น่า
จะหายไปเช่นกันเพราะไม่มีผู้ประกอบพิธี ได้รับคำตอบว่า พระใดเมืองนอกก็ยังมี จเรบ้านเราไม่
มีจเรจากเมืองนอกก็ยังมี จเรจากหมู่บ้านอื่น ๆ ก็ยังมี ประเพณีใดไม่หายไปแน่นอน



ที่ตั้งเจ้าเมือง ของบ้านหมอกเปาที่อยู่บริเวณเนินสูงหลังวัดหมอกเปา
ในวันออกพรรษา



ที่ตั้งเจ้าเมือง ของบ้านเมืองหนองที่ตั้งอยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่หลังวัดเมืองหนอง



ตะเภาหลวงในเขตเจ้าเมือง ของบ้านหมอกเป่าที่ช่วยป้องกันและปิดเป้าสิ่งชั่วร้ายออกไปจากหมู่บ้าน

นิทานสายสัมพันธ์ในบ้าน

นิทาน สายสัมพันธ์ในบ้าน

นิทานเป็นอุบายการสอนคุณธรรมและจริยธรรมแก่ลูกหลาน วัฒนธรรมการเล่านิทานมีอยู่ทั่วโลก คนไทรุ่นผู้เฒ่าผู้แก่ก็มีนิทานเล่าสืบทอดลูกหลาน เพราะสายสัมพันธ์ในบ้านก็ไม่ได้ขาดจากกัน การช่วยนวดแขนนวดขาให้ปู่ย่าตายายก็ทำให้ครอบครัวมีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้นการเล่านิทานให้ลูกหลานฟังในหมู่บ้านอาจไม่มีอีกต่อไปหลังจากสื่อต่าง ๆ เข้ามามีอิทธิพลต่อการสร้างความสนใจของเด็กๆ ที่อยู่ในหมู่บ้าน

การเล่านิทานที่พบในหมู่บ้านลูกหลานใดเป็นเด็กใดที่อพยพโยกย้ายมาจากพม่า แสดงให้เห็นถึงความผูกพันของคนในหมู่บ้านที่อยู่ร่วมกัน เป็นการสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในบ้าน อย่างเช่นเด็กหญิงจำนวล นายซอน พูดถึงการเล่านิทานของพ่อที่เล่าให้ลูกฟังโดยใช้เวลาก่อนเข้านอน ทั้ง ๆ ที่บ้านมีโทรทัศน์อยู่แล้วแต่ก่อนถึงเวลาละครตอนดึก พ่อแม่ ลูกจะเข้านอนแล้วพ่อก็เล่านิทานให้ลูกฟัง เมื่อถึงเวลาละครออกก็ลุกมาดูพร้อมหน้ากัน บางครั้งน้องก็ฟังนิทานจนหลับไป

เนื้อหาของนิทานเป็นการสร้างกระบวนการคิดของเด็กๆเมื่อได้ฟังเพียงแต่เด็กจะมีโอกาสแสดงความคิดเห็นได้มากน้อยเพียงใดเท่านั้น ตัวอย่างจากการเล่านิทานประกอบการแสดงความคิดเห็นของเด็กชายมุ เมื่อเล่านิทานจบแล้วก็เสนอความคิดเห็นของตนที่สะท้อนการมองสังคมที่ตนต้องการผ่านทางนิทาน

ความรู้สึกของผู้เล่านิทานเรื่องเด็กกำพร้า ด.ช.มุ นายดี

รู้สึกไม่สบายใจเลยที่ชายทั้งสองใช้เล่ห์เหลี่ยมอุบายหลอกลวงผู้อื่นแต่ยังมีคนยกย่องความสามารถ “ผมอยากจะแต่งนิทานเรื่องนี้ต่อโดยตอนจบของนิทานจะให้ชายทั้งสองคนตาย”

เด็กชายมุ ให้ข้อคิดว่าผู้ที่ทำความดีควรได้รับสิ่งที่ดีเป็นการตอบแทนแต่ผู้ที่กระทำความชั่วไม่น่าจะได้รับความสุขสบายเป็นการตอบแทน

นิทาน เรื่อง เด็กกำพร้า

เล่าโดยนายกันนะ นายดี

ผ่านเด็กชายมุ นายดี

มีชายหนุ่ม สองคน เป็นเพื่อนกันซึ่งเป็นเด็กกำพร้ามาตั้งแต่เด็ก มีนิสัยขี้เกียจ พวกเขามีความคิดว่าจะทำงานอะไรดีโดยไม่ต้องออกยาก จึงคิดว่าปลอมเป็นพระสงฆ์และมรรคทายก(ปุ่จ่าน)โดยการเอาหมิ่นมาข้อมผ้าจีวร และเอาฟางมาทำเป็นวัดเป็นที่อยู่ แต่ไม่มีคนมาทำบุญ เพราะไม่ศรัทธา มีอยู่วันหนึ่ง มีคนมาขายวัว ชายทั้งสองคนจึงปรึกษากัน ว่าควรจะไปพูดคุยกับคนขายวัว ส่วนอีกคนหนึ่งจะไปขโมยวัว เด๋ว หลังจากนั้นชายคนที่ขายวัวจึงได้ไปถามชายคนที่ปลอมตัวเป็นพระสงฆ์ให้ทำนายว่าวัวหายไปไหน พระสงฆ์ตัวปลอมจึงบอกว่าอยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่ เมื่อพ่อค้าวัวได้วัวที่ถูกขโมยคืนแล้ว ข่าวจึงแพร่กระจายไปทั่วเมืองว่ามีพระสงฆ์ทำนายทายทักได้แม่นยำมาก เจ้าเมืองจึงได้ส่งทหารไปถามชายคนที่เป็นมรรคทายกว่าเป็นความจริงหรือไม่ มรรคทายกตัวปลอมบอกว่า เป็นความจริง เจ้าบอกบอกว่า อีก 7 วันจะให้ทำนาย ถ้าทำนายถูกจะให้รางวัล แต่ถ้าทำนายไม่ถูก จะต้องถูกประหารชีวิต

ชายทั้งสองคนรู้สึกลัววิตกกังวลมาก จึงได้ปรึกษากันและออกอุบายว่า ถ้าเจ้าเมืองเสด็จมาโดยทางเรือ จะให้ปุ่จ่านวัดตัวปลอมกระโดดลงน้ำไปแอบฟังว่าเจ้าเมืองจะรับสั่งกับทหารว่าอย่างไรบ้าง

พอถึงวันกำหนด ชายทั้งสองจึงทำตามอุบายและได้ทราบที่เจ้าเมืองจะเอาแดงโมแอบซ่อนไว้ในกลอง พอเจ้าเสด็จถึงวัด พระสงฆ์ตัวปลอมจึงแกล้งทำนายโดยขีดเขียนเป็นรูปวงกลมและมีกากบาทอยู่ในวงกลมและพูดว่า” เปลือกนอกเป็นสีเขียว ข้างในเป็นสีแดง คงจะเป็นแดงโม” เจ้าเมืองได้ยินดังนั้นจึงทรุดตัวลงก้มกราบชายที่เป็นพระสงฆ์ และตรัสว่าพระสงฆ์รูปนี้เก่งจริงๆ ขอให้ยกโทษให้ตัวเองด้วยที่คิดจะประหาร พุดเสร็จ เจ้าเมืองจึงได้ประทานรางวัลให้มากมาย หลังจากนั้นข่าวจึงได้แพร่กระจายไปสู่อีกเมืองหนึ่งซึ่ง เจ้าเมืองนั้นต้องการที่จะให้พระสงฆ์ช่วยทำให้ฝนตก เพราะเมืองนั้นฝนไม่ตกมาเป็นเวลา 10 ปีแล้ว แต่ถ้าพระสงฆ์ไม่สามารถทำให้ฝนตกได้ภายในเวลา 7 วัน จะประหารชีวิต

ชายทั้งสองคนจึงคิดที่จะหนี โดยความรีบร้อนชายคนที่เป็นมรรคทายกสะดุดขอนไม้ตกลงไปในเหวแต่ไม่ตายเพราะตกลงที่เถาวัลย์ไม้และได้พบกับกบ 2 ตัว (ตัวผู้กับตัวเมีย)คุยกันถึงเรื่องความลับของตัวเองว่าถ้าเอาน้ำของตัวเองไปทำเป็นกลองแล้วตีฝนจะตกไม่หยุดเป็นเวลา 7 วัน 7 คืน เมื่อได้ยินดังนั้นจึงรีบจับกบทั้ง 2 ตัว แล้วนำไปให้ชายที่เป็นพระสงฆ์ เมื่อถึงวันกำหนด ชายทั้งสองจึงได้ทำพิธี ในจึงตกเป็นเวลา 7 วัน 7 คืน หลังจากนั้นเจ้าเมืองจึงได้มอบแก้วแหวนเงินทองมากมายและผู้คนสรรเสริญเยินยอเป็นอันมาก

นิทาน เรื่อง ลูกแม่หม้าย

มีแม่หม้ายคนหนึ่งอาศัยอยู่กันสองคนกับลูกชายหนึ่งคน วันหนึ่งมีงานในหมู่บ้านก็มีการเล่นหมากหินหมากบ๋า (ฟิงดูก็คงเป็นเล่นสะบ้า) และในวันหนึ่งกษัตริย์หนุ่มก็นั่งหลังช้างไปเยี่ยมราษฎรผ่านมา ชายหนุ่มก็เล่นทอยหมากบ๋า แต่หมากบ๋ากระเด็นไปถูกขาของช้างที่กษัตริย์นั่งมา ทำให้ขาช้างหัก ช้างเดินต่อไปไม่ได้ กษัตริย์จึงลงโทษบุตรชายแม่หม้ายให้ไปหาผู้หญิงมาให้เพราะถ้าไม่ไปหาให้จะประหารชีวิต ลูกแม่หม้ายก็บอกว่าถ้าไปหาผู้หญิงใครจะอยู่เป็นเพื่อนและดูแลแม่ กษัตริย์หนุ่มก็รับปากจะดูแลแม่ให้ ลูกแม่หม้ายจึงลาแม่ไปหาผู้หญิง ระหว่างทางก็มีเทวดาซึ่งแปลงร่างมาเป็นคนแก่ มาถามชายหนุ่มว่า “ จะไปไหนพ่อหนุ่ม ? “ ชายหนุ่มก็เล่าเรื่องที่ผ่านมาให้ ฟิง เทวดาก็บอกชายหนุ่มให้เกาหลังให้ พ่อชายหนุ่มเกาหลังให้ เป็นที่พอใจแล้วจะลา เทวดาก็มอบ หอยวิเศษให้ แล้วกำชับว่าเอาไว้ใช้ยามจำเป็น หอยนี้มีอิทธิฤทธิ์ ถ้าเป่าทางปากหอย ไปผู้คนที่ตาย แต่ถ้าเป่าทางกันขึ้นมา ผู้คนที่ตายก็จะฟื้น

เมื่อเล่าจบแล้ว และชายหนุ่มกับเทวดาก็ลากัน ชายหนุ่มก็เดินทางต่อไปเจอเมืองผีดิบกินคน ได้ไปพบกับลูกสาวของเจ้าเมืองผีดิบ ซึ่งขณะนั้นเจ้าเมืองผีดิบกำลังไปเยี่ยมราษฎร พอใกล้เวลากลับมาของเจ้าเมือง ลูกสาวก็รีบเอาชายหนุ่มไปแอบซ่อน เจ้าเมืองผีดิบกลับมาก็ได้กลิ่นเนื้อมนุษย์ ก็ถามลูกสาวว่า “ วันนี้มี ใครมาเยี่ยมบ้าง ? ลูกสาวก็ตอบว่า ” ไม่มี ใครมา “ เจ้าเมืองไม่เชื่อก็ค้นจนไปพบเข้า ลูกสาวก็ขอร้องบิดา บอกว่าเขาเป็นคนเดียว ไม่เป็นพิษเป็นภัย สงสารเขาและนางก็หลงรักชายหนุ่มแล้ว และจะเอามาเป็นลูกเขย เจ้าเมืองผีดิบก็ถามว่าถ้ามาเป็นเขยแล้วจะเอาอะไร ไปสู้กับข้าศึกได้ ชายหนุ่มก็ตอบว่ามี แล้วก็เป่าหอยให้เจ้าเมืองผีดิบดู ทำให้ลูกน้องผีดิบตายหมดยกเว้นเจ้าเมืองผีดิบและลูกสาว หลังจากนั้นก็เป่าทางกันหอยอีกที ลูกน้องผีดิบก็ฟื้นคืนชีพขึ้นมาใหม่ เจ้าเมืองผีดิบจึงยอมให้เป็นลูกเขย ชายหนุ่มอยู่ได้เจ็ดวันก็เล่าความจำเป็นให้ภรรยาฟัง แล้วก็ลาจากไปหาผู้หญิงต่อ

ครั้นเดินทางมาถึงเมืองยักษ์ ก็ไปเจอลูกสาวเจ้าเมืองยักษ์ ก็เล่าเรื่องทั้งหมดให้ลูกสาวยักษ์ ฟัง ลูกสาวยักษ์ก็หลงรักชายหนุ่มและเห็นใจ พ่อก็ไม่ยอมพ่อจะกินชายหนุ่มเป็นอาหาร ลูกก็อ่อนวอนจนยักษ์ใจอ่อนและให้ชายหนุ่มแสดงความสามารถในการที่จะดูแลลูกได้ ชายหนุ่มก็เป่าปากหอยให้ดูทำให้ยักษ์ยอมแพ้ ยกลูกสาวให้ จากนั้นชายหนุ่มก็ขอลานางยักษ์ เดินทางต่อไป ไปเจอแม่ลิงนั่งร้องไห้อยู่บนกิ่งไม้ด้วยความเวทนา ชายหนุ่มก็ถาม แม่ลิงก็บอกว่าถูกฝูงลิงลักพาตัว ข้ามไปอยู่ฝั่งน้ำตรงข้าม ฝูงมันมากสู้ไม่ได้ ชายหนุ่มอาสาช่วยก็พาแม่ลิงข้ามแม่น้ำไปตามหาลูกๆ พอข้ามไปถึงก็สู้กับฝูงลิงแล้วก็เป่าปากหอย สมุนลิงตายหมด หัวหน้าลิงยอมแพ้ ชายหนุ่มก็เป่ากันหอยฝูงลิงก็ฟื้นคืนชีพขึ้นมาใหม่ หัวหน้าลิงยอมยกลูกสาวซึ่งมีแม่เป็นคน จึงมีความงามทั้งเจ็ดคน หัวหน้าลิงก็บอกให้ชายหนุ่มเลือกไปหนึ่งคน ชายหนุ่มก็พานางคนสุดท้ายซึ่งมีความงามมากกลับไปให้ กษัตริย์หนุ่ม กษัตริย์ก็ถามว่าไปได้มาอย่างไร ชายหนุ่มก็เล่าให้ฟังทั้งหมด

กษัตริย์ก็ได้ถูกลิงไป แต่ทุกครั้งที่ถูกกษัตริย์ แตะต้องนางก็เหมือนกับโดนของร้อนหรือไฟลวก จนทนไม่ได้ก็กล่าวขานนางให้ชายหนุ่ม ชายหนุ่มก็ไม่ยอมเอาเพราะ ได้นำทูตแล้ว เมื่อไม่มีใครอยากได้ กษัตริย์หนุ่มจึงบอกชายหนุ่มว่า ให้เอาไปเป็นเมียเถอะจะให้เมืองครึ่งหนึ่งไปปกครอง ชายหนุ่มปฏิเสธไม่ได้ จึงยอม และเมื่อได้นางไปอยู่ด้วยแล้ว ชายหนุ่มก็ปกครองเมือง และถูกเนื้อต้องตัวกับนางได้ และรับแม่มาอยู่อย่างมีความสุขต่อไป.

นิทานเรื่อง คนตาบอดกับคนปากเบี้ยว

คนตาบอดกับคนปากเบี้ยวเป็นเพื่อนกัน อยู่มาคืนหนึ่งทั้งสองชวนกันไปขโมยไก่ ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน พอไปถึงเล้าไก่เบี้ยวซึ่งพูดไม่ชัด คนปากเบี้ยวก็บอกให้คนตาบอดว่า ให้เอาไก่ตัวผู้หางขาว แต่คนปากเบี้ยวพูดไม่ชัด เขาพูดว่า ไก่ผู้หางขาว ส่วนคนปากเบี้ยวจะเป็นคนดูแลเส้นทาง พอคนตาบอดได้ไก่แล้วอุ้มไก่อขึ้นขึ้นและเดินไปชนเข้ากับเสาเล้าไก่ คนตาบอดนึกว่าเป็นเจ้าของบ้านเอาไม้ตีจึงร้องเสียงดังลั่นจนคนในบ้านได้ยิน ส่วนคนปากเบี้ยวรีบวิ่งหนีไปทันทีที่ได้ยินคนตาบอดร้อง พอได้ยินเสียงคนร้องคนในบ้านผู้ใหญ่ก็มาช่วยกันจับคนตาบอดไว้ คนตาบอดก็ร้องขึ้นว่า ไม่ใช่ฉันคนเดียวรวมทั้งไอ้ปากเบี้ยวด้วย เขาจึงให้ไอ้บอดพาไปจับคนปากเบี้ยว แต่คนตาบอดบอกว่าเขามองไม่เห็นทาง เขาจึงถามว่า ตอนมาทำอย่างไร คนตาบอดตอบว่า ไอ้ปากเบี้ยวพาฉันฉันมา แต่ในที่สุดเขาก็จับคนปากเบี้ยวมาจนได้ และส่งโทษเขาทั้งสองคน

หลังจากวันนั้นมา คนตาบอดและคนปากเบี้ยวก็ไม่กล้าไปขโมยไก่ของใครอีกและทำตัวเป็นคนดีตลอดมา

นิทานเรื่องนี้ให้ความสนุกสนาน และให้ข้อคิดคือการขโมยเป็นสิ่งไม่ดี ไม่ควรทำ เพราะจะทำให้ตัวเองและผู้อื่นเดือดร้อน

นิทานเรื่องเจ้าชายจู (อาตองจู)

ครั้งหนึ่งนานมาแล้วมีครอบครัวหนึ่ง มีพ่อ แม่ และลูกสาว เมื่อพ่อของเขาใกล้จะสิ้นบุญ พ่อก็บอกกับแม่ว่าให้เอาศพของเขาไปโยนทิ้งที่แม่น้ำ ถ้าศพไปค้างที่ไหนก็ให้ทำไรที่นั่น พ่อสามีสิ้นเป็นภรรยาทำตามสามีพูดทุกอย่าง ภรรยาจึงพาลูกสาวไปทำไรใกล้ๆ ที่ศพของสามีไป ค้างอยู่อยู่มาวันหนึ่งก็มีงูตัวหนึ่งเลื้อยไปที่บ้านของสองแม่ลูก ตกกลางคืนงูตัวนั้นก็กลายเป็นเจ้าชายรูปหล่อและไปนอนกับลูกสาวของภรรยาคนนั้น พอตื่นเช้ามาแม่ของเขาจึงรู้เรื่อง และชายคนนั้นก็เล่าให้ฟังว่า เขาต้องคำสาปของแม่เมด แต่โชคดีที่มีคนมาอาศัยอยู่ที่นี่ จึงหลุดพ้นจากคำสาป และแล้วก็รับรู้เรื่องนี้เข้า จึงคิดเขียนแบบ จึงไปหางูมาแล้วให้นอนกับลูกสาวของตัวเอง พอตกตอนกลางคืนงูตัวนั้นก็ค่อยๆ รัดหญิงสาวคนนั้น เขาจึงร้องบอกแม่เขาว่า แม่รู้รัดหนู แม่เขาตอบว่า เขารัดหนูเขาจึงถอด พองูจะกลืนหญิงสาวก็ร้องบอกว่า แม่จะกลืนหนู แม่ก็บอกว่าเขารักหนูเขาจึงจับหนู จนในที่สุดงูก็กลืนหญิงสาวจนตาย

พอถึงตอนเช้าแม่ของหญิงสาวเห็นจึงตกใจและร้องไห้ ชาวบ้านพากันมาดูก็เห็นงูตัวใหญ่มากเลื้อยขึ้นไปบนหลังคาบ้าน ชาวบ้านจึงช่วยกันฆ่างูตัวนั้น

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า การไม่รู้จักคิดจะนำไปสู่ความฉิบหาย

นิทานเรื่องวัดร้าง (จองฮ้าม)

นานมาแล้วมีกลุ่มคนค้าขายกลุ่มหนึ่ง เดินทางไปค้าขายสินค้าที่หมู่บ้านอื่น โดยจะต้องเดินทางทางผ่านป่าไม้ก่อนพอพวกเขาเดินทางเข้าไปในป่า ยังไม่ทันถึงหมู่บ้านอื่นก็มีดัก่อนแล้ว พวกเขาจึงต้องหาที่พักในป่านั้น เมื่อเข้าไปก็ไปพบวัดร้างเข้าพอดี จึงตัดสินใจนอนพักที่วัดร้างป่านั้น พอตกตอนกลางคืนพวกเขาก็นอน แต่ได้ยินเสียงคนคุยกันอยู่นอกวัด พวกเขาคิดว่าคงเป็นพวกเดียวกันพวกเขาก็เดินเข้าไปใกล้และถามว่า พวกคุณยังไม่นอนกันอีกหรือ แต่พอพวกนั้นหันหน้ามาชายคนที่ถามถึงกับตกตะลึง เพราะใบหน้าที่เห็นนั้นน่าเกลียดน่ากลัวมาก ชายคนนั้นยื่นตัวแข็งทื่อจะร้องก็ร้องไม่ออก จะวิ่งก็วิ่งไม่ได้ เพราะผีทำให้เขาเป็นเช่นนั้นเอง และพวกผีก็ฉีกร่างนั้นออกเป็นชิ้นๆ แล้วเดินเข้าไปในวัดหาคนที่กำลังหลับอยู่ แล้วฉีกร่างของคนทั้งหมดออกเป็นชิ้นๆ แล้วเอา ป้ายไว้ที่ฝาวัด พอชาวบ้านรู้เข้าก็ไม่มีใคร กล้าเดินผ่านไปวัดร้างนั้นอีก

อลองแมวดำ

มีกษัตริย์องค์หนึ่ง มีมเหสี 3 คน แต่ละคนก็มีลูกชายคนละ 1 คน กษัตริย์ก็แก่มากแล้วอยากยกบ้านเมืองให้ลูกแต่ไม่รู้ว่าจะมอบให้คนไหนดีจะได้ไม่ถูกครหาว่าลำเอียง วันหนึ่งจึงเรียกโอรสทั้ง 3 เข้ามาหาแล้วบอกว่าจะยกบ้านเมืองนี้ให้แต่มีข้อแม้ว่าลูกทั้งสามคนจะต้องไปหาเมีย ใครหาได้เมียงามที่สุดเก่งที่สุดจะยกบ้านเมืองให้ปกครอง จากนั้นกษัตริย์ก็ให้สมบัติเงินทองติดตัวไปคนละเท่าๆ กัน และเมื่อถึงเวลาให้กลับมาพร้อมๆ กัน ลูกที่ 3 ก็แยกย้ายกันออกไปหาคนละทิศคนละทาง คนสุดท้อง เดินทางไประหว่างทางก็ไปเจอคนแก่ (เทวดา) เทวดาก็ถามว่าพ่อหนุ่มจะไปไหน หนุ่มสุดท้องก็เล่าให้ฟัง แล้วเทวดาก็ชี้ทางให้ว่าไปทิศทางนี้แล้วจะได้คู่ครอง หนุ่มคนสุดท้องก็ไปตามที่เทวดาแนะนำ ให้ไป ไปเจอเจ้าเมืองหนึ่งกำลังทำพิธีแต่งงานอย่างใหญ่โต ก็ได้นำสมบัติที่ได้ติดตัวมา ไปยกให้หมดแล้วพูดว่า ถ้าได้ลูกเป็นชายก็ขอให้ป็นน้องด้วย ถ้าได้เป็นหญิงก็ขอเอาเป็นเมีย สามเดือนต่อมาก็คลอดลูกออกมาเป็นแมวคำตัวเมีย เจ้าเมืองก็ถามว่าลูกที่เกิดมาเป็นแมวคำจะเอาไหม ? หนุ่มลูกกษัตริย์ ก็บอกว่าเอา เจ้าเมืองก็บอกว่าเอาให้ออกจากบ้านเมืองนี้ไป เพราะในพระนครไม่ใช่ที่อยู่ของแมว ชายหนุ่มลาเจ้าเมืองแล้วก็อุ้มแมวคำไปด้วยครึ่งตอนกลางวัน ก็เป็นแมวคำให้อุ้มพอกกลางคืนก็กลายเป็นคน งาม หนุ่มคนสุดท้อง ก็จึงอุ้มแมวไปอยู่กระท่อมในหมู่บ้านห่างไกล ทั้งนี้ไม่อยากให้ใครรู้เห็นความเป็นมาของตน จึงปลอมตัวเป็นชาวบ้านยากจน แต่ประชาชนก็จำพระองค์ได้ ว่าเป็นลูกกษัตริย์

หลังจากนั้นก็มีการนำเรื่องนี้ไปเล่าเป็นที่สนุกว่าลูกกษัตริย์ มีลูกเมียเป็นแมว อยู่ต่อมาใกล้ครบกำหนดแล้วที่จะต้องพาเมียไปอวดความเก่งความงาม ก็จึงพาแมวเข้าไปพระนครโดยยังไม่ให้ใครเห็นแมวคำ ก็จึงเอาผ้าคลุมแมวไว้ พี่ชายทั้งสองคน ก็ได้พาเมียงามมาทั้งสองคน กษัตริย์ก็บอกว่าขอตัด ว่าจะให้อามาให้คู่ตัวทั้ง สามคน คนที่ 1-2 เสร็จแล้วทุกคนก็พากันจ้องดูของคนที่ 3 ซึ่งคลุมผ้ามา พอคนที่ 3 เอาผ้าเปิดหน้าออก ทุกคนต่างตายลงหมด ยกเว้นกษัตริย์ และ โอรส ทุกคนก็จ้องลงมองคนนี้อย่างไม่กระพริบตาเพาะความงามของนาง พอปิดหน้าทุกคนก็ฟื้นคืนชีพมา พระเจ้าแผ่นดินจึงมอบให้บุตรคนที่ 3 ปกครองบ้าน เมืองแมวคำก็กลายเป็นราชินีที่เลอโฉม แล้วไม่ได้กลับกลายเป็นแมวคำต่อไป

นิทานเรื่องขุนสาธอนนางอุแบ่ม

มีเมืองอยู่เมืองหนึ่งชื่อเมืองเกียงตอง เป็นเวียงที่มีชื่อเสียง มีความร่มเย็นเป็นสุขซึ่งเวียงนี้มีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้ปลูกข้าวหาอาหารได้ง่าย ณ หมู่บ้านไฮ มีเศรษฐีใดหลวงชื่อลุงอุตังนะ และมีภรรยาชื่อนางกันโงง ซึ่งเป็นเศรษฐีแห่งหมู่บ้านนี้ มีเงินมากมาย ทั้งสองมีบุตร 1 คน ชื่อขุนสามล้อ มีหน้าตาดี เป็นที่หมายปองของสาวในหมู่บ้าน และมีนางอุแบ่ม หญิงสาวในหมู่บ้าน เกิดหลงรักขุนสามล้อ นางคิดเป็นสะใภ้ของบ้านเศรษฐี จึงเข้าหาทางแม่ของขุนสามล้อ แต่ขุนสามล้อไม่ชอบนางอุแบ่มเลยแต่นางอุแบ่มเป็นคนที่มีการละเทศะ ขุนสามล้อจึงคิดที่จะไปค้าขายต่างเมือง จึงได้ไปถึงเมืองหนึ่งก็ค้าขายของจนหมด พอขุนสามล้อกลับบ้าน วันหนึ่งแม่ของขุนสามล้อคุยกับพ่อว่าควรให้ลูกมีคู่ครองได้แล้วเพราะอายุก็มากแล้ว ขุนสามล้อได้แอบฟังอยู่ ทำให้ขุนสามล้อคิดมากกับเรื่องที่พ่อกับแม่คุยกันจึงออกไปค้าขายอีก เพื่อที่จะไม่ได้แต่งงานกับคนที่แม่เลือกให้ และไม่ชอบด้วย พอมาถึงเมืองหนึ่งชื่อเมืองเกียง ซึ่งเป็นหมู่บ้านของนางอุแบ่ม ที่สวยที่สุดในหมู่บ้าน เป็นที่หมายปองของชายในหมู่บ้าน แล้วยังมีกิริยาเรียบร้อย ชอบทำมาหากินด้วย ขณะอยู่ที่ทำน้าในหมู่บ้าน ขุนสามล้อได้เฝ้าอยู่อยู่ที่นั่น ทำให้คนในบริเวณนั้นตามหาเสียงขลุ่ย รวมถึงนางอุแบ่มด้วย นางได้ตามเสียงขลุ่ยไป ทำให้ขุนสามล้อได้พบนางอุแบ่ม และเกิดหลงรักนางอุแบ่มทันที

ขุนสามล้อจึงไปสู่ขอนางอุแบ่มแล้วแต่งงานกัน อยู่ด้วยกัน 5-6 เดือน นางอุแบ่มก็ตั้งท้อง ขุนสามล้อก็คิดถึงบ้าน จึงชวนนางอุแบ่มกลับไปเยี่ยมพ่อกับแม่ที่บ้าน แม่ของขุนสามล้อได้เจอนางอุแบ่มแล้วไม่พอใจ คอหน้ขุนสามล้อก็ชมนางอุแบ่มว่าเป็นคนสวย ขยัน พอถึงวันหนึ่งแม่ของขุนสามล้อเกล้งนางอุแบ่ม จึงเอาเข็มใส่ในข้าว แล้วให้นางอุแบ่มไปเอาข้าว ทำให้เข็มที่อยู่ในข้าวทิ่มมือนางอุแบ่ม แม่ของขุนสามล้อเกล้งทำเป็นทำดีให้ไปใส่ยา วันหนึ่งขุนสามล้อมาถึงบ้านได้ยินแม่บ่นถึงขุนสามล้อว่าเอาเมียก็ไม่ถูกใจแม่ คนที่แม่หาไว้ก็ไม่ยอมเอา ทำให้ขุนสามล้อคิดหนัก กลัวแม่ทะเลาะกับนางอุแบ่ม ซึ่งนางอุแบ่มก็ท้องแก่แล้ว วันหนึ่งขุนสามล้อจะออกไปค้าขาย ได้สั่งนางอุแบ่มว่าอย่าทำงานหนักกลัวเกิดอันตรายกับตัวและลูกในท้อง ทำให้นางโงงหมั่นไส้ จึงคิดหาทางเกล้งนางอุแบ่มไปเอาไม้หวายมาทำบันไดตอนที่นางอุแบ่มไม่อยู่ พอนางอุแบ่มกลับมาเหยียบบันไดหัก นางอุแบ่มตกลงมา ทำให้นางอุแบ่มเจ็บท้องและนางอุแบ่มได้คุยกับคนใช้ 2 คน ว่า เรายูไม่ได้อแล้ว กลัวจริงๆ จึงเดินทางกลับบ้าน ระหว่างทางนางอุแบ่มได้คลอดบุตร แต่ก็นำเสียคายที่ถูกนางอุแบ่มเกิดแล้วตาย ทำให้นางอุแบ่มเสียใจมาก แล้วนางอุแบ่มเอาศพของลูกวางไว้ที่ท่อนไม้ แล้วบอกให้วิญญาณของลูกเรียกหาพ่อ พอนางอุแบ่มกลับถึงบ้านก็สิ้นใจ ไม่นานขุนสามล้อก็กลับบ้าน และรู้ว่าที่บ้านมีเรื่อง ก็ออกติดตามหานางอุแบ่มที่บ้าน พอขุนสามล้อมาถึงกลางทางก็ได้ยินเสียงร้องเรียกพ่อ จึงรู้ว่าเป็นลูกของตน ขุนสามล้อเดินทางต่อมาที่ขี้ก็เกิดล้มตาย ทำให้ขุนสามล้อต้องเดินทางคนเดียว พอมาถึงหมู่บ้าน ขุนสามล้อก็รู้ว่านางอุแบ่มได้ตายแล้ว ขุน

สามล้อจะเข้าไปใกล้สะพานอุแบ่ม แต่ผู้ใหญ่ห้ามไว้ ขุนสามล้อจึงฉีกถุงเงินที่ขุนสามล้อพกไว้โยนขึ้นไป ผู้คนก็มัวแต่เก็บเงิน ทำให้ขุนสามล้อได้โอกาสเข้าไปหาสะพานอุแบ่ม แล้วเอามีดที่พกมาติดตัวแทงตัวเองตายตามไปด้วย นางก้นโง่ได้ตามมา เอาไม้คานกั้นโรงศพของทั้งสองไว้ ต่อมาขุนสามล้อและนางอุแบ่มก็ได้เกิดเป็นดาว ที่เรียกกันว่า ดาวไม้คานสามตา เป็นลูกของขุนสามล้อก็เกิดมาเป็นนกที่เรียกกันว่า นกตอกลอ

นิทานเรื่อง ไอ้แรงช้าง

กาลครั้งหนึ่งมีสามีภรรยา คู่หนึ่งกำเนิดลูกชายชื่อไอ้แรง ช่วงเวลากินไอ้แรงช้างก็จะกินจุกมาก พ่อกับแม่ของไอ้แรงช้างเลี้ยงไม่ไหว จึงหาวิธีกำจัด ด้วยวิธีต่างๆ แต่ก็ไม่สำเร็จ

วันหนึ่งพ่อและแม่ของไอ้แรงช้างพาลูกไปซักผ้าที่หน้าน้ำ พ่อให้ไอ้แรงช้างไปหาปลาได้ก่อนหिन พ่อไอ้แรงช้างเผื่อพ่อจึงเอาก่อนหिनที่ใหญ่มากหีบ แม่ใจว่าตายแล้ว จึงกลับบ้าน พ่อตกเย็นไอ้แรงช้างแบกก่อนหिनที่พ่อเอาหีบกลับบ้าน แล้วถามพ่อว่า พ่อให้ฉันแบกก่อนหिनกลับบ้านใช่ไหม พ่อเงียบไม่ตอบ อีกวันหนึ่งพ่อชวนไอ้แรงช้างไปตัดไม้ พ่อให้ไอ้แรงช้างไปรอรับต้นไม้ใหญ่ที่ตัด พ่อตัดต้นไม้ใหญ่หีบไอ้แรงช้าง จนแม่ใจว่าไอ้แรงช้างตาย จึงกลับบ้าน ตกเป็นไอ้แรงช้างจึงแบกต้นไม้ใหญ่กลับบ้าน พ่อของเขาไม่รู้จะกำจัดอย่างไร จึงไล่ให้ออกจากบ้าน

หลังจากไอ้แรงช้างถูกละออกจากบ้าน เขาจึงคบกับเพื่อนที่ถูกไล่ออกจากบ้านเหมือนกัน 4-5 คน ทั้งหมดก็อยู่รวมกัน วันหนึ่ง พวกเขาได้ไปหาอาหารแล้วไปเจอจึงหรีดตัวใหญ่มาก ไอ้แรงช้างให้เพื่อนของเขาไปจับ แต่เพื่อนของเขาหายไปทีละคนสองคน เขาจึงรู้ว่าเพื่อนของเขาถูกแม่คนจับตัวไป ไอ้แรงช้างจึงขึ้นไปเอาไฟกับแม่คน และพูดว่า ข้าขอไฟหน่อย แม่คนตอบว่า เอาเถอะ พ่อไอ้แรงช้างเผื่อแม่คนก็เข้ามาทำร้ายไอ้แรงช้าง แต่เขารู้ตัวทันจึงจัดการกับแม่คนด้วยตัวของเขาเอง แม่คนจึงยอมแพ้ และบอกกับไอ้แรงช้างว่า เพื่อนของเจ้าที่หายหไปอยู่กับข้า ข้าได้ฉีกเนื้อ ฉีกขา ฉีกแขน ของพวกเจ้าหมดแล้ว ไอ้แรงช้างจึงให้แม่คนรักษาเพื่อนของเขา และแม่คนได้ให้ของวิเศษแก่เขา 3 อย่างคือ เชือกวิเศษ ไม้วิเศษ และรองเท้าวิเศษใส่แล้วเหาะได้ ไอ้แรงช้างสวมรองเท้าและพาเพื่อนของเขาหนีจากแม่คนไป

นิทานเรื่องเทพบุตรหมาน้อย

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีเมืองๆหนึ่ง มีพระราชองค์หนึ่งยังไม่มีราชินีจึงให้อำมาตย์ไปประกาศหาหญิงใดก็ตามที่สามารถกินปูได้ทั้งหมด 101 ตัว จะได้เป็นราชินีของพระองค์

มีแม่ลูกคู่หนึ่งที่ยากจน หญิงที่เป็นลูกซื้อหมวยเงินได้ขอแม่เข้าวังเพื่ออาสากินปูและนางก็กินได้นางจึงได้เป็นราชินีของพระราช อยู่นานไม่นานราชินีก็ตั้งครรภ์ พระราชาได้ให้นางสนมทั้ง 6 เข้าวัง นางสนมทั้ง 6 มีความอิจฉาริษยาราชินี คิดที่จะทำร้ายหวังเงินทองและตำแหน่งราชินี จึงสมรู้ร่วมคิดกับหมอยุให้ร้ายราชินีว่าถ้าราชินีคลอดลูกออกมาจะเป็นกาลีณี ทำให้พระราชาทรงเกลียดชังนางมาก จึงไล่ให้ไปอยู่ในกระท่อมท้ายวังและให้ดูแลม้าทุกวัน พอถึงวันที่นางหมวยเงินจะคลอด นางสนมทั้ง 6 ได้ข่าวก็เดินทางไปที่กระท่อม พอนางหมวยเงินคลอดลูกออกมา ทั้งหมด 101 คน เป็นพระกุมาร 100 คน คนสุดท้าย 1 คน นางสนมทั้ง 6 คิดว่าถ้าพระราชาทรงรู้จะต้องรับนางเข้าวัง จึงเอาลูกของนางหมวยเงินทิ้งลงกระท่อมซึ่งมีหมอยุอยู่ตัวหนึ่งเห็นเหตุการณ์ จึงกลืนเอาลูกของนางหมวยเงิน เพื่อที่จะรักษาชีวิตไว้ นางสนมทั้ง 6 ได้ไปเอาหมาน้อยมาคลุกกับเลือด แล้วมาวางไว้ข้างๆ นางหมวยเงิน ทำให้นางหมวยเงินคิดว่า หมาน้อยคือลูกของนาง นางสนมทั้ง 6 ได้เข้าเฝ้ากราบทูลพระราช ทำให้พระราชทรงเกลียดนางหมวยเงินมากขึ้น ไม่นานนางสนมทั้ง 6 ได้ทูลว่าลูกของนางหมวยเงินยังไม่ตายแต่หมอยุกลืนไว้ นางทั้งจึงสั่งให้ทหารไปฆ่าหมอยุ หมอยุซึ่งรู้แต่ก่อนแล้ว จึงคายให้วัว วัวจึงนำไปคายให้ช้างค่อม แล้วช้างจึงนำไปคายให้พระฤาษีรับเลี้ยงไว้จนโต วันหนึ่งมีพรานเข้ามาในป่า พบกับพระกุมาร และพระกุมารีทั้ง 101 คน จึงนำกลับไปทูลนางสนมทั้ง 6 นางสนมทั้ง 6 จึงนำขนมมาให้พระกุมารและพระกุมารีกิน ทำให้ขาดใจตายหมด เพราะในขนมมียาพิษ พอพระฤาษีกลับมา ก็พบแต่ร่างพระกุมารและพระกุมารีเท่านั้น พระฤาษีจึงเอาศพทั้งหมดไปฝังไว้รอบๆ กระท่อม และเอาศพของพระธิดา มาฝังไว้ที่หัวบันได ไม่นานพระโอรสและพระธิดาก็ได้แควมาเป็นดอก พระโอรสได้เกิดมาเป็นดอกจำปาเงิน พระธิดาเกิดมาเป็นดอกจำปาทอง ไม่นานนางสนมทั้ง 6 รู้เข้าจึงมาถอนและโยนทิ้งที่แม่น้ำ ท้ายแม่น้ำมี 2 ดาซาย กำลังซักผ้าอยู่ที่เห็นท่อนไม้ลอยมา ดาก็ลงไปเก็บกลับบ้าน ตกคึก ขยายได้ยี่สิบสองเหมือนเด็กก็ลงไปดูก็เห็นท่อนไม้เหล่านี้นกลายเป็นเด็กทั้งหมด 101 คน ดากับยายสงสารเด็ก จึงรับเลี้ยงไว้จนโต วันหนึ่งพระอินทร์บนสวรรค์ลงมาบอกให้เด็กทั้งหมดถึงความเป็นมาของเด็กทรงประทานโกให้แก่พระกุมารให้ไปชนโกกับพระราช ไม่นานพระกุมารเอาโกไปชนชนะโกพระราช พระราชาจึงถามพระกุมารและกุมารีว่าอยากได้สิ่งใดเป็นของตอบแทน ผู้เป็นพี่ชายจึงตอบว่าอยากได้แม่ที่อยู่ท้ายวังที่กำลังดูแลม้าอยู่ เป็นสิ่งตอบแทน พระราชาทรงถามว่า ทำไมจึงอยากได้นางหมวยเงินเป็นแม่ พระกุมารบอกว่า เพราะนางหมวยเงินเป็นแม่ของเขา พระราชารู้ทันทีว่าเป็นลูกของตน จึงนำทางไปพบนางหมวยเงินที่คอกม้า พระกุมารเรียกนางหมวยเงินว่าแม่ และกราบทูลนางหมวยเงิน นางหมวยเงินบอกไปว่า ข้าไม่เคยมีลูกเป็นคน ข้ามีแต่ลูกหมาที่เป็น

ลูกข้า และพระกุมารจึงบอกให้นางหมวยเงินรู้ความจริง ถ้าไม่เชื่อก็ลองบิบน้ำนมขึ้นฟ้า นางก็ทำตาม น้ำนมก็ตกลงในปากของพระกุมารและพระกุมารีทั้ง 101 คน นางหมวยเงินจึงถูกว่าเป็นลูกของตน นางดีใจจนน้ำตาไหล พระราชานำนางหมวยเงินเป็นราชินีอีกครั้ง และจัดเลี้ยงต้อนรับลูกทั้งหมด และให้ทหารไปจับตัวนางสนมทั้งหมดและฆาตกรไปขังไว้ และไล่ออกไปจากเมือง พระราชา พระราชินี พระโอรส และพระธิดาก็อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

ตำนานหมอลงกาฬ

ตำนานเรื่องนี้กล่าวถึงการสิ้นสมัยของปัจจุพัทธ 5 องค์ มนุษย์และสัตว์โลกต่างๆ ก็เห็นภายในวัฏสังขาร จึงละกิเลส ทำจิตใจให้พ้นจากสถานะที่ยึดติดในกามสุข สรรพสัตว์ทุกชนิดจึงหนีภัยไปอยู่ชั้นพรหม ซึ่งถือว่าบรรลุนิพพาน 3

ต่อมาร่างเหล่านี้ (หมายถึงพรหม) ใช้มันต์จนหมด สภาพของเทพจึงกลายเป็นมนุษย์พวกแรก และเป็นบรรพบุรุษของมนุษย์ทั้งหลาย นับแต่นั้นมา

นิทานเรื่อง อุบายภรรยาพ่อค้า

นานมาแล้วมีภรรยาพ่อค้าคนหนึ่ง ภรรยาของเขาสวยงามมาก พวกเขาแต่งงานกันได้ประมาณ 3 เดือน ยังไม่มีลูก ฝ่ายสามีออกไปค้าขายที่หมู่บ้านอื่นอยู่เสมอ ไม่ค่อยได้อยู่บ้านเท่าใดนัก ผู้เป็นภราก็คิดว่าสามีเป็นคนไม่ชอบดูแลเอาใจใส่ตนเอง ถ้าสามีกลับมาจะทำให้ไม่กลับไปค้าขายอีก

เมื่อสามีกลับมาถึงบ้าน ภรรยาทำเป็นว่าไม่สบาย เมื่อแก้งทำเป็นไม่สบาย 2-3 ครั้งสามีก็ไม่สนใจ แค่อายามาให้กินแค่นั้น และบอกว่าโรคนี้ไม่ค่อยจะเป็นภัยเท่าไร กินยาแล้วก็หาย ถ้าเราอยากรวเราต้องค้าขายอีก

ไม่นานนักเมื่อสามีกลับมาบ้านอีกได้เห็นภรรยาไม่สบาย จึงชวนไปหาหมอในเมือง พอไปถึงโรงพยาบาล หมอคนหนึ่งก็ตรวจอาการของภราก็ไม่เห็นเป็นโรคอะไร หมอจึงบอกกับสามีว่าภรรยาของคุณไม่เป็นอะไร ทำไมจึงไม่สบาย พุดเรื่องราวที่เกิดขึ้นที่บ้านให้ฟังซิ ผู้เป็นสามีก็บอกว่าที่บ้านเราไม่มีอะไรผิดปกติ หลังเราแต่งงานกันได้ 1 เดือนผมก็ไปค้าขายอยู่เสมอ ไม่ชอบอยู่บ้าน เรื่องก็มีเท่านี้แหละ หมอก็รู้เรื่องและเข้าใจถึงปัญหา และบอกให้รักษาคคนเดียว และบอกว่า คุณไม่ต้องไปค้าขายบ่อยนัก ให้อยู่บ้านนานๆ ให้ดูแลเอาใจใส่ภรรยาให้ดีๆ เมื่อกลับบ้านสามีก็ทำตามทีหมอบุคทุกอย่าง หลังจากนั้นภรรยาของเขาก็สบายขึ้นทันที